MIRCEA IONNIȚIU

AMINTIRI ȘI REFLECȚIUNI

Copcna:

Redactor: DOINA ELENA RĂGET

Tehnoredactor: OLIMPIU POPA

MIRCEA IONNIȚIU

AMINTIRI SI REFLECTIUNI

9 9

Editura Enciclopedic?

1993

Am cunoscut oameni înzestrați cu bunătate și m-am bucurat cînd trecerea timpului mi-a confirmat această virtute a lor.

Cei mai numeroși dintre ei erau buni datorită unei bune educații. Mai puțin numeroși erau cei buni pentru că așa hotărîseră ei să fie - buni, în lumina fie a credinței, fie a unei morale spre care năzuiau.

Bunătatea lui Mircea Ionnițiu era una naturală. Așa se născuse el - un om bun. Educația și împrejurările vieții i-au desăvîrșit înclinarea înnăscută. Eșecurile nu i-au înăsprit caracterul. A fost un om cu adevărat luminos și nu făcea nici un efort să fie astfel. Cinstea și loialitatea lui izvorau dintr-un suflet care făcea tot ceea ce îi sta în puteri să se îndepărteze și să-i îndepărteze și pe alții de conflict.

Decembrie, 1992

PREFAȚĂ

Acest volum conține amintirile soțului meu care a fost participant sau martor la evenimentele perioadei tragice pentru România din anii 1944-1947 și reflecțiunilc sale asupra evenimentelor din România, pe care le-a urmărit de aproape din exil.

Din nefericire, planurile lui Mircea nu s-au realizat și moartea lui la 13 noiembrie 1990 i-a întrerupt visul de a complecta amintirile la scrisul cărora a dedicat ultimii săi cinci ani.

Nici un moment, în cei 43 de ani de exil, România și viitorul ei n-au fost departe de inima și sufletul lui.

Woodland Hills, California 15 iunie 1991

RODICA IONNIȚIU

CAPITOLUL I

COPILĂRIE

Spre diferență de majoritatea celor care își scriu memoriile, eu nu sini în stare să-ini dau seama în mod precis care sînt prunele amintiri ale copilăriei mele. Este adevărat că răscolind memoria, descopăr un număr de imagini din acei ani, amestecate și cu diferite dimensiuni, fără date precise, întocmai cum ai găsi într-un fund de sertar, o grămadă de fotografii răvășite, lipsite de detalii sau explicații. Bănuiesc că cele mai multe au fost înregistrate de ochii copilului, dar altele sînt fără îndoială încropite din povestiri auzite în cursul anilor de la cei mai în vîrstă.

Admit fără rușine, că sînt un produs al Bucureștiului, născut și crescut în "capitală". Cu toate că viața devenise mai modernă în capitală, Bucureștiul își păstrase, într-o anumită măsură, o atmosferă patriarhală. Mai tîrziu, după ce învățasem să citesc și începusem să apreciez scrierile lui Ion Luca Caragiale, am regăsit în paginile sale urbia noastră. Cu pana sa măiastră, "conu lancu" descria nu numai tabietele și viciile unei noi clase sociale: burghezia, dar schița personaje tipice ale epocii, cît și conflictele între straturile societății. El zefleinisea, în special, pe acei care visau să trăiască în tihnă pe seama noului stat român, adică bursier la școală, apoi funcționar de stat și în cele din unnă pensionar. Caragiale, care își iubea țara și înțelegea societatea în care trăia, biciuia fără milă pe cei care își băteau joc de ea.

Orașul în care in-atn născut, București, se mîndrea cu calificarea dată, mi se pare de scriitorul francez Paul Morand, "Micul Paris" și, într-adevăr, reprezenta atunci un centru de cultură occidentală, latină, în Sud-Estul Europei. Clădirile, străzile, bulevardele încercau să imite arhitectura pariziană, iar snobii vorbeau doar cu franțuzisme. Viața culturală și artistică era foarte mult influențată de cele ce se petreceau la Paris și a trebuit mai multă vreme pînă cînd elementele autohtone au început să se afirme în capitală.

Prunul război mondial, cu miracolul "României Mari", a dai impulsul final necesar pemru a înlătura dominația Parisului.

Totuși, capitala avea particularitățile sale. Iama, Bucureștiul era în general acoperit de zăpadă și străzile principale erau curățite cu grijă și răbdare de zeci de măturători, unii înarmați cu lopeți, alții cu mături. Mormanele de zăpadă, adunate pe margine de trotuar, erau periodic spulberate de crivățul neîndurător și readunate în noiane ce nu respectau ordinele primarului. Străzile pe care circulau tramvaiele alb și roșu ale S.F.B.-ului căpătau o doză masivă de sare grunjoasă menită să țină dezghețate liniile și maca- zele. Trăsurile și mașinile trecînd prin zăpada jumătate topită, de culoarea cafelei cu lapte, stropeau pe trecători, umplîndu-i cu pete noroioase, greu de curățat. în centru, clădirile mai înalte, cu acoperișuri înclinate trebuiau să lie curățite pentru a preveni alunecarea zăpezii și a țurțurilor de gheață pe trotuare, ferind pe trecători de îngroparea în omăt.

Seara, pe lîngă teatre, cinematografe și chiar în Piața Universității, se întîlneau vînzălorii de castane coapte, binevenite în cometele de hîrtie de ziar pentru toți cei care aveau nevoie să- și dezghețe degetele.

Vara, în schimb, soarele dogorea străzile și piețele metropolei. Pînă și țigănușii care vindeau ziarele de după masă sau edițiile speciale își căutau umbra răcoritoare pe Sărindar și pe lîngă Casa Armatei (fostul Cerc Militar). Oltenii, care dimineața alergau prin oraș cu cobilițele încărcate cu găini, ouă, legume și fructe proaspete, dispăreau pe la ora prînzului. Doar soarele își urma calea pe cerul senin moleșind pe cetățeni și înmuind asfaltul. Bucureștiul devenea orașul care, la amiaza mare, înceta să miște. Nici măcar frunzele impozanților arbori din ograda vechilor casc boierești nu mai tremurau. Chiar și stropitul străzilor de către cisternele primăriei nu scădeau dogoarea.

Dar, cum se răcorea pe seară, orașul prindea din nou viață. Calea Victoriei se umplea de tineret, de artiști, de scriitori, de avocați și politicieni care se perindau pe trotuarul dintre Ath6n6e Palace și Capșa. La cofetării și în bodegile din apropiere mesele erau pline. Mai tîrziu, la grădini, grătarele începeau să-și îndeplinească rostul și mirosul ademenitor al mititeilor și al fripturilor se răspîndea pe străzile lăturalnice ca și sunetele arcușului care prindea glas. Desigur că multe drame se ascundeau irV viața zilnică atît <le pașnică, dar ele nu erau aparente unui copil ce creștea în mijlocul urbei.

Viața decurgea liniștit, fără crize sau zdruncinături serioase. Probleme mari erau, de pildă, pierderea unui bilet de loterie, sau o aventură extraconjugală exploatată de un venal ales al poporului.

Stratificarea societății, evidentă la începutul secolului, era observată și pe vremea tnea, în ciuda cutremurului social cauzat de primul război mondial, care începuse să elimine barierele în atmosfera euforică generală de miracolul românesc: România Mare.

Cum creșteain și deschideam ochii, începusem să observ vestigii ale vieții urbane descrise de Caragiale: "amploaiații de stat" care nu iau în seamă cererile publicului, profesorii înduplecați de cucoane simandicoase să promoveze un elev repetent, aleșii poporului și căpetenii în administrația statului care abuzau de autoritatea lor. De asemfcnea, scene ca trăsurile cu "muscali" moțăind pe capră la umbra vechiului Teatru Național pe Calea Victoriei, mulțimea adunată pe Dealul Patriarhiei la slujba de Paști, căldurile tropicale ce moleșeau atît pe funcționari cît și pe cetățeni și care topeau asfaltul Capitalei făceau parte din lumea lui Caragiale, dar și din lumea mea. Această regăsire de imagini mi-a dat încredere în continuitatea și stabilitatea societății și tn-a reasigurat cu privire la viitorul țării. Din păcate, în anii ce au urmat, conjunctura internațională nu a susținut această convingere.

Multe din primele mele amintiri sînt legate de grădina Cișmigiului, căci o mare parte din timp 1-atn petrecut acolo, jucîndu-mă în nisip, alergînd pe aleile umbrite de stejari bătrîni, de lei impozanți, de arțari majestuoși, de plopi mlădioși, de sălcii pletoase. Ca și cum ar fi astăzi, văd perechile care în zilele de sărbători umblau prin grădină, de obicei ordonanțe la braț cu servitoare, ascultînd fanfara militară din pavilionul de mult dispărut de lîngă "Buturuga". Aci, la ghișeele din imitația de trunchi de copac uriaș se serveau ape minerale din stațiunile balneare românești.

Pe lac, pe lîngă lebedele albe, alunecau bărcile pline de tineret vesel, iar pe cărările dimprejur, se amestecau printre vizitatori, puii de olteni care vindeau comete din hîrtie de ziar, pline de semințe de floarea soarelui, de alune americane sau de nuci verzi ce erau păstrate într-un borcan mare cu apă. în timpul săptămînii, afară de pensionari, grădina nu era vizitată de prea mulți adulți. Erau însă guvernante însoțite de copii zburdalnici ce alergau pe alei sau se jucau în gropile cu nisip. Cei în vîrstă, își luau în primire locurile lor preferate pe scaunele (pentru care se vindeau bilele) și pe băncile aliate la umbra copacilor.

Grădinarii se îngrijeau de aspectul rîndurilor de Hori sau stropeau plantele cu furtunuri ce șerpuiau în calea trecătorilor, sau măturau aleile ridicînd nori de praf. în timpul verii, grădina Cișmigiului era o oază răcoritoare în mijlocul unui oraș de străzi cu asfalt înmuiat în căldurile tropicale. Era vremea cînd "turcii",

musulmani din Cadrilater, umblau cu imense vase de alamă în spate, vînzînd bragă și cînd oltenii vindeau sticle cu băuturi carbonice, siropoase și colorate sub presiune, astupate cu o bilă de sticlă. Seara se înlîlneau perechi pe "insulă", la restaurantul "Monte Carlo", unde se serveau "baterii și gustări.

Cînd obținusem permisiunea de a merge singur pe stradă, mă întîlneam în grădina Cișmigiului cu prieteni de vîrsta mea ca Freddy Spiegler, viitor coleg de clase primare și Manolică Rudeanu. Circulam prin toată grădina ca și cum ne-ar Fi aparținut nouă. Ne jucam cu mingea sau cu țurca. Mai făceam și întreceri de viteză, ocolind parcul. Mai existau și alte grupe de copii în Ciștnigiu, nu toate cu sentimente prietenoase. Am avut cîteva ciocniri cu o altă ceată, dar fără urmări serioase. Odată însă ne-au furat un drapel tricolor care semnala centrul nostru de întîlnire și au trecut cîteva săplămîni pînă l-am căpătat înapoi. Și nici atunci acesta nu a fost rezultatul unei încăierări cumplite în care grupul nostru ar fi învins, ci ca rezultat al "negocierilor" duse de fratele meu Nicolae, care era mai mare ca noi toți.

Mă trag dintr-o familie de negustori, dar nu pot identifica între înaintași decît șase generații. După cum îmi spunea mama, nu eram coborîți cu hîrzobul din cer (pentru cei ce nu cunosc expresia înseamnă că nu ne tragem din viță nobilă). Este drept că atîla vreme cîl mă aflam în (ară nu am avut curiozitatea de a iscodi trecutul, dar din străinătate este imposibil de a cerceta hrisoavele și arhivele orașului. Străbunicul meu, din partea tatei, staroste de meseriași, fusese neguțător în București, desfăcînd marfă adusă de la Lipsea. Numele nostru, lonnițiu, este probabil derivat din latinizarea lui loniță, cum ar li fost consemnat în documentele ce însoțeau marfa adusă din străinătate, care era vămuită la granițele împărătești înainte de a ajunge la București. Aceasta este o explicație la care am ajuns de unul singur, neștiin- țifică și deci nu pot garanta că este cea corectă.

Bunicul meu, Theodosiu, născut în 1842, a urmat meseria prietenului său, dar a făcut și ucenicia în librăria lui George loanid, unul din primii tipografi bucureșteni. El a deschis mai tîrziu, împreună cu fratele său Constantin, o librărie în care se găseau și articole de papetăric. Se pare că avea o clientelă bună, satisfăcînd r.evoile orașului cu articole de librărie aduse din străinătate. După cîțiva ani, frații s-au despărțit, Theodosiu mutînd sediul librăriei în strada Șelari. El a ajuns să fie destul de înstărit și s-a căsătorit cu Rosina, una dintre fetele din familia lui Carol Gobi, familie de tipografi austrieci care se instalaseră la București, venind de la Viena. Tipografia Carol Gobi se alia pe strada Regală, la colț cu bulevardul Brătianu.

Tatăl meu, Nicolae, născut în 1880, tot la București, a fost

trimis la studii universitare la Paris, unnînd obiceiul celor înstăriți.

12

Din povestirile sale privitor la viața de dinainte de primul război mondial, in-au mirat mult călătoriile în străinătate pe care le făcea fără să aibă pașaport. Cînd pleca cu trenul la Paris, bunicul meu îi dădea o pungă cu douăzeci de lei în aur, care-i ajungeau să trăiască modest, un trimestru întreg. Aceste monede românești circulau și erau convertibile în întreaga Europă fără nici o dificultate, avînd aceeași valoare ca și monedele de douăzeci de franci francezi, elve|ieni, belgieni și italieni. Absența documentelor de identitate, ca de pildă pașaportul, demonstra că autoritățile nu simțeau nevoia de a constrînge pe supuși cu reguli și documente, și că societatea, în mare măsură, era mai puțin violentă și mai tolerantă decîl în zilele noastre. De asemenea, contribuia și faptul că lumea nu circula în măsura în care se circulă astăzi.

Nu-mi aduc aminte cum tatăl meu a ajuns să fie militar. Dar, probabil pe baza studiilor a obținut gradul de sublocotenent. Scurta campanie din războiul din 1913 l-a confirmat în grad. Apoi a venit așa-zisul "războiul cel mare", adică primul război mondial, care l-a terminat cu gradul de maior, repartizat la un regiment de vînători de gardă.

Tata avea un frate, Theodosiu, unchiul Puiu, căsătorit cu Marcela și nu avea copii. Frații lonnițiu aveau și o soră, Maria, care pentru noi cei tineri, era tanti Mioara. Ea era căsătorită cu colonelul Anatol Budeanu, și nici ei nu aveau copii. Nu i-atn cunoscut decît tîrziu în tinerețea mea, căci din cauza unui conflict familial, nu au călcat în casa noastră timp de ani de zile. Pe bunicii de partea aceasta a familiei nu am apucat să-i cunosc. Theodosiu a murit în anul 1918, pe cînd Bucureștiul era încă sub ocupație germană. Rosina, bunica mea, decedase mai înainte.

Familia din partea mamei era mai numeroasă și, lipsind conflicte între membrii ei, nu era zi în care una din rude să nu calce pe la noi.

Pe vremea aceea, cînd eram încă mic, nu călătoream des în afara capitalei. Totuși, din an în Paști, și aceasta este literalmente adevărat, vizitam pe surorile mamei din Ploiești sau familia unei vere din Tîrgoviște. Vizitele aveau loc de sărbători, în special de Paști, cînd se puteau aduna mai multe din rudeniile noastre într- un loc. Călătoriile "la provincie" erau un mare eveniment, pe care îl așteptam întotdeauna cu nerăbdare, mai ales că programul obișnuit de acasă, ce îmi încorseta ziua, era uitat.

Tanti Stela, sora mare a mamei, care era cu vreo douăzeci

de ani mai în vîrstă, era căsătorită cu nenea Jorj (George Ionescu) și ne primea întotdeauna cu mare dragoste. Nenea Jorj era negustor respectat în Ploiești, avînd un magazin de articole de fierărie în centrul orașului, aproape de vestitul restaurant "La Berbec". Cu

13 ani în urmă, am aflat din lectura operei lui Caragiale, un fiu al Ploieștiului, că acest oraș fusese o republică[1]' pentru cîteva ore în 1870, cîtă vreme a trebuit unui detașament de cavalerie să sosească de la București.

Unchii mei locuiau pe strada Basarabilor, într-o veche casă boierească cu grădină, curte și grajduri. Camerele din locuință erau înșirate ca vagoanele de tren, după cum spunea mama, de-a lungul unui culoar prelungit către fundul proprietății. Desigur că la clădirea inițială care era mică, avînd doar salonul și veranda cu fața spre stradă, au fost adăugate camere de-a lungul culoarului care ducea.la bucătărie pe măsură ce creștea familia. în fundul curții se afla adăpostul pentru trăsură și grajdul de cai, care nu mai erau folosite. Toate clădirile erau din zid de cărămidă, văruite cu tencuială în bune condițiuni. Curtea era pietruită cu bolovani de rîu înțepeniți în nisip, lăcînd un pasaj indestructibil, dar nu potrivit pentru arcurile mașinilor.

Drumul de la București îl făceam cu mașina vărului meu Mișu, care poseda un Hupmobile decapotabil, cu strapontine[2]'.

Deseori cînd soseam la Ploiești, bucătăreasa și ajutoarele ei erau adîncite în prepararea șerbeturilor. într-un cazan aflat pe un foc mocnit în curte se afla cantitatea de zahăr și fructe care, amestecate cu talent și cu un făcăleț mare, urma să devină șerbetul dorit de noi copiii. Cel de smeură era preferatul meu și cerșeam cîte o lingură de la fiecare ce își termina rîndul la făcăleț, o muncă din ce în ce mai obositoare.

---

1 "Republica" temporară din Ploiești a fost rezultatul politicii dusă de regele.Carol I în timpul Războiului Franco-Prusian și a intransigenței unor grupări politice. Opinia publică se declarase cu o majoritate considerabilă în favoarea Franței. Carol I, proaspăt sosit din Germania, era încă strîns legat de dinastia Hohenzollcm și era convins că viitorul României nu va putea înflori decît sub protecția Prusiei învingătoare. Lipsa de tact și de conciliere a dus la o ruptură. Complotul prin care se urmărea ca Nicolae Golescu să fie regent, iar Ion C. Brătianu prim-minislru, a eșuat în grabă. Conducătorii conspirației, în care mi se pare că un rol principal îl jucase maiorul Candiano Popescu, viitor erou al Războiului de Independență și adjutant al regelui, pe care dorise să-1 răstoarne, au fost achitați de juriu.

2 strapontin - era un scaun escamotabil care se plia și dispărea în spațiul dintre bancheta din față și cea din spate; era bucuria noastră să ne aflăm pe aceste scaune, chiar dacă ele erau incomode pentru adulți.

Eram primiți de obicei și de cei care veniseră înaintea noastră și eram bucuroși cînd descopeream că erau și rudele noastre de la Tîrgoviște. Dr. Ion Apostolescu și cu soția sa Elena erau din generația mamei, cu toate că dînsa era vara mea. Aveau trei fele, cam de vîrsta noastră, pe care noi le numeam "Ciupercile" căci răsăriseră una după alta, în grabă. Eram singurii copii din familie de vîrsta noastră și deci aveam companioni de joacă.

Mesele de sărbători erau întotdeauna pline de bunătăți, care mai de care mai gustoase. Găseai pe masă fripturi, șuncă de casă, curcani, purcel de lapte, o nelipsită oală fără fund cu sarmale, pireu de cartofi și legume, salată etc. De Anul Nou, nu lipsea un purceluș de lapte bine rumenii. Afară de prima seară, nu luam masa cu toții, căci cei "bătrîni" se așezau să joace pocher și jocul mergea de obicei fără încetare pentru două zile. Așa că ei inîncau pe furate și bucalele rămîneau pe masă. Noi, copiii, profitam de această ocazie să tnîncăm și noi cînd doream și să înfulecăm doar ce ne plăcea mai mult. Cînd găseam pe un -adult care făcea un drum în oraș, mergeam și noi ca să-l vedem. Așa ne-ain plimbat pe calea Cîmpinei, umbrită de salcîini, care străbătea orașul ter- minîndu-se în fața gării, unde pe vremuri, socialistul Dobrogeanu- Gherea, refugiat în România, conducea restaurantul patronat de inulți politicieni și de scriitori ai timpului.

La Tîrgoviște, lucrurile se petreceau cam la fel. Casa era plăcută și încăpătoare. Plimbările în cetatea domnească ne duceau la Tumul Chindiei, o relicvă a vremurilor cînd Tîrgoviștea era capitala Țării Românești. Dacă șoseaua spre Ploiești era pavată, cea către Tîrgoviște nu avea această distincție. Așa că drumul era mai aventuros, plin de găuri și bolovani, și cuprindea opriri dese pentru a repara cauciucurile care culegeau cuiele ca și cum ar fi avut un magnet. îmi aduc aminte că adulții erau îtnbrăcați în halate de muslin ca să-și apere hainele de praf care era berechet. Tata avea însă o șapcă englezească, pe care o purta doar pe drumurile "în provincie". Drumul spre Tîrgoviște era mult mai pitoresc și trecea prin regiunea dealurilor, unde toamna se putea mirosi de la distanță fermentarea prunelor în cazane mari pentru distilarea țuicii.

în vremea aceea_ locuiam pe strada Edgar Quinet, peste drum de hotel "Capșa". înainte de primul război, clădirea aparținea tipografiei "Minerva" și devenise parte din noua întreprindere "Cartea Românească" formală de taică-meu și un unchi, Tutti Rasidescu, împreună cu tipograful Constantin Sfetea.

în primii ani ai copilăriei, universul meu cuprindea doar locuința noastră. Cu excepția scurtelor ieșiri cu părinții din

casă, mi-ain petrecu zilele între pereții apartamentului.

Locuința se afla la etajul 3 (al doilea după socoteala europeană), restul clădirii făcînd parte din librărie, care avea fațada principală pe Bulevardul Elisabeta, între Universitate și Calea Victoriei. Eratele meu, Nicolâe și cu mine, nu cred că am ajuns la apartamentul în care locuiam, fără a fi urcat scările cîte două

15 trepte în viteza cea inai tnare. Graba cu care circulam pe scări nu era legală de faptul că nu exista un ascensor, ci de a ajunge la destinație mai repede. De asemenea coboram ca un uragan și este drept că din cînd în cînd alunecam pe trepte, dar fără urinări serioase și fără ca părinții mei să știe. Bineînțeles că în timpul iemii, îmbrăcămintea cu care eram înzestrați pentru a ne apăra de frig ne încetinea pasul, și în același timp ne proteja de vînătăi serioase.

Iama, cînd eram încă prea mic ca să pot merge de unul singur pc străzile orașului, stăteam acasă și priveam cu orele pe fereastră, la vînejurile de zăpadă care se perindau pe strada noastră. Vîntul purta fulgii de zăpadă de obicei de-a lungul străzii, către Sărindar, cu o furie generată de intensitatea Crivățului. în imaginația mea, fiecare fulg reprezenta un cavalerist care, pe un armăsar alb, ataca în galop. Cîteodată, direcția vîntului se schimba, și atunci partea adversă pornea la atac. în aceste condiții nu se aduna zăpada, dccît în troiene la anumite colțuri. Era însă o surpriză cînd ne sculam dimineața după o ninsoare liniștită și vedeam pe fereastră acoperișul hotelului "Capșa" de peste drum, acoperit de un strat gros de zăpadă. Atunci așteptam cu nerăbdare apariția pe acoperiș a unui îngrijitor, cu o lopată de lemn și legai la brîu cu o frînghie de un coș de fum pentru a nu aluneca, și care curăța zăpada. Urmăream căderea fiecărei lopeți de zăpadă, observîndu-i traiectoria pînă cînd exploda pe caldarîtn. Altă bucurie a iemii la București era descoperirea acelor ochiuri de gheață care se formau pe trotuar și pe care ne dădeam cu veselie, alunecînd cu entuziasm. Trebuiau folosite fără întîrziere deoarece, din cînd în cînd, am- ploaiații municipalității București împrăștiau cenușă pe ele pentru ca cetățenii să nu alunece și să-și rupă gîtul.

Cu cîtă bucurie așteptam ziua de 10 Mai. Eram prea mic pentru ca să-ini dau seama de importanța zilei. Pentru mine reprezenta paradă, mulțime și armată. Vedeam ostași în uniforme multicolore mărșăluind pe străzile capitalei, cavaleri cu lănci, la trap pe Calea Victoriei presărată cu nisip pentru ca să nu alunece caii pe cal- darîm, tunari neclintiți pe afetele ce scîrțîiau pe asfaltul orașului, tancurile învechite cu șenilele scrîșnind pe pavaj, fanfare cu alămuri sclipitoare executînd tradiționalele marșuri.

Și, mai însemna să văd în fruntea cortegiului pe indestructibilul general Eraclie Nicoleanu, prefectul capitalei, în trăsura deschisă, îmbrăcat în frac și cu jobenul în mînă, ca un pinguin în caleașcă.

Cînd am mai crescut de un cot, asistam la parada de pe cîtnpul Cotrocenilor, unde pe vremuri își așezase tabăra Tudor Vladitnirescu. Așteptînd începerea spectacolului, nu mă puteam opri să-ini amintesc de faptele vitejești ale înaintașilor soldaților ce se pregăteau de paradă, în bătăliile duse de-a lungul secolelor.

10

Cînd am începui școala, am descoperit că 10 Mai însemna mai mult decît ostași în formații impecabile, decît ofițeri îmbrăcați în uniforme împodobite cu șireturi și șnururi de aur, cu coifuri lucitoare. Din paginile cărților de istorie au apărut imaginile unor oameni luminați, care se întruneau să aducă stabilitate în tinerele Principate Unite, oameni ca Brătienii, Kogălniceanu, Ghiculeștii, Rosetii și aiîția alții, prin instaurarea unei familii domnitoare străine. Domnitorul Carol a fost invitat să preia cîrma țării și a sosit la București, la 10 Mai 18f>6. Citind mai departe, in-am minunat din nou de curajul călărașilor și al curcanilor cu penele în frunte, cucerind redutele turcești din fața Plevnei și aducînd cu ei Independența, la 10 Mai 1878.

Și iar citind mai departe, am aflai cum, în puțini ani de la cîșligarea Independenței, la 10 Mai 1881 domnitorul Carol a devenit regele Carol 1> bucurîndu-se de respectul întregii Europe, trans- fonnînd Principalele Unite în România modernă.

Am învățat că 10 Mai comemora nu numai instaurarea familiei de Hohcnzollem la tronul țării, nu numai cucerirea Independenței datorită bravurii annaiei și nu numai sărbătorirea regalității, dar și îmbinarea fericită între națiune și conducător. Nu erau multe monarhii în lume unde un politician P.P. Carp putea să spună suveranului său: "Aiasta nu se poale, Majesiaie!" și să rămînă o respectată figură pe scena politică. Aceste circumstanțe au făcut posibil progresul considerabil pe care țara l-a realizat în timpul domniei lui Carol 1, în cîteva decenii simbioza între națiune și conducători a continuat și pe timpul lui Ferdinand. Țara, datorită devotamentului țărănimii, s-a ridicat din tragicele condiții ale refugiului din Moldova, la reuniunea românilor în cuprinsul granițelor României Mari. Cînd legătura dintre conducători și popor slăbește și apoi se rupe, țara suferă.

10 Mai a rămas pentru mine un moment solemn de reculegere în amintirea celor care de-a lungul zbuciumatei

istorii au făcut sacrificiul suprem pe cîmpul de luptă sau în închisorile comuniste.

Cum creșleam, limitele orizontului meu se măreau. () nouă parte a universului meu era librăria "Cartea Românească". îi spun librărie, că așa începuse societatea pe care o înființase tata cu partenerii săi și care avea ca scop editarea de cărți românești, de unde și numele Dat de fapt cînd am început să-mi dau seama de mediul din jurul nun, librăria se transformase înlr-un magazin cu multe lucruri mult mai fascinante pentru un copil decît cărțile. Găseai jucării, articole de sport și tot felul de obiecte care atrăgeau pe cei mici.

"Cartea Românească" se afla într-o clădire de cinci etaje cu fațada pe Bulevardul Elisabeta, între (’alea Victoriei și strada Academiei. Aceasta era legală de casa "Minerva" cu fațada spre

17 strada paralelă, Edgar Quinet. Multe amintiri mă leagă de "Cartea Românească". Eram înconjurat cu multă dragoste de funcționarii mai vechi ai librăriei. Mi-am petrecut multă vreme în secția de cărți românești, condusă de Doinim' Mișu, care era suspectat de fratele meu că fusese luptător la circ. Această secție, una din cele mai importante ale firmei, ocupa aproape jumătate din parterul clădirii. Cu anii, devenise un centru de îmîlnire al scriitorilor și artiștilor care vizitau librăria să vadă ultimele produse ale editurii sau ce mai este nou în rafturi. în partea cealaltă a parterului era secția de cărți străine, unde se găseau, pe lîngă cele publicate în Franța, Germania, Anglia și Italia, și reviste și ziare din aceste țări. Mi-am petrecut multă vreme în aceste locuri, citind și exa- minînd cărțile. Aveam încuviințare de la lata să împrumut cărți, gazete și reviste pentru a le citi în pace acasă.

între cele două secții de cărți, se aflau vitrinele pe care le stăpînea Domnu' Dumitru, care vindea stilouri și creioane automate. Și el părea că fusese luptător Ia circ. Dar erau, atît el cît și Mișu, funcționari devotați și de încredere. în mijlocul panerului se afla liftul și scara ce ducea la etajul întîi. Lîngă lift era casa principală unde trona nenea Gronda, un italian care se stabilise în România, cred înainte de primul război mondial, și care era prieten cu lata, din acele vremuri. El era casierul principal al librăriei. Venea deseori la noi în casă unde era întotdeauna tratai cu respect și cu un Vennouih.

în fundul panerului, în secțiunea care făcea pane din vechea clădire "Minerva", se afla secția de papetărie și, mai în fund, cea unde se vindeau articole de pictură și artă. Aici șeful era domnul Sfetcu, care mai tîrziu a fost ajutat de vărul meu Tili Ionescu. De la ei obțineam caietele de scris, creioanele, blocurile de hînie de desen și tuș.

Cum urcai la etaj, pe stînga era salonul Ileana, o sală de expoziție unde periodic expuneau pictorii și sculptorii noștri sau era folosită pentru toj felul de expoziții ca Ziua Cărții, Ziua Femeii, a Artelor populare. îmi aduc aminte că exista o zi a Cerceiășiei, în care sala de expoziție era plină de obiecte care aveau de-a face cu viața în aer liber. Specialistul librăriei în reclamă era domnul Komomicki și el aranjase în sală cîteva corturi și manechine îmbrăcate în uniforme de cercetași, ca să arate ca o tabără. Imaginea era foarte atrăgătoare pentru un orășean de vîrsta mea, pășind pe un covor simulînd iarba, învînindu-se în jurul unui foc artificial la care se încălzea un ceaun și care ar fi dorit să facă parte din această organizație. Dacă nu mă înșel, la inaugurarea acestei expoziții a venit principesa Ileana, îmbrăcată în costum de cercetașă, însoțită de colonelul Sâmboteanu care era comandantul

București, grupul în care am fost primit peste cîțiva ani.

În România, Cercetășia fusese introdusă în preajma primului război mondial. Era o organizație de tineret menită a da tinerilor încredere în puterile lor, de a le stimula spiritul de echipă și inițiativă, de a dezvolta imaginația și, în același timp, de a nivela diferentele între straturile sociale și economice. Parlicipația era cu totul voluntară, însă gruparea avea aspecte paramilitare. Cercetașii purtau uniforme ceea ce era practic pentru tabere și excursii în aer liber, impunînd aceiași îmbrăcăminte celor mai bogați și celor săraci. Cercetășia română, cu deviza "Gata oricînd", era formată din legiuni (pe județe și municipii), din cohorte, centurii și patrule. Pentru cei mai tineri, din clasele primare, exista organizata "Puilor de Șoimi", care la intrarea în liceu deveneau cercetași.

Pentru a fi admis, trebuia să treci un examen în care se verificau cunoștințe generale și purtarea în școală, acceptarea de către unitatea în care urina să fii încadrat. Odată prunii, îți asumai obligația de a urma un cod moral menit să-ți dezvolte caracterul.

Toate acestea erau atrăgătoare pentru tinerii din orașele mai mari, care nu aveau posibilități să se adune în grupuri pentru jocuri de echipe, acțiuni în folosul comunității sau de binefacere. Conducătorii cercelașilor veneau în special din rîndurile militarilor pensionați, și a profesorilor de licee.

îmi aduc aminte că am participat, fără a fi fost încă admis ca cercetaș, la activitățile centuriei liceului Spiru Haret din care făcea pane fratele meu. Era o paradă anuală pe care legiunea București o avea. Erau mii de cercetași de la toate școlile și liceele ce defilau în Parcul Carol. La început avea loc un Te-Deum la monnîmul Eroului Necunoscut, iar după aceea

coboram spre arenă în sunetele fanfarelor militare, centurie după centurie, cele patru cohorte (după sectoarele orașului) ce formau legiunea municipiului.

Altă dată am fost la o tabără care era instalată la Șosea, lîngă lacul Herăstrău, în apropiere de locul unde s-a construit mai tîrziu Fîntîna Miorița. Pe acea vreme lacul nu fusese încă asanat și malul spre Șosea era format din niște delușoare acoperite cu salcîini tineri. Aci am văzut prima dată cum trebuiau să fie instalate corturile, cum se pregătea mîncarea și mămăliga la foc de surcele, cum imaginația tinerilor era folosită pentru a făuri tot felul de obiecte pentru a face viața de tabără tnai confortabilă. Și am văzui și primii cercetași veniți din alte țări. Mișcarea cercetășească era pe scară mondială și se răspîndise nu numai în toate țările din Europa, dar și în celelalte continente. Eram și eu foarte tnîndru că fusesem acceptat de colegii fratelui meu să fiu și eu o codiță, o mascotă a patrulei lor. Un an mai tîrziu, am făcut și eu parte din ceata care a introdus cercetășia la Palat.

19

în ajunul Crăciunului, sala Ileana se transforma într-un paradis pentru noi copiii. Se puteau găsi tot felul de jucării, cele mai frumoase erau importate din Germania. Acest prilej era întotdeauna așteptat de mine cu mare înfrigurare, cu toate că Moș Crăciun nu aducea multe daruri. Era însă o plăcere să le admiri.

Restul etajului era ocupat cu articole de galanterie, adică vase, farfurii, cristaluri, cu secția de jucări și cea de sport. Etajul următor, era ocupat de birouri, de secția de material didactic și un mic depozit de mărfuri, acesta din urmă fiind vecin cu apartamentul nostru. Tata avea biroul pe acest etaj. Cînd îl vizitam, întîlneain uneori unii din autorii care își publicau cărțile în editura "Cartea Românească". Așa l-am cunoscut pe Sadoveanu, pe Ionel și Păstorel Teodoreanu. Dar lot acolo am putut cunoaște și pe unii membri ai consiliului de administrație cum erau profesorii Ion Simionescu, Simion Mehedinți, Andrei loachimescu care trasau și participau în activitatea culturală a editurii.

Cu prilejui sărbătorilor Crăciunului, vitrina principală a "Cărții Românești" se transforma în biroul de lucru a lui Moș Crăciun. în mijloc se afla un jilț spațios în care apărea, cam la fiecare oră, un Moș Crăciun în came și oase. Pe masa de lucru se afla un microfon cu ajutorul căruia vorbea publicului adunat pe bulevard. Ea exterior, se alia un megafon care transmitea cuvintele autorului și un microfon, care era folosit de cei mici pentru a sta de vorbă cu Moșul. Această inovație, unica în București, avea mare succes și întotdeauna se aduna o

mulțime care împiedica circulația pe bulevard.

Pe lîngă această prăvălie, "Cartea Românească" avea o sucursală pe Calea Moșilor, lîngă biserica Sfîntul Gheorghe. Aici conducea Domnul Kundig. Aceasta servea în special ca să alimenteze librăriile din provincie cu volumele și materialele cerute. Pe Șoseaua Ștefan cel Mare se afla tipografia editurii sub conducerea unchiului Rasidescu, sau nenea Tutli cum îl numeam noi. Aici se tipăreau toate cărțile editate de "Canea Românească". Săplămînal, tata lăcea o inspecție la fiecare din aceste locuri pentru a se inforpia personal de problemele ce se iveau acolo. El inspecta nu numai pe cei care conduceau activitatea, dar umbla prin magazii și ateliere unde stătea de vorbă cu lucrătorii. Se pare că unul din corifeii apuși la începutul dictaturii comuniste, Teohari Georgescu, ar fi fost ucenic în atelierele de pe Șoseaua Ștefan cel Mare.

Cum treceau anii, universul meu s-a lărgit pe nesimțite Acum mergeam la Grădina Cișmigiului sau umblam pe Calea Victoriei, și chiar ajungeam la Palatul Regal, unde priveam cu admirație la schimbarea gărzii. Dar a venit timpul de a merge la școală. Un moment important în viața unui copil. De acum înainte, autoritatea

20 supremă, cea părintească, este împărțită, temporar ce e drept, cu învățătorii și profesorii ce-i va înfrunta în viitorii doisprezece ani.

Bineînțeles că iama și Crivățul nu mă scuteau de a merge la școală. Eram înfofolit într-o haină groasă, cu o căciulă îmblănită și cu jambiere. Inevitabil eram silit să pun șoșoni, care mi-au prins bine de multe ori. Drumul meu la Școala Clemența mă purta pe strada Edgar Quinet, în spatele Universității pînă la Bulevardul Brătianu. Acolo traversam bulevardul, ținînd seama să mă feresc de tramvaie și continuam pe strada Batiștei pînă ajungeam pe Dionisie, unde făceam la stînga. Cînd ajungeam la Rosetti, aveam școala pe tnîna dreaptă și în stînga era Școala Clemența, care nu era nouă și era o clădire foarte simplă, așa că mi-e ușor să îmi amintesc că, urcînd vreo șase trepte intrai în holul în care se află scara ce duce la etaj. Pe stînga se afla clasa I și mai în spate, cea de a II-a. Pe dreapta era cancelaria unde oficia directorul, domnul Arjoca. La etaj, erau clasa a III-a și a IV-a. Sub scară^în fund, era ușa care ducea în curte, unde ne jucam în recreație. In clădirea veciră era școala primară de fete. Ca școlarii din acea vreme, trebuia să purtăm uniformă. în cazul nostru, cei mai mici, aceasta consta dintr-un șorț alb cu o fundă albastră la gît. Petele purtau funde roșii, și astfel se făcea separația între sexe.

Eu am fost încredințai doamnei Radian, care luase în primire în acel an pe începători, și am continuat sub oblăduirea

ei și clasa a 11-a. în clasele următoare am fost educați de domnul Dumitriu, de a cărui competență eram impresionat, căci ajuta pe profesorul Aurel C'andrea la întocmirea "Dicționarului Enciclopedic Cartea Românească".

Lîngă cancelarie, se afla o cameră mică unde în timpul re-creației puteai să cumperi o chiflă și o sticlă cu un lichid alb ce era denumit lapte pasteurizat. Nu avea gust de lapte, dar era ceva de băut, ceva diferit de apa de la cișmeaua din curtea școlii. Cred că una din primele lucruri învățate la școală a fost cum să beau de la cișmea, dintr-un robinet de alamă, de la care, probabil, băuseră generații înaintea mea. Desigur că acel robinet era și sursa răcelilor care se transmiteau periodic de la un elev la altul.

Colegii mei veneau din toate straturile sociale și din toate naționalitățile reflectînd amestecul etnic al capitalei. Fără îndoială că portul uniformei, a șorțului alb în clasele primare, a ajutat ca să ne amestecăm fără a ține seama de cercurile din care ne tragem. De pildă, în grupul nostru găseai pe Stelică Kaltn și Eredy Spiegler care erau evrei, băieți de negustori, pc Gheorghe Ionășescu și Eugen Ulieru, români. Marcarian era armean. Varga era țigan ungur și Bodnariuc era rutean din Bucovina, copil de trupă. Gheorghe Danielopol și cu mine, cred că reprezentam înalta burghezie, el

 fiind băiat de doctor, iar eu, de librar. Cu topi ne băteain, ne alungam pe stradă după școală, sau cînd aveam bani, cumpăram împreună, alviță de la vînzătorul care îl găseam în pragul școlii după ce terminam clasele.

În vremea aceasta, cel mai bun prieten era Fredy Spiegler. El locuia pe străduța Dr. Marcovici, ce ducea la Cișmigiu din strada Brezoianu. La început ne jucam în grădină, dar, încetul cu încetul am ajuns să ne jucăm și pe stradă. Acolo am învățat să joc leapșa, fotbal și țurca Sîm sigur că părinții mei nu ar fi fost încîntati să afle că odrasla lor se joacă pe stradă, dar dacă au știut, nu au aflat-o de la mine și nici nu-mi amintesc să mă tî dojenii pentru aceasta.

La noi pe stradă, în centru, nu trăiau alți copii. Doar înainte de a începe școala, îmi amintesc că lîngă noi locuia un dentist, dr. Lempan, care avea o fată, Janine, cu un an mai mare ca mine. Ne jucam deseori împreună, fie la noi, fie la ea acasă. Puținele lucruri de care și acum îmi amintesc este că Janine avea ochi mari negri și era buzată ca o harăpoaică și că, vizitînd casa ei, erai pătruns de o aromă extraordinară de usturoi care domina întreaga locuință. Familia trebuie să fi fost extrem de sănătoasă și ferită de vampiri, căci acestea sîm considerate și azi consecințe ale dietei de usturoi. Dar după scurtă vreme, familia s-a mutai în parcul Colrocenilor, și nu ne-

am mai văzut. Cu ani în unnă am aflat că Janine devenise campioană de înot, dar de întîlnit, nu ne-am mai întîlnii.

Prietenia cu Fredy a continuat pînă cînd am plecat din țară, cu toate că după ce terminasem cursurile școlii primare, drumurile noastre s-au despărțit. Prietenia noastră a trecut prin perioade în care nu ne vorbeam, fiind certați la cuțite, dar pe ce motive, nu mai îmi amintesc. întotdeauna motivele de ceartă dispăreau, și ne reluam relațiile obișnuite. Dar faptul că am începui să urmăm cursurile liceale la alte școli, întîlnirile noastre s-au rărit. Chiar acum, după ani de refugiu în străinătate, mai primesc cîte o scrisoare de la el, cînd are prilejul să scrie dintr-o țară străină. Tare aș dori să pot să-i arăt lui și celorlalți cu care am copilării prietenia pe care încă le-o port.

Dar revenind Ia zilele petrecute la Școala Clemența. Afară de rutina obișnuită a școlii, cu examinări, lucrări scrise, extemporale, hărți, examene de fine de an și alte obligații pe care le are școlarul, am fost supuși și la o vizită regală, vizită care a scuturat școala din temelii.

• Clădirea a fost spălată și dezinfectată de'sus pînă jos. Noi, școlarii, am fost inspectați verificînd că sîntetn îmbrăcați în șorțuri spălate, cu părul tuns, după regulament. Venea Voievodul Mihai să ne vadă și cum era de aceeași vîrstă cu noi, unna să petreacă o oră neconfortabilă în clasa noastră.

22

Pentru cei care nu sînt la curent cu curiozitățile istoriei noastre, trebuie să-i lămuresc că principele Mihai, devenise moștenitorul tronului, cînd prințul Carol, tatăl său, a renunțat "irevocabil" la drepturile sale la tron. în anul 1927, regele Ferdinand a murit, iar tînărul principe Mihai a fost proclamat rege al României. Fiind minor, a fost instituită o regență. Trei ani mai tîrziu, la 8 iunie 1930, prințul Carol a revenit în România cu complicitatea unor politicieni care se săturaseră de monopolul pe care familia Brătianu și Partidul Liberal îl dețineau cu privire la conducerea guvernului. Sosit la București, Carol s-a proclamat rege, și pe fiul său Mihai, fostul rege, l-a declarat din nou prinț moștenitor, cu titlul de "Mare Voievod de Alba lulia". Așa că vizitatorului nostru regal, am fost informați, că trebuia să ne adresăm cu "Măria Ta". Trebuie să admit că înființarea noului titlu cu iz arhaic nu era o idee rea, însă zig-zagurile coroanei nu erau de admirat, fiind contrarii ordinii logice și stabilității constituționale. Tot acest episod a contribuit la încredințarea străinilor că România avea o monarhie de operetă.

Dar, după această paranteză, să revenim la povestea de

dinainte. Am fost obligați să pregătim o mică prezentare, urmînd programul obișnuit pentru serbarea de sfîrșit de an. Aceasta cuprindea, cor, recitări de poeme patriotice, dansuri naționale, cum era de pildă "Alunelul", executate de întreaga clasă și probabil, la sfîrșit, un discurs al directorului exprimînd simțămintele corpului profesoral și al școlarilor. Voievodul a venit și a plecat după vreo oră. probabil mirîndu-se ce face în mijlocul unei turme de școlari spilcuiți, însă mulțumit să scape, tenninînd calvarul, lotuși nici el, nici noi nu am scăpat pînă cînd un fotograf nu a înregistrat pentru posteritate pe o placă fotografică toată clasa a IV-a, instalată pe scările de intrare ale școlii, zgîindu-se la lentila aparatului. Cu inulți ani mai tîrziu, l-am întrebat pe Regele Mihai dacă cumva își amintea de această vizită, dar răspunsul era negativ. Nu-i de mirare, căci probabil fiecare actor a căutat să uite cît de repede spectacolul la care a participat.

Am terminat toate clasele școlii primare cu succes și cu cunună, și nu cred că se datora părinților. Atît mama cît și tata erau împotriva favorizării odraslelor. Cred că în clasa a ill-a primară, cu prilejul uni concurs, am primit un premiu de 500 iei. Tînărul capitalist din mine, cînd a fost întrebat de părinți ce să facă cu banii, a răspuns să-i cumpere un cocoșel de aur. Dar după primirea premiului, filantropul din mine a regretat în surdină că a acceptai onoarea. Atunci am considerat că distingerea unuia din clasa mai puțin favorizat de soartă, ar fi fost mai echitabilă și cu rezultate mai bune.

Orizontul meu începea să se lărgească din nou o dală cu terminarea școlii primare. Din nou universul meu căpăta noi dimensiuni.

Examenul de promovare al clasei a IV-a a marcat o trecere în alt stadiu de învățămînt: devenisem aproape licean. Pentru cei de vîrsta noastră însemna schimbarea școlii și pierderea multor prietenii făurite pe băncile claselor primare. în același timp însemna intrarea în liceu, unde purtai o uniformă kaki cu număr pe mînecă, cu șapcă, noi colegi și noi profesori, deci o trecere la un nivel mai ridicat. Era însă încă un hop: trebuia să izbutești la examenul de admitere la liceu] ales.

Nu era nici o îndoială la ce liceu mă voi prezenta. Voi urma drumul bătut de fratele meu, Nicolae. El era înscris la liceul Spini Ilarei, care se afla pe strada Italiană. Existau beneficii pentru mine, căci speram ca Nicolae să mă țic sub protecția lui, că vom merge împreună la liceu și deci părinții nu vor fi îngrijorați că voi pierde calea, cu voie sau fără voie, în drum spre școală.

Nu-mi aduc prea mult aminte de examenul de admitere. Știu că proba principală era un examen scris și că a durat multă vreme pentru a afla rezultatul. între timp, stăteai pe

ghimpi și te întrebai dacă nu cumva trebuie să te pregătești pentru un ah examen în toamnă la alt liceu. Chinurile mele s-au ușurat cînd am aflat că am fost admis la Spini Haret.

Dar stagiul meu nu a durat decît un trimestru la acest liceu, îmi amintesc că venisem cu mari ifose la liceu, căci nu degeaba fusesem premiantul întîi în toate clasele școlii primare. Dar la liceu lucrurile nu mergeau așa de ușor ca la Clemența. După cîteva note mai scăzute la obiecte la care credeam că sînt meșter, română și geografie, am rămas îngîndurat și mi-am dat seama că trebuie să-ini schimb metoda de lucru și că trebuie să iau studiile în serios.

După ce am început liceul, în mijlocul toamnei, răspunzînd la telefon o dală în timpul prînzului, căci lata venea la masă în fiecare zi, am aflat că cel care chema era generalul Traian (îrigorescu de la Palatul Regal Dorea să vorbească cu tata. Am fost foarte impresionai îmîi că nu-mi aminteam să avem legături cu militari, în nici un caz cu un general, dar în special cu cineva de la Palatul Regal. Singurii militari de care știam erau cumnatul lui tata, care era colonel in retragere, și un prieten al familiei, colonelul Evloghie Staicovici. Acesta era medic militar și dentistul familiei. Pe nenea Evloghie nu-l consideram militar. Am rămas surprins de telefonul de la Palat, și tata nu a explicat rostul lui.

Am uitat curînd de acest lucru, pînă cînd, într-o zi aproape de Crăciun, lata mi-a dezvăluit scopul acelei chemări. Pusesem ales,

24 cu un întreg grup de elevi de aceași vîrstă cu Voievodul Mihai, să fim candidați în clasa specială care se înființa pentru educația moștenitorului tronului. Nu pot să spun cît de mîndru am fost, cu toate că părinții mei m-au prevenit că era foarte posibil să nu fiu încadrat în această clasă și deci voi rămîne deziluzionat dacă nu sînt ales. Ei aflaseră că erau trei candidati de la liceul Spiru Harel și era clar că nu loți vor fi aleși. Dar lînărul Mircea nu putea să vadă decît un rezultat pozitiv. Atunci nimeni nu cunoștea criteriile de selecționare. De fapt nici pînă azi nu am aliat cum s-a făcut alegerea, cu toate că, după cum veți vedea mai jos, au existat anumite norme.

Știu doar că am fost înștiințați ca să ne prezentăm la Palat, la intrarea de pe strada Sf. Ionică în ziua de 30 ianuarie 1933. O dală foarte interesantă în istoria lumii, care nu are nimic de-a face direct cu destinul meu. Cu zece zile înainte Franklin D. Roosevelt depusese jurăinîntul tradițional la Casa Albă, devenind președinte al Statelor Unite și la 30 ianuarie Adolf Hitler a fost numit cancelar al Rcichului german.

Dar iată-mă destul de înfiorat la ușa din zidul Palatului; un ostaș din garda Palatului m-a îndreptai spre o clădire cu două

etaje. La intrare, un lacheu tni-a spus să urc la etaj și să intru în pruna sală pe dreapta. Acolo erau mai mulți ofițeri și un număr de elevi. Am recunoscui între ei pe doi colegi de liceu. Dan Cemovodeanu și Radu Câmpeanu, pe ceilalți nu-i cunoșteam.

Am stai cu toții cîteva minute înlr-o tăcere siîngace, fiind cu toții tineri sfioși, impresionați de locul unde ne aflam și știind că vom deveni colegi cu unii din ei. Ne-a vorhit întîi generalul ’ Grigorescu despre rostul acestei reuniuni și că nu sosiseră toți cei aleși, unii candidați veneau din provincie. Ne-a spus că în curînd va veni și Voievodul Mihai căruia vom fi prezentați. Ne-a spus cum să ne purtăm. Ne-am aliniat cu toții după înălțime și am așteptat cu înfrigurare apariția posibilului coleg. Atmosfera acestei adunări nu s-a încălzit cu apariția ilustrului personaj, care era și el timid. Ne-a strîns la fiecare mîna, la care noi am răspuns fiecare cu un protocolar "Să trăiți Măria Ta!" după cum fusesem sfătuiți și ne-am spus numele și liceul nostru. După plecarea lui, ni s-a spus că vom fi încunoștințați dacă și cînd să ne prezentăm din nou.

îmi amintesc vag că nu mult după aceasta, m-a chemat di-rectorul liceului, profesorul I-'ocșa, să mă informeze că am fost transferat la clasa Marelui Voievod de Alba Iulia, că reprezint liceul Spiru Ilarei și să continui să fac cinste acestei instituții. După aceea mi-a urat noroc, inîngîindu-și ciocul.

25
NOTĂ

Capitolul următor, consacrat anilor de liceu in clasa regelui Mihai, n-a Jost scris. Dar Mircea lonnifiu a pregătit o listă a profesorilor care au predat in cursul acelor ani. In citeva cazuri nu fi-a putut aminti prenumele unui anumit profesor. Probabil citeva'nume au fost uitate. Intre altele, acela al profesorului Ion Zamjirescu, deși Dsa a fast singurul cu care Mircea lonnifiu a avut o întrevedere în cursul scurtei vizite la Bucurefti în septembrie 1990. Lista găsită in hirtiile autorului e reprodusă aici pentru a ilustra calitatea superioară a învăfămîntului oferit la fcoala Palatului, pentru regele Mihai fi colegii săi.

General Traian Grigorescu
Colonel Emil Pălăngeanu
Colonel Dumitru Dămăceanu
Maior Mircea Tomescu
Comandor Mircea Fundăfeanu

Preot Nde Popescu

Ion Bratu
Enache Ionescu
.Vicloae Saxu
Alex. Mumuianu
Ion Nedioglu
Christian Mufceleanu
Leon Thevenin
Bernard Capesius
Fosile Băncilă
Mcloae Herescu
Nicloae Andronic
blicolae larga
Al. Tzigara-Samurcaf
George Oprescu
Florica Muzicescu
Alexandru Rosei ti
Sini ion Mehedinți

Emanoil Ciomac
Ion K Gruia
Nic. Georgescu-Tistu
Ion Conea
Dimitrie Știubei
P. P. Panaitescu-Perpessicius
Gheorghe Lazar
Ion Grigore Periefeanu
Ion Arbore
Ion Chirescu

Mircea lonnifiu plănuise un volum detaliat despre viola sa in România și in Statele (bute. Din nefericire nu a avut tin|p să scrie decft citeva capitole, dar a ales judicios să compună mai iutii pe acelea care aveau valoare istorică, respectiv evenimentele din anii 1944 1947, cu o influență profundă asupra soartei nafiunii române și pe care autorul le descrie nu din auzite ci ca martor ocular sau participant direct. Cuprinsul volumului neterminat e reprodus mai jos pentru informația cititorilor.

CAPITOLUL II

23 AUGUST 1944

înainte de a începe să descriu cele ce știu despre evenimentele ce au dus ja actul de la 23 august 1944, trebuie să fac anumite precizări. în ciuda celor ce s-au scris, Partidul Comunist Român nu a inițiat și nu a condus acțiunea care a cauzai ieșirea României din război. De asemenea, în toate publicațiile apărute sub control comunist se vorbește de "insurecția armată română". Nu a existat o insurecție, anuală sau dezannată. A existat un ordin regal transmis prin organele militare competente de către șeful noului guvern, generalul Constantin Sănătescu. Demiterea mareșalului Antonescu s-a făcut la cererea regelui Mihai, cînd acesta a constatat că măsurile pe care Ion Antonescu intenționa să le ia, nu corespundeau cu situația gravă în care se afla țara. Pot să declar fără nici o șovăire că:

> Șefii partidelor politice majoritare au sprijinit fără rezerve pe regele Mihai, iar ordinele sale au fost urinate fără ezitare sau defecțiuni de toți comandanții de mari unități militare de pe front și din interior.

Deci nu poale fi vorba de o "insurecție anuală", iără a schimba înțelesul cuvîntului "insurecție" așa cum esie definit în dicționar .Numirea generalului Sănătescu a fost făcută prin decret regal, întocmai cum fusese numit și Ion Antonescu, prim-ministru de către Carol II cu cîțiva ani înainte. Aceeași procedură legală a fost folosită în cele două ocazii pentru numirea șefului guvernului român

Annata română nu a fost "insurccționisiă" căci nu s-a răzvrătit împotriva unei autorități, ci ditnpoiiivâ a executat ordinul regal și cele ale căpeteniilor militare Deci cuvîntul "insurecție" este folosit intenționat în mod greșit pentru .i falsifica adevărul istoric. Actul

28 de la 23 august a fost sprijinit și aprobat de poporul român, armata și reprezentanții politici suslinînd fără șovăire această acțiune. Deci nu poale fi vorba de "insurecție".

După aceste rînduri, propun să examinăm evenimentele de atunci cu obiectivitatea pe care trecerea de peste 45 de ani ar trebui să nc-o dea.

*
* *

Am căutat să rețin cu cît mai mare fidelitate amintirile de ia 23 august și de fapt ale întregii săplămînii (20-20 august), dîndu- mi seama că aveam de a face cu momente ce vor intra în istorie. Mi-am dat osteneala să înregistrez cît mai multe detalii care să ajute mai tîrziu la reconstrucția evenimentelor. Nu credeam însă că vor trece atîția ani.

Am citit cu mare răbdare cele scrise de unii care într-un fel sau altul, au asistat la unele aspecte din acea zi. în general, relatările lor conțin cîte unul sau mai multe grăunțe de adevăr, dar, fiind scrise urmărind fie interesul personal sau cel al unui grup, își pierd din autenticitate. Unele au fost scrise la îndemnul unui agent al regimului comunist (Securitatea, istoricii partidului) de către persoane în stare de arest, altele pentru a satisface dorințe ale personagiilor simandicoase ale regimului sau pentru a scoale în evidență merite personale născocite pentru a justifica privilegiile. Sînl puțini cei care nu au căutat recompense pentru participarea lor la acțiunea care a dus la ieșirea țării din alianța cu Germania. Mă pot număra și eu printre ei, fiind mulțumit că am fost și eu "acolo".

înir-adevăr, cea mai marc mulțumire a fost să văd în scara de 23 august 1944 pe regele Mihai în balconul central al Palatului Regal din ('alea Victoriei, în lumina reflectoarelor care nu fuseseră aprinse de la începutul războiului. După ce s-a anunțat la Radio București încetarea ostilităților cu Puterile Aliate, o mulțime s-a adunat în piață cîntînd imnul regal și cerînd să apară Suveranul. Tipic, el a dovedit din nou curajul personal, apărînd singur în balcon în lumina orbitoare a reflectoarelor și a fost aclamat îndelungat de mulțimea entuziastă. Nu mulți conducători, în situații tulburi, cu inamici înarmați în libertate, iau riscul de a se pune în mijlocul țintei.

Nu am dorit să scriu despre acele zile, convins fiind că nu-mi aparținea această sarcină. Dar cum au trecut atîția ani și am intrat în amurgul vieții, și constatînd că există atîla confuzie cu privire la evenimente, am socotit că a sosit momentul de a consemna impresiile și reflexiile din acele zile pentru ca cei, care, nu din

29 vina lor, nu au avut prilejul, să cunoască o parte a istoriei neamului.

Așadar, fără a fi specialist în afacerile militare, dar discutînd cu ofițerii superiori din Casa Militară a Regelui și din Comandamentul Militar al Capitalei în vara anului 1944, ajunsesem la concluzia împărtășită de majoritate că situația era catastrofală.

în august 1944 situația în România era următoarea:

> Armata era demoralizată și marile unități militare de pe front fuseseră decimale în luptele date în timpul retragerii continue de la Stalingrad la Iași. Evacuarea Crimeii în mai 1944, cu pierderi grele de oameni și material, a dus la o deteriorare în moral aiîl pe front cît și în țară. Trupele duceau lipsă de armament greu, de lunuri antitanc, de blindate și de muniții. Frontul se stabilizase oarecum pe o linie care începea la nord lîngă Vicovu de Sus și se prelungea către sud-est pe lîngă Mălini,-Tîrgu Neamț, Roman, unnînd pe o pane a văii Tutovei pînă aproape de Bîrlad, unde o cotea către nord făcînd o pungă uriașă care cuprindea centrul Basarabiei și Chișinăul, coborînd către sud pînă aproape de Bolgrad și apoi către răsărit spre Cetatea Albă. Această linie era greu de apărat întrucît nu era ancorată pe formații naturale care să constituie obstacole în calea ofensivei sovietice. Din punct de vedere al tacticii militare, era mai logic ca frontul să fie scunat și restul Moldovei să fie abandonat. Noua linie-ar fi trebuit să unneze de la graniță Carpații pînă în regiunea Vrancea, iar de acolo, de la Focșani la Nămoloasa și Galați, pînă la Dunăre. Dar o asemenea decizie, ar fi dat o gravă lovitură moralului națiunii.
>
> Fortificațiile pe linia Focșani - Nămoloasa - Galați, care constituiau prima linie de apărare pe o lungime de circa 100 de kilometri, nu erau terminate și o mare pane a cazematelor nu aveau garnizoane sau armamentul necesar.

La 15 iunie 1944, comandamentul suprem german al grupului de armată "Ucraina de Sud", ordona retragerea și transferarea unităților motorizate de apărare antitanc și a diviziilor blindate SS "Totenkopf" și "Grossdeutschland" din Moldova. Nici o unitate motorizată sau blindată nu mai era disponibilă pentru a interveni în cazul cînd ofensiva sovietică ar fi străpuns frontul.

Protestele comandanților români cît și ale Statului Major nu

au putut să clintească decizia germană care fusese luată de către Hiller.

30

Trebuie să reamintesc că, în ciuda relațiilor strînse între cancelarul german și conducătorul României, Ion Antonescu nu era întotdeauna consultat cu privire la deciziile militare luate de Hitler, chiar dacă afectau frontul român. încă din toamna anului 1941, după terminarea campaniei pentru cucerirea Odessei sub conducerea lui Antonescu, Hitler înlăturase pe acesta și Statul Major român din circuitul ierarhic de control și îndrumare ale operațiilor militare. Unitățile române erau înglobate în grupurile de armate germane și sub comandă germană.

Mareșalul Antonescu a vizitat cartierul general al lui Hitler din Prusia Orientală în zilele de 4-6 august. Din lipsa unei stenograme oficiale a conversațiilor între Ion Antonescu și Adolf Hitler, singura sursă veridică am găsit-o în amintirile d-lui Paul Schmidt, interpretul Fiihrer-ului.[3]

Există însă contradicții între amintirile lui Schmidt și notele dictate de Antonescu, cîteva zile după reîntoarcerea de fa Rasten- burg. Mareșalul își aduce aminte că ar fi propus lui Hiller retragerea frontului pe Carpații Orientali, pe linia Focșani - Nămoloasa - Galați și apoi de-a lungul Dunării maritime. Că Hitler a aprobat această măsură, însă doar ca o ultimă alternativă. Deocamdată linia existentă va fi menținută. De asemenea, Hitler a cerut să afle dacă România va continua lupta pînă la sfîrșit. Aici cele două dări de seamă diferă. Antonescu notează că s-a eschivat de la un răspuns categoric, invocînd o serie de întrebări adiționale cu privire la intențiile Germaniei. Dr.Schinidt în schimb, scrie că Antonescu nu s-a îndoit niciodată de intențiile Fiihrer-ului, și că pe deasupra nici unul din aliații Germaniei nu este atît de loial cum este România. Ea va fi ultima țară care va părăsi Gennania întrucît el știe că sfirșitul Germaniei este și sfirșitul României.

După declarația tăcută de ministrul de Externe sovietic V. Molotov, la 2 aprilie 1944, care promitea respectarea regimului social și politic existent în România cît și integritatea teritorială, cu excepția Basarabiei și a Bucovinei de Nord, a început o nouă fază a acțiunii militare angjo-americane| Pînă acum, singura

3 în cursul întrevederii, conducătorul român a ridicat problema retragerii din Moldova, a singurelor unități blindate, operație ce slăbea Capacitatea defensivă a frontului. El a acceptat explicațiile lui Hitler că aceste divizii vor fi înlocuite în curînd cu alte unități.

activitate militară a dus la internarea echipajelor de pe vasele comerciale românești aflate în Atlantic și în Mediterana. La 1 august 1943, aviația americană a executat un raid îndrăzneț la joasă altitudine asupra instalațiilor petrolifere de la Ploiești și Cîmpina. Plătind un preț neîngăduit de mare pentru un rezultat nesatisfăcător, aviația americană nu a mai repetat incursiuni de acest fel pe teritoriul român.

Acum însă, Marea Britanic și Statele Unite, pentru a sublinia identitatea de vederi a celor trei mari aliați, pentru a confirma unitatea efortului de război împotriva țărilor aliniate cu Germania și pentru a reduce livrările de petrol necesare economiei și armatei germane, au ordonat începerea de raiduri masive asupra orașelor românești. Ele au demonstrat, spre surprinderea românilor, determinarea puterilor aliate de a trata România cu aceeași severitate ca și Germania nazistă.

Începînd de la 4 aprilie 1944, România a fost supusă la atacuri aeriene executate de forjele aeriene americane și britanice bazate pe noile aeroporturi amenajate la Foggia, în sudul Italiei. Raidurile erau duse ziua de bombardiere grele americane de lip B-17[4] și B- 24 cu patru motoare și noaptea de bombardiere britanice Lancaster[5], atacînd Capitala și centrele feroviare ca și rafinării și instalații petrolifere. Cu timpul, formațiunile atacatoare au devenit mai mari, pînă cînd în luna august numărul aparatelor aflate în spațiul aerian al țării într-o singură zi depășea 1000. Tot în aceeași perioadă, formațiunile de bombardiere erau însoțite de avioane de vînătoare pentru protecție și pentru a ataca aeroporturile și mijloacele de transport. Mai mult de 40 de raiduri au avut loc pînă la 23 august, care au cauzai pierderi grele în rîndul populației civile[6], distrugînd multe din obiectivele industriale, paralizând transporturile, împiedicînd aprovizionarea orașelor și reducînd complet producția industrială, pricinuind încetarea aproape totală a distribuției de gaze naturale, apei potabile și a electricității în sectoarele industriale și urbane. Noua acțiune strategică anglo- americană menită și de a ajuta ofensiva sovietică, a surprins atît guvernul cît și opoziția și a spulberat mitul că România ocupa o situație privilegiată în planurile aliate.

> Administrația de stat fusese disperată și pierduse controlul asupra treburilor obștești.

---

4 Fabricate la uzinele Boeing și poreclite "Fortărețe zburătoare".

5 Fabricate la uzinele Consolidated-Vultcc și denumite "Liberator".

6 în primul raid asupra Bucurcștiului. s-a evaluat că au fost circa 3000 de victime.

Grașele mai importante, centrele industriale și liniile de comunicație suferiseră mult din pricina atacurilor aeriene, în special cartierele muncitorești din preajma fabricilor și a gărilor. Aprovizionarea cu alimente, cu apă, gaz și electricitate era deficientă și sporadică. Rezervele erau diminuate sau lipseau cu totul. Pe scurt, situația era disperată!

Pe plan internațional, România făcea pane din Axa Roma - Berlin și unna, cu puțină ezitare, politica (îennaniei. Ion Antonescu a semnat aderarea României la Pactul Tripartit (Germania, Italia, Japonia) pe ziua de 23 noiembrie 1940.

România era în stare de război cu Uniunea Sovietică, cu Marea Britanic și cu Statele Unite, pentru a menționa doar marile puteri ce luptau împotriva Axei.

în 1940, România pierduse Basarabia, Bucovina de Nord, teritoriul Ilenei, jumătate din Transilvania și întreg Cadrilaterul.

în zorii zilei de 22 iunie 1941, din ordinul lui Ion Antonescu, unități ale armatei române s-au alăturai forțelor germane care au trecut frontiera existentă cu Uniunea Sovietică. Acțiunea de eliberare a teritoriilor ocupate de Armata Roșie în vara anului 1940 a fost terminată o dată cu ocuparea Basarabiei, în august 1941.

La 2 aprilie 1944, sub imboldul Marii Britanii și al Statelor Unite, Uniunea Sovietică anun|a, că invadînd România, nu are intenția de a modifica regimul social sau politic și nici de a anexa părți din teritoriu

Opoziția reprezentată de luliu Maniu era în legătură cu puterile aliate, mai întîi prin radio și apoi prin Alexandru Cretzianu, ministrul României la Ankara și mai tîrziu prin emisarii trimiși la Cairo, Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu.

Mihai Antonescu făcea sondaje diplomatice prin trimișii români în capitalele neutre, Bema, Madrid, Stockholm și Ankara. Cît de serioase erau aceste contacte? Cît de hotărî) era mareșalul Antonescu să înceteze ostilitățile?

Astăzi știm că în aprilie 1944, Uniunea Sovietică a decis să transfere contactele inițiale cu reprezentanții români, de la Stockholm la Cairo.Pentru a restaura adevărul cu privire la textul corect al condițiunilor sovietice înmînale la Stockholm și ulterior comunicate celorlalte puteri aliate, voi reproduce, în traducere, parte din telegrama trimisului american Lincoln Mac Veagh adresată de la Cairo, secretarului dc stat Cordell Hull la 8 aprilie 1944, cînd acestea au fost comunicate și emisarilor români, Știrbey și Vișoianu.[7]

7 Forcing Rclnlioi.s of the United States (în continuare FRUS), 1944, vol IV pag. 169-170.

"1. Trupele române care luptă împreună cu nemții împotriva Armatei Roșii sînl compuse din șapte divizii în Crimeea, din trei sau mai multe divizii în regiunea Odessa și din trei sau mai multe divizii în regiune Chișinău. Aceste divizii românești trebuie să se predea Armatei Roșii ori trebuie să atace pe nemți din spate și să înceapă operații în comun cu Armata Roșie împotriva nemților.

în acest caz, guvernul sovietic este dispus să completeze armamentul și să le pună la dispoziția mareșalului Antonescu și a cilui Maniu.

2. Condițiile minime sovietice pentru armistițiu sînt următoarele:

a. Ruptura cu germanii și operații în comun cu forțele aliate, inclusiv Armata Roșie, împotriva nemților cu scopul de a restabili independența și suveranitatea României.

b. Restabilirea frontierei româno-sovieiice în conformitate cu acordul din 1940.

c. Despăgubiri pentru pierderile suferite de Uniunea Sovietică din pricina ostilităților și a ocupației teritoriului de către români.

d. Repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați cît și a celor internați.

Aceste condiții pot fi modificate în defavoarea României dacă nu sînt acceptate fără întîrziere.

3. Guvernul sovietic nu va cere ca teritoriul României să fie ocupat de trupe sovietice pe întreaga durată a armistițiului, dar cînd situația militară o va cere, trupele sovietice cît și cele aliate, trebuie să aibe liberă trecere și guvernul român va trebui să faciliteze aceasta cu toate mijloacele de transport terestre, aeriene și navale disponibile.

4. Guvernul sovietic considera drept nedrepte deciziunile Dictatului de la Viena și este gata să execute operații comune împotriva ungurilor și nemților cu scopul de a reîntoarce României, toată sau cea mai mare parte a Transilvaniei.

5. Dacă România dorește să intre în legătură cu Uniunea Sovietică cu un reprezentant politic pentru chestiunile militare, guvernul sovietic nu are obiecții."[8]

Regele și șefii partidelor politice majoritare, ca și Ion Antonescu fuseseră încunoșliințați de condițiile Uniunii Sovietice. Mesagiile oficiale primite de la Cairo din partea comisiunii consultative europene[9] erau adresate în comun

8 FRIJS 1944, vol.IV, pag.170.

9 Comisiunea era formată din reprezentanții celor trei mari puteri, Lincoln Mac V cagli, Statele Unite, Lordul Moyne, Marea Brilanie și Nicolae Vasilievici Novikov, Uniunea Sovietică.

mareșalului Antonescu și lui luliu Maniu.

Atît luliu Maniu, în numele Partidului Național-Țărănesc, cît și Dinu Brătianu, în cel al Partidului Național-Liberal au trimis periodic lui Ion Antonescu proteste și memorii cu privire la opoziția lor față de politica dusă de el. Comunicările lor au devenit mai peremptorii cînd trupele române TIU depășit frontiera naturală a României, Nistrul. Politicienii români scoteau în evidentă că țara trebuia să-și re|ină Ionele intacte pînă la sfîr.șilul războiului pentru a putea să-și sus|ină revendicările asupra Transilvaniei de Nord și a sprijini anularea Dictatului de la Viena. De fapt, cînd regele Carol al II-lea a abdicat, în septembrie 1940, a căpătat •promisiunea lui Antonescu că va menține intactă capacitatea de luptă a anualei.

în primăvara anului 1944, mareșalul Antonescu pennisese plecarea din (ară a emisarilor opoziției pentru a lua legătura cu rcprezefttanții autorizați ai guvernelor aliate. Pentru a nu pune pe Maniu în situația gravă de a fi acuzat că pactizează cu inamicul, generalul Mailland Wilson, comandantul suprem al regiunii Orientului Mijlociu a linul să adreseze toate comunicările pe care le trimitea șefului Partidului National-Țărănesc și "conducătorului". Prin acest subterfugiu se deschidea calea Mareșalului să inițieze negocieri directe cu Aliații. Dar Antonescu nu s-a prevalat de această cale, nici după ce frontul din Moldova a fost străpuns.

Pe de altă parte, îndemnurile aliate de încetare a ostilităților ajungeau în mîna lui Antonescu, aliatii fiind convinși că el, care avea frînele puterii în mînă, era capabil să aibă mai mult succes în a face o ruptură cu Germania.

în primăvara anului 1944, Maniu și deci și Antonescu fuseseră informați că singura cale prin care se transmite punctul de vedere oficial al Aliatilor este (’omisiunea Aliată din Cairo. Orice sondaje în alte centre sau pe alte căi nu aveau sancțiunea oficială. Această măsură a fost luată pentru a menține un singur canal de comunicații, eliminînd orice alte inițiative care cauzaseră suficiente încurcături și confuzii.

Și Regele fusese prevenit de Niculescu-Buzești ca să se ferească de personagii care pretind că au legături cu Aliații, oferindu-se ca intermediari.

Ca unul care am fost părtaș la ședințele secrete de la Palat, am fost la curent cu mesagiile primite de la Aliați și de la emisarii români. Contrar celor ce s-au scris, așa-zisele "negocieri" de la Stockholm nu au oferit condiții mai favorabile decît cele citate mai sus. De fapt, erau aceleași condiții,căci, în aprilie 1944 se transferaseră discuțiile din capitala suedeză la Cairo, ca rezultat al menținerii unui singur canal de comunicații. Variațiile aparente între texte sînt minore și sînt

rezultatul traducerilor succesive din diferitele limbi.

Acest lucru este verificat de Viaceslav Molotov care, la 26 august 1944, ora 1,30 dimineața, ora Moscovei, a făcut următoarea declarație ambasadorilor englezi și americani:

"Pentru a susține prestigiul noului guvern român și ținînd seama de circumstanțele prezente, guvernul sovietic nu este de părere ca

să introducă noi condiții de armistițiu. Un acord va trebui să fie încheiat cu guvernul român cu privire la semnarea armistițiului bazat pe condițiile propuse în aprilie, cu trei adaosuri cerute de reprezentanții români la Cairo:

1. Alocarea unei zone libere românilor pentru sediul guvernului;

2. Acordarea unei perioade de 15 zile pentru ca trupele germane să părăsească România;

3. Propunerea pentru reducerea indemnizației.

Noile condiții propuse de guvernul britanic vor putea fi discutate la Moscova cu reprezentanții celor trei guverne aliate.

(îuvemul sovietic consideră că negocierile să aibă loc la Moscova."[10]

Se poale deduce din această declarație cît și din schimbul de telegrame ce a urmat, că intenția guvernului sovietic era să ia în discuție modificările propuse de reprezentanții regelui și ai opoziției. Bănuiesc că dacă pînă la unită nu au fost incluse se datorește faptului că a fost trezită suspiciunea tradițională sovietică în momentul cînd guvernul britanic a supus o scrie de amendamente. Atunci rușii au decis să rămînă cu proiectul original fără a mai face schimbări.

Nici astăzi nu pot să afinii că Mareșalul Antonescu era la curent cu contactele de la Stockholm duse în numele său de Mihai Antonescu. Din conversația pe care a avut-o cu Regele în prezența generalului Sănătescu, nu a reieșit un asemenea lucru.

Mihai Antonescu dăduse instrucțiuni diplomaților români din capitalele neutre să ia contact discret cu reprezentanții englezi și americani. I4< Stockholm, Frederic Nanu și (ieorge Duca, la Madrid, George Demetrescu, La Bema, Vespasian Pella, la Lisabona, Brutus Coste și Ion Pangal. Legătura cu Turcia era făcută la București prin ministrul turc Suphi Tanrioer. Se bănuia că aceste contacte erau făcute cu consimțămîntul Mareșalului dar cunoscînd firea și metodele utilizate de Mihai (Ică) Antonescu, bănuiesc că Ion Antonescu nu era la curent.

---

10 Vezi FRIIS. 1944. vol.IV, pag.196-7.

Probabil că singurele dăți cînd Mareșalul alia de isprăvile lui Ică erau cînd era supus periodic la tiradele furioase ale lui Ribbentrop și ale ciracilor săi, protestînd față de existența acestor sondaje, ce subminau prietenia gennano- română. îmi amintesc de unul din ultimele incidente în care Mihai Antonescu comunicase primului ministru Sukru Saracioglu, rugîndu-1 să fie intermediarul României pe lîngă Aliați în august 1944, alîrmînd că această solicitare are consimțămîniul Regelui, al opoziției și al Mareșalului.[11] Nu știu dacă vreunul din șefii partidelor de opoziție fusese consultat, dar știu sigur că Regele nu fusese întrebat și nici nu își dăduse consimțămîntul la un asemenea pas.

Nu pot să trec mai departe fără a releva rolul jucat de V Z. Georgescu (Rică) în menținerea legăturilor clandestine între luliu Maniu și guvernul englez. Rică Georgescu, care, în calitate de director al societății petrolifere "Standard Oil", a fost acuzat de sabotaj și încercare de a întrerupe exportul român de petrol. El se afla închis și cu toate acestea, avînd un regim special, a putut să ia legătura cu oameni de încredere care au facilitat comunicări speciale eu Comandamentul Aliat din Orientul Apropiat. Acesta, fiind conștient de importanța României, a trimis o echipă de ofițeri (un maior englez și un ofițer de origine română) în Iugoslavia împreună cu un transmițător de radio. Maiorul englez a căzut în luptă în Iugoslavia și doar ofițerul Popescu (Țurcanu era numele său adevărat) a putui ajunge în România. Cu multe peripeții, ingeniozitatea lui Rică Georgescu a putut să mențină funcționarea aparatului de radio în București, cu toate că era căutat cu furie de organele de contraspionaj germane. Avînd mai bine de 10 locații de transmitere, Popescu a lucrat mai mulți ani sub nasul nemților. Unul din locurile sale favorite de transmisiune era un apartament lîngă Poșta Centrală, unde emisiunile sale erau amestecate cu cele ale poștei. Prin acest aparat, care era la dispoziția mesagiilor lui Maniu, Rică Georgescu a menținut deschisă linia de comunicații. Cînd Alexandru Cretzianu a fost numit ambasador la Ankara, Victor Rădulescu-Pogoneanu, director adjunct al Cifrului din ministerul de Externe trimitea aceleași inesagii verificînd transmisiunile radiofonice.

DUMINICĂ 20 AUGUST

O dimineață la Sinaia, care nu părea deosebită de zilele treci le. Am citit și analizat buletinele de știri ale posturilor de

11 Vezi J'RUS, 1944, vol.IV. pag.l'X).

radio străne și ziarele sosite de la București. La prînz, masa la Foișor, ca de obicei la ora 1. După masă, Regele este informai că au început lupte crîncene pe frontul din Moldova și că trupele noastre se repliază pe noi poziții în urma presiunii inamice. Mai tîrziu, aflam că în unele zone replierea s-a transformat în derută, unele unități fiind complet nimicite de blindatele sovietice. Prin telefon de la București generalul Sănătescu confirma că situația devine din ce în ce mai gravă.

Cu toate că nu eram un amator de ceai, însoțesc pe Rege în salonul reginei Elena care, după obiceiul englezesc, bea o ceașcă

 de ceai în fiecare după masă. Regele dorea să se sfătuiască cu dînsa în legătură cu știrile de pe front. El era de părere că ofensiva sovietică urmărea să distrugă acum apărarea de pe frontul Moldovei. Oare a sosit momentul de a scoale România din război, se întreba Regele. Informațiile sosite sînt încă incomplete și nesigure. Suveranul decide să plece îndată la București, unde va putea să alle mai multe detalii asupra situației și în acelați timp să se consulte în secret cu sfătuitorii săi și expertii militari înainte de a lua vreo măsură. îl chem la telefon pe Ionel Stârcea și-i spun că vom veni la București pentru o zi, sub motivul că regele dorește să încerce unul din avioanele ce se aflau la aeroportul de la Străulești. îi dau de înțeles că în cursul serii trebuie să avem o întrunire la Palat. Noi vom aduce pe generalul Mihail, care se afla la vila sa din Sinaia.

în mașina decapotabilă a Regelui se află Emilian Ionescu și cu mine, și, în cîteva clipe mai lîrziu după ce am părăsit castelul se urca și generalul Mihail. Regele conducea mașina cu ușurință și dibăcie, dar în mare viteză. Trecem prin Cîtnpina și în scurtă vreme ajungem la Ploiești. Vedem în partea de nord-est a orașului coloane de fum indicînd că nu toate incendiile de la rafinăria "Româno-Americană" au fost stinse. Atît vineri cîl și sîmbătă, în raiduri succesive, bombardierele americane și-au concentrat atacul asupra instalațiilor societății americane. Nu încape îndoiala că și- au atins obiectivul. După Ploiești, în satele prin care treceam observ oamenii la horă cu tarafele cîntînd de zor. Azi tara a fost scutită de bombardament, și sătenii se bucurau de liniștea acestei duminici. Pe înserat ajungem la Palatul din ('alea Victoriei și ne oprim în fata Casei Noi unde ne întîmpină Sănătescu și Stârcea.

Mai tîrziu apar, cîte unul și Grigore Niculescu-Buzcști, generalul Aurel Aldea și colonelul Dumitru Dămăceanu. Sănătescu face o scurtă expunere asupra situației din Moldova. Părerea lui, ca și a colegilor de la Statul Major este ca ofensiva sovietică este reală și nu o diversiune. Există speranțe ca unele unități

dislocate din poziiile lor vor putea să se regrupeze și să ocupe poziții noi, dar altele au dispărut cu lotul. Unii din jurul mesei împărtășesc noi infonnaii sau impresii culese astăzi.

Regele întrebă pe Dămăceanu cum stă cu pregătirile și cînd crede că va putea fi gata pentru ca să ocupe punctele strategice din Capitală, ținînd scama de noile circumstanțe. înainte de a răspunde, el enutneră dificultățile pe care le-a întîmpinat căutînd să afle numărul trupelor germane în Capitală și în restul țării.

Nici Comandamentul Militar al Capitalei, și nici Stalul Major nu aveau informatii precise. După calculele făcute s-a ajuns la o cifră aproximativă de circa 5 mii de sokiai. Pe lîngă aceștia, se

 adăuga și numărul unităților românești din București care erau sub controlul comandanților complet devotați Mareșalului. Era vorba de jandarmi și de regimentul de gardă al Mareșalului. Altă problemă o constituia deplasarea unităților din împrejurimi dar care, din pricina situației critice de pe front, erau trimise în Moldova, înlocuirea lor cu alte trupe urma să aibă loc în cîteva zile. Dămăceanu ne atrage atenția că aceste noi unități, ca și de altfel cele pe care le înlocuiau, erau formate din recruți cu foarte puțină instrucție.

Chiar cu indulgență și noroc, Dămăceanu nu crede că poate începe operațiile înainte de cinci zile. Deci la 20 august, spune Regele, sîmbălă. Toți cei prezenți rețin această dată. Suveranul spune celor prezenți că hotărîrea lui este că sîmbătă, va sta de vorbă cu Mareșalul și îi va cere să-i spună clar și precis care este poziția adoptată față de ieșirea din război a României. Decizia Regelui va fi supusă discuțiilor consiliului politic convocat pentru seara următoare, pe 21 august.

Planul modificai prevedea ca Mareșalul să fie invitat la masă împreună cu Mihai Antonescu. După dejun, la palatul din Calea Victoriei, Regele va discuta cu ei alternativele impuse de situația militară. Dacă Mareșalul refuză să înceapă negocieri imediate, Regele îl va demite și va numi un nou guvem, pe baza listei alcătuită de partidele politice. Noul guvem va cere evacuarea armatelor germane de pe teritoriul român, va proclama încetarea ostilităților și va trimite împuterniciți să semneze annistițiul de la Cairo. Dacă reprezentanții partidelor sîm cu toții de acord, se va comunica aceasta emisarilor români la Cairo. De asemenea, s-a pregătii o comunicare către Comandamentul Aliat anunțînd cele de mai sus și, în același timp, cerînd sprijin efectiv din partea Aliaților, sub forma unui bombardament aerian efectuat de unitățile flotei aeriene asupra unor obiective militare din preajma Bucureștiului și a unui număr de centre feroviare la granița cu Ungaria și

Iugoslavia. Ora 1 după amiaza, în ziua de 26 august este ora "II" și pentru ca șansele de succes să fie mai mari, iste necesar ca ocuparea punctelor importante ale orașului să se fică în timpul unei alarme pricinuite de atacul aerian asupra barăcilor germane la nord de aeroportul Băneasa. Nu s-au cerut trupe aeropurtate anglo-americane, nici debarcări în regiunea Constanța. Cînd toți cei de față au fost satisfăcuti că cererile minime au fost încorporate în comunicare, ședința s-a ridicat. Cu toții am reînnoit speranța că, serviciile secrete germane și român nu știu de ședințele ce se țin la Palat.

lira trecut acum de miezul nopții, dar Regele, cu avizul lui Stârcea și al lui Buzești, mi-a spus că a doua zi eu voi călători la

Sinaia, pcnlru ca Regina să fie încunoștiințală de cele holărîte în această scară. Cert este că în cazul unei diferente de părere între Rege și Mareșal, acesta va fi arestat și toată confruntarea va avea loc la București. Este probabil că armata germană va interveni. Deoarece grosul trupelor germane se alia la Ploiești, comunicațiile între Sinaia și București vor fi întrerupte. liste posibil ca Regele să lîc silit să părăsească Palatul și destinația cea mai logică va fi Oltenia. Prudenta îl îndemna să sfătuiască pe Regină și anturajul ei să facă pregătirile necesare pentru o eventuală plecare din Sinaia, care se află în calea pe care nemții o vor folosi pentru a aduce întăriri, sau în caz de înfrîngere, pentru a se retrage. în cazul cînd Regele nu va mai putea comunica direct, Regina, împreună cu suita vor căuta să capete detalii asupra locului unde se află Regele de la generalul Marin Manafu, comandantul Corpului 1 Teritorial cu sediul la Craiova. Colonelul Raoul Bossy, adjutant regal aliat la Sinaia, va avea comanda convoiului. După ce au plecat ceilalți, Regele mi-a spus să dorin în biroul său, pentru ca să pot pleca dimineață la Sinaia lără a mai pierde vremea circulînd prin București. Am donnit tun.

- LUNI 21 AUGUST

în ciuda bunelor mele intenții, am plecat tîrziu din București. L-am luat cu mine pe căpitanul Dan Cepleanu, un bun prieten care venise în concediu de pe front și dorea să ajungă la Sinaia, unde se alia logodnica sa. Pe drum am ajuns la concluzia că în zilele ce urmează vom avea nevoie de cît mai mul|i oameni devotați, cu ini|iativă și curaj, iar Dan era unul din ei, întrucît ca ofițer de cavalerie fusese rănit în lupte și decorat cu ordinul "Mihai Viteazul", fot în acest fel, din ordinul Regelui

am recrutat în ziua de 23 august pe locotenentul Vania Negroponte și pe căpitanul Jacques Vergotti.

Nu mai îmi aduc aminte cînd am sosit la Sinaia, dar era în jurul prînzului. După masă am comunicat reginei Elena planurile Regelui și sfaturile pe care le-a dat. Ea a înțeles ce era de lăcut și mi-a destăinuit că începuse pregătiri în această direcție. Cînd am plecat din Sinaia era mai tîrziu dcCît plănuisem și cum nu circulam cu aceeași viteză și îndemînare cu care conducea Regele, am ajuns la București seara, după ce începuse ședința secretă cu șefii parti- delor. Pe lîngă Suveran, mai erau prezenti Iuliu Maniu, Constantin Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu, C. Tilel Petrescu din partea partidelor, Niculcscu-Buzești, Constantin Sănătescu, Ionel Stârcea și eu mine.

40

Discuțiile au avui ca subiect asigurarea dală de partidele politice care semnaseră declarația Blocului Partidelor Democrate că sînt de acord cu planul prezentai de Rege și că aprobă telegrama către Comandamentul Aliat ccrînd sprijin în acțiunea contra nemților. Cei prezenți au fost de acord cu dala aleasă și apoi s-a ajuns la subiectul asupra căruia erau păreri împărțite: compoziția noului guvem. Maniu și cu Brălianu doreau ca acesta să fie alcătuit din tehnicieni. Ei socoteau că aceștia pol să execute cu mai mare folos măsurile detaliate pe care trebuia să.le elaboreze noul guvem. Bănuiala mea era atunci, ca și acum, că Maniu era convins că schimbarea direcției politicii externe fusese aprobată de partide prin declarația semnală la 20 iunie 1944, că restul chestiunilor ca încetarea ostiliiăților și semnarea armistițiului erau de competența militarilor și a tehnicienilor. Lucrețiu Pătrășcanu și Titel Petrescu erau amîndoi de acord că însemnătatea viitoarelor acțiuni era așa de mare încît partidele poltice nu numai că trebuiau să și le însușească, dar trebuiau să arate țării sprijinul lor necondiționat. Se ajunsese la un impas pe care Regele nu dorea să-l rezolve, considered că era de atribuția reprezentanților partidelor politice să rezolve dilema. Pentru a nu se pierde mai multă vreme în discuții sterile, Regele a decis ca reprezentanții partidelor politice să continue conversațiile în afara sesiunilor secrete de la Palat. Deci hotărîrile la care se ajunsese în acea seară erau:

1. Confruntarea între Rege și Mareșal va avea loc în ziua de 26 august, ora 1 după amiaza.

2. S-a aprobat textul și trimiterea telegramei adresate Comandamentului Aliat la Cairo, cerînd bombardarea instalațiilor militare germane la nord de București (Otopeni) cîl

și a liniilor de comunicații din Ungaria și Iugoslavia care ar facilita intrarea întăririlor germane pe teritoriul românesc. Aceasta era prima comunicare trimisă în numele Regelui.

3. Cel tîrz.iu la 23 august, ora prînzului, se va comunica Regelui compoziția noului guvern aprobată de cele patru partide ale Blocului Național Democrat.

4. Regele ajutat de militari se va ocupa de luarea măsurilor necesare pentru a asigura controlul armatei asupra Capitalei și a restului țării.

5. Reprezentanții partidelor politice vor căuta să se izoleze pentru a nu atrage atenția autorităților și a serviciilor secrete prin activitate sporită, avînd în vedere iminenta acțiune.

După ce întrunirea s-a terminat, și textul comunicării către Comandamentul Aliat ia Cairo a fost finisat, Ionel Stârcea a fost desemnat să-l ducă la Snagov pentru a fi transmis prin radio direct și prin telegramă cifrată lui Alexandru Crelzianu la Ankara. De

41 asemenea, am raportai Suveranului convorbirea mea cu regina Elena și asigurarea că lotul a fost înțeles. Am continual să dorin în biroul Regelui. Casa părintească din sirada Paris era goală, doar fratele meu o folosea periodic. Părinții mei căpătaseră adăpost la Sinaia în incinta castelelor, invitați de Suveran, unde erau proiejaji de bombardamente. în dimineața următoare, conform planului dinainte stabilit, Regele progamase cîteva ore de zbor cu comandor Udriski.

MARȚI 22 AUGUST

în cursul dimineții, se prezentă Ionel Stârcea la Rege, cu informațiile relative la o situație care încurca planurile pentru ieșirea din război a României.

Aseară după ce s-a ridicat ședința la Palat, Ionel a luat textul autorizat al telegramei către Comandamentul Aliat de la Cairo ca să-l expedieze degrabă la destinație. Pentru a avea această siguran|ă, transmisia se făcea pe două căi: prin aparatul de radio la dispoziția lui luliu Maniu și prin telegramele cifrate ale Ministerului de Externe adresate iui Alexandru Cretzianu la Ankara.

Direc|ia Cifrului fusese instalată într-o vilă la Snagov, unde acitvitaiea ei nu era întreruptă în timpul raidurilor aeriene anglo- amerieane. Tot acolo se făcea, sub conducerea lui Piki Rădulescu Pogoneanu, cifrarea mesagiilor transmise prin radio. Cum a ajuns lîrziu la Snagov, Stârcea a stat peste noapte acolo cu foștii săi colegi, urmînd să se întoarcă a doua zi. Dimineața s-a sculat devreme și, cum mai avea timp, s-a dus să înoate în

lac. Pe cînd se răcorea în apă, a venit o barcă cu un pescar, care s-a înlîmplal să fie colonelul Radu Davidescu. șeful cabinetului militar al Mareșalului. Cum se cunoșteau și în ciuda straniei situații, - unul în barcă, celălalt în apă - au discutat evenimentele zilei, Stârcea aflînd că Mareșalul urina să plece a doua zi pe front.

Dîndu-și seama că absenta lui Antonescu din Capitală va complica imens planurile aprobate de Rege și ele opoziție, Stârcea a terminal imediat discuția și s-a grăbii să se întoarcă la București, ca să raporteze Regelui. Ce este de lacul ?

Mai lîrziu, împreună cu Ionel Stârcea, generalul Sănăiescu și Buzești, ne aflam în biroul Regelui din Casa Nouă, încercînd să determinăm dacă se pol modifica planurile, avînd în vedere că unele faze fuseseră deja puse în mișcare.

în primul rînd situația critică de pe from cerea o solujie imediată. Generalul Sănăiescu a ilustrat în cîteva cuvinte dramatice, confuzia și lipsa dc informații clare și consistente de pe front. Nu

42 mai era timp pentru a lua legătura cu reprezentanții politici ai partidelor pentru o nouă ședință de analiză și de adaptare a planurilor la noile circumstanțe.

Cred că pînă acum nu i s-a dat suficient credit Regelui pentru curajul deciziilor luate în fața unui dezastru în dezlănțuire. El nu a șovăit să preia singur răspunderea, înțclegînd că momentul discuțiilor era depășit și că trebuia trecut la acțiune pentru a salva ce mai era de salvat. Desigur că Regele ar li putut să se întoarcă la Sinaia lără a face nimic pe motiv că răspunderea pentru afacerile statului o poartă Antonescu. Putea să justifice atitudinea sa cu argumentele Mareșalului că Regele este un copil, deci prea lînăr și nu se pricepe deloc în problemele de stat. Era, lără îndoială, calea cea mai simplă. Dar regele Mihai nu a înțeles să execute în acest fel datoria sa asumată în fața națiunii prin jurămîntul depus la 0 septembrie 1940.

în conversații cu sfătuitorii săi, Regele a pus o serie de întrebări: Să rămînă intact planul original de a iniția negocieri imediate la Cairo în numele Regelui și al opoziției unice, chiar dacă Antonescu pleacă pe front înainte de dala hotărîtă (20 august) ? Știind că pregătirile militare pentru ocuparea Capitalei nu sînt terminate și că Mareșalul vine în audiență înainte de data hotărîtă, care este decizia: i se oferă opțiunea de a duce negocieri neîntîrziate cu Aliații sau se așteaptă o altă ocazie cînd se pol asigura suficiente forțe pentru ocuparea de puncte strategice în oraș ? Dacă se pierde acest prilej, oare vor mai exista și altele? Dar dacă în audiența înainte de data hotărîtă Mareșalul respinge opțiunea și refuză negocierile pe

condițiile existente, care este pasul următor? Deoarece nu sînt încă suficiente unități în dispozitiv și Antonescu refuză negocierile, va trebui să lie demis pe loc sau să se aștepte un alt prilej?

Pînă la urmă cea mai bună soluție parc a fi ca Mareșalul să vină în audiență la Palat înainte de a pleca pe front. Buzești sugerează că fie Maniu, fie Brătianu, pot trimite unul din emisarii lor la Mareșal, pentru a-i sugera să-l vadă pe Suveran înainte de a se angaja în operațiile de redresare a frontului. El va încerca să- 1 vadă pe Maniu pentru a cere și părerea lui.

Cînd se reîntoarce aflăm, că Maniu a fost de acord și că va trimite cît mai degrabă pe Ion Mihalache să-i sugereze lui Antonescu ca să ceară o audiență la Rege înainte de a se înapoia pe front. Dacă intervenția lui Mihalache va avea succes și Mareșalul va cere audiența, data operațiilor va trebui schimbată de la 20 la 23 august. Este posibil? Șansele de succes scad abrupt și amenințător, cu cît ne depărtăm de acea dală, înlrucîl Comandamentul Militar al Capitalei nu va avea trupele necesare și că bombardamentul

aerian cerul de la americani, va avea loc irei zile prea tîrziu dacă va veni. Ce alte opțiuni există? Petrec a treia noapte pe aceeași sofa din biroul Regelui și gîndurile mă frămîntă. Dar tinerețea și oboseala învinș și adorm tun ca și în noaptea dinainte.

MIERCURI 23 AUGUST

Dimineața, cred că pe la nouă, am fost trezit de telefonul care suna în biroul Regelui. Telefonistul îmi spune că Mihai Antonescu este pe Tir. Uitîndu-mă pe fereastră, cer legătura cu vicepreședintele. Regele încă dormea. Cerul era senin anunțînd o altă zi călduroasă de vară Afară, lucrurile se desfășurau după rutina obișnuită. Grădinarii erau ocupați cu stropitul și greblatul printre copacii verzi ce aruncau umbre întunecate pe rozele din răsaduri.

Stătusem tîrziu în seara dinainte ca să discutăm alternativele planului original Regele împreună cu sfătuitorii săi erau de acord că ieșirea României din război nu putea să aibă loc fără ca Antonescu să nu fie consultat. Din pricina situației grave pe front. Mareșalul trebuia să aibă prilejul să facă acest pas fără întîrziere. Doar așa se clarifica poziția lui Antonescu față de condițiile enunțate la Cairo, care de fapt nu erau diferite de cele de la Stockholm, întrevederea era necesară

pentru a determina dacă Antonescu refuză să încheie armistițiu. Un refuz acum îi asigura reținerea la Palat, împiedicîndu-l să ia legătura cu autoritățile gennane. De asemenea, persoana sa nu mai putea 11 folosită ca un focar în jurul căruia să se strîngă clementele progermane, semănînd confuzie în rîndul populației civile și mai ales în armată. Noul guvern numit de Rege va decide mai tîrziu soana lui Antonescu în acord cu legile în vigoare. Dar lipsa Mareșalului din București punea ieșirea din război într-o altă lumină în care șansele de reușită erau aproape anulate.

Nu era vorba de a-1 atrage în cursă, cum au indicat unii apologeți ai lui Antonescu. lira o chestiune de răspundere. Cînd Mareșalul Antonescu s-a instalat la putere în calitate de "conducător", el și- a asumat răspunderea continuării existenței statului. Acum din pricina campaniei din Rusia, națiunea se alia la marginea abisului. Regele avea obligația să discute, împreună cu primul său ministru, măsurile pe care le va lua pentru a minimaliza și circumscrie efectele dezastrului. Dacă nu era convins de eficacitatea lor și le considera nesatisfăcătoare, era datoria lui să găsească o altă soluție. Discuțiile duse în seara din ajun, chiar și după ce aflasem că Ion Mihalache, vicepreședintele Partidului Național-Țărănesc, se va duce la Snagov pentru a vedea pe Mareșal cu intenția de a-1

44 convinge să înlîrzie plecarea pe front pentru a se prezenta la Palat, au continuat pentru mai multe ore.

S-au examinat mai multe alternative. Dar acum îmi vorbește Mihai Antonescu în aparat. 1:1 îmi spune că ar dori să vină la Palat în audiență și că Mareșalul va veni mai tîrziu. îl asigur că voi trimite mesajul său Regelui și că va avea un răspuns neîntîrziat. Dacă îmi amintesc bine, este una din rarele ocazii cînd m-ain dus să-l trezesc pe Rege.

Odată trezit, regele este de acoril ca ambii Antonești să vină în audiență după masă la ora trei. îi comunic comandorului Arpad Gherghcl, adjutantul de serviciu, ordinul Suveranului, și el ia legătura cu Președinția Consiliului de Miniștri. Regele își urinează programul stabilit înainte, adică va pilota unul din avioanele la dispoziție la aeroportul militar de la Străulești. Din această cauză speram ca spionii din palat să nu raporteze nimic anormal.

Cînd se reîntoarce, Regele dorește să se confrunte cu sfătuitorii săi. Așa că pe rînd apar generalii Aldea și Sănătescu, Buzești și cu Stârcea. în biroul Regelui din Casa Nouă, sîm împărtășite ultimele informații primite de pe front și din țară. Situația nu s-a îmbunătățit. Pe front nu se putuse organiza o linie de apărare coerentă, ci doar puncte de rezistență izolate

care erau expuse la învăluiri din panera blindatelor sovietice. în regiunea Chișinău, un mare număr de unități române și germane fuseseră încercuite, iar vîrfurile unităților de tancuri rusești se allau acum în apropiere de Cîmpulung Moldovenesc în Nord. O breșă mare deschisă în regiunea Bacău și alta în regiunea Bîrlad permiteau pătrunderea Armatei Roșii în Cîmpia Moldovei de Sud și amenințau restul țării.

Auzind înșiruirea de insuccese, mici și mari, mi se strînge inima. Știam că fiecare din ele însemna un nou doliu pentru o familie din țară.

Raidurile aeriene masive continuau cu intensitate. Ploieștiul, instalațiile petrolifere și feroviare din împrejurimi, fuseseră atacate fără întrerupere în zilele și nopțile de 17,18,19 august cu pierderi în rîndul populației și distrugeri serioase ale instalațiilor industriale. La sunetul sirenelor înceta orice activitate, și cei care nu fuseseră dispersați cu serviciile lor, se refugiau în satele din vecinătate. Raidurile de noapte erau executate de aviația engleză și însemnau terminarea abruptă a ședințelor secrete cu factorii politici care trebuiau duși în taină la casele lor Iii nu puteau să apară în adăpostul de la Palat fără a dezvălui prezența lor spionilor care ne înconjurau.

în dimineața zilei de 23 august, după ce Regele hotărîse ca acțiunea de scoatere a României din război să aibă loc chiar în

45 acea zi, nu mai exista posibilitatea de a primi avizul șefilor partidelor politice. Cei de la Palat nu știau unde s-au dispersat conducătorii partidelor, întrucât nu ne gîndisem că va fi nevoie de a lua legătura cu dînșii înainte de 20 august. Prin urinare. Regele de unul singur își ia răspunderea acțiunii. După ce a ascultat pe fiecare din cei prezenfi, el decide să ridice problema annistițiului în timpul audienței cu Antonescu, iar dacă acesta refuză deschiderea imediată a negocierilor, să-l demită și să-l rețină la Palat. După ce a aflat că Antoneștii vor veni la Palat, și în urma hotărîrii de a-i confrunta cu chestiunea annistițiului, s-a decis ca reprezentanții partidelor să fie avizați de noile circumstanțe și de avansarea acțiunii militare cu trei zile. Buzeșii și Stârcea vor încerca să ia legătura cu Maniu și Pătrășcanu, respectiv, pentru a-i informa de cele hotărîte.

Eu am primii însărcinarea de a comunica colonelului Dămăceanu decizia Regelui și ordinul de a iniția faza finală a operațiilor militare în Capitală imediat și nu la 20 august, cum fusese plănuit. îmi amintesc că am avut mari dificultăți de a-1 găsi la telefon și tot atît de greu a fost să-l conving să vină la Palat, ziua în amiaza mare. Dămăceanu știa cîl de bine era supravegheat Palatul de către agenții Siguranței și de organele de spionaj germane. Cînd, în fine, a sosit, reacția lui la acțiunea Regelui a fost surprinzătoare. într-un moment, colonelul

Dămăceanu a devenit alb ca varul. După o clipă s-a recules și și-a recâștigat graiul. Nu era de mirare, avînd în vedere lipsa de unități militare, dar lotuși mă așteptam la o altă atitudine din partea unui ofițer călit în lupte Este drept că primise răspunderea de a asigura controlul militar al Capitalei în primele ore după realinierea politicii românești. Mi-a explicat, din nou, că din pricină că unele unități de sub controlul comandamentului erau în curs de a fi transferate pe front deoarece înlocuirile lor nu sosiseră, nu avea la dispoziție efectivele necesare pentru a executa măsurile plănuite. Eu i-am spus că în acest moment nu mai exista altă opțiune și planurile trebuie îndeplinite cu trupele pe care le avea sub control. M-a rugat să păstrăm secretul cîl mai multă vreme pentru a da trupelor posibilitatea de a ocupa pozițiile lor în liniște. E-ain asigurat că vom face lot posibilul, că îl voi chema la telefon în clipa cînd Antonescu este demis și înlocuit la conducerea guvernului. De asemenea l-am încurajat pe cîl am putut cu entuziasmul meu tineresc și cu optimismul meu naiv că situația nu era chiar așa de neagră. Am fost totuși suprins mai lîrziu cînd am aflat că ordinele de acțiune nu au fost transmise la unitățile din București decît la ora șase jumătate seara

Așteplînd sosirea colonelului Dămăceanu, am putut observa de la ferestrele Palatului că forfota pietonilor de pe ('alea Victoriei era neschimbată în ciuda evenimentelor de pe front. Desigur că

4b mull A lume părăsise orașul pemru a nu se expune raidurilor aeriene, dar afluența pedeștrilor pe Calea Victoriei nu părea să fie influențată de situație. Era obiceiul atunci, ca și în zilele dinainte de război, ca orășenii de toate vîrstele să se plimbe pe acest Corso bucureștean. Acolo se întîlneau tinerii, artiștii, scriitorii, jurnaliștii și politicienii ca să fie văzuți, să atle ultimele zvonuri și să audă ultimele bancuri. Circulația era mai activă în timpul prînzului și seara, înainte de cină, între Ateneu și Capșa.

Reveniți din oraș, Buzești și Stârcea raportează Suveranului rezultatul misiunilor lor. Buzești nu izbutise să-l vadă pe Maniu, dar i se promisese că îl va putea întîlni mai tîrziu. Stârcea găsise pe omul de legătură al lui Pătrășcanu, care îi făgăduise că Pătră.șcanu și Titel Petrescu vor veni la Palat, însă nu înainte ca să se întunece. Deci, în momentele holărîtoare, elementele reprezentative politice nu se aflau în preajma Suveranului. Absența lor, justificată sau nu, a lăsat întreaga povară a deciziilor ce trebuia să fie luate în cea .urile următoarele, pe umerii Regelui.

in așteptare, revizuiam din nou toate detaliile planului pentru a ne convinge că am participat problemele dificile și că

au fost luate contramăsurile necesare. Regele pune la curent pe colonelul Emilian Ionescu și pe maiorul Anton Dumitrescu, comandantul adjunct al Batalionului de Gardă, pentru a face preparațiile de apărare suplimentare ale Palatului, cu mîna de soldați ce erau la îndemînă. Mai tîrziu am aflat că nu aveau la dispoziție decît 80 ostași din batalion, restul f iind la Sinaia, unde fuseseră transportați ca să fonnczeapărarea în conformitate cu planul original. Colonelul Șerban Negulescu este trimis la Sinaia ca să pună la curent pe regina Elena cu ultima decizie a Regelui și ca să pregătească un convoi de mașini cu care dînsa, împreună cu anturajul de la Sinaia, să călătorească la Craiova, pentru a evita să devină ostatică în mîna nemților. Regele vorbește cu regina Elena la telefon dîndu- i de înțeles, pe ocolite, de cele hotărîte.

Pe la ora unu ne reunim în jurul mesei din sufrageria de la Casa Nouă. Afară căldura crescuse și ne aflam în mijlocul unei adevărate zi de vară bucureșteană.

în timpul mesei de prînz eram cu toții preocupați, căutînd să găsim un detaliu ce fusese neglijat în planurile ce urmau să fie puse în aplicare în viitoarele orc. Dacă Mareșalul va trebui reținut, escorta care-1 însoțise, trebuia să fie și ea arestată, iar mașinile duse din Calea Victoriei, unde erau în văzul trecătorilor, la garajul Palatului. Eu urma să intru în legătură cu un prieten ce lucra la societatea de telefoane, inginerul Andrei (Dodo) Chrissoghelos, să-i comunic că a sosit momentul ca să laie legăturile telefonice ale comandamentelor și centrelor germane, care, în mare parte,

47 treceau prin centrala clin Calea Victoriei. 1:1 împreună cu inginerul Dan Brătianu, identificaseră circuitele acum cîteva săptămîni, și promisese că Ic va face inopertbite, executînd ordinul Suveranului, fără a cere o altă autorizare. Momentul se apropiase.

Pentru a micșora efectele unei reaciiuni militare, se decisese că vor trebui să fie neutraliza|i și cî|iva din colaboratorii apropia|i ai Mareșalului. Aceștia erau generalii Constantin Pantazi, ministrul de Război, Constantin (Piky) Vasiliu, secretar de stat la Ministerul de Interne, Gheorghe Tobcscu, comandantul Jandarmeriei, colonelul Mircea Eieflercscu, prefectul Capitalei și șeful Siguranței, Eugen Cristescu. în funcjiile pe care Ic îndeplineau, fiecare dintre ci putea să creeze incidente în rîndul unităților românești, reducînd și mai mult șansele de succes, care erau deja scăzute considerabil.

Timpul trecea încet, dar ora audientei, o clipă în care soarta jării va depinde de convingerile și cuvintele a doi oameni, nu întîrzia. Uilîndu-mă la cei prezenti, tni-atn dat scama că Regele

purta aceleași haine sport cu care plecase din Sinaia. Desigur că nu se pregătise o ședere atît de îndelungată în Capitală. Ciudat este că în momente de tensiune, detalii neimportante sînt rojinute în memorie. Regele era îmbrăcat cu o bluză de sport și pantaloni de llanclă gri.

Biroul Regelui din Casa Nouă, care noaptea devenea camera mea improvizată de dormit în timpul acestei vizite la București, era acum plină de fumul țigaretelor, caic indică seriozitatea consfătuirii. Sosise ora trei, dar nu vizitatorii. Avusese loc o nouă schimbare de planuri? Dar după cîteva momente de așteptare, iată că apare pe aleea cc lega clădirea Palatului cu Casa Nouă, mica vilă în care locuia regele, Mihai Antonescu însoțit de colonelul Emilian Ionescu. Regele îl primește în salon împreună cu generalul Sănătescu. Acesta era un bărbat firav, cu fa|a uscată, dar cu talia și portul unui lînăr ofițer. Vorbea cu glas molcom de moldovean, fără să-l fi auzit să ridice glasul în prezenta mea. Iira devotat Regelui și principiilor democratice. Cu toate că fusese camarad cu mareșalul Antonescu, amîndoi fiind ofi|eri de cavalerie (se tutuiau - Ionel și Matache), el nu împărtășea vederile acestuia. Eusese decotat pentru eroism în timpul Războiului și purta cu mîndrie ordinul "Mihai Viteazul". S-a dovedit a fi un clement împăciuitor în timpul discuțiilor ce aveau loc la Palat, care câteodată deveneau cam încinse.

în audienta cu Mihai Antonescu, Regele discută evenimentele de pe front și se interesează de cauza întîrzierii Mareșalului. După vreo jumătate de oră de conversație, Regele se întoarce în biroul său, iar Mihai Antonescu împreuna cu Sănătescu se întorc în Palat pentru ca să aștepte pe Mareșal. în jurul orei patru apar din nou,

48 de dala asia întovărășiți de Ion Antonescu în uniformă de ofițer de cavalerie, Mihai Anionescu în ținută protocolară cu haină neagră și pantaloni vărga|i. Mai lîrziu, colonelul Ionescu tni-a spus că Mareșalul, inlrînd în Palat, s-a împiedicat pe trepte și era gata să cadă. Iii era de părere că este un semn hun.

Cu excepția lui fimilian Ionescu, ceilalți intră în salonul "galben" din Casa Nouă, unde după cîteva clipe apare și Regele. Cum n-am fost prezent la audiență, nu pot decît să repet ce am aliat mai lîrziu de la Rege și de la Sănăiescu. Am așteptat împreună cu Aklca, Stârcea și Buzeșii în biroul Regelui.

Discuția se pare că a fost destul de aprinsă, Regele fiind iritat de întîrzierca Mareșalului. Ion Anionescu nu a ascuns Suveranului gravitatea situației de pe front. Cînd regele îl întreabă dacă nu ar fi prudent să înceapă negocieri de pace, Mareșalul declară că s-au luat anumite contacte. Dar el nu poate intra în discuții pentru încheierea armistițiului lără a

avertiza pe nemți și fără a primi asigurări că țara nu va fi ocupată, granițele statului urmînd a Ti stabilite doar în cadrul discuțiilor pentru tratatul de pace. Regele și Sănăiescu menționează urgența începerii negocierilor, însă Anionescu declina să urineze această altemaiivă dacă nu primește în prealabil asentimentul german. Regele și generalul Sănăiescu știau că el era la curent cu condițiile transnlise de la Cairo lui Maniu, căci mesajele îi erau adresate și lui. Suveranul a ajuns la concluzia că Antonescu nu dorea sau nu socotea că era momentul de a începe negocieri, cu toate că frontul fusese străpuns și, că o parte din țară era sub controlul anualei sovietice. Anionescu menționează că va continua ostilitățile pe linia focșani- Nămoloasa- Galați și dacă va fi nevoie chiar pe crestele Carpaților. Și apoi anunța că fără agrementul german nu va începe nici o negociere.

în aceste condiții, Regele cu calmul său obișnuit, cu vocea doinoală, declară că Mareșalul nu se mai bucură de încrederea sa și că Anionescu trebuie să se considere demis. Mareșalul este surprins de vorbele Regelui, care spune în continuare că Mareșalul adoptînd această atitudine, nu-i mai lăsa nimic de discutai și părăsește salonul. La un semn al Regelui, maiorul Dumitrescu intră în odaie însoțit de trei subofițeri, aleși mai dinainte. Colonelul Ionescu se oprește în prag. Există un moment de ezitare întrucît nici unul din personajele dramei în desfășurare nu-și cunoștea rolul. ■ Mareșalul se uita la Sănăiescu, care ridica din umeri. Subofițerii știind că trebuie să-i escorteze pe cei doi Antoneșii la etaj în camera destinată reținerilor, au rămas totuși înlemniți. Există astăzi diferite variante cu privire la cuvintele lui Anionescu în aceste clipe. Nu pot să verific nici una din ele. Am auzit însă pe colonelul Ionescu strigînd:"Executarea" și dînsul mi-a explicat mai lîrziu că

49 văzând ezitarea subofițerilor a reînnoit ordinul ile execuție a arestării. în încordarea momentului, bănuiesc că Mareșalul a înțeles că este vorba de execuția lui și se adresează lui Sănătescu spunînd că mareșalul Antonescu nu poate fi tratat ca un bandit. Apoi urmează pe ostași. O clipă mai lîrziu îl văd îndreptîndu-se către scări urmat de Mihai Antonescu, livid la față. Mareșalul privind înapoi striga: "Mîine veți fi spînzurați cu toții în Piața Palatului", (iîndul meu imediat a fost că aveam atîtea alte lucruri programate pentru zilele următoare cu urmări mai atractive și că spînzurăloarea nu era una din ele, oricît de "înălțătoare" ar fi fost operația.

Ne aflam din nou în biroul Regelui, Aklea, Sănătescu, Stârcea, Buzești și cu mine, așteptînd pe Suveran, care bea un pahar de apă. El va da dispoziții lui Emilian Ionescu și lui Anton

Dumitrescu să aresteze în mod discret escorta Mareșalului și să gareze mașinile în incinta Palatului, unde nu pot fi observate de trecători. Nu era nevoie ca să fie alarmați nici ei, nici autoritățile germane de ce se petrece la Palat.

Apoi recapitulăm alte măsuri ce trebuiesc luate fără întîrziere. Reprezentanții partidelor politice fiind absenți, urmau să fie avizați de noua situație. Trebuie numit noul guvem. 1 Inii din colaboratorii apropiați ai Mareșalului trebuie arestați. Trupele sub controlul Comandamentului Militar al Capitalei trebuie să înceapă ocuparea pozițiilor predeterminate în oraș. Marele Stat Major trebuie să ordone unităților românești de pe front să se replieze. Trebuiau înștiințați de cele petrecute emisarii de la Cairo și Alexandru Cretzianu la Ankara.

Dar, în primul rînd trebuia numit un prim-ministru. în absența "factorilor politici", Regele, cu avizul celor prezenți, se hotărăște să încredințeze conducerea noului guvem generalului Sănătescu. Originalul și copia pe care am făcul-o nu cred că au supravețuit evenimentelor ce au urinat, dar ulterior s-au lăcul noi decrete pe formularele oficiale.

Cum am terminat de bătut la mașină decretul și după ce Regele l-a semnai, Sănătescu ia originalul pe care Îl împăturește cu grijă, îl pune în buzunar și cere un automobil care să-l ducă la clădirea Marelui Stal Major, aflat atunci pe strada Știrbei Vodă. Cîteva luni inai tîrz.iu, Sănătescu mi-a descris momentele prin care a trecut cînd s-a prezentat la Statul Major. "Puteau să mă aresteze pe loc, măi băiete", îmi spuse el, "căci eram lără escortă și îmbrăcat civil, cum știi". Eu nu i-am spus că și noi la Palat eram îngrijorați de cum va fi primit, căci singura lui proiecție era o bucată de hînie Pentru o vreme ne întrebam dacă mai aveam un prim-ministru în libertate.

Deoarece generalul Ilie Ștellea, șeful Marelui Stal Major se alia pe front, Sănătescu intră la subșef, generalul Socrate Mardare,

50 scoale ciin buzunar decretul regal, îl despăturește eu atenție și-l prezintă. Acesta, după ce-l citește, se ridică de pe scaun, îl salută și se pune imediat la dispoziția lui Peste vreo oră, după ce unele din ordinele indicate au fost transmise comandanților de mari unități de pe front, Constantin Sănătescu se întoarce la Palat nevătămat.

Aici atmosfera se schimbase. De unde lăsase cinci oameni în modestul birou din Casa Nouă discutînd, acum găsește că centrul de activitate se mutase în birourile din Palatul cel Marc unde un grup de militari și funcționari civili lucrau de zor. între timp, vorbisem la telefon cu Dămăceanu și prin cod i-am amintit de întrevederea ce am avut-o la prînz, confinnînd că

Mareșalul fusese demis și insistînd să urgenteze măsurile plănuite. Dămăceanu a cerut să menținem secretul arestării pentru cît mai multă vreme pentru a da timp unităților din București să intre în dispozitivul predeterminat. Am chemat la telefon pe inginerul (’hrissoghelos și-i spun că a sosit momentul cînd trebuiesc tăiate circuitele telefonice germane.

Nu pot să nu amintesc înainte de a trece mai departe de sîngele rece și tactul maiorului Anton Dumitrescu și al căpitanului Gheorghe Teodorescu din Batalionul de Gardă Regală în timpul operației prin care a fost neutralizată numeroasa escortă a mareșalului. Pără a trage un foc de armă și lără a alarma trecătorii de pe ('alea Victoriei, un mic grup de soldați a somat în mod discret pe cei din mașinile parcate în aiara incintei Palatului, în fața f undației Carol I (astăzi Biblioteca Centrală Universitară) să-i urmeze în Palat. Unii din ofițeri și agenți fuseseră poftiți înainte să bea o cafea în cazarma batalionului. Acum cu toții sînt informați de cele petrecute și sînt reținuți pentru cîteva ore pînă cînd situația din Capitală se va clarifica.

Vine la rînd și chestiunea arestării colaboratorilor Mareșalului, în speță generalul Constantin Pantazi, generalul Piky Vasiliu, generalul Tobescu șp ugen Cristcscu. Primii doi sînt chemați la Palat de limilian lonvseu și sosesc în scurtă vreme la interval de un sfert de oră. Pantazi, cînd allă de soarta Mareșalului, este resemnat și acceptă noua situație cu demnitate. Vasiliu se pune imediat la dispoziția Suveranului, și cînd allă că Tobcscu și Cristcscu ezită să vină, se oferă să le dea ordine directe prin telefon. Eugen ('ristescu, prin spionii săi, a aliat că ceva neobișnuit se petrece și a refuzat să vină. în schimb s-a dus la ministrul Germaniei, baronul Manfred von Killinger să-l informeze de ceea ce bănuia. în scurtă vreme a fost solicitat să vină și colonelul Elcftercscu, prefectul Capitalei și șovăirile sale sînt calmate de telefonul lui Vasiliu.

51

In birourile Casei Militare un număr de ofițeri de stat major făceau legătura cu cei din Știrbcy Vodă și cu unită)ile din București.

(ieneralul Iosif Teodorescu, comandantul militar al Capitalei, se prezintă regelui și capătă ordine directe pentru izolarea comandamentelor germane. Regele împreună cu Sănătescu, decid ca Grigore Niculescu-Buzești, să îndeplinească funcția de ministru de Externe. Sănătescu sugerează pe generalul Mihai Racoviță, șeful Biroului Operații din Marele Stat Major ca ministru al Apărării Na|ionale. Regele aprobă. Generalul Gheorghe Mihail, fiind încă în București, intrînd la Palat este zărit de Sănătescu și Regele îl propune

imediat ca să fie numit șeful Marelui Stat Major. Drept titular al Ministerului de Interne este numit generalul Aurel Aklea, care la rîndul său desemnează pe generalul Constantin Anton ca șef al Inspectoratului Jandarmeriei. în consultări cu Aldea și al|i ofițeri superiori aflați în sălile Palatului, Sănătescu compune lără grabă lista de noi demnitari. îmi amintesc văz.îndu-l răsfoind Anuarul Armatei, verificînd cariera diferitelor nume vînturate pentru posturi în guvem. Pînă. la urmă au fost numiți o serie de generali care, într-un fel sau într-ahul au ajutat la pregătirile acțiunii militare: Ion Boițcanu la Educația Națională, dr. Nicolae Marinescu la Muncă și Sănătate, GițeSwghe Potopeanu la Economia Națională și Finanțe, Constantin F^țfiftiu la Lucrări Pubjice, Emil Gheorghiu subsecretar la Aviație,.Gheorgho Liteanu la înzestrarea Armatei și colonelul Dămăceanu,*subsecretar la Interne. Regele aprobă

între timp sună lajelelbn Dumitru Negel, administratorul Domeniilor Coroanei, care fusese trimis în.Moldova cu cîleva zile înainte pentru a inspgct» ferma de la Broșteni. Misiunea lui era de fapt să ia contact cu oficialitățile civile și militare din regiune pentru a raporta Regelui asupra moralului populației și al armatei. Acum sosise la Pcriș* și, natural, nu era la curent cu cele ce avuseseră loc la Palat. Este sfătuit să se întoarcă de grabă la București. Cînd sosește, se pomenește numit ministrul Agriculturii. Unui alt general care apare la Palat în acel timp i se încredințează funcția de prefect al Capitalei. Este vorba de generalul Victor Dombrovschi, cunoscut pentru activitatea pozitivă pe care o avusese pe timpurile lui Carol II. ca primar al Capitalei.

Trebuie să mărturisesc că cititorul paragrafelor precedente va rămîne cu impresia că în după-amiaza de 23 august oricine dorea să intre în Palatul din Calea Victoriei, putea să o facă. Ar fi incorect să las această impresie. I a poarta dinspre biserica Creizulescu, singura care era deschisă, era un ofițer împreună cu cîțiva soldați, înarmați cu o mitralieră și o ladă de grenade, care interogau pe cei ce doreau să intre în clădire. Ofițerul, indentifica persoana și motivul vizitei și hotăra dacă să permită intrarea sau nu. Mai

52 încolo, se făcea o altă verificare. I Inul dintre cei care a sosii spre seară a fosi Ana Constant inescu, ministrul Comunicațiilor în regimul Antonescu. El nu era mare simpatizant al Mareșalului și se trăgea dintr-o familie cu tradiții politice liberale (era fiul unul fruntaș liberal și ministru de la începutul secolului cu porecla de Constant incscu-Porcul). Iii a mărturisit că se simțea mai în siguranță la Palat decît în oraș. Trebuie să scot în evidență că nu toți care au pătruns în Palat, au fost numiți miniștri.

Pe de altă pane, compoziția primului guvern Sănătescu nu a fost plănuită de dinainte, cum s-a scris în alte publicații. Este drept ca în ședințele secrete cu Regele, s-au discutat diferite posibilități. A existat chiar și o variantă Gigutiu, dar toate acestea nu erau decît sugestii aruncate în discuție și niciodată nu fuseseră considerate altfel. Am citit că alți autori au descris în amănunt toate versiunile puse pe masă în consfătuirile Regelui cu factorii politici. După cum am menționat mai sus, s-a făcut prea multă vîlvă de aceste discuții în care se vînturau lot felul de nume. Adevărul este că în după-amiaza zilei de 23 august, nici Regele, nici Sănătescu nu aveau o listă a guvernului și nici măcar o listă de personalități considerate ca fiind acceptabile pentru posturi de miniștri.

Nu pot spune cu preciziune cine a avut ideea de a numi pe cei patru semnatari ai declarației Blocului Național Democrat ca miniștri de stat lără portofoliu. îmi amintesc că după ce generalul Sănătescu s-a întors de la Marele Stat Major și generalul Mihail a fost însărcinat să preia comanda pentru a da ordinele necesare pe front, sfătuitorii Regelui au discutat compoziția guvernului. La acea oră, Buzeșii, confirmase că nu avusese contact direct cu Maniu sau cu Brătianu, iar Stârcea ne spusese că Pătrășcanu îi comunicase ca răspuns că va veni la Palat după ce se va întuneca afară. Am fost foarte dezamăgit de atitudinea "factorilor politici" și mi-am zis "Halal de politicieni". Poate că sînt nedrept în aprecierea mea, deoarece fiecare din ei ar fi avut o justificare valabilă care i-a împiedicat să apară lîngă Rege în momentele atît de grave pentru viitorul țării.

în discuțiile duse s-a relevat că națiunea și guvernele străine (în special Marii Aliați) trebuiau să fie încredințați că țara este unită și acțiunea Regelui este sprijinită de partidele majoritare. Ținînd seama că Maniu și Brătianu erau în favoarea unui guvern de tehnicieni și Pătrășcanu cerea formarea unui guvern format din membrii partidelor, Regele a căutat un compromis care să împace și capra și varza. Un compromis, cum a fost numirea celor patru ca miniștri lără portofoliu, satisfăcea ambele puncte de vedere și demonstra unitatea de acțiune între Rege, armată și partide. Cred

53 că formula acestui compromis trebuie să fi venii din mintea fertilă a lui Buzești și adoptată de Rege, de Sănătescu și de ceilalți participant! la sfat. Re scurt, hotărîrca de a include pe cei patru reprezentanți ai Blocului National Democrat ca miniștri fără portofoliu s-a lăcut înainte de venirea lui Pătrășcanu la Palat, și deci pe la ora șapte-opt (parcă îmi aduc aminte că atunci se întuneca).

Odată adoptată această formulă, s-a trecut la alegerea de miniștri. Ne mutasem în Palatul mare din (alea Victoriei în biroul lui Sănătescu unde se discutau numele ofițerilor superiori capabili să ocupe diferite posturi din cabinet. Sănătescu, care-i cunoștea pe toți, își dădea avizul și în cele mai muhe din cazuri făcea chiar propunerea. Regele avea cuvîntul Unal. PI sugerase pe Gheorghe Mihail ca șef al Statului Major, pe Aldea ca ministru de Interne, pe Buzești la Afacerile Străine, pe Negel la Justiție, pe Dombrovschi la Prefectura Capitalei.

Cînd a venit Pătrășcanu și a prezentat textul decretelor de legi pentru desființarea lagărelor și pentru eliberarea prizonierilor politici, aprobate în ședințele precedente de către "factorii politici", reprezentantul Partidului Comunist a cerul să i se încredințeze Ministerul de Justiție. Piind în acest post, el devenea raportorul guvernului și al acestor măsuri și unna să contrasemneze decretul. Cred că aveam de a face cu o trăsătură de amor-propriu. Regele s-a înduplecat și a acceptat ca numirea să Tie temporară, adică ad- interim. Decizia Regelui a fost acceptată. în schimb Negel a preluat portofoliul Agriculturii.

îmi amintesc că la un moment dat ne-am întrebat ce s-ar întîmpla dacă reprezentanții partidelor nu vor primi să intre în guvern ca miniștri fără portofoliu. După o scurtă discuție s-a conchis că dacă acțiunea Regelui va eșua, dezaprobarea politicienilor nu va mai conta, îmrucît nu vom supraviețui. Dar dacă va reuși, nici unul din ei nu va contesta hotărîrea regelui. Și așa a fost.

După cum am spus mai sus, numirile s-au făcut fără participarea semnatarilor înțelegerii Blocului Național Democrat. Singura excepție s-a făcut în cazul lui Pătrășcanu și aceea temporară. Pătrășcanu după ce a venit la Palat nu a mai avut prilejul și nici timpul să se consulte cu conducerea PCR și a acceptat situația așa cum o găsise. Desigur că nu pot ști ce s-a întîmplat în după-inasa de 23 august în sînul conducerii PCR, ilar nu era posibil ca membrii ei să fie la curent cu desfășurarea așa de rapidă a evenimentelor și ei au fost puși, ca și Pătrășcanu, în fața unui fapt împlinit. Sînt convins că în general, versiunile cu privire la formarea guvernului puse în circulație, fie prin presă sau în publicații apărute în țară și

54 în străinătate, au ca scop să apere interese personale. De asemenea, ele au fost menite să consolideze, prin repetiție, în mintea cititorului drept adevăr neclintit, ficțiunea conducerii și a participării masive și conștiente a unei grupări politice la îndeplinirea unui act fără precedent în istoria țării.

Pentru a menține controlul asupra comunicațiilor este chemat generalul șef al transmisiunilor (îmi amintesc vag că era generalul Constantin Efiimiu). Cum însă era plecat în inspecție în țară, apare șeful său adjunct, colonelul Octav Răuță. Cu ajutorul său, generalul Sănătescu poate li în legătură cu unitățile militare și cu Marele Stat Major chiar la Palat în același timp s-au tăiat și legăturile telefonice cu străinătatea.

Era acum după ora opt seara cînd se anunța că ministrul Germaniei dorește o audiență urgentă cu Suveranul. Baronul von Killinger, fost comandant de submarin în timpul primului război și acum un nazist de tristă amintire pentru cei ce au avut de a face cu el, era însoțit de consilierul de legație dr. Gerhart Stelzer. Regele i-a primit imediat, în picioare, în biroul Mareșalului, prezenți fiind generalul Sănătescu și Niculescu-Buzești, reprezenlînd noul guvem. N-am participat la această întrevedere și deci nu însemn decît cele auzite mai tîrz.iu de la panicipanți. Killinger a începui discuția cerînd informații cu privire la zvonurile legale de înlocuirea regimului Antonescu și la soarta Mareșalului. Regele îi declară că a numit un nou guvern sub conducerea lui Sănătescu, sprijinit de partidele politice din țară, iar că mareșalul Antonescu este sănătos și nevătămat. Misiunea noului guvem este de a scoate România din război și că negocieri sînt în curs pentru a realiza acest lucru. Noul guvem se consideră dezlegat de prevederile Pactului Tripartit și are libertatea de acțiune, avînd în vedere că Germania nu a respectat garanțiile formale dale cu privire la apărarea integrității frontierelor. Niculescu-Buzești, declara că în ciuda acestor deficiențe, noul guvem dorește să mențină relații pașnice cu Germania. Generalul Sănătescu confirmă că noua conducere nu va lua măsuri ostile împotriva trupelor germane aflate pe teritoriul român atîta vreme cît nu se dedau la provocări și se primesc asigurări că evacuarea lor va fi făcută în timpul cel mai scurt posibil. El sugerează că fără îmîrziere, reprezentanții autorizați ai comandamentului german să ia contact cu marele Stat Major pentru a face aranjamentele necesare. Killinger este furios. El amenință pe Rege și pe cei dimprejurul său că vor regreta acest pas și pleacă bufnind.

în oraș, năduful zilei a început să scadă, dar în Palat temperatura rămăsese încă ridicată din pricina activității imense. Știam acum că pane din comandamentele germane din București erau la

55 curent cu noua poziție a României și ca, țară nici un fel de îndoială, vor lua contramăsuri. Comandamentul Militar al Capitalei este avertizat că de acum înainte ne putem aștepta la ciocniri cu trupele germane care trebuie să lie considerate ca inamice. Se dau stricte ordine ca uniiățile românești să nu provoace pe nemți. Nu doream să începem ostilitățile, însă știam că una din condițiile armislițiului conținea clauza că România va trebui să ia parte în campania contra Germaniei. Cu cît întîrzia semnarea armistițiului, cu atît mai tîrziu vom fi siliți să începem o luptă nedorită.

Scurtă vreme după plecarea lui Killinger, primul dintre "factorii politici" apare la Palat, liste Lucrețiu Pătrășcanu. Iii adusese textul proclamației regale, revizuită în prealabil de Buzcști și de Stârcea. Regele o studia cu atenție. Pătrășcanu adusese și textul celor două decrete de amnistie politică și de desființare a lagărelor de concentrare. Acestea fuseseră adoptate cu cîteva zile înainte, la ședința din 17 august, «.Iacă nu mă înșel, de către toți reprezentanții pani- delor majoritare și de sfătuitorii Regelui, lot atunci se prepara textul prin care se reintroduce Constituția din 1923, abrogată cu șase ani înainte, de către Carol II. Legea fundamentală urma să rămînă în vigoare pînă cînd o nouă Adunare Constituantă, aleasă democratic și în libenate, va elabora o nouă constituție.

Pe cînd aceste documente sînl prelucrate, bătute din nou la mașină și semnate, se anunță sosirea la poarta Palatului a generalilor germani Erich Hansen, șeful misiunii militare și Alfred Gersienberg, șeful apărării antiaeriene a teritoriului. Bănuind că este vorba de măsuri privitoare la evacuarea trupelor, Regele îi delegă pe Sănăiescu și Buzcști să-i vadă. în esență s-a repetat ce s-a spus ministrului german. Cînd generalul Sănăiescu fusese informai de concentrări de trupe la sud de Ploiești cu indicații că se pregătesc de atac asupra Bucureștiului, el cerc ca ele să fie dispersate imediat. Gersienberg intervine atunci, spunînd că s-a pierdui legătura cu trupele germane din afara Capitalei și că restabilirea comunicațiilor nu mai depindea de comandamentul german. El se oferă să meargă la Ploiești pentru a preveni incidente cu ostașii români și pentru a lua măsurile cerute cu privire la evacuare. Mai adaugă că unități ale armatei române au barat șoseaua București- Ploiești la Băneasa și că dacă i se acordă un permis de liberă trecere, va putea să împiedice incidentele. Ceea ce spunea generalul Gersienberg era în parte adevărat. Din cele comunicate de colonelul Dămăceanu în ultimele ore, știam că majoritatea centrelor de control și a comandamentelor germane din Capitală fuseseră izolate de formații românești. Știam, de asemenea, că cele mai mulle nu mai aveau legături telefonice. Acolo unde nemții adoptaseră o

atitudine ostilă, ei au fost dezarmați. De asemenea

50 un mic număr de detașamente românești (din care făcea parte și o unitate clin regimentul de Gardă Călare sub comanda colonelului Marcel Oltcanu) luaseră poziții defensive la podul de la Bănoasa și controlau circulația către Ploiești. Generalul Sănătescu se lăsă convins și acceptă cuvîntul de onoare de general și ofițer al lui Gersienberg că nu va iniția acțiuni osiile și-i dă permisul de liberă trecere. Pentru a-i asigura trecerea nestingherilă prin liniile românești, colonelul Valeriu Selescu și maiorul B. Blorcscu au fost însărcinați cu escorta. O dală ce mașina cu ofițerii români și germani au ajuns fără incident ;a Olopcni, la pozițiile nemțești, Gersienberg ordonă arestarea ofițerilor români și el se pune în fruntea operațiilor împotriva armatei române.[12] [13]

Allînd de înlocuirea primului ministru, generalul I lans Priessner, comandantul grupului de annate Ucraina de sud, a considerarea fiind în atribuțiile lui să ia măsurile necesare pentru apărarea spatelui frontului de sub comanda sa. El a ordonat formarea unui puternic detașament din unitățile aliate la Ploiești care să ocupe Capitala și să instaleze un guvem progennan Ordinele sale au fost confirmate în timpul nopții de către Hitler. Nu știam însă la Palat că genralul Gersienberg fusese informat prin radio de ordinele lui Priessner și că el fusese însărcinat cu îndeplinirea'acestei misiuni. Pentru aceasta, el și-a călcat cuvîntul de onoare dat unul general român.

în cursul după amiezii, comunicațiile telefonice germane ce treceau prin centrala din Calea Victoriei fuseseră întrerupte, iar acum, colonelul Răuță înștiințase pe Sănătescu că echipele sale de transmisiuni lucrau pe străzile orașului tăind firele de telefon ce legau direct centrele de comandament germane. Generalul Iosif Teodorescu comunică faptul că a ordonat ca unități din regimentul de gardă al "conducătorului" să fie înglobate în detașamentul ce păzea podul de la Bănoasa și că această operație fusese terminată fără incidente sau defecțiuni. Acest fapt era foarte important deoarece pînă atunci regimentul de gardă al "conducătorului" ca și întreaga jandarmerie, fuseseră considerate ca unități ce nu vor da ascultare ordinelor noului guvem.

Venirea la Palat a lui Pătrășcanu fusese urmată în scurtă

121. Îndemnat de o aprigă determinare, colonelul Selescu izbutește să scape din mîna nemților și urmărește pe generalul Gerstenberg. capturîndu-
13 două zile mai lîrziu.

vreme de sosirea lui Titel Petrescu, care, chiar în aceste momente era agitat, dar jovial, mîngîindu-și lavaliera tradițională. Mai tîrziu, cred că era zece seara, apare și "inginerul Ceaușu" care a fost prezentat Regelui, sub acest nume, ca șef al gărzilor patriotice a cărui existență nu o bănuiam pînă atunci. Acestea unnau să sprijine acțiune armatei în București. Au mai trecut multe săptămîni pînă cînd am aliat că "inginerul Ceaușu" nu era altul clecîi l ânii Bodnăraș, un ofițer de artilerie care, cu cîțiva ani înainte, dezertase și fugise în Uniunea Sovietică.

Parcă trecuse o veșnicie de cînd fusese arestat Mareșalul și nici pînă acum nu primisem o veste directă de la "bătrînii"șefi de partide, adică Maniu și Brătianu. Regele terminase înregistrarea proclamației către Iară și se lăceau aranjamente ca aceasta să fie transportată litră incidente la studiourile clin strada Berthelot. Regele semnează decretul de numire al noului guvern cu ultimele modificări. Singurii civili sînt Niculescu-Buzești, Dimitrie Negel și acum, Lucrețiu Pătrășcanu, ad-interim la departamentul Justiției.

.Copii ale acestor documente, împreună cu decretele ce fuseseră semnate mai devreme, desființînd lagărele și eliberînd prizonierii politici urmau să ajungă la studio înainte de ora zece seara pentru a li radiodifuzate în cadrul obișnuitei emisiuni de știri. Pentru a asigura difuzarea proclamației, a fost convocat la Palat Vasile Ionescu, directorul Societății de Radio care avea autoritatea de a schimba programul și de a trece printre santinelele ce păzeau clădirea. El a fost trimis cu o mașină a Palatului, escortat de un ofițer al batalionului de gardă, împreună cu materialul ce urma să fie difuzat. Din pricina acestor precauțiuni, emisiunea știrilor a fost înlîrziată cu circa 15 minute, și s-a creat o pauză dramatică care a deșteptat o mare curiozitate în rîndul ascultătorilor. Noi la Palat, am ascultat cu mare emoție emisiunea care anunța lumii întregi schimbarea de guvem și acceptarea condițiilor de armistițiu.

La această oră se bănuia că mesajul trimis la Ankara îndată după arestarea lui Antonescu prin Ministerul de Externe nu ajunsese la destinație și, cum emisiunile aparatului de radio sub controlul lui Rică Georgescu nu erau recepționate decîl la anumite ore dinainte stabilite, s-a pus chestiunea trimiterii unui mesager la Ankara. La comandamentul Jandarmeriei, aliat pe Șoseaua Ștefan cel Mare, erau încărunțiți trei ofițeri englezi ce fuseseră parașutați în preajma Crăciunului din anul trecut. Ei erau colonelul A.G.C. de C’hastelain, maiorul Ivor Porter și căpitanul Silv-iu Metzianu. Ei fuseseră prinși îndată ce au atins pămîntul, întrucît pilotul avionului nu găsise zona aleasă pentru parașutarc. Ivor Porter în cartea "Operation Autonomous" a descris în detaliu misiunea ce a fost încredințată acestui grup,

misiune ce a sporit suspiciunea Uniunii Sovietice față de intențiile Marii Britanii în România.

Iată că acum de Chastelain, care fusese eliberat împreună cu colegii săi la ordinul Regelui și adus la Palat, părea mesagerul cel mai nimerit de a duce la Cairo nu numai acceptarea condițiilor de

58 annisiijiu, clar și primele șiiri directe de la București. La sugestia Regelui, se dau ordinele necesare pentru a pregăti pentru a doua zi dimineața, plecarea unui avion civil în Turcia. Comandorul 'Traian Udrischi, unul din adjutanții regelui și pilotul său personal confirma că nu existau probleme tehnice, dar sugerează că aterizarea să aibă loc la Istambul, care este mai aproape. El atrage atenția că exista un element de risc din pricină că avionul era expus la tirul bateriilor antiaeriene instalate pe coasta Mării Negre și se alia în raza de acțiune a avioanelor de vînătoare germane. Sănătescu alege din rîndul ofițerilor de stat major aliati în birou, pe colonelul Ștefan Niculcscu să întovărășească pe de Chaslelain. între timp, Regele îl pune la curent pe mesagerul englez cu cele întîmplaie și cu planurile militare preparate pentru a contracara inevitabilul atac german. Luasem cu iuții cunoștință de arestarea .colonelului Selescu la Otopeni și de concentrările de forțe germane la Ploiești.

Către miezul nopții allăm că Ion Antonescu ceruse hîrtie pentru ca să-și scrie testamentul și că Mihai Antonescu dorea să vorbească cu Suveranul pentru a-i comunica «.letalii importante în legătură cu tratativele pe care Ic ducea cu ministrul Afacerilor Străine al Turciei, Mcnemencioglu. Ică scrisese un lung memoriu, dar pe care recitindu-l l-a distrus. 'Testamentul Mareșalului a fost păstrat și este reprodus în anexă. Documentul se referă doar la avuția Mareșalului și stabilește îndatoririle moștenitorilor.

După ce Regele părăsise Capitala, a avut loc transferul pazei Mareșalului și al lui Mihai Antonescu de sub răspunderea Batalionului de (iarilă în grija echipei civile organizate de Partidul Comunist sub supravegherea "inginerului Ceaușu". S-a pus de multe ori întrebarea de ce s-a lăcul acest pas. Unii au folosit acest incident ca o nouă dovadă de trădare. Ei vedeau în aceasta intenția «le a vătăma integritatea și moralul armatei române de către o conspirație internațională sau pentru a deschide hoardelor bolșevice zăgazul, cu scopul «le a distruge națiunea română.

Ailevărul este că, hotărîrea cu privire la paza lui Ion Antonescu, de va trebui să fie arestat, a fost luată cu cîteva luni înainte «ie șefii partidelor politice împreună cu Regele la una din ședințele ținute la Palat. La nici un moment nu s-a

propus executarea lui. Toți participanții au fost «Ic acord ca soarta lui să fie decisă de nou) guvern pe baza legilor existente. Cu toate că în emisiunile posturilor de radio aliate se vorbea fără încetare «le cei în posturi «le răspundere care erau pe lista criminalilor de război, niciodată în discuțiile de la Cairo nu s-a menționat «Iacă, cei ce erau răspunzători de operațiile militare din Rusia, se aflau pe această listă. Se poate că aceasta se datora elglezilor care nu uitaseră că hm Antonescu fusese atașat militar la Londra și care

59 bănuiau ei că, o dală ce va în|elege că războiul este pierdut, se va detașa de Hiller. Li se părea logic că realinierea politicii României alături de aliații traditionali cste.mai ușor de înfăptuit cu Antonescu la postul de comandă întrucît avea sub controlul său armata și întreg aparatul de stal.

Cînd s-a ridicai problema arestării lui Ion Antonescu s-a discutat și chestiunea deținerii sale pentru o vreme mai îndelungată pînă cînd va putea fi judecat de către instanțele românești după legile în vigoare. în nici un caz, el nu trebuia să ajungă în rîndurilc unităților germane, unde ar li putut să organizeze un guvern rebel creînd disensiuni în rîndurilc populației și ale anualei. Comandanții de mari unități pe care Regele îi sondase în această privință, au fost unanimi în a declara că misiunea armatei esie de a lupta pentru apărarea țării și nu de a păzi prizonierii politici. Regele era de acord cu această poziție a annatei.

în această privință, Regele și factorii politici aveau o problemă dificilă de rezolvat, cauzală de lipsa de încredere în poliție și în jandarmerie, organele statului pentru păstrarea ordinei. Lie fuseseră transformate în ultimii ani în organizații de persecuție a oponenților regimului antonescian, și deci Antonescu nu putea li încredințat nici poliției, nici jandarmeriei. Lucrcțiu Pătrășcanu a propus ca să se organizeze în mod provizoriu un grup de civili, oameni de încredere din cele patru partide politice care să preia temporar paza Mareșalului, pînă cînd poliția și jandarmeria vor fi reorganizate. Iii era gata să ofere voluntari din rîndul Partidului Comunist și sugera ca și celelalte partide să facă același lucru. Aiîl Maniu cîl și Brătianu au declarat că vor studia problema și că vor da un răspuns la viitoarea ședință. Regele a fost de acord cu aceasta, fiind de părere că se dicuta o problemă ce cădea în atribuțiile part idelor.

în ședința următoare la Palat (cred că era la 17 august), Maniu a fost singurul care a anunțat că are o echipă de național-țărăniști sub ordinele lui Ilie Lazăr disponibilă pentru această misiune. Atunci s-a hotărît ca acești prizonieri speciali vor 11 păziți de civili, care nu vor fi intimidați de uniformă, nici

de rangul celor allați în grija lor. Dar după 23 august, Maniu a comunicai că llie Lazăr și cu echipa lui era în Transilvania, panicipînd la lupie, și deci nu era liber pentru misiunea de la București. în urma acestei declarații, paza Mareșalului a rămas în sarcina Partidului Comunist, din pricina carenței celorlalte partide. în ședința menționată mai sus, îmi amintesc că la cererea Regelui și a generalului Sănătescu și în prezența lui Maniu și a lui Brătianu, Lucrcțiu Pătrășcanu a dat asigurări formale și categorice în numele său personal și al Partidului Comunist cu privire la tratamentul arestaților. 131 a garantat că aceștia vor fi tratați cu demnitate și omenie și că nimeni

00 nu se va aiingc de un fir de păr din capul lor. Pin cîtc șiiu, nimeni nu s-a plîns de felul cum au fost tratați arcstații pînă cînd au fost preluați de către armata sovietică.

După cum am notai mai înainte, scurta vreme după ce declarata regală a fost transmisă la radă», grupuri de oameni au început să se adune în Piața Palatului. încetul cu încetul am putut să di-.tingcm, în dosul ferestrelor închise, cum murmurele mulțimi se iran.saiiinau în strigătul: "Trăiască Regele!" La îndemnul generalului Sănătescu și a celorlalți sfătuitori, regele Mihai apare singur în balconul centrai luminat de reflectoarele instalate în timp de pace și care nu mai fuseseră aprinse de mai bine de patru ani. Mulțimea aclama pe Rege și în mod spontan începe să cîntc imnul național: "Trăiască Regele!". Mi-a rămas drept o imagine simbolică a tînărului rege izolat, singur, în balcon, prins de razele reflec-ioarcior pe fațada masivă a Palatului. în restul domniei sale, regele Mihai a rămas tot singur purtător al răspunderii și simbol al rezistenței anticomuniste, sprijinit ele masiva încredere a poporului român. îmi amintesc cu emoție de acest moment și știu cît de mult nc-a îmbărbătat atunci această manifestație spontană. Și dacă aveam nevoie de ceva, aveam nevoie de încurajare.

Din.informațiile care veneau la biroul militar de la Palat, era clar că pericolul imediat venea din partea concentrărilor de trupe germane semnalate în regiune Ploiești. Știrile primite de Marele Stat Major confirmau că se pregătește o operație majoră pentru a străpunge apărarea Capitalei, pentru a ocupa orașul, pentru a despresura comandamentele blocate de detașamentele românești și pentru a instala un guvern progerman O dală cu venirea zorilor se bănuia că aviația germani va deveni activă și că unul dintre obiectivele principale ale atacului va fi Palatul Regal. La acea oră, era mare îndoială între cei aflați la Palat că unitățile românești, adunate în grabă și constituite din recruți, vor putea să reziste confruntării cu detașamentele germane Șurile de pe front

continuau să indice o situație confuză și fluidă în restul țării era liniște.

Generalul Sănătescu împreună cu membrii noului guvem aflați la Palat sfătuiesc pe Suveran să părăsească orașul. Militarii nu aveau sută la sută încredere că atacul german va fi respins și nu vi 1 *•; să pună persoana Regelui în pcricol.Pe de altă parte, Sănătescu și colegii săi doreau să se concentreze asupra problemelor imediate ca încheierea ncînlîrziată a armistițiului, păstrarea intactă a unui număr cît.mai mare de unități românești, și aprovizionarea populației. Principala misiune a Regelui, și anume ieșirea României din Axă, fusese îndeplinită, iar militarii se vor ocupa de luptele cu nemții, de va fi nevoie. După o perioadă de discuții, Regele văzând unanimitatea cu care acest sfat este prezentat, se lăsă înduplecat.

61

Bazai pe informațiile pe eare Sănătescu le avea la dispoziție, el recomanda Oltenia ea o regiune care este în afara căilor de retragere ale tonelor germane, și care era lipsită de prezența lor. Iii sugerează că odată ajuns la Craiova, să fie căutat generalul Marin Manafu, comandantul corpului de anuală, care va putea indica o localitate convenabilă ca reședință regală temporară. Ca să mă aflu în treabă, eu vorbesc de localitatea Valea Sadului, aliată în defileul Jiului, unde era instalată o fabrică de muniḷii. Aceasta era ușor de apărat cu forțe reduse, valea lîinil foarte îngustă și înconjurată de vîrfuri înalte. 1 fin această cauză, și un atac aerian era greu de dus la capăt. Se alege acest loc ca o destinație inițială. Regele însărcinează pe căpitanul Vergotli să prepare un convoi de mașini redus. Regele studiază hîrtiilc și decide traseul caravanei. Vom părăsi Bucureștiul pe șoseaua Alexandriei, iar de la Alexandria ne vom îndrepta spre Roșiorii de Vede, trecem Oltul și ajungem la Caracal și apoi la Craiova. Distanța de aproximativ 225 km poale lî acoperită în circa cinci ore, avînd în vedere că circulăm noaptea cu luminile de camuflaj și de condițiile necunoscute ale drumului, opriri la controale militare, etc. în aceeași vreme,un mesager este trimis la Sinaia pentru a comunica colonelului Negulescu destinația noastră temporară, astfel ca regina lilcna, împreună cu anturajul ei, să ajungă acolo în ziua următoare.

După ce Regele își ia rămas hun de la cei prezenți la Halatul Regal, părăsim Capitala pe la ora două noaptea, oprindu-ne la numeroase puncte de control organizate de unități românești. Pe Splaiul Independenței, un ostaș nelîind mulțumit de reacția înceată a stopării mașinilor, trage o rafală de somație în aer. Desigur că reacția a fost bruscă, dar lără

incident, Regele fiind mulțumit de conștiinciozitatea cu care echipele de control își îndeplineau misiunea. Dar însoțitorii săi erau mai îngrijorați de siguranța Suveranului și din această cauză s-a holărîi trimiterea înainte a uncia din mașinile de escortă să anunțe că este urmată dc un mic convoi cu un grup de ofițeri ai Marelui Stat Major Convoiul este compus din cinci mașini. Una, condusă de Rege acompaniat de colonelul Imiilian Ionescu și de mine. Restul convoiului era formai clin două mașini cu cîtc trei subofițeri, o mașină a Siguranței condusă de credinciosul Nae Cismaru, întovărășii dc doi agenți civili. A cincea mașină era condusă dc căpitanul Vergotli cu comandorul Gherghef și maiorul Dumitrescu. Despărțirea dc cei rămași la palat a fost plină de emoție, dar cu siguranța că ne vom revedea în scurtă vreme, nevătămați.

îmi amintesc că îndată ce am ieșit din București am observat o scenă neobișnuită pe care am reținut-o < Iară pîn\ -i în ziua de azi. Am îmîlnii un convoi de camioane încărcate cu •. ' lăți germani

02 în drum spre Capitală, în timp ce pe ambele margini ale șoselei, pe jos, în șir indian, în aceeași direcție, avansau unități românești. Cu tristele, admiram pe tinerii ostași a căror hotărîit va decide soarta Capitalei și a țării. Cu tristețe scriu că știam că mulți nu vor reveni la căminele lor din confruntarea către care se îndreptau. Și tot atunci mi-au sunat în urechi cuvintele lui Mircea cel Bătrîn din scrisoarea a HI-a: "Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul..."

Nu mai exista îndoială că în zorii zilei, unitațile se vor alia în luptă. Doream ea acest conllict să lie cît mai scurt, cu victoria pentru |ară și cu pierderi minime. Și așa, cu inima strînsă de anticipația conllictului în desfășurare, cu extenuarea nervoasă a unei zile lără precedent și cu legănatul mașini, alipesc.

JOI 24 AUGUST

în timp ce cu dormeam, convoiul nostru își croiește drum în noapte prin Roșiorii de Vede, podul peste Olt, prin Caracal, și apoi spre Craiova. La marginea orașului ne oprim pentru o haltă și în special pentru a trimite pe colonelul l unii ian Ionescu să ia legătura cu generalul Marin Manalu, comandantul Corpului I Teritorial, sau șeful său de Stat Major, pentru a alia ultimele știri cu privire la situația din București și la destina|ia noastră. Se luminase de ziuă și iată că pe cerul senin se poale zări, la o mare înăl|ime un avion, lira un avion cu două cozi (fusclaje) care, regele și cu mine am hotărît că apar|inca forțelor americane și era folosit pentru recunoaștere și

fotografiere. Cum venea din direcția Bucurcștiului, am ajuns la concluzia că luase fotografiile obiectivelor pe care le deserisesem în telegrama din 22 august, solicitînd bombardarea barăcilor germane de la Băneasa. Deci nu eram singuri în lupta noastră. în timp ce așteptam reîntoarcca lui Emilian, iată că la o mică distanță de noi se opresc o seric de camioane cu soldați germani. Imediat trece un fior de îngrijorare printre membrii eseorKi noastre. O privire-mai atentă însoțită de confirmarea prin binoclu ne liniștește. Și nemții sînt oameni, făceau și ei haltă de ajustare în plin cîmp. în cîteva minute, se urcă în camioane și se îndreaptă spre Caracal.

RĂSPUNSURI ȘI CLARII 1CĂRI

Profesorul Dinu C. (iiurescu a citii o versiune a acestui capitol în 1984 și corectată in 1987 și a adresat amorului un număr de întrebări la care Mircea lonniliu a răspuns cu clarificările reproduse

03 *aici firă referință directă la paginile textului anterior, dar care sini folositoare pentru completarea acestui valoros document.*

*

- Discuțiile relativ la menținerea Capitalei sub controlul armatei române au avut loc în timpul consfătuirilor secrete de la Palat cu experții militari: generalii Sănătescu, Mihail și Aklea, coloneii Rusescu și Dămăceanu. Aceștia la rîndul lor au vorbit cu alți militari (bănuiesc cu generali ca Niculescu-Cociu, Teodorescu, Vasiliu-Rășcanu, Mardare, Racoviță ș.a.j.Pcntru a asigura succesul operațiilor militare s-a încercat să se alic numărul și dispozitivul efectivelor germane în România. Nici Marele Stat Major nu avea la dispoziție aceste date, ceea ce făcea foarte dificilă evaluarea riscurilor. Din această cauză și din pricină că unilățile române din București și împrejurimi care erau periodic trimise ca întăriri pe front înainte de a fi înlocuite cu noi unități, a făcut ca militarii să fie foarte pesimiști în cea ce privește apărarea Capitalei.

în cursul ultimei ședințe secrete ținute la Palat (21 august) cu reprezentantii partidelor politice (Maniu, Brătianu, Pătrășcanu și Titel Petrescu) s-au luat următoarele hotărîri:

*

1. Confruntarea între Rege șî Mareșal va avea loc pe ziua-de 2o august, ora 1 pm.

2. S-a aprobat textul și trimiterea telegramei adresate Comandamentului Aliat de la Cairo, cerînd bombardarea instalațiilor militare germane la nord de București (Otopeni), cît și a liniilor de comunicații (lin Ungaria și Iugoslavia care ar facilita intrarea întăririlor germane pe teritoriul românesc. Aceasta este prima comunicare care a fost trimisă în numele Regelui.

3. C'el mai tîrziu la 23 august, ora prînz.ului, se va comunica Regelui compoziția noului guvem aprobată de cele patru partide ale Blocului Național Democrat.

4. Regele, ajutat de militari se va ocupa de luarea măsurilor necesare pentru a asigura controlul armatei române asupra Capitalei și a restului țării.

5. Reprezentanții partidelor politice vor căuta să se izoleze pentru a nu atrage atenția autorităților și a serviciilor secrete prin activitate sporită, ținînd seama de iminenta acțiune militară.

*

Deci, în dimineața zilei de 23 august, după ce regele Itotărîse că acțiunea de scoatere a României să aibă loc chiar în acea zi, nu mai exista posibilitatea de a primi avizul partidelor politice.

(>4

Cei de la Palal nu șliatn unde s-au dispersai conducătorii, întrucîl nu ne-ain gîndit că ar fi fost nevoie de a lua legătura cu dînșii înainte de începerea acțiunii militare prevăzute pentru 26 august.

După ce s-a aflat că Antoneștii vor veni la Palal, și în urina hoiărîrii Regelui de a confrunta pe Mareșal cu privire la armistițiu, s-a decis ca reprezentanții partidelor politice să fie avizați de noile circumstanțe și de avansarea acțiunii militare cu trei zile înainte de data holărîtă.

*

Generalii români, cei care se bucurau de mare prestigiu în armată, considerau cuvîntul dai, sfînt. Generalul Sănăiescu educat în același spirit, s-a încrezut în cuvîntul de onoare dat de un general (Gerstenberg), lucru care s-a soldat cu arestarea a doi ofițeri de Stat Major români și cu bombardarea Bucureștiului de către aviația germană. în declarațiile date de Maniu la procesul Antonescu reiese din nou înalta prioritate pe care Mareșalul o acorda cuvîntului său dat lui Hiller. Trebuie să ne amintim că mărimea efortului armatei române dincolo de Nistru nu era fixată în nici un document, înțelegere sau pact.

Ea depindea exclusiv de decizia "Conducătorului".

*

Colonelul Emilian Ionescu, împreună cu maiorul Anton Dumitrescu se aflau la capul scărilor care duceau la etaj în Casa Nouă și care făcea un unghi de 90 de grade la capătul opus intrării cu holul care separa Salonul Galben de biroul Regelui. Colonelul Ionescu, care era adjutantul de zi, îl primise pe Mareșal la intrarea în Palat, și-l escortase la Casa Nouă în Salonul Galben. Apoi s- a postat la capătul holului în colțul cu capul scărilor, așteptînd ordinele Regelui.

*

Nu pol să spun cu precizie cine a avut ideea de a numi pe cei patru semnatari ai manifestului Blocului Național Democrat drept miniștri fără portofoliu. Amintirea mea este că după ce Sănăiescu s-a întors de la marele Stat Major și generalul Mihail a fost însărcinat să preia comanda acestuia pentru a trimite comandanților de mari unități de pe front ordinele necesare, s-a discutat compoziția guvernului. La acea oră, Buzești, confirmase că nu a avut contact direct cu Maniu și nici cu Brălianu, iar Stârcea ne spusese că Pătrășcanu și Tilel petrescu vor veni la Palal după ce se va întuneca afară (?!?)

*

65

Cu toate că eu am rămas și astăzi indignat de importanța redusă pe care acești politicieni o dădeau gestului regesc în acel moment, trebuie să mă forțez să-ini amintesc că aveam de a face cu oameni politici care nu erau dispuși să ia riscuri inutile. Cu toate acestea îmi amintesc că unul din ei, Maniu, în timpul primului război mondial, nu a ezitat să ia comanda contingentelor de voluntari pentru a menține ordinea la Viena.

*

Discuția a relevat că națiunea ca și guvernele străine (în special Marii Aliați) trebuiau să fie încredințate că țara este unită și că acțiunea Regelui este sprijinită de partidele majoritare. Știind că M;> -iu și Brătianu doreau un guvern formal din "tehncieni" și că Pătrășcanu, împreună cu Titel Petrescu cereau un guvern format din membrii partidelor, am căutat o forumulă care să împace capra cu varza. Un compromis, cum a fost numirea celor patru ca miniștri lără ponofliu ambele puncte de vedere și demonstra unitatea de acțiune între Rege, armată și partide. Cred că formula numirii celor patru reprezentanți drept miniștri fără portofoliu, trebuie

să fi venit din mintea fertilă a iui Buzești și ădoptată de Rege, de Sănătescu și de ceilalți de la Palat, ca soluția optimă.

*

Odată aprobată această soluție, s-a trecut la alegerea de miniștri "neutri". Acum ne mutasem în Palatul Mare, în biroul lui Sănătescu unde se discutau numele ofițerilor superiori capabili să ocupe diferite posturi din cabinet. Sănătescu, care-i cunoștea pe toți, își dădea avizul și în cele mai multe cazuri, făcea chiar propunerea. Regele avea ciivînlul final. El sugerase pe Mihail ca șef al Statului Major, pe Aldea ca ministru al Internelor, pe Buzești la Afacerile Străine, pe Negel la Justiție, pe Dombrovski la prefectura Capitalei.

*

Cînd a venit Pătrășcanu, și a prezentat textul decretelor de legi pentni desființarea lagărelor și pentru eliberarea prizonierilor politici, reprezentantul Partidului Comunist a cerul ca să i se încredințeze Ministerul de Justiție. în acest fel, ca raportor al guvernului și al acestor măsuri, el urma să le contra- semneze. Regele s-a înduplecat și a acceptat temporar propunerea sa, numirea fiind făcută ad-interim. Decizia Regelui a fost primită de cei în cauză.

*

îmi amintesc că la un moment dat ne-am întrebat ce s-ar întîtnpla dacă reprezentanții partidelor nu vor primi să intre în

b(>

guvem ca miniștri lără portofoliu. După o scurtă discuție am conchis că dacă ac[iunea Regelui nu va avea succes, dezaprobarea politicienilor nu va tna conta, deoarece vom fi cu lo|ii execula|i. Dar dacă va reuși, nici unul din ci nu va contesta holărîrea Regelui. Și așa a fost.

*

Vasilc Liveanu în "Revista de Istorie" din octombrie 197<>, lomul 10 (pag. 1502), scrie despre o întîlnire pe care Sănătescu ar fi avut-o cu Maniu și Dăinăccanu în diminea|a zilei de 23 august cu care prilej, Maniu ar li respins din nou propunerea de a conduce noul guvem. Eu nu-mi aduc aminte de așa ceva. Pare foarte pu|in probabil ca Sănătescu să fi văzut pe Maniu și pe Dămăceanu împreună, căci nu avea nici un rost o asemenea întrevedere. Nici nu sînt de acord cu versiunea pe care o scrie mai departe Liveanu cu privire la formarea guvernului. Majoritatea numirilor s-au făcut la Palat fără nici o consultare cu reprezentanții Blocului National Democrat. Cum am

menționai mai sus. singura modificare s-a tăcui în cazul lui Păirășcanu, la cererea lui. Păirășcanu nu a avui prilejul și nici timpul să consulte conducerea P.C.R. și a luat asupra lui răspunderea numirilor. Desigur că nu pot ști ce s-a întîmplat în după-masa lui 23 august în sînul conducerii P.C.R., dar nu cred că aceasta a fost consultată, fiind pusă în fata faptului împlinit. Cred că, în general, versiunile cu privire la formarea guvernului care au apărut în presă, fie publicatii din (ară sau străinătate, au ca scop să apere intersc personale și să demonstreze participarea activă și conștientă a unuia sau a altuia la îndeplinirea unui act lără precedent.

*

Pe scurt, holărîrea de a include pe cei patru reprezentanti ai Blocului National Democrat ca miniștri lără portofoliu a fost făcută înainte de venirea la Palat a lui Păirășcanu, deci cred că în jurul orei opi (cred că la București, vara, soarele apune la acea oră).

*

Nu cred că în scrierile mele anterioare am descris cum aveau loc la Palat întrevederile secrete cu reprezentanții partidelor politice. Poate că acum a devenit necesar să fac acest luciu pentru ca să pot să răspund la întrebarea pusă.

*

Cu ajutorul lui Buzcști și a lui Stârcea, se alegea o dată care convenea tuturor și pentru care exista o justificare plauzibilă ca

07

Regele să vină la București. Aceasta putea fi o zi de vînătoare în bălțile Dunării sau lecții de zbor, sau ceva similar. Buzești îl vedea des pe Maniu cînd vizita pe Barbu Știrbey și verifica dacă era o seară liberă; Ionel Stârcea la începui făcea contactul cu Lucrețiu Pătrășcanu prin colonelul Octav Ullea, care era Maestrul de Ceremonii (se ocupa de protocol) și care era într-un fel înrudit cu Pătrășcanu. Mai tîrziu, cred că la cererea lui Pătrășcanu, Ionel lua legătura cu el prin Gh. Ionescu-Bălăceanu (cancelarul Palatului) și Safianu (negustor de covoare? care trăiește în Florida). Tilel Petrescu era în legătură cu Pătrășcanu, iar Maniu eu Brătianu. Nu a existat vreodată o complicație pentru a stabili data consfătuirii.

Pregătirile care se făceau la Palat pentru a menține secretul întîlnirilor nu era neobișnuite. Regele trăia o viață foarte modestă și deci serile erau petrecute, dacă era la Sinaia, în micul castel Foișor, iar dacă era la București, în Casa Nouă.

Ainîndouă aceste locuințe erau foane simple, chiar dacă nu ne referim la palate sau castele. De plidă, Casa Nouă, care astăzi nu mai există (a fost distrusă la 23 august de atacurile aeriene nemțești), avea la parter apartamentul Regelui constituit dintr-o cameră de dormit, un birou și o cameră de baie, și apoi sufrageria și Salonul Galben. La etaj se afla apartamentul fostului rege Carol, acum folosit de Regina- Mamă și vestitul seif pentru timbre. Atîl. Nu erau apartamente somptuoase, în comparație cu locuințe luxoase pe care le-am văzut înainte de război în Capitală.

*

La ora zece seara, personalul de serviciu, puțin cît era, se retrăgea, și doar valetul Regelui mai răinînea dacă era nevoie. Gheorghe Olteanu a fost unul din oamenii de încredere și foarte discret. Cum intrările la Palat erau păzite de santinele din Batalionul de Gardă al Regelui, oricine care vroia să intre în incintă, urma să fie identificat. Cu ajutorul lui Ionel Stârcea, a lui Bălăceanu sau al meu, toți demnitari ai Palatului, puteam aduce vizitatori fără a-i identifica. Adică musaliriii se aflau într-una din mașinile pe care noi le foloseam obișnuit în treburile noastre zilnice și care erau recunoscute ca făcînd parte din mașinile Palatului. Fu, de plidă, foloseam mașina Siguranței, care era detașată la Palal pentru a asigura siguranța Regelui în deplasări. De fapt, erau două mașini (100-B și 101-B) care făceau cu schimbul escorta Regelui sau a Reginei cînd ieșeau din incinta Palatului. Șoferii acestora, făceau serviciul la Palal de ani de zile, încă de pe vremea cînd mergeam la școală și deci îi cunoșteam bine. Amîndoi, erau numiți Nae, și erau oameni de absolută încredere. Foloseam pe unul sau altul pentru drumurile mele secrete și pentru a aduce pe unul sau altul

08 din icprezentanții partidelor politice la Palat. Iini amintesc că pe Pătrășcanu, ca și pe Titel Petrescu îi întîlneain la o oră dinainte fixată la un colț de stradă. Acolo el se urca de grabă în mașină și ne asigurăm că nu era urmării și apoi ne îndreptam direct la Palat. La intrare (de obicei pe la Sf. Ionică) santinela verifica că avea de a face cu o mașină a Palatului, și ne dădea drumul fără a legitima pe pasageri. De se întîmpla ca unul din soldați să fie mai strici, eu aveam legitimația mea de secretar al Regelui, care justifica admiterea mea la orice oră.

*

Cu Maniu sau Brătianu, era mai simplu. Maniu venea deseori la Barbu Știrbey la cină. Știrbey locuia pe Calea Victoriei și casa bătrînească avea mai multe ieșiri. Una din ele

pe strada Banului. Șeful Partidului Național-Țărănesc, care era urmărit de agenții Siguranței, folosea această ieșire pentru a intra neunnărit în mașina mea, pe cînd agenții guvernului așteptau în mașina lor parcată pe Calea Victoriei. La terminarea ședinței, îl aduceam din nou la poarta de pe strada Banului.

*

O dată ce toți erau adunați, în prezența Regelui, adică cei patru, Maniu., Brătianu, Pătrășcanu și Titel Petrescu, plus Buzești, Stârcea și cu mine, luam loc în jurul mesei din camera de cină a casei Noi. Generalul Sănătescu a asistat la unele ședințe. Discuțiile duse erau într-un top civilizat și problemele existente erau examinate cu amănuntul. Nu exista protocol. Cine avea ceva de spus, își spunea părerea, așteptînd ca să termine cel care vorbea. Cu toate că eu eram secretarul Regelui, nu țineam note pe marginea discuțiilor sau hotărîrilor luate. Din această cauză, după aiîția ani, îmi vine greu să îmi amintesc de multe detalii pe care aș fi dorit să le fi însemnat. Dar pe acea vreme, ne era teamă ca orice document, însemnare, notiță, să fie descoperită de vreunui din agenții Siguranței sau al Gestapoului care știam că mișunau în jurul nostru, în acest caz, dacă nu ne puneam viața noastră în pericol, fără îndoială alții ar fi fost sacrificați, și întreaga acțiune de a scoale România din război ar fi fost anulată. Poate că am fost excesiv de prudenți, dar știu că s-a menținui secretul. Toate antenele noastre la Ministerul de Interne și la Președenția Consiliului au verificat că nu se știa nimic de întrevederile Regelui cu cei patru politicieni. Pe acea vreme, circulau o mulțime de zvonuri în București cu privire la un probabil armistițiu, dar numele Regelui nu era asociat cu negocierile pe care unii politicieni se lăudau că le duc în străinătate.

*

09

Nu pol preciza cine a fost însărcinai cu întocmirea proclamației regale. De obicei Buzeșii sau cîteodată Stârcea, care se ocupau cu scrierea primelor versiuni ale cuvîntărilor Recelui și a mesajelor care erau trimise la Cairo, să-și fi luat această sarcină. S-ar putea ca Păirășcanu să li ob|inut de la unul din ei prima versiune și la care să fi adăugat o frază, două, cu privire la noile decrete și la introducerea în vigoare a Constituției din 1923, și deci să fi adus în acea seară textul modificat al proclamației, împreună cu decretele de desființare a lagărelor și al eliberării dcținuților politici. Știu că în

momentele acelea, func|ionam ca o echipă unită și singura problemă dominantă era teama că unitățile disponibile ale armatei române să nu poală face fa|ă represaliilor germane, care știam că vor urma o dală ce se anunța numirea unui nou guvem lără participarea lui Ion Antonescu.

*

Regele a părăsit Palatul între orele două și trei dimineața, la insistența generalului Sănătescu și a celorlalți membri ai noului guvem. Rolul inițial al Regelui se terminase și acum revenea armatei menirea să continue acțiunea. Pentru viilor, era important ca Regele să lie apărat pentru a duce mai departe sarcinile cerule de noua situație și deci să nu fie pus în primejdie. Retragerea lui într-o zonă lipsită de prezența trupelor germane era imperativă și plecarea lui din oraș nu trebuia să întîrzie. Sănătescu a recomandat ca Regele să ia legătura cu generalul Manafu la Craiova, pentru a determina regiunea care poate fi apărată mai ușor cu ajutorul unităților pe care le avea ia dispoziție față de un atac german. O coloană de cinci mașini a părăsit Palatul. Regele conducea cea de a doua mașină (era un Buick decapotabil, cu capota coborîtă) în care se mai afla colonelul Bmilian Ionescu și cu mine.

*

Pe iîngă răspunsurile de mai sus la întrebările puse de Profesorul Dinu C. Giurescu, ciornele lăsate de Mircea Ionnițiu conțin fragmente importante scrise pentru capitole care nu au fost terminate. Acestea sînt publicate mai jos, deoarece conțin amintiri și impresii importante din acea perioadă a istoriei României.

&

Relațiile între Rege și Ion Antonescu nu au fost niciodată excelente, dar pe măsură ce trecea timpul, ele se înrăutățeau, Mareșalul îl considera pe regele Mihai drept un copil incapabil dc a judeca și pe care el îl suisc pe tron, în lipsă de ahă soluție. Ion Antonescu se considera salvatorul monarhiei și ca atare se aștepta

70 la recunoștință și ascultare clin partea tînărului suveran. îngrădirile pe care le pusese Regelui erau în jositoare. El nu putea să-și aleagă prietenii sau să numească demnitari ia curtea regală fără asentimentul Mareșalului. Ba mai mult, ofițerii care compuneau Casa Militară erau aleși de Mareșal, este drept, dintre cei mai buni din armată. Faptul că Regele era oprit să vadă și să consulte politicienii de orice culoare ar 11 fost, continua supraveghere a activităților regale de către organele Siguranței, nu erau circumstanțe care să îmbunătățească relațiile între Palat și Președcnția Consiliului de Miniștri.

*

Cum eram zi de zi cu Regele în acea vreme, îmi dădeam seama cît de lipsite de adevăr erau cele ce se imputau Suveranului și cît îl durea faptul că pînă și cuvintele sale erau puse la îndoială. Mareșalul, poate din pricina grijilor cauzale de afacerile de stat, devenise mai irascibil decît de obicei și exploziile sale neașteptate deveniseră mai dese. Nu degeaba fusese poreclit în armată "clinele roșu".

*

Mihai Antonescu, ministrul de Externe și mai lîrziu vice-președinte al Consiliului de Miniștri, era o altă poveste. Neînrudit cu Mareșalul, îi arăia un mare devotament și era răsplătit cu trecerea cu vederea a defectelor sale. Nu era întotdeauna înrudit cu adevărul, manevrînd între membrii partidelor de opoz.ilic pentru a menține relații tolerabile cu toate frac|iunile. în domeniul politicii externe, de asemenea încerca să mizeze pe toate numerele pentru a-și asigura supraviețuirea în victoria oricărui combatant. Ținea discursuri bombastice și înflorite eu lot felul de imagini poetice ca de plidă "Cu gleznele înfipte în glia strămoșească, pășim cu entuziasm..." Poate singura calitate pe care am găsit-o în Mihai Antonescu, în afară de loial halea față de Mareșal, era atenția pe care o dădea relațiilor între Rege și Mareșal. El lăcea eforturi considerabile pentru a domoli fricțiunile.

*

în luna ianuarie 1942, Regele a fost invitat la o vînătoare în Bucovina, unde a stat timp de zece zile. Fiind și eu prezent la această vacanță, știu că tot scopul acestei călătorii era ca Regele să participe la cîteva zile în care se spera că se vor putea doborî cîțiva mistreți, lira o iarnă foarte friguroasă și am tremurat de frig lot timpul. A fost și prilejul de a întîlni cîțiva din reprezentanții nobilimii rămase de pe vremea ocupației austriece. Cu toate că nu

71 am avui prilejul să împușc un mistreț, totuși am puiul să constat cît de cumplită poale fi iama în Bucovina.

*

Cîteva săplămîni de la întoarcerea Regelui în Capitală, a fost învinuit că el a folosit pretextul vînătorii pentru a se întîlni în secret cu Iuliu Maniu. Această ultimă acuzație a pus vîrf la problemele între Rege și Mareșal. în urina acestui incident, o provocare lără bază în realitate, relațiile între cei doi deveniseră imposibile. Atunci a trebuit să se recurgă la sfaturile înțelepte ale veneratului președinte al înaltei Curți de Casație, Dimitrie G.Lupu, pentru a se ajunge la o destindere. Este de prisos să spun că tensiunea între Rege și șeful guvernului nu era îndeobște cunoscută și că ea avea puțin efect asupra afacerilor statului, căci toată puterea era concentrată în mîinile lui Anionescu. Starea de tensiune nu era cauzată de dușmănie sau de rivalitate, ci o nepotrivire de caractere, în momente extrem de grave.

ANEXE

Mesajul transmis prin radio la Cairo în ziua de 23 august 1944.
Testamentul mareșalului Ion Antonescu scris la 23 august 1944.
Proclamația regelui Mihai citită la radio în seara de 23 august 1944.
Planul reședinței regale "Casa Nouă" în dosul Palatului din Calea Victoriei.

CASA MILITARĂ A M. S. REGELUI

I

II

1/14 V

Vă comunic spre știință o copie
de unele ordine obiective ale flot
după Ordinul Amiralului.

d) Alte ordine Osoppi situat la
8 Km la Nord de
Bîrnova (la 6 Km de Isaccea)

III Trecerea din ziua de 27 Sept. s-a făcut la ce ore s-au trimis cât mai puternice și frecvente a muniționa pentru a face în Ardeal: din Ungaria și Bulgaria:

(c) din Vașcău: Beiuș, Beiuș-Bihor Oradea, Tileagd (50 Km Nord-Vest de Cluj), nodul de C.F.R. 10 km Nord de Cluj (Gherla) Dicrana Ciucea-Aiud-Sebeș

(d) din Hunedoara, Petroșani de la Petroșani

(e) din Turnu-Severin: Podul de la Turnu-Severin la Verșeț și Velichi Kikinda. Vrșac!

Este deja sigur indicat că artileria artileria Armatei a 11-a este în linia a doua.

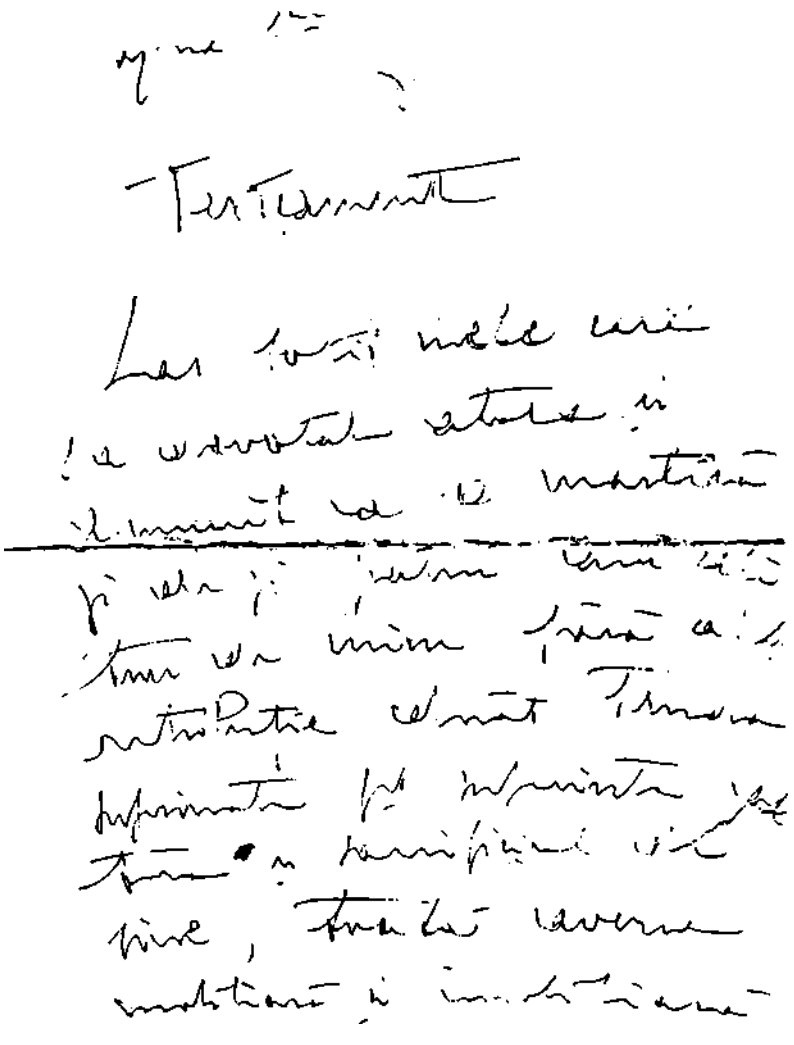

Fig. 4

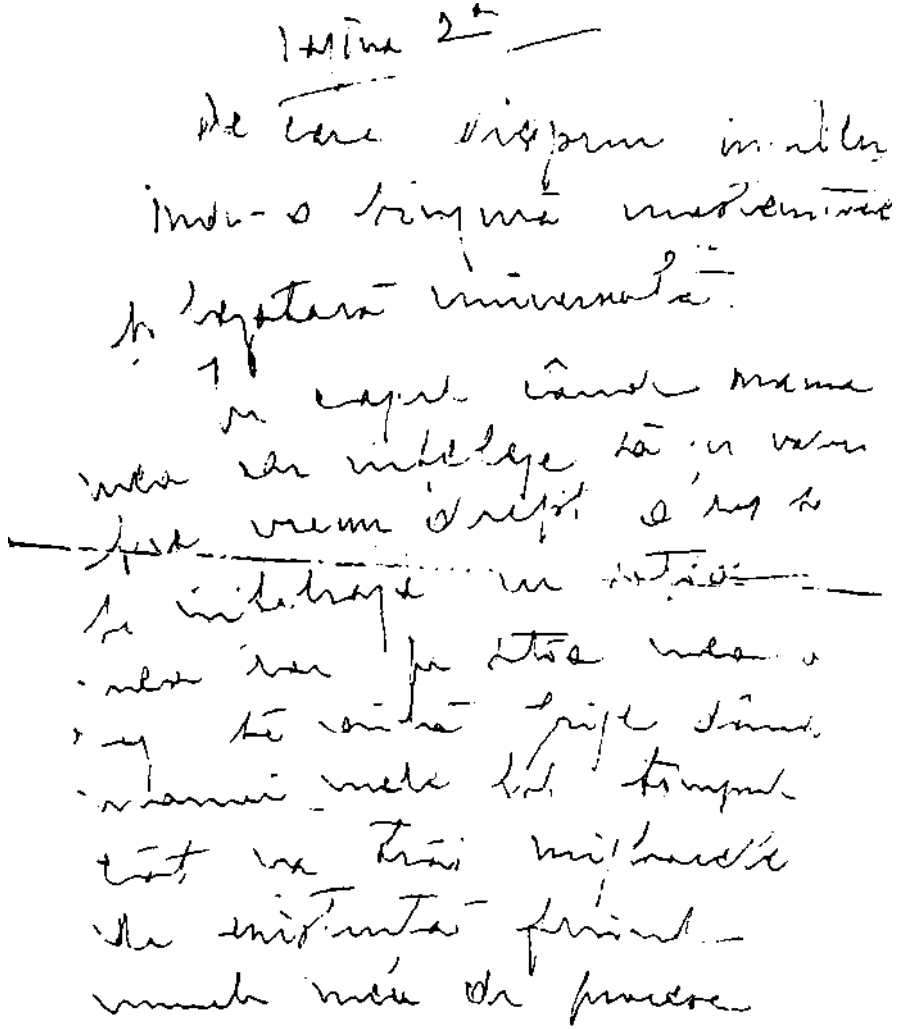

Fig- 5

Virgin 4

Per Virgin ho le ricevuto
accettato via Stockholm dopo
a tal/stadium per un
Virgin
midday ho 0 les Lotti
mole

11.2 von Ribbentrop

Questa ora Ribbentrop
mein Frau in ambasciata
per portare Virgin da mia a
Salonicco Lontano Virgin
andava così privato la
Ribbentrop Regente. —

W.2 von Ribbentrop
23. August 1944.

Din înalrOrdin al M. Sale ești însărcinat a transmite cu extremă urgență emisarilor ia Cairo următoarele:

în vederea evenimentelor decisive ce vor avea loc în România sîmbălă 26 august curent cerem conform promisiunii formale făcute de Generalul Mailland Wilson:

I. Ținerea sub bombardament masiv chiar în ziua de sîmbătă 26 august dela orele 13 (ora românească) timp cît mai îndelungat a următoarelor obiective:

a) barăcile germane de pe latura Vest a aerodromului Băneasa

b) barăcile situate pe marginea Est a șoselii București- Ploiești situate în interiorul pădurii la 2 km nord de aerodromul Băneasa.

c) barăcile germane situate în pădure la 1 km jumătate nord- vest de aerodromul Băneasa (în marginea imediată vest de șoseaua București- Ploiești. Este de cea mai mare importanță să se evite distrugerea postului de radio emisiune de la Băneasa singurul de care ne vom putea folosi

d) aerodromul Otopeni situat la 8 km la nord de aerodromul Băneasa (la 1 km est de șoseaua București- Ploiești).

II. Bombardarea în aceeași zi și la aceeași oră a următoarelor trei obiective, centre feroviare ungare: Szegedin, Apahida (la centrul situat 10 km est de Cluj) și centrul de comunicații Sf. Gheorghe (situat la 30 de km nord-nord est de Brașov)

III. Începînd din ziua de 27 august indiferent la ce oră bombardamente cît mai puternice și frecvente a următoarelor puncte de acces în România:

a) din Ungaria: Szgedin, Keksczaba, Oradea, Jibou (50 km nord-vest de Cluj) nodul de CFR, 10 km nord-vest de Czik Czereda- Miercurea Ciucului) și Sf. Gheorghe

b) . din Bulgaria: ferry-boatul de la Rusciuc și centrul de comunicații de la Tunucaia.

c) din Iugoslavia: nodurile de comunicație de la Vrsac și Veliki Kikinda.

Este de la sine înțeles că artileria antiaeriană românească nu va acționa.

Fig-5

Vorsicht!

Bei Lagerung ist die richtige
Verpackung die Voraussetzung
[illegible] und Instandhaltung
[illegible]
[illegible]

Wie zum Instrument

Dieses ist ein Instrument
[illegible]
[illegible]
[illegible]

convenției de annistițiu și nu ia măsuri pentru pedepsirea criminalilor de război. Ca rezultai al acestei intervenții, Sănătescu demisionează. La 4 noiembrie 1944, se formează un nou guvem compus de această dată din reprezentanți ai celor patru panide sub președinția generalului Sănătescu. Acest guvem nu durează decît vreo patru săptăinîni, cînd Sănătescu demisionează clin nou, plictisit de obstrucțiile puse de Partidul Comunist și de amenințările Comisiei Aliate de Control.

FSste curioasă coincidența că agitația și campania de sabotare dusă de Partidul Comunist a început în timpul vizitei lui Andrei Vîșinski. Cu cîțiva ani mai înainte, acesta fusese, în calitate de procuror general al Uniunii Sovietice, acela ce a trimis la moarte mii de membri de partid și de ofițeri, în frunte cu mareșalul Tuhacevski, unnînd ordinele lui Stalin.

Regele alege o personalitate neutră, eu prestanță și cu trecut nepătat pentru a forma noul guvem. Generalul Nicolae Rădescu, care fusese scos din armată de Ion Antonescu și trimis în lagăr, întrunește agrementul partidelor. Rădescu fusese pedepsit pentru o scrisoare adresată ministrului Germaniei, baronul Manfred von Killinger, în urina unui discurs insultător lăeut de acesta. Noul guvem depune jurămîntul la 0 decembrie 1944. Vicepreședinte în noul cabinei esie Petru Groza.

Dar dezordinile continuă în țară. Echipe de șoc comuniste intimidează și arestează în mod ilegal pe conducătorii sindicaliști, necomuniști. La uzinele "Malaxa" , muncitorii se apără cu răngi și barosuri, dar comuniștii, cu arme automate trag în lucrători și izbutesc să mească și pe unul dintre ai lor, pe Gheorghe Apostol. Ferme model și moșii sînt jefuite. Primării și prefecturi sînt atacate de grupe de huligani comuniști pentru a instala, în mod ilegal, noi primari și prefecți. Ziare independente și cele ale partidelor ne- comuniste sînt împiedicate să apară sau sînt suprimate de ordinele comandamentului sovietic. Manifestațiile sînt interzise, dacă nu au aprobarea comandamentului sovietic. Generalul Rădescu nu mai poale menține ordinea, cînd la ordinele comandamentului sovietic trebuie să consemneze la cazărmi, trupele clin Capitală, să le dezarmeze și să trimită pe front singurul regiment de tancuri aliat la București. Generalul Schuyler, reprezentantul american la București a notat în jurnalul său că primul ministru i-a spus că "Sovietele au redus forțele de menținere a ordinci și le-au luat dreptul de a folosi armele. Comuniștii știu că nu mai sînt în stare de a menține ordinea".

Partidul Comunist cere înlocuirea guvernului, atît în ziare cît și în cadrul manifestațiilor. Rădescu este denunțat ca "fascist" și este împiedicat de către sindicalul tipografilor să răspundă alacu-

91 rilor. El se folosește de radio pentru a se adresa țării. Generalul Vinogradov, în numele Comisiei de Control, trimite o scrisoare guvernului în care se declară nemulțumit de felul cum se execută armistițiul. Cîteva zile mai lîrziu, el declară colegului său american că Rădescu și partidele majoritare sînt fasciști și că doar partidele din F.N.D. reprezintă elementele democrate ale țării. Generalul Rădescu afirmase într-o adunare în sala "Aro" că atîta vreme cît "firmele guvernării vor fi în mîinile melc, voi apăra cu orice preț liniștea și ordinea în țară". Comuniștii răspund atacînd prefecturile de la Constanța, Craiova și Tumu Măgurele.

La 24 februarie, blocul F.N.D. organizează o manifestație în Piața Palatului, unde Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker și Gheorghiu-Dej repetă acuzațiile împotriva lui Rădescu și declară că acesta primejduiește relațiile de prietenie cu Uniunea Sovietică, întrunirea primise aprobarea comandamentului sovietic, cu toate că acesta fusese înștiințat că se plănuiseră serioase atacuri împotriva clădirilor publice. Intr-adevăr, în timpul întrunirii, grupe de comuniști încearcă să pătrundă în Ministerul de Interne, focuri de arme sînt trase și inorți și răniți sînt pe străzi. Generalul Rădescu, care lucra în minister, scapă doar prin minune de a nu fi rănit de gloanțele ce pătrund în birou. Gloanțele extrase arată că provin din pistoale de origine rusească și nu din armele militarilor. Dar și astăzi, comuniștii și Kremlinul susțin că armata a (ras în popor. Contramanifestația organizată de partizanii generalului este atacată cu focuri de pistol automat trase dintr-o mașină a sindicaliștilor comuniști. Proiectilele sparg geamurile Palatului Regal și se înfig în biroul mareșalului Palatului. Tulburări serioase au loc și în alte părți ale țării.

Violența dezlănțuită de Partidul Comunist și ajutată de comandamentul sovietic cu scopul de a răsturna guvernul, face situația politică intolerabilă. Regele și șefii partidelor consultați sînt de acord că trebuie numit un nou priin-ministru. Dar nu este ușor de găsit o personalitate politică care să primească agrementul partidelor majoritare și a Partidului Comunist. în aceste circumstanțe, apare în București Andrei Vîșinski. Cum sosește, cere o audiență la Rege. în prima audiență din 27 februarie, el caută să obțină asentimentul Regelui pentru demiterea lui Rădescu. Regele declară că el trebuie să urmeze-procedura constituțională și principiile care au fost enunțate la Yalta. Vîșinski răspunde scurt și tăios. Citez din stenograma întrevederii:

> "în hotărîrea de la Yalta nu se spune nimic de guvernul Rădescu".

A douăzi. Regele, care începuse consultări cu

reprezentanții partidelor politice, primește din nou vizita lui Vîșinski. De data

92 aceasta, reprezentantul sovietic este furios. Citez din nou din stenogramă:

> "Noi considerăm pe generalul Rădescu, fascist și guvernul lui, fascist, sau cel puțin susținător de fasciști... Vă declar în mod oficial că nu putem tolera un asemenea guvern... Nu vă dați seama de gravitatea situației... Guvernul trebuie Schimbat imediat... Chiar azi, pînă la ora șase, trebuie anunțată demisia guvernului și imediat după aceasta cineva însărcinat cu formarea noului guvern".

Cînd ministrul Afacerilor Străine, Constantin Vișoianu a încercat să explice procedura constituțională pe care regele o urmează, Vîșinski îl întrerupe și citez din nou:

> "Rog pe domnul ministru Vișoianu să nu se amestece. Eu nu discut cu domnul Vișoianu; am venit să discul numai cu Majestatea Sa".

Apoi, căpătînd asigurarea Regelui că se va anunța demisia, cu voce stridentă declară:

> "Asta e lot. Aștept știrea demisiei domnului general Rădescu".

El pleacă trîntind ușa furios, cu atîta putere încît cade tencuiala de pe pereți.

în fața acestei intervenții brutale, regele nu are de ales: va chema pe primul ministru și-i va cere să anunțe demisia.

Ca rezultat ai consultărilor avute, Regele însărcinează pe Barbu Știrbey să formeze un nou guvern, pe aceleași linii pe care fuseseră alcătuite guvernele precedente, adică cele patru partide, țărănist, liberal, socialist și comunist să participe în mod egal la împărțirea portofoliilor. Știrbey se reîntoarce la Palat a doua zi, fără vreun succes, deoarece reprezentanții consultați ai blocului F.N.D. revendicau mai multe locuri în cabinet, în aceiași zi, de 1 manie, revine și Vîșinski la palat cu noi ainențări. Citez din nou:

> "Noi nu avem nevoie de păinîntul dumneavoastră. Rusia e mare. Noi nu avem nevoie de oameni, avem populație multă. Noi avem o forță imensă. Nu avem decît să o punem în mișcare".

înainte să plece, Vîșinski declară în mod confidențial Regelui, în numele guvernul său, că Petru Groza este singurul om care, ca priin-ministru, se bucură de încrederea Uniunii

Sovietice. Trimisul sovietic văzuse mai devreme pe reprezentanții Angliei și Americii

93 și lor le spusese că alegerea viitorului prim-tninistru este o chestiune pe care doar Regele României o decide. Vîșinski a mai declarat, în mod semnificativ, și citez din nou:

> "Un guvern în care Majestatca Voastră are încredere, avem și noi încredere. Iar dacă noi avem ÎNCREDERE, să aibă și Majestatca Voastră încredere".

îngrijorarea Regelui cu privire la intransigenta arătată de Kremlin era mare. Iii căutase să alic de la reprezentant ii americani și englezi care era atitudinea guvernelor lor cu privire la intervenția unilaterală a Uniunii Sovietice, însă nu primise nici un răspuns. Regele este în continue consultații cu șefii partidelor politice și alți politicieni. El le cere părerea lor cu privire la abdicare. Din pricina presiunii exercitate de trimișii sovietici, Regele nu mai era liber să îndeplinească răspunderile sale constituționale în conformitate cu jurămîntul pe care l-a depus. Abdicarea sa ar arăta lumii întregi situația tragică a României ca urinare a amestecului brutal al Uniunii Sovietice în afacerile interne ale țării. Constantin Brălianu, cel mai în vîrstă dintre cei consultați și membru al lainilici care a fost asociată cu istoria politică de mai bine de un veac, a exprimat cel mai bine opinia celor consultați. Regele României, a spus el, nu trebuie să dezerteze de la postul său în aceste circumstanțe extrem de grele. Plecarea sa ar soluționa problemele Regelui, care ar scăpa de sarcina grea care îi apasă pe umeri, dar nu ar schimba eu nimic problemele grave ale națiunii, ci dimpotrivă, va grăbi coinunizarea totală a tării.

în ciuda celor ce s-au scris despre inactivitatea Puterilor Apusene în această criză, documentele publicate arată că a existat un schimb intens de mesaje între Washington, Londra și Moscova

Americanii au căutat să obțină consultări imediate pentru a soluționa criza guvernamentală în spiritul hotărîrii de la Yalta. Dar rezultatul acestei activități diplomatice a fost negativ, din pricina refuzului Kremlinului de a sta de vorbă.

Nu există îndoială că toate capitalele angajate în discuții primiseră informații corecte cu privire la cele ce se petreceau la București. Pînă și ziarele americane aveau știri despre problemele României. în ziarul "New York Times" din 4 martie 1945 se putea citi că răsturnarea guvernului Rădescu este un eveniment a cărui însemnătate depășește granițele țării Soluționarea crizei, continuă articolul, va fi o dovadă a eficacității sistemului de supraveghere tripartit relativ la

restaurarea guvernelor democratice, așa cum a fost preconizat la Yalta. Concluzia reporterului este: "Dar ce este mai interesant, este că ceea ce se petrece în România, va indica linia politică a Rusiei Sovietice în Europa neeomunistă"

Dar cu toate acestea, criza din România nu era problema cea mai importantă cu care se ocupau cancelariile Apusene Operațiile duse pe cîmpurilc de bătălie din Europa și Pacific aveau desigur prioritatea cea mai mare. Primul ministru britanic, Winston Churchill, încerca să restabilească ordinea în Grecia, unde partizanii comuniști se pregăteau să ia puterea cu forja, dar în același timp, căuta să obțină, prin negocieri directe cu Uniunea Sovietică formarea unui guvern polonez reprezentativ al spectrului politic. După descoperirea crimelor de la Katyn, unde mii de ofițeri polonezi luați prizonieri de Armata Roșie au fost găsiți asasinați, guvernul polonez refugiat la Londra ceruse o investigație. în urma acestui fapt, rușii au rupt legăturile diplomatice și, folosind acest incident, au instalat un comitet provizoriu care să se ocupe cu problemele din teritoriul polonez recucerii. Acum, la 8 martie, premierul englez caută să domolească intensitatea reacției americane la intervenția sovietică în România, telegrafiind președintelui Roosevelt următoarele:

> "Din nou sînt foarte conștient că în mîinile noastre se află problema mai importantă a Poloniei și de aceea nu doresc să fac ceva cu privire la România care ar pune în pericol perspectivele unui aranjament al chestiunii poloneze".

El este de părere ca Stalin să fie informat de nemulțumirea pe care a provocat-o cînd a instalat cu forța:

> "un guvern al minorității comuniste, lucru care este în conflict cu declarația Europei libere pe care am aprobat-o la Conferința din Crimeea".

La București sosește acum mareșalul Rodion Malinovski, comandantul celui de al II-lea Front Ucrainean, iar tancuri și patrule sovietice apar pe străzi. Prin aceasta, guvernul sovietic demonstra că este gaia să folosească forța militară pentru a-și impune holărîrea. Vîșinski nu mai vizitează pe Rege, dar rămîne în contact cu Dimitrie Negel, mareșalul Palatului. Petru Groza, așa cum prevăzuse Regele, nu are succes în negocierile pe care le dusese fără marc entuziasm.

Regele, odată ce-și dăduse scamă că va trebui să încredințeze lui Groza formarea guvernului, încercase să

convingă pe Maniu și pe Brătianu să permită membrilor partidelor lor să participe la guvern. în acesr fel, Regele spera că se va putea domoli programul revoluționar al blocului END. Dar atît Maniu. cîl și Brătianu refuză orice colaborare, aiîta vreme cîl F.N.D-ul reține majoritatea locurilor în cabinet.

în fine, în seara de 5 martie, Regele ajunge la concluzia că nu mai are-nici o altă alternativă la dispoziție. El va încredința lui Groza mandatul de formare a guvernului, chiar lără participarea partidelor majoritare. Lista noului guvem este aceeași pe care Groza o purta în buzunar de o săptămînă și pe care o arătase Regelui atunci. Decizia Regelui era însoțită de mari îndoieli cu privire la viitor. Cu mare greutate a decis să stea; căci nu era un mare mister de ceea ce va urma. Și lotuși mai exista o slabă speranță că Puterile apusene, prin negocieri persistente, vor putea să convingă pe Stalin să urmeze hotărîrile luate la Yalta cu privire la guvernele interimare.

Groza este îneîntat de însărcinarea primită de la Rege și anunță formarea guvernului F.N.D., în ziua de 6 martie, în cadrul unei manifestații organizate de Partidul Comunist. Vîșinski, însoțit de mareșalul Malinovski, face nouă vizită în aceeași seară la Palat, pentru a exprima regelui felicitări și asigurările guvernului sovietic că sprijină cu lotul guvernul Groza.

Tancurile și patrulele sovietice dispar de pe străzile Capitalei. Ca urmare a amenințărilor publice în presa comunistă, generalul Rădescu se refugiază la legația britanică.

Nici unul din guvernele Apusene nu recunosc regimul Groza, deoarece nu avea larga reprezentare a partidelor politice, așa cum se specificase la Yalta. Mulți din politicienii români, Iul iu Maniu, Constantin Brălianu, Titel Petrescu, sperau ca și regele Mihai, că în curînd, după capitularea Germanici, se va puiea ajunge la un guvem reprezentativ , ca urmare a negocierilor ce continuau între celetrei mari puteri.

în august 1945, regele Mihai se folosește de primul prilej pentru a provoca o reexaminare a poziției guvernului Groza, cînd este informat că în circumstanțele existente, Puterile Apusene nu vor negocia tratatul de pace. Cum Petru Ciroza refuză cererea de a demisiona pentru a pennile constituirea unui nou guvem cu bază politică mtți largă, Regele declină să mai aibă vreun contact cu el sau miniștrii său, Așa începe perioada care a fost numită "greva regală". Regele se adresează celor trei puteri să găsească o soluție la impas, soluție bazată pe principiile aliate în declarația de la Yalta.

După luni de conversații diplomatice între reprezentanții semnatarilor declațgției, în decembrie 1945, la Moscova,

Consiliul Miniștrilor de Externe ajunge la o soluție de compromis: se vor adăuga doi membri la guvernul existent a lui Petru Groza. Aceștia vor reprezenta partidele majoritare. Guvernul astfel reorganizat va da asigurări solemne reprezentanților Apuseni cu privire ia ținerea de alegeri libere și nestingherite.

Acest compromis a convins pe cei interesați că democrațiile Apusene nu pol să disloce dominația sovietică și că, pînă la o modificare a relațiilor dintre Marile Puteri, controlul comunist al țării se va consolida. George Kennan, cunoscutul diplomat și autor american, a descris compromisul ajuns la Moscova drept:

> "o frunză de smochin menită să acopere goliciunea dictaturii staliniste".

Dacă regele României nu a putut, singur fiind, să reziste presiunii sovietice, nici Washinton-ul sau Londra nu au fost capabile sau nu au fost doritoare să folosească puterea lor pentru a anula dominația rusească și pentru a pune în aplicare acordul de la Yalta.

în încheiere aș dori să aduc la iveală cîteva idei ce ar putea ajuta la o mai bună înțelegere a evenimentelor din acele zile.

La 23 august 1944, Kremlinul a fost suiprins de acțiunea și suscesul obținut de regele Mihai cu ajutorul partidelor politice și al armatei. La Moscova, după discuțiile începute în aprilie la Stockholm au rămas în suspensie și după ce avansurile nerealiste făcute de Mihai Antonescu prin guvernul turc fuseseră respinse de americani și englezi, se holărîse că nu există o forță politică ce poate prelua cu succes controlul aparatului de stat și al armatei pentru a încheia un armistițiu. De aceea. Kremlinul holărîse să instaleze, în teritoriul pe care îl va cuceri, un regim format din comuniști refugiați la Moscova și sprijinit de diviziile de așa-ziși voluntari "Tudor Vladimirescu" și lloria, Cloșca și Crișan", folosind modelul ce a fost instalat în Polonia. Telegramele diplomaților americani de la Moscova arată că la cîteva zile după 23 august , Molotov le declarase că el nu avea nici o informație cu privire la situația din România. Surprins de întorsătura neașteptată clin România, și mai ales de succesul ei, Stalin trebuie să abandoneze planurile făcute pentru instalarea lui Ana Pauker și a colegilor ei moscoviți la putere. Tot în acest fel se explică și înlîrzierea semnării armistițiului, pentru care rușii nu erau pregătiți.

într-un fel, această leză este confirmată de studiile comuniste ce au apărut de la 1905 încoace, care arată că atît Ana Pauker, cît și Vasile Luca ar fi preferat instaurarea unui

regim comunist în urma armatelor sovietice, după prăbușirea organizației și administrației de stat. în acest fel. Partidul Comunist nu ar fi fost obligat să colaboreze cu formațiuni politice burgheze în perioada de tranziție. Dar, după cum se știe, din pricina slăbiciunii externe a Partidului Comunist - avea mai puțin de 1000 de membri - el avea nevoie dc sprijinul total al organizațiilor militare și civile ale Uniunii Sovietice.

97

Cu privire la instalarea ia putere a lui Petru Groza de către Andrei Vîșinski, este eronat să se creadă cutn s-a scris în anumite studii, că această intervenție ar li fost precipitată, în parte, de acțiunea generalului Rădescu, ca răspuns la provocările comuniste. Este greșit să se atribuie primului ministru Rădescu răspunderea de a fi acuzat o confruntare cu Uniunea Sovietică, cînd se știe că posibilele consecințe pot fi extrem de grave. Este drept că el a fost un obstacol în calea campaniei Partidului Comunist. Dar el nu a făcut decîl ceea ce promisese cînd a preluat președinția (Consiliului: să apere interesele României.

Adevărata cauza trebuie găsită în dorința lui Stalin de a avea un brîu de state sub controlul partidelor comuniste la granița europeană a Uniunii Sovietice. O dată cu prăbușirea Ungariei și cu căderea Budapestei, la 13 februarie 1945, România rămăsese singurul stat care nu era sub control comunist. Cum sfîrșitul Germaniei nu era departe și cum puterile atlantice se pregăteau să discute viitorul politic al Europei, Stalin își consolida dominația în teritoriul ocupat de armata sovietică. Așa că soarta guvernului Rădescu sau a oricărui regim necomunist în România,era pecetluită. Uniunea Sovietică nu putea tolera un guvern necomunist, asupra căruia nu avea control, în zona ocupată de Armata Roșie.

Desigur că, în urma cercetărilor atente a documentelor publicate în toți acești ani de către toți cei care au studiat cu seriozitate și obiectivitate relațiile sovicto-americane, a devenit evident că acordurile semnale la Yalta nu erau menite să abandoneze Europa Răsăriteană rușilor. De fapt, secretarul de stat James Bymes a dezvăluit în 1945, că declarația cu privire la Europa eliberată s-a bazat pe o propunere lâcută de președintele Roosevelt. Intenția acestui document era de a stăvili imperialismul sovietic și de a corecta impresia greșită a intențiilor postbelice ale lui Stalin.

După atacul lui Hitler asupra Rusiei, în Statele Unite s-a crezut justificată pretenția lui Stalin de a avea pe viilor state "prietene" pe granița europeană a U.R.S.S-ului, pentru a fi protejat de atac. Dacă această credință a fost acceptată în

America din pricina abilei propagande comuniste, din pricina curentului liberal născut după marea criză economică, sau din alte cauze, va rătnîne o chestiune de dezbătut pe viitor. Cert este că în acei ani, în cercurile cele mai influente din Statele Unite nu s-a obiectat la această poziție a lui Stalin. După cum observă Thomas Hammond în lucrarea editată de el : *Martori la nașterea războiului rece,* că în timp ce Stalin considera vital pentru securitatea Uniunii Sovietice controlul asupra Europei Răsăritene, interesul american era insuficient, sentimental, idealist și teoretic. Această slăbiciune poate explica de ce președintele Truman putea declara în fața Congresului, în octombrie 1945:

"Vom refuza să recunoaștem orice guvern impus unei na| iun> prin forță de către o putere străină", și, două luni mai lîrziu să recunoască guvernul Ciroza, impus prin acțiunea unilaterală a Uniunii Sovietice. Numai către sfirșitul războiului a început să se înțeleagă că un stat "prieten" însemna un guvern controlat de comuniști, iar "fascist" însemna oricine care se opune acțiunilor partidului comunist, (iu toate acestea, declarația semnală la Yalta nu era o permisiune de însclăvire a Europei Răsăritene, ci era menită să forțeze pc Stalin să respecte procesul electoral democratic în țările eliberate.

Generalul C.V. Schuyler, reprezentantul militar al Statelor Unite în România între 1944 și 1947, a scris că, înainte de a pleca la București, nimeni la Washington nu l-a prevenit de posibilitatea unor neînțelegeri cu Uniunea Sovietică, Funcționarii Departamentului de stat cu care s-a consultat, erau mai preocupați de "nevoia urgentă de cooperare sovieio-americană".

După reîntoarcerea sa în Statele Unite, generalul Schuyler, devenit un bun prieten al României și un atent observator al relațiilor cu U.R.S.S-ul, a ajuns la cîteva concluzii. Ele trebuie să rămînă un îndreptar pentru toți cei ce au de-a face cu Uniunea Sovietică.

"Am învățat, scrie dînsul, după cum au observai și alții, că negocieri pozitive cu Uniunea Sovietică nu pot fi duse decîl de pe o poziție de forță. Cînd puterea Sovietică este dominantă, ei vor urma o cale predeterminată, lără a lua în seamă argumente bazate pe suferințe omenești, de opinia publică, de dificultăți economice ori de nedreptăți față de persoane, grupuri sau națiuni".

"Am învățat, de asemeni, că dacă folosește scopului lor, interpretarea unui acord de către Soviete, poate deveni foarte diferită de interpretarea noastră, atît de diferiă, înelt devine de neînțeles pentru mintea celor din Apus".

"Și, ce este mai importam, am învățat că înlr-adevăr, convingerea sovietică în decăderea continuă a sistemului capitalist și în supremația mondială Finală este iremediabilă".

CAPITOLUL IV

30 DECEMBRIE 1947

La 30 decembrie 1947, în timp ce reședința regală fusese înconjurată de unități ale diviziei de voluntari "Tudor Vladitnirescu" formală din prizonieri îndoctrinați în Rusia, regele Mihai a fost pus în fața unui ultimatum. 1 s-a cerut să semneze actul de abdicare fără a face vreo modificare. Refuzul său urma să aibă consecințe grave pentru sprijinitorii monarhici, i-a spus Petru Groza, șeful unui guvem care fusese impus acum mai bine de doi ani jumătate de către Andrei Vîșinski, cu. sprijinul baionetelor și a tancurilor Armatei Roșii. în lunile ce au urmat, acest amestec în afacerile interne ale României, în martie 1945, conducerea Partidului Comunist, pentru a-și consolida poziția, a intensificat regimul de teroare și de abuz, cu ajutorul lățiș al unităților militare și politice ale lIniunii Sovietice.

Arestări și procese cu dovezi măsluite și cu martori mincinoși, erau menite să intimideze națiunea. Generalul Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru necomunist, a trebuit să găsească azil la misiunea diplomatică a Marii Britanii pentru a scăpa cu viață. Secretara sa, Adriana Georgescu-Costnovici, fostă ziaristă la gazeta Partidului Național-Liberal, a fost arestată și închisă în beciurile Ministerului de Interne unde a fost umilită și torturată. Generalul Aurel Aldea, unul din sfătuitorii Regelui la 23 august 1944, fost ministru de interne în guvernul Sănătescu, a fost închis împreună cu zeci și sute de români pentru că au refuzai să-și plece grumazul în fața celor "fără Neam și Dumnezeu”. Ion Mihalache, vicepreședintele Partidului Național-Țărănesc, a fost și el arestat împreună cu alți fruntași ai partidului, după ce fuseseră atrași într-o cursă la aerodromul de la Tătnădău. Sindicalele românești, alese în mod liber, au fost declarate ilegale și înlocuite cu forța cu grupuri ale Partidului Comunist, iar fruntașii sindicaliști bătuți sau arestați.

Ziarele panidelor dc opoziție nu puteau să apară regulat, deoarece

autoritățile nu le alocau suficientă Itîrtie sau pentru că sindicatul comunist al tipografilor împiedica apariția. Pe străzile orașelor și pe ulițele satelor, bande de huligani, la cheremul Partidului Comunist, persecutau pe cei ce nu sprijineau guvernul Ciroza.

în august 1945, regele Mihai a fost încunoșiințat de către reprezentanții politici ai Marii Britanii și ai Statelor finite că guvernele lor nu vor negocia tratatul de pace cu regimul Ciroza deoarece nu este democratic și nici reprezentativ al dorințelor populației. în aceste circumstanțe Regele a cerul lui Petru Ciroza să modifice compoziția cabinetului pentru a-1 face acceptabil puterilor din Apus. Dar, cînd acesta a refuzat să facă vreo modificare, dcclarînd că el are încrederea Moscovei, regele i-a cerut demisia. Ciroza a refuzat din nou. în fața acestei grave situații, suveranul a solicitat, potrivit celor preconizate în declarația Europei eliberate, ca cele trei Mari Puteri să lichideze impasul conform principiilor enunțate la Yalta.

Dar impasul a durat mai bine de patru luni, în care timp Regele nu a avut nici un contact cu guvernul rebel, retrăgîndu-se la Sinaia. Neputința celor trei Mari Puteri de a ajunge la o înțelegere a dus la eșecul Conferinței de la Londra în octombrie 1945. Două luni mai lîrziu, cei trei miniștri de Externe s-au întrunii la Moscova pentru a relua discuțiile privitoare la Romanță. Cu toate că președintele Harry S. Truman era decis să nu cedeze, el a fost silit să accepte compromisul consimțit fără știrea lui, de către James Bymes. Acest aranjament prevedea includerea a doi reprezentanți ai opoziției ca miniștri lără portofoliu în guvernul Ciroza, recunoașterea de către cele două puteri occidentale a guvernului remaniat, care se angaja să țină alegeri libere lără nici o îmîrziere.

Compromisul de la Moscova a fost o mare dezamăgire pentru», regele Mihai, pentru șelîi partidelor de_opoziție, cît și pentru cei ce credeau în principiile democrației. împreună cu luliu Maniu, Constantin Brălianu și cu Titel Petrescu, Regele a evaluat alternativele rămase și pînă la urmă a decis să primească soluția ajunsă la Moscova, cu slaha speranță că în viilor raportul de forțe se va schimba în favoarea aliaților și a forțelor democratice din Europa Răsăriteană. Dar alît Regele, cîl și fruntașii opoziției pierduseră încrederea în holărîrea cu care Statele Unite și Marea Britanic erau dispuse să forțeze pe Stalin să permită aplicarea deciziilor ajunse la Yalta, pe teritoriul ocupat de Armata Roșie. George E. Kennan, un distins diplomat

american și fost ambasador la Moscova, a caracterizat compromisul agreat drept "o foaie de smochin menită să acopere goliciunea dictaturii stalinisie".

Alegerile au avut loc în noiembrie 1940, înlr-o atmosferă de teroare crescîndă, de abuzuri și brutalitate față de opoziție. Cu

101 toate că nu aveam iluzii cu privire la intențiile regimului de a ține alegeri libere, am fost revoltai de flagrantele violări ale dispozițiilor legale, care fuseseră introduse chiar dc guvernul Groza. Aceste abuzuri au constituit obiectul numeroaselor proteste ale partidelor de opoziție și ale reprezentanților Puterilor Apusene.

Cu toate că făcusem formele legale de înscriere, la publicarea listelor de alegători am descoperit că numele meu nu apăruse. Am protestat și am cerut reînscrierea. Plîngerea mea a fost admisă și s-a fixat termenul de ascultare al contestației la cîteva săptămîni după data alegerilor. Astfel că am fost exclus de la vot. Am povestit întîmplarea mea lui Petru Groza, cu prilejul unei audiențe pe care o avea la Palat. I-am exprimat indignarea mea pentru metodele folosite de autorități pentru a elimina din rîndul votanților pe cei ce erau bănuiți a fi opuși regimului. Știam că inulți dintre alegători fuseseră excluși prin acest procedeu. Petru Groza a ridicat din umeri, a zîmbil hoțește și a spus: "Deh... se înlîmplă" și apoi mi- a întors spatele pentru ca să înțeleg că discuția este terminată.

în multe circumscripții, urnele de vot au fost umplute cu buletine votate în favoarea guvernului, iar în altele delegații opoziției au fost bătuți și izgoniți din localurile dc vot, iar alegătorii intimidați de cele de huligani.

Cînd a început numărătoarea voturilor, organele comuniste și- au dat seama că, în ciuda hoțiilor săvîrșite, nu vor obține majoritățile dorite. Atunci au recurs la falsificarea totalurilor de la unele circumscripții, excluzând pe reprezentanții opoziției din comisiile electorale. Pînă la urmă au trebuit să măsluiască și rezultatul final.

Guvernele puterilor Apusene au protestat energic împotriva felului cum au fost ținute alegerile, arătînd în detaliu abuzurile comise. Dar, atîta vreme cîl Ciroza și ciracii săi urmau metodele recomandate de reprezentanții Moscovei, nu aveau motive să se teamă de represalii din partea Statelor Unite și a Marii Britanii.

Acum au începui să se întețească arestările ilegale, a crescut numărul celor trimiși în fața tribunalelor populare, venerabilul luliu Maniu și alți fruntași ai partidelor istorice fuseseră judecați și condamnați la închisoare, unde mulți aveau să moară în anii următori, mișcarea sindicalistă liberă a fost zdrobită și din organele administrației de siat, din conducerea

armatei și din rîndurile magistraturii au fost îndepărtate elementele în care regimul nu avea încredere. Acum sosise și momentul pentru a soluționa problema monarhiei.

în noiembrie 1947 regele Mihai a fost poliil să ia parte la nunta principesei Elisabeia, actuala regină a Angliei. Petru Groza, în calitate de președinte al Consiliului dc Miniștri, nu a întîrziat să aducă avizul guvernului, recomandînd acceptarea invitației.

Bănuiesc că pcnnițînd Regelui să iasă din țară, conducerea comunistă, în mod iacii, îl invita să răinînă în străinătate. în acest fel, chestiunea spinoasă a monarhiei și a monarhului atît de popular, era rezolvată fără ca regimul să poată 11 acuzat că a izgonit pe suveran sau că a călcat jurămîntul de credință depus.

Regele Mihai înfruntase în trecut pc Ion Antonescu și pe dictatorii Germaniei și a Uniunii Sovietice și nu s-a sfiit să revină la București, ca să împartă soarta țării cu restul națiunii. Reîntoarcerea Suveranului nu a convenit treimii comuniste - Ana Pauker, Vasile Luca și Gheorghe Gheorghiu-Dej - care a trebuit să ia în grabă măsuri pentru alungarea Regelui.

Opt zile de la sosirea Regelui la București, la 29 decembrie 1947, Dimitrie Negel, mareșelul Cuqii Regale, este chemat la telefon de către Petru Ciroza, care cere să fie primit în audiență în dimineața zilei următoare. El adaugă însă că, ținînd seama de importanța întrevederii, ar fi bine ca și regina-mamă Elena să fie prezentă. Negel sună la telefon pe Suveran, care se afla la Sinaia și obține agrementul său. Regele va fi la vila de lîngă Arcul de Triumf a doua zi Ia prînz.

La București, seara, Negel și cu mine ne-am dus la Savel Rădulcscu, ultimul dintre sfătuitorii Regelui care nu aparținea CTurții Regale, și care se mai alia în libertate. El fusese un colaborator intim al lui Nicolae Titulescu, era un diplomat cu renume și fusese și președintele Comisiei Române pentru aplicarea armistițiului. Negel era de părere că Groza venea cu răspunsul guvernului relativ la dorința Regelui de a se căsători cu principesa Ana de Bourbon- Panna. Savel Rădulcscu era sigur că era vorba de ceva mai serios. El aflase că majoritatea unităților militare din Capitală fuseseră consemnate la cazărmi, ceea ce indica că autoritățile se așteptau la tulburări. Și eu credeam că era ceva foarte serios. în timpul absenței Regelui din țară, auzisem zvonuri relativ la decizia comitetului central de a lichida monarhia înainte de slîrșiiul anului. Zvonuri de acest fel circulau tot timpul, așa că nu le mai dădeam atîla crezare. Dar acum eram convins că funia ajunsese la par în

ceea ce privește monarhia. Mie îmi era teamă că Regele va fi arestat și acuzat de opoziție la planurile de reformă comuniste, va fi acuzat de înaltă trădare și judecat de un tribunal popular special.

Ceva ieșit din comun se petrecea peste drum de palatul clin Calea Victoriei. N-ain putut să nu observăm că la clădirea care pe atunci era Ministerul de Interne, limuzinele de fabricație sovietică cu care circulau mai marii comuniști, se perindau cu.o frecvență neobișnuit de mare. Dar oricare erau planurile regimului, nu mai eram în stare de a le împiedica.

103

Dimitrie Negel și cu mine aș|epiam la vila de la Șosea, unde locuia și lucra Regele de cîte ori venea la Bucuroșii, din pricină că apartamentul său din complexul palatului din Calea Victoriei fusese distrus de bombardamentele aeriene germane. Încercînd să intru în legătură cu birourile din Calea Victoriei, am constatat că telefonul nu funcționa. Cam în aceeași vreme am observat oameni în uniformă ascunși pe lîngă casele de la Muzeul Satului sau tupilați prin tufișurile de pe malul lacului Herăstrău. I-am spus lui Negel că sîntem înconjura]! și fără legătură cu Palatul, și că nu mă mai îndoiam că Regele va lî forjai să abdice. Cînd au sosit Suveranul și Regina-Mamă, le-am comunicat constatările noastre. Am aflat mai tîrziu că militarii observați nu apar|ineau armatei române, ci lăceau parte din divizia "Tudor Vladimirescu" formată în captivitate în Rusia din prizonieri îndoctrinați de facțiunea moscovită a Partidului Comunist. Această unitate de voluntari se acoperea acum de glorie deținînd pe Regele țării.

Petru (îroza a apărut în audien|ă însoțit de Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe acea vreme secretarul general al PCR-ului. Ultimatumul adus de cei doi trimiși urmărea reîntoarcerea lor nevătămată, în mai puțin de două orc, cu semnătura regelui pe actul de abdicare. Petru Ciroza a declarat și Gheorghe Gheorghiu- Dej a confirmat că, dacă aceste condiții nu erau respectate întocmai, Regele se poate aștepta la o "baie de sînge" în rîndurile opoziției căci ei, Ciroza și Dej, nu mai erau în stare să stăpînească "indignarea poporului". Apoi, a adăugat, în mod confidențial, că sînt forțați de Moscova să ia aceste măsuri, deoarece monarhia, un anacronism politic în zona de influență sovietică, nu mai putea fi tolerată.

Regele a cerut timp de consultare și a declarat că legătura directă și indisolubilă pe care o are cu poporul român, întărită prin jurătnîntul pe care l-a depus acum șapte ani, nu poate fi ruptă printr-o semnătură simplă pe o bucală de hîrtic. El a cerut ca poporul român să fie consultai, căci este singurul care poale decide asupra destinelor monarhiei. Trimișii comuniști au

declarat că nu au latitudinea să modifice ultimatumul și au repetai amenințările precedente. Ba Groza nu a ezitat să arate că se înarmase cu un pistol, ca să nu sufere, cum spunea el, "soarta lui Antonescu". Dar nimeni care era la curent cu faptele nu putea să găsească aceste situații ca fiind echivalente.

Cu mare strîngere de inimă și pentru a cruța națiunea de sacrificii inutile, Regele s-a retras într-o cameră alăturată și a semnai actul de abdicare Din acel moment și pînă la trecerea peste frontieră, trei zile mai tîrziu. Regele a fost sub paza voluntarilor din divizia "Tudor Vladimirescu".

în zilele următoare, în discuții între Negel și (îroza, s-a căzut de acord asupra compoziției anturajului care va însoți pe Suveran,

104 la documentele necesare pentru călătorie, la instrucțiunile pentru formarea trenului regal, la valoarea devizelor. Din toate numele aliate pe lista supusă de Negel, singurul care nu a fost aprobat de grupul Pauker-Luca-Dej, a fost Savel Rădulescu, pe motiv că este o personalitate politică ce ar deveni șeful guvernului român în exil. După plecarea Regelui, el a fost arestat și supus, ca și ceilalți oameni politici la regimul brutal al temnițelor comuniste.

Pentru a obține bani de drum, Negel a vîndut vinurile ce se aflau în pivnițele Domeniilor Regale. Aceste fonduri au fost convertite în valută forte și au constituit subzistența anturajului pînă la separarea de suveran. în ziua abdicării Regele s-a întors la Sinaia, unde a așteptat completarea detaliilor necesare plecării și sfîrșitul negocierilor între Negel și Ciroza.

Trenul a fost format la București, unde s-a îmbarcat o parte din suită. Poliția economică a inspectat în detaliu fiecare bagaj, iar unele persoane au fost supuse la examen corporal pentru a descoperi bijuterii sau devize ascunse. Pînă și fructele ce se aflau pe masa din compartimentul destinat reginei Hiena, au fost tăiate în două, din același motiv.

Regele s-a îmbarcai la Sinaia în seara zilei de 2 ianuarie. Peronul gării era pustiu. Un singur ziarist american, Bill Lawrence, corespondentul lui "New York Times", a avut curajul să se prezinte la gara din Sinaia pentru a asista la plecarea Regelui. Bineînțeles că nu i s-a permis acest lucru, dar Lawrence, neînduplecat, a urmărit evenimentul de pe un deal din apropiere, iar reportajul său a apărut în ziar în zilele următoare. Pentru a împiedica manifestații de simpatie și de solidaritate, regimul nu a anunțat ora plecării sau ruta și a fixat orarul astfel ca voiajul prin Transilvania să aibă loc în cursul nopții. Cu toate acestea, cînd trenul s-a oprit la Brașov și mai tîrziu la Păgăraș, noi, din spatele obloanelor trase am putut auzi urale și imnul regal cînlal de manifestanți. Bieții oameni, care

nu știu cum de au aliat traseul și orarul trenului regal, au înfruntat nu numai întunericul și gerul dar și ostilitatea gărzilor comuniste, pentru a aduce salutul lor și pentru a transmite un mesaj de încurajare regelui lor.

Cînd am sosit la Curtici, ultima stație pe teritoriul român, ni s-au întnînat documentele de călătorie. Atunci am descoperit că ele nu conțineau decît vize de tranzit pentru Ungaria și Austria, care se allau sub controlul sovietic De aici pînă ia Viena, am fost izolați cu totul de restul lumii. Gările prin care trecea trenul erau pustii, dar cîteodată puteai zări cîte o santinelă sovietică pilită după un colț. Inirînd în zona americană din Austria, un trimis al generalului comandant american a adus salului său Regelui. în cursul nopții am ajuns în partea de Apus a Austriei. La trecerea

105 trenului prin Salzburg și apoi prin Innsbruck, am putut să auzim urale și imnul regal cîntat de refugiații români, care veniseră să salute pe Rege, cu care acum erau înfrățiți în pribegie. Cu toții am fost foarte mișcați de aceste manifesații. A doua zi ne-am găsit la granița elvețiană. Cum nu aveam vize de intrare, a fost nevoie de negocieri cu autoritățile federale de la Berna. După un răgaz de cîteva ore am fost primiți pe teritoriul elvețian cu condiția de a nu face declarații cu caracter politic și lără a primi viza de pașaport.

Regele s-a stabilit în mod provizoriu la Lausanne. După cîteva săptămîni, regele Mihai a fost invitat ele președintele Harry S. Truman să-l viziteze în Statele Unite. în drum spre Washington, regele s-a oprit pentru cîteva ore la Londra. Acolo, în cadrul unei conferințe de presă, el a lăcut primele declarații descriind abdicarea forțată, pe care o consideră nulă, fiind obținută prin constrîngere și lără asentimentul poporului.

Odată ajuns în Statele Unite, la banchetul oferit de asociația corespondenților de presă din New York, Regele a pronunțat un discurs în care a relatat abuzurile regimului comunist și amestecul Uniunii Sovietice în afacerile interne ale României. LI a descris cum un regim instalat și sprijinit de foița armată a Uniunii Sovietice terorizează poporul român. La Washington, regele Mihai a stat de vorbă la Casa Albă cu președintele Truman explicând doleanțele națiunii. LI a văzut și un grup de membri marcanți ai guvernului american și a Congresului. Din nou a fost invitat la un banchet la asociația ziariștilor americani, unde a descris tragedia poporului și setea țării pentru libertate și democrație.

Dar în aceclași timp s-a închis un capitol din istoria tragică, dar eroică a ntqiunii.

CAPITOLUL V

FRAGMENTE ISTORICE

ULTIMATUMUL RUSESC DIN 1940

în vara lui 1940, ca aiîtea mii de elevi români, transpiram cu pregătirea pentru proba supremă a absolvenților de liceu: bacalaureatul. Proba aceasta constă, pentru cei care nu sînt familiarizați cu ea, dinir-o trecere scrisă și orală prin materia ultimilor opt ani de studii. Dacă treci proba, ți se deschide ușa spre învățămîntul superior.

Cum făceam parte dintr-un mic grup de elevi ce forma clasa în care studia prințul Mihai, moștenitorul tronului, am avut privilegiul să 1 iu examinat la Palatul Regal de o comisie aleasă, alcătuită din profesori universitari și prezidată de ministrul Învățămîntului, profesorul Petre Andrei.

20 iunie era zi' . cînd susțineam proba finală, examenul oral, în prezența regelui Carol II. Cu greu vă puteți imagina cît de speriați eram, la cei optsprezece ani ai noștri. începutul verii este plăcut în România și e suportabil chiar și în București, în mijlocul Cîmpiei Dunării. Am ajuns la Palatul Regal, cu inima cît un purice. I'urăin introduși în Sala Tronului, o sală imensă în zona centrală a palatului.

- Nu are rost să vă plictisesc cu nararea unui examen groaznic, care a coincis în mod dramatic cu evenimer'ul ce avea să aducă României realitățile războiului. fericiți că ne terminaserăm examenele și că eram gata de a păși în lumea învățămîntului superior, am rămas surprinși cînd am aliat că programatul prînz cu Regele a fost amînat datorită unei întruniri de urgență a Consiliului de Coroană. Atunci am aliat despre ultimatumul sovietic.

Pe cînd părăseam Sala Tronului, ne-am întîlnit cu cîțiva membri ai Consiliului, îmbrăcați în uniforma albastră de tip militar, pe care Carol o concepuse pentru membrii "Partidului Națiunii", singurul partid politic pe carc-l cunosc a 11 fost condus de un rege. Parcă-i văd și acum cu figurile înverșunate grăbindu-se la întrunire,

107 întrcbîndu-se ce le rezerva viitorul. Iira acolo Gheorghe Tătărăscu, care părăsise Partidul Național-Eibcral pentru a deveni priin-mini- stru. Iii era însoțit de Ioan Gigurtu, care fusese numit ministru de Externe cu cîteva zjle înainte, datorită bunelor sale relații cu ambasada germană. îmi amintesc de asemenea că l-am văzul pe dr. Vaida Voevod, lost prim-ministru și lider al mișcării naționale din Transilvania.

Par, un membru al Consiliului a cărui imagine este încă fixată în mintea mea este profesorul Nicolae Iorga, eminentul istoric și fost prim-ministru, pe care îl îndrăgeam cu toții pentru cursurile sale de înaltă ținută, însuflețite și pline de spirit. Iii ne salută ca întotdeauna, vesel cu vocea sa tunătoare, graseindu-și "r"-urilc și vorbind dinapoia unei bărbi stufoase, deliciu al caricaturist dor.

Alexandru Crerzianu în canea sa "The Lost Opponunity" relatează activitățile de la Ministerul Relațiilor Externe care s-au desfășurat după primirea notei sovietice. Am aflat ulterior că ministrul Apărării Naționale, generalul Ion Ilcuș, a avertizat Consiliul că annata nu putea împiedica luarea Basarabiei. Războiul ruso-finlandez se încheiase dc cîteva luni și acum annata sovietică se afla la granița României.

Situația apărării, bazată pe tratate cu țările vecine prietene era precară. Conferința de la Miinchen din 1938 făcuse ca pactul, cunoscut sub numele de Mica Antantă, să se destrame practic deoarece Iugoslavia și mai ales România, nu se implicaseră să ajute Cehoslovacia. De la celelalte țări aliate nu putea fi așteptat nici un ajutor. I ranța, temelia alianțelor României, tocmai fusese învinsă și negocia un annistițiu cu Germania Polonia fusese împărțită între Germania și Uniunea Sovietică și dispăruse de pe harta Europei. Antanta Balcanică era puternic zguduită după schimbarea echilibrului de forțe datorită căderii franței.

Singur, regele Carol nu voia să se angajeze într-un război și încerca să amîne răspunsul la cererea sovieticilor, căutînd totodată ajutor în altă parte. Consiliul hotărî să răspundă Moscovei în modul cel mai amical, cerînd negocieri, în timp ce ministrul de Externe Gigurtu avea să exploreze posibilitatea de a primi ajutor din partea lui Hitler. Nota română către Uniunea Sovietică spunea că guvernul este gata să înceapă imediat discuții amicale cu U.R.S.S. pentru a se ajunge la o înțelegere comună.

Membrii Consiliului de Coroană nu știau de protocolul secret încheiat între Germania și Uniunea Sovietică, în august 1939, în care pretențiile rușilor asupra Basarabiei erau recunoscute, la fel ca și lipsa de interes din partea Germaniei pentru acea zonă. De fapt, cu trei zile înainte de transmiterea ultimatumului, Molotov l-a informat pe contele von

Schullenburg, ambasadorul german,

108 că Rusia era hotărîtă să utilizeze forța clacă guvernul român refuza o solute pașnică. La aceasta Berlinul a răspuns că, în conformitate cu tratatul, îi va sfătui pe români să caute o solu|ie pașnică și a confirmat încă o dală că nu avea interese legate de Basarabia. Sfatul german așteptat sosi la București și spunea că România ar trebui să ajungă la un acord rapid cu sovieticii chiar dacă aceasta ar presupune acceptarea unor serioase sacrificii teritoriale. Cu toate acestea, Hitler era nemulțumit deoarece cererea sovieticilor includea și o pane a Bucovinei, teritoriu ce nu fusese niciodată sub controlul rușilor și care nu fusese menționai în protocolul secret ca intrînd în zona de interese a sovieticilor. Ribbentrop a trebuit să-i explice conducătorului german că frazele din acord erau de o asemenea natură încîi făceau dificil un protest față de includerea Bucovinei de Nord în cererea rușilor.

A doua zi, 27 iunie, s-a primit o nouă notă de la Moscova în care Molotov arăta clar că Rusia nu va mai aștepta și-și va urma planul de ocupație chiar dacă românii nu îl acceptă formal. Se convoca o a doua întrunire a Consiliului de Coroană și acesta hotărî cu un vot împotrivă să trimită următoarea telegramă:

> "Guvernul român, pentru a evita consecințele grave ale unei recurgeri la forță și ale deschiderii ostilităților în această pane a Europei, este constrîns să accepte condițiile de evacuare specificate în nota guvernului sovietic".

Singurul care a votat împotrivă a fost profesorul Nicolae lorga. Astfel, în mai puțin de trei zile, România a pierdut peste trei milioane de oameni, în majoritate români, și un teritoriu de peste 45 000 de kilometri pătrați. Deoarece Armata Roșie mărșăluia în regiunile nou acaparate fără a ține seama de orarul stabilit de Moscova, retragerea oficialităților și a unităților armatei a devenit o fugă dezordonată. Ciocnirile inevitabile care au urmat au provocat pierderi de vieți în rîndul civililor și al militarilor și distrugerea de echipament și facilități. Traficul refugiaților era îngreunai și întîrzierile au creat noi dificultăți pentru cei ce încercau să fugă din fața rușilor.

Rusia imperială obținuse controlul asupra Basarabiei pentru prima dală în 1812, prin Tratatul de la București. La acea dată, marele vizir a acceptat să cedeze această regiune Rusiei, neștiind că emisarul lui Napoleon, aliat în drum spre Constantinopole, ducea turcilor un mesaj pentru a-i încuraja să blocheze sau să reziste cererilor țarului. Napoleon era gaia să înainteze în Rusia în campania sa sortită eșecului. Ulterior,

după încheierea Războiului Crimeii, la Congresul de la Paris din 1850, Basarabia de sud este înapoiată Principalului Moldovei. Unul dintre motivele acestei reglementări

109 a granițelor era, sîm sigur, de a se reduce influența Rusiei în reeeni ereaia Comisie Europeană a Dunării, aiîta timp eît ea nu mai era un stal riveran. Dar în 1878, prin Tratatul de Pace de la San Siefano, Rusia redohîndește Basarabia de sud de la nou declaratul regat independent al României, care în schimb, primește Dobrogea.

Acestea sîm , pe scurt, mandatele istorice pe care Rusia le are pentru a-și justifica pretențiile asupra Basarabiei. In 1917, după căderea regimului țarist, Basarabia își proclamă independența față de Rusia în baza principiului auuxleterminării. Noul stat este numit Republica Democrată Moldovenească și organul său ales, "Sfatul Țării", votează în martie 1918, să se unească cu România. Originalul se allă, sper, încă în arhivele Academiei Române din București (o declarație și hotărîrea guvernului român, în original).

Guvernul sovietic, în timp ce pretindea că sprijină principiul auKxletenninării, nu a ratificat nickxlată decizia Republicii independente Basarabia. El susține că votul a fost invalidat de prezența armatei române care înaintase în zonă pentru a împiedica distrugerile și jafurile provocate de unitățile rebele ale armatei țariste aliate în dezintegrare.

Problema Basarabiei era un obstacol în calea normalizării relațiilor dintre România și U.R.S.S. Nicolae Titulescu, distinsul diplomat care a condus politica externă a României în anii de după primul război mondial, se zbătea din greu pentru a găsi o formulă care să permită sovieticilor să stabilească relații cu România fără nici un schimb de teritorii. Tratatul de la Paris, semnai la 28 octombrie 1920 între reprezentanții Marilor Puteri, Marea Britanic, Eranța, Italia și .Japonia pe de o parte și România pe de altă pane, recunoștea noul hotar și dădea posibilitatea Rusiei să se alăture pactului "imediat ce se va stabili un guvern rus recunoscui". Neratificarea tratatului dc către Japonia a făcut ca aceasta să nu poată deveni un document cu caracter obligatoriu. Guvernul român și-a continuat eforturile pentru a obține recunoașterea hotarului de est de către Marile Puteri. Ambele tratate de prietenie, semnale independent în 1920 cu l’ranța și Italia, recunoșteau noul hotar. Semnarea acestor pacte a avut ca urmare trimiterea de către guvernul sovietic a unor note de protest rigide atît Italiei eît și I ranței.

Convenția din 1933 pentru definirea agresiunii, semnată de toate țările europene, a ocolit ridicarea problemei Basarabiei. Astfel, atît România cîl și U.R.S.S. au parafat documentul, fapt

ce nu i-a împiedicat pe sovietici să prezinte ultimatumul din 1940.

Imediat ce s-a încheiat împărțirea Poloniei și după ce țările balcanice au fost ocupate, iar războiul finlandez s-a încheiat și el

110 favorabil, Sialin și-a puiul îndrepta aien|ia către România pentru a "rezolva" problema Basarabiei. Momentul era propice deoarece singura altă marc putere din Europa, Germania, își avea armata desfășuraiă în totalitate în Vest, încheind operațiunile împotriva Eran|ei și ocupînd zone întinse din Europa de Vest. In acel moment, armata germană nu putea interveni chiar dacă cererile sovietice depășeau zonele "de interes" stabilite prin acord. Cel mult, s- ar putea specula că supărarea lui Hitler pe Sialin ar li putut fi cauza germenilor planului "Barbarossa", planul german pentru campania din Rusia. Cîtcva luni mai tîrziu, după vizita lui Molotov la Berlin, elaborarea acelui plan a început în modul cel mai serios.

Dar toate aceste considerații legale și istorice nu sînt de mare ajutor poporului român, de oricare parte a rîului Prut. în graba lor de a ocupa provinciile românești, chiar și o pane a Moldovei propriu-zise, numită I Ierța, a trebuit să fie transferată U.R.S.S.- ului datorită grosimii liniei trase pe harta la scară mică utilizată de comandamentul sovietic pentru stabilirea frontierei.

Efectul asupra populației românești a fost imens, și era evident că linia urmată în relațiile externe dusese la un dezastru. Atît regele Carol cît și colaboratorii săi dovediseră că tării îi lipseau mijloacele de a-și apăra frontiera. Edificiul aliaților ridicat cu migală după primul război mondial cu ajutorul' francezilor, se prăbușise după Munchen. Se terminase cu așa-numitul "('ordon Sanitaire", destinat a izola Europa de virusul comunist, cu Eiga Națiunilor, cu Mica Antantă și Antanta Balcanică, aranjamentele diplomatice care garantau hotarele României Mari.

în fata acestei situații, Carol a încercat să-și îmbunătățească relațiile cu puterile Axei, dar era prea tîrziu. El fu de acord în cele din urmă în mai 1940 cu "înțelegerea Wohllat", acordul comercial prin care se furnizau Germaniei cantități sporite de petrol și grîu în condiții foarte favorabile germanilor. Asupra României puterile Axei au făcut presiuni și mai mari pentru reașezarea granițelor în favoarea Bulgariei și Ungariei. Deși România fusese împinsă mai adînc în tabăra germană de ultimatumul sovietic, ea nu a primit proiecție pînă nu a satisfăcut foamea teritorială a vecinilor săi revizioniști.

Pe umerii țării s-au adunat noi probleme prin pătrunderea refugiatilor care cereau adăpost, hrană și locuri de muncă și

prin pierderea unei părți a grînarului României, Basarabia de Sud. Nu numai Carol și dictatura sa erau discreditate. Partidele politice tradiționale își aveau partea lor de critică de vreme ce nu fuseseră capabile să protejeze democrația parlamentară, așa cum era, împotriva regelui. Carol nu fusese în stare să apere frontierele.

III

Ultimatumul sovietic a făcui ca poporul român să caute un curent nou în reprezentarea politică: onestitatea, forța reînnoită de a rezolva problemele economice și sociale și de a restaura coeziunea și demnitatea naļională.

Partidul Naponal-Țărănesc era încă cel mai popular printre milioanele de țărani. Liderul său, luliu Maniu, i se împotrivise lui Carol și refuzase să participe la orice acțiune ale guvernului. Astfel, partidul a stat în pasivitate și conducătorii săi s-au retras în umbră. Partidul Național-Liberal, sub conducerea benignă a lui Constantin Brătianu, fusese principalul promotor al alinierii României cu Franța. Acum, cînd țara se prăbușise, s-a prăbușit și influența liberalilor.

Garda de Fier și mai micul Partid Național-Creștin, ambele puternic naționalizate, au fost sprijinite prin ridicarea fascismului și a național-socialismului. De-a lungul anilor, unii dintre membrii mișcării Garda de Fier se dedaseră terorismului politic asasinînd, printre alții, doi priin-ininișirii (I. G. Duca în 1933 și Armând Călinescu în 1938). Ca urinare, unii dintre liderii aflați în închisoare, printre care și fondatorul, Corneliu Zelea Codreanu, au fost uciși, se presupune din ordinul lui Carol, care îl vizita pc Adolf Hitler. Garda de Fier este, atîl cît îmi pot aminti, singurul partid politic din România care s-a dedal terorismului (la acea vreme).

în cadrul forțelor armate mai mulți generali își ridicaseră vocile împotriva corupției și incapacității generate de dictatura regală ce condusese la lipsa de pregătire a țării. Cel mai cunoscut și cel mai sincer era generalul Ion Anionescu, care fusese de curînd dat afară și pus în stare de arest la domiciliu. Generalul nu-și ascunsese legăturile cu mișcarea Garda de Fier, pe care o vedea ca pe o trambulină în dobîndirea puterii pentru a putea conduce curentul pentru renașterea României

în timpul celor două luni ce au urmat ultimatumului sovietic, România este silită să se supună umilinței Dictatului de la Viena, care acorda jumătate din Transilvania Ungariei, și termenilor Tratatului de la Craiova, conform căruia o felie din Dobrogea, Cadrilaterul, era cedat Bulgariei. Regele Carol a plecat în dizgrație în septembrie 1940, după ce a trecut

puterea sa dictatorială generalului Anionescu. Generalul nu îmîrzie să ducă România în tabăra Axei și în decurs de o lună trupe germane, instructori recunoscuți, se aflau în România. Antonescu încerca să refacă demnitatea terfelită a poporului român, dar era împiedicat în acțiunea sa de noii săi aliați, membrii cabinetului din (iarda de Fier.

Datorită exceselor membrilor Gărzii de Fier, cum ar fi masacrul deținuților politici de la Jilava, asasinarea unor distinși

112 intelectuali ca profesorii Nicolae lorga și Virgil Madgearu și uciderea nejustificală și fără discriminare a evreilor din București, generalul a luat în cele din unnă poziție împotriva lor. într-o ambuscadă de trei zile, soarta Gărzii de Fier a fost pecetluită, cînd Hitler se hotărî să-l sprijine pe Antonescu.

Generalul Antonescu făcea o puternică impresie asupra lui Hitler, cel mai probabil datorită atitudinii sale realiste, a anticomunismului său și a onestității sale. De vreme ce Hitler avea încredere în cl, Antonescu a fost consultat cu privire la invadarea Rusiei și i s-a promis redarea Basarabiei și a Bucovinei. Armata română era angajată să sprijine acțiunea lui Hitler în Rusia. Oricîl de mult conducătorii principalelor partide politice, luliu Maniu și Constantin Brătianu, l-au sfătuit să manifeste reținere și l-au avertizat împotriva unei implicări totale alături de Germania, generalul nu a ascultat. Armata română, jura Antonescu, va elibera Basarabia și Bucovina și va lupta alături de armata germană pînă la capăt. Și astfel zeci de mii de soldați români și-au găsit sfîrșitul în capcana de la Stalingrad.

Ultima împărțire a României, cu separarea Basarabiei și Bucovinei trebuie să fî produs un șoc imens asupra poporului aliat acum sub dominație rusească. Niciodată pînă atunci separarea nu fusese atît de completă. 1 ia trebuie că afectase toate aspectele vieții culturale, religioase, economice și sociale. Mai înainte, viața gravita întotdeauna în acea zonă din jurul capitalei Moldovei, Iași. Nu se făcea nici o deosebire între artiștii și cărturarii de oricare parte a rîului Prut, care acum reprezenta frontiera.

Basarabia fusese în trecut un rai pentru culturile religioase persecutate de Rusia țaristă. Pentru a scăpa de brutalitatea bisericii ortodoxe ruse, adventiștii, stiliștii, scapeții, coloniștii protestanți de origine germană, franceză și elvețiană au întemeiat sate în Basarabia împărțind pămîntul cu românii de credință ortodoxă răsăriteană, cu tătarii musulmani și cu găgăuzii, cu bulgarii, turcii și ucrainienii Acum toate aceste populații erau silite să intre în tiparele unei societăți ateiste în care practica religioasă nu numai că era descurajată, dar uneori era chiar pedepsită.

Colectivizarea inevitabilă a pătnîntului a avut loc imediat după ocupația din 1940. Ca și în alte țări, această acțiune n-a avut loc fără eroii și martirii săi. Viața culturală de la ocupație încoace era dominată de cultura rusă și abia ulterior am realizat că într-o măsură limitată erau permise opere originale în așa-numita limbă "moldovenească".

Cum românii sînt situați în arcul Munților Carpați și la gura fluviului Dunărea, ei blochează ruta expansiunii către sud a Rusiei.

113 în ultimii două suie de ani aeeaslă expansiune a avut ca rezultat violarea periodică a teritoriului locuit de români. Aceste acțiuni au lăsat impresii adinei asupra poporului român și au general neîncrederea față de politica Rusiei. în ultimii 40 de ani, Basarabia și Bucovina s-au aliat sub influența ideologiei comuniste și a dominației culturale rusești. Populația din teritoriile ocupate a fost supusă acestor presiuni conduse de nimeni altul decît Leonid Brejnev, pe atunci secretar general al partidului comunist al Moldovei Sovietice, care i-a deportat pe mulți în zonele nepopulate ale Kazahstanului.

Ultimatumul sovietic marchează un moment de maximă degradare a relațiilor ruso-române și subliniază încă o dată totalul dispreț al regimului sovietic (ață de principiul autodeterminării și față de respectarea drepturilor omului. El reprezintă doar un moment tragic «.lin decursul istoriei poporului român.

CONCLUZII

Pactul sovieto-gennan n-a fost subiectul meu preferat. Cu toate acestea, cercetînd în ultimul timp literatura legată de acest pact, am descoperit că el are nenumărate aspecte care fac ca cercetarea sa în continuare să fie interesantă și să merite.

Ce concluzii pot trage după o sumară cercetare și analiză a documentelor disponibile?

Privind retrospectiv, ziua cînd a fost semnal acest păci îmi apare ca începutul unei ere pentru Europa de Est.

De ce cred așa?

în primul rînd, deoarece acest pact i-a dat posibilitatea lui Hitler să atace Polonia și astfel să pornească al doilea război mondial.

în al doilea rînd, deoarece fostele state situate între Germania și Uniunea Sovietică, în a.șa-numita *Zwischen-Europa,* s-au prăbușit unul după altul datorită acestui pact, și

de atunci încolo nu au mai fost capabile să se refacă vreodată ca state cu adevărat independente.

In al treilea rînd, ilcoarece acest pact a pus în mișcare un lanț de evenimente ce au creat un nou imperiu, mai mare și probabil mai stabil decît orice alt imperiu european.

în al patrulea rînd, deoarece ca niciodată în istoria Europei, acest nou imperiu stă de veghe de 35 de ani acum în centrul, capitalei germane și își dictează voința asupra a peste o sută de milioane de europeni, care nu aparțin Uniunii Sovietice.

in al cincilea rînd, deoarece, de la păci încoace, speranțele noastre că acest imperiu în cele din urmă va decădea, se va destrăma și se va prăbuși nu par să se materializeze în zilele pe care le mai avem noi de trăit.

Doar dacă nu cumva lumea va realiza ceva mai curînd că Europa de Est merită cel puțin aceeași atenție ca și Alghanistanul.

ANEXA

Tratat tie neagresiune intre Germania și ('niunea Republicilor Sovietice Socialiste

Guvernul Reich-ului german și guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, dorind a întări cauza păcii între Germania și U.R.S.S., și plecînd de la prevederile fundamentale ale Acordului de Neutralitate încheiat în aprilie 1926 între Genminia și U.R.S.S., au ajuns la următorul acord:

Articolul 1

Ambele părți reprezentate la nivel înalt se obligă să renunțe la orice act de violență, la orice acțiune agresivă și la orice atac una împotriva celeilalte, lie individual, fie în ali;ință cu ;dle puteri.

Articolul //

In cazul în care una dintre cele două părți reprezentate la nivel în.alt devine obiectul acțiunii beligerante a unei a treia puteri, cealaltă parte reprezentată la nivel înalt nu va acorda în nici un tmxi sprijinul său acestei a treia puteri.

Articolul 111

Guvernele celor două părți reprezentate la nivel înalt vor menține în viilor un contact permanent unul cu altul în scopul consultării, pentru a face schimb de infonnații asupra problemelor care vizează interesele lor comune.

Articolul IV

Nici una dintre cele două părți reprezentate la nivel îmdt nu va participa la vreo grupare de puteri de orice natură, care este direct sau indirect îndreptată împotriva celeilalte părți.

Articolul V

în cazul în care între părțile reprezentate la nivel înalt apar dispute sau conflicte asupra unor probleme de orice natură, ambele părți vor reglementa aceste dispute sau conflicte exclusiv prin schimb amical de opinii, sau, la nevoie, prin recurgerea la comisii de arbitraj.

Articolul VI

Actualul tratat este încheiat pe o perioadă de zece ani cu mențiunea că. atîla timp cit una din părțile reprezentate la nivel înalt nu îl denunță cu un an înainte de expirarea acestei perioade, valabilitatea acestui tratat se prelungește automat pentru încă cinci ani.

Articolul VII

Actualul tratat se va ratifica în cel mai scuti timp eu putință. Schimbul dc semnături în vederea ratificării se va face la Berlin. Acordul va intra în vigoare imediat ce va fi semnal.

încheiat în dublu exemplar, în limbile germană și rusă.
Moscova, 23 august 1939

Pentru guvernul Rcich-ului german

V. Ribbentrop

împuternicit al guvernului U.R.S.S

V. Molotov

Protocol Adifional Secret

Cu ocazia semnării Pactului dc Neagresiune dintre Rcich-ul german și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, subsetnnații. plenipotențiari ai fiecăreia dintre cele două părți, au discutat strict confidențial chestiunea hotarului respectivelor lor sfere dc influență în Europa dc Est. Aceste discuții au condus la următoarele concluzii:

1. In cazul unei rearanjări teritoriale și politice în zonele care aparțin statelor baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), hotarul de nord al Lituaniei va reprezenta hotarul dintre sferele de influență ale Germaniei și U.R.S.S. în această privință, interesul Lituaniei pentru zona Vilnius este recunoscut de fiecare parte.

2. în cazul unei rearanjări teritoriale și politice a zonelor ce aparțin statului polonez, sferele dc influență ale Germanici și U.R.S.S. vor fi despărțite aproximativ dc linia rîurilor Narew. Vistula și San.

Problema dacă interesele ambelor părți fac să 11c de dorit menținerea unui stat polonez independent și a modului în care un asemenea stat să aibă fixate granițele nu poate fi stabilită definitiv decîl în cursul unor evoluții politice ulterioare.

3. Cu privire la Europa dc Sud-Esl se atrage atenția de către partea sovietică asupra interesului său pentru Basarabia. Partea germană își declară totalul său dezinteres politic față de aceste zone *

4. Acest protocol va fi tratat de ambele părți ca strict secret.

Moscova. 23 august.. 1939.

Pentru guvernul Rcich-ului german

împuternicit al guvernului U.R.S.S.
V. Molotov

BIBLIOGRAFII

1. Roger Gere si Charles Rousseau - ***Chronologic du Con /lit Mondial,*** 1945, S1ÎPI, Paris.

2. Alexandre Cretzianu - ***The Lost Opportunity,*** 1957, Jonathan Cape. London.

3. Constantin C. Giurescu et al. - ***Chronological History o/'Romania.*** 1972. Editura Enciclopedică Română, București.

4. David living - ***Hitler's War,*** 1977. Viking Press, New York.

5. Reuben Markham - ***Rumania under the Soviet Yoke,*** 1947, Rcador Press, Boston.

ANUL 1942

Tîrgul cu rușii

De Toane mulți ani s-a pus mereu întrebarea cine este răspunzător de subjugarea Europei Răsăritene de către Uniunea Sovietică. Depinzând de autorii citafi cît și de convingerile personale, vinovatul poate fi Winston Churchill, președintele Roos veil, presupusa conspirație mondială a Sionului, regele Mihai, înal|i Tunc|ionari demiși din Departamentul de Stat american ca Alger Uiss ori spioni ca Burgess, McLean și I larold Philby sau ahe persoane reale sau imaginare.

Dezamăgirea cititorului va fi mare, căci nu va găsi răspunsul la această chestiune controversată în rîndurile de mai jos. Dar el va descoperi relatarea unor circumstan|e tragice care au pricinuit multe dureri și au cerut multe sacrificii. El va întîlni politicieni și diplotnați care au jucat roluri importante, dar nu întotdeauna glorioase, reprez.entînd interesele țârilor lor. El își va aminti cu pietate de forjele armate care manevrau de-a curmezișul Europei pentru a cuceri pozi|ii strategice ce păreau esenjiale pentru îndeplinirea planurilor preconizate de căpeteniile lor în conflictul sîngeros numit cel de-al doilea război mondial.

Acestea sînt unele din elementele care au contribuit ca la un anumit moment în decursul războiului, circumstan|ele să fie de așa natură ca să permită ca Europa să fie despicată în două de Cortina de Fier, delimitând zonele de influenjă a două ideologii

* Textul german al acestui articol al protocolului sună astfel: "Uinsichllich des Stidostens Europas wild von sowjetischer Scite das Interesse an Bassarabien betont. Von deutcher Scite wird das vollige politiscbe Desintcrressement an diesen erklert".

Pentru o declarație a ministrului de Externe al Rcich-ului cu privire la discutarea acestor subiecte la data încheierii Pactului de Neagresiune, vezi ***Ribbentrop's memorandum /or Hitler o/ June***

antagoniste. Asta nu înseamnă eă acei conducători al iniați de partea democrației și a respectării drepturilor cetățenești și umane a celor conduși, nu ar lî putut să prevadă, avînd clarviziunea omului de stat, catastrofa și deci să se folosească dc împrejurări și de puterea pe care o aveau la dispoziție pentru a împiedica osîndirea a milioane de oameni la sclavia comunistă. Dar să trecem la relatarea unor fapte din trecutul nu prea îndepărtat, și care ilustrează cazul României.

* *

Atacul japonez, asupra liotei americane și declarația de război a Germaniei adresată Statelor Unite au creat probleme pentru generalul Ion Antonescu și pentru sfătuitorul său de afaceri externe, Mihai Antonescu. Aceștia s-au lăsat angrenați în cursa dintre sateliții Axei, în care câștigător era primul ce se asocia la actul agresiv al Germaniei. Și Antonescu cîștiga cursa cînd se anunța la 12 decembrie 1941 că România a declarat război Statelor Unite.

Prin acest act, generalul Antonescu a pus România într-una din situațiile cele mai stranii în ceea ce privește relațiile cu țările vecine. în scurtă vreme după ce a preluat puterea, la 5 septembrie 1940, cu sprijinul Gărzii de Pier, el duse țara de partea puterilor Axei. Dar cine erau noii aliați ai României în afară dc Germania nazistă și dc Italia fascistă? Ungaria și Bulgaria care tocmai se înfruptaseră din trupul țării. Uniunea Sovietică care obține o mare parte din pămîntul românesc, era legală de Germania printr-un pact de neagresiune. Același guvern german sfătuise pe Carol al 11-lea, în cursul a celor opt săptămîni tragice din vara anului 1940, să cedeze părți din teritoriul țării, Uniunii Sovietice, Ungariei și Bulgariei. Și, iată că acum România se afla în aceeași tabără cu vecinii care ocupaseră aproape jumătate din țară și se alia în stare dc război cu țările care fuseseră aliații ei de mai bine de două decenii.

Această pendulare a politicii exteme a fost salutată de scribii propagandei regimului drept un triumf al voinței populare. Antonescu era sincer convins că, prin această acțiune, el va salvgarda existența națiunii și câva izbuti să mențină treze revendicările teritoriale românești. în schimb, noua politică externă îi făcea pe bieții români să se scarpine în cap și să se mire de viziunea "Conducătorului". In aceiași timp, încrederea pe care cetățenii o aveau în viitorul țării sub noua conducere, începe să fie înlocuită cu îndoiala, ținînd seama că

România era înconjurată de asemenea "aliați".

Situația a devenit și mai bizară după 12 decembrie 1941, cînd Statele Unite au refuzat să recunoască starea de război declarată de regimul antonescian pe motivul că guvernul român era formai

119 din simple marionete care nu reprezentau voin|a țării. Cu seriozitate deplină și fără a-și da seama de absurditatea situației, Antonescu a anun|al că nu va iniția acțiuni ostile l'ață de America, aflată la circa șapte mii de kilometri distanță. După cîteva luni, dorința guvernului american de a ignora gesturile teatrale și războinice ale regimurilor satelite, a fost subordonată nevoii de a menține armonia între aliați. Ce se întîmplase?

în 1941, după începutul campaniei germane împotriva Rusiei sovietice, chiar înainte de atacul japonez de la Pearl I larbor și de intrarea Statelor Unite în război, Stal in a căutat să obțină anumite concesii din partea Marei Britanii, sub forma unui pact anglo- sovielic. El propunea ca Anglia și țările care fonnau Cotnmon- wealth-ul britanic să declare război acelor state care au încălcat frontiera Uniunii Sovietice, așa cum fusese stabilită de protocolul secret al pactului de neagresiune semnai cu reprezentanții Germaniei lui Adolf I lider. La început, Winston Churchill, premierul englez, cum a notat în volumul 4 al memoriilor sale *The (irand Alliance,* a ezitat să declare război sateliților Axei. El telegrafiază lui Stalin ia 4 noiembrie 1941 următoarele: "Crezi că este o bună afacere ca Marea Britanic să declare război Finlandei, Ungariei și României?" Premierul britanic susținea că guvernele statelor din Commonwealth se împotrivesc unei asemenea declarații de război și că acest act va înstrăina pe prietenii Angliei din acele țări. Dar Stalin nu a acceptat argumentul englezului și a continuat să pretindă nu numai o declarație de război oficială, dar și o rezolvare timpurie a problemelor politice postbelice. Oficialitățile americane care erau ținute la curent cu aceste discuții, se temeau că englezii, atît de dornici ca să asigure continuitatea participării Uniunii Sovietice în conflict, erau gata să abandoneze poziția adoptată inițial.

Dezbaterea, care începuse pe chestiunea declarației de război împotriva acelor țări care-și trimiseseră anualele peste granițele Rusiei alături de forțele gennane, acum depășise dimensiunile originale pentru a include o reglementare postbelică a hotarelor apusene ale Uniunii Sovietice, cum aflăm din documentele publicate de Departamentul de Stat pentru anul 1941. Statele Unite au evitat să fie atrase în această dezbatere, declarînd că politica americană de după război este definită în Caria Atlanticului. Ilerben Eeis, un fost funcționar din conducerea Departamentului de Stat, a scris în cartea sa

Churchill, Roosevelt ți Stalin că "Churchill a ajuns la concluzia că nu se va putea obține o cooperare militară trainică decît dacă starea ele spirit a conducătorilor ruși poate fi temperată și lipsită de suspiciune".

Stalin a declarat că încrederea mutuală și lipsa de ambiguitate între aliați nu poate exista fără țeluri de război clare și fără planuri postbelice deslușite. Cînd ministrul Afacerilor Externe, Anthony

Iklen (numii mai lîrziu lord Avon) a călătorii la Moscova în a doua juinăiaie a lunii decembrie 1941, el a descoperit că sovieticii au pus un nou pre] pe alianță. Stalin dorea pe lîngă un tratat care să garanteze recunoașterea granițelor existente ale Uniunii Sovietice (adică înglobarea țărilor Baltice, a Poloniei răsăritene, a Finlandei de răsărit, a Basarabiei și a Bucovinei de Nord, teritorii ce deveniseră "pămînt sovietic" ca urmare a pactului între Hitler și Stalin din 1939), o înțelegere scrisă cu privire la reglementarea problemelor politice și teritoriale din Europa, chiar dacă ar 11 nevoie de un protocol secret anexat la pact.

Churchill, care se reînlorcea de la a doua înlîlnire pe care o avusese cu președintele Roosevelt la Washington, ne ilezvăluiește în volumul de amintiri pe care l-am citat mai înainte, că a telc- grafiat cabinetului englez dezacordul său, anunțînd că pretențiile lui Stalin "contraveneau primului, celui de al doilea și celui de al treilea articol al Canei Atlanticului". Statele Unite erau ferm opuse oricărei înțelegeri secrete între Aliați și împotriva oricărui acord care ar modifica frontierele înainte de a fi dezbătut propunerea la masa verde a conferinței de pace.

Dacă analizăm motivele care au determinai direcția politică urmale de fiecare dintre cei trei Aliați, am înțelege mai ușor consecințele asupra destinului României. Fiecare din Aliați era preocupai de supraviețuirea entității sale politice și de menținerea caracteristicilor proprii ale sistemului social cu alterări sau pierderi minime. Aceasta însemna, în primul rînd, concluderea victorioasă a războiului cu Germania și, în cazul puterilor anglo-saxone, a conflictului cu Japonia.

Dar la începutul anului 1942, Churchill, care conducea guvernul englez încă din perioada cînd Anglia lupta singură împotriva Germaniei, era domic de a reține Uniunea Sovietică în tabăra sa. Amintindu-și de vara anului 1939, cînd Stalin lără nici un preaviz, a încetat discuțiile cu Franța și Anglia, în schimbul prieteniei cu Germania, Churchill nu dorea ca U.R.S.S. să treacă din nou de partea dușmanului. Acum, în 1942, prețul cerul de Stalin era recunoașterea formală de către Aliați a noilor

frontiere ale Rusiei Europene, care de fapt era o andosare a tîrgului pe care-l încheiase cu I filler și reglementarea problemelor noii așezări politice europene de după război. Și colac peste pupăză, el a cerul și baze militare în România. Această cerință se găsește în colecția de documente publicate de Departamentul de Stal pe anul 1942 [14]

într-o conversase avută atunci cu subsecretarul de stat american Sumner Welles, ambasadorul britanic, lordul Halifax, a declarat: "... noi trebuie să recunoaștem că refuzul de a satisface pretențiile lui Stalin poale pune capăt la oricare perspective de cooperare rodnică cu Uniunea Sovietică în domeniul intereselor noastre mutuale și ar putea încuraja politica sovietică de a se reîntoarce la urmărirea de |eluri egoiste, cu consecințe incalculabile pentru perioada postbelică".

Welles se întreabă cu amărăciune "ce fel de pace ar putea fi concepută dacă la acest stadiu înaintat al războiului, guvernul britanic și noi înșine, am cădea de acord să vindem milioane de suflete care văd în noi speranța lor de viitor..."

Președintele Roosevelt s-a opus, deelarînd că "după părerea sa, problema fundamentală, adică acordul secret garantînd Uniunii Sovietice restabilirea frontierelor avute în 1941 nu este un subiect de discuție la această oră"; ambasadorul britanic a evidențiat cît de practic este un asemenea pas: "Cooperarea cu rușii în timpul războiului nu poate li asigurată decît dacă Rusia capătă asemenea garanții". Mai departe, Halifax a subliniat că declarația lui poale că apare cinică, dar cântărind cele două alternative, el nu crede că: "problema conducerii popoarelor bahice de către guverne independente poate 11 comparată în importanță cu asigurări date de Uniunea Sovietică că va continua să lupte cu loialitate pînă la sfîrșitul războiului, și ceea ce este mai important, să coopereze cu Statele Unite și Marca Britanic după război".

Stalin a declarat că aprobarea cererilor sale reprezintă "o probă de sinceritate" pentru democrațiile apusene. El a întrebat, după cum este citat de un document al Ministerului de Externe britanic, "dacă frontiera pe care a încălcat-o Hitler va fi restaurată". La un moment dat, guvernul britanic a propus Departamentului de Stat că ar putea să agreeze fără întîrziere la cererea Uniunii Sovietice de a stabili baze în țările învecinate, "avînd în vedere că înființarea de baze militare pe teritoriul altei țări este o noțiune pe care Statele Unite însăși a pus-o în

14 FRUS, 1942, vol. III, p. 500, - Rezumatul discuțiilor avute cu Stalin de către Anthony Eden, iiiinislia.il de Externe, așa cum au fost raportate de către ambasadorul american Winanl - 19 ianuarie 1942. Vezi și memorandumul Departamentului de Stal. p. 508.

aplicare".

O problemă care tulbura conștiința celor de la foreign Office din Londra era "cum pol fi satisfăcute cererile lui Stalin lără a călca prevederile ('ariei Atlanticului", foaie citatele de mai sus sînt găsite în colecția de documente ale Departamentului de Stat pe anul 1942. Dar după cum scrie Herbert Feis, în volumul citat mai sus, dictatorul absolut al Rusiei, avea răspunsul pregătit. "Când Eden se referea la principiile ('artei Atlanticului, Stalin a remarcat că el crezuse că documentul era îndreptai împotriva celor ce încercau să domine lumea, dar acum părea că era îndreptat împotriva 1 Iniunii Sovietice".

Cererile lui Sialin, exprimale eu hotărîre și emfază chiar cînd armata sovietică se retrăgea în derută sub loviturile inițiale ale atacului german, au pregătit scena pentru conflictul care unna să vină și care există și azi între list și Vest, l ără îndoială că ele au avut un efect nefavorabil asupra contactelor neoficiale cu reprezentanții țărilor din Europa Răsăriteană. Cu oarecare șovăială, englezii erau gala să recunoască frontierele apusene ale Rusiei, pentru a nu pierde participarea Uniunii Sovietice la război, ('uni dorea să țină pe Hitler ocupat pe două fronturi, Churchill a decis să tempereze îndărătnicia Statelor Unite. Americanii, în frunte cu secretarul de stat Cordell Hull, amintindu-și de lecțiile învă|aie eu prilejul evenimentelor din primul război mondial și al Conferinței de Pace de la Versailles, evitau orice aran jament, dorind să rezolve lotul după război la masa verde a negocierilor. Cum Roosevelt se concentra din ce în ce mai mult asupra celor ce aveau loc în Pacific, răspunderea lui Churchill cu privire la discuțiile cu Uniunea Sovietică creștea. Tîrgul final a venit în ianuarie 1943, cînd, la Casablanca, Roosevelt a adoptai cu toiul teza engleză în schimbul acceptării de către Churchill a principiului "capitulării necondiționate" impuse Germaniei și aliaților ei.

Hotărîrea de a debarca în I ranța, stabilind mult așteptatul "al doilea front", împreună cu satisfacerea pretențiilor sovietice îi vor ține pe ruși în conflict de partea Aliaților. Aceasta a fost baza înțelegerii tacite ajunse între Churchill și Sialin în 1942, înțelegere care va fi imortalizată cîțiva ani mai tîrziu (9 octombrie 1944) în vestitul "petec de hîrtie" de la întrevederea celor doi conducători la Moscova.

în decursul anilor, ezitările în cadrul negocierilor dintre cei trei aliați au cauzat confuzii în contractele neoficiale pe care diplomații anglo-saxoni le aveau cu trimiși ai țărilor satelite, în-greunînd ajungerea la o înțelegere. Pe deasupra s-a mai adăugat și faptul, pe care 1-ain aliat cu toții mai tîrziu, că Uniunea Sovietică avea acces la toate documentele de bază

britanice prin spioni aliați în rîndul funcționarilor înalți ai guvernului britanic. Citind aceste documente, care determinau cursul negocierilor duse de reprezentanții englezi, conducătorii Uniunii Sovietice au suspeclat intențiile democrațiilor cu privire la viitorul Europei Răsăritene, suspiciuni ce mai dăinuie și astăzi.

Și acum ne întrebăm cine este răspunzător de tragedia Europei Răsăritene. Evident, că fără Sialin nu ar fi avui loc însclăvirea populației. Conducătorul sovietic guverna cu o cruzime greu de închipuit, nu numai în teritoriile ocupate de Armata Roșie, dar și în interiorul Uniunii Sovietice, lucru cunoscut de către țăranii ruși

123 și ucraineni. în ce măsură au contribuit ceilalți conducători ai Alianței la stabilirea celor două Europe, este greu de spus. Ainîndoi căutau să termine cîl mai repede războiul, ceea ce a dus la bombardamentele masive aeriene ale orașelor germane, provocînd pierderi considerabile în rîndul populației civile.

Prăbușirea mașinii de război și a statului german a lăsat un mare gol în balan|a puterilor din Europa, și a deschis drumul pentru invazia Armatei Roșii. Nu poană o oarecare răspundere și cancelarul Adolf Hitler, care a permis ieșirea Uniunii Sovietice din granițele ei, dînd legitimitate revendicărilor rusești prin acordul semnat în 1939? Poate li blamat Roosevelt că a refuzat să încheie o înțelegere reglcmcntînd structura politică a Europei de după război, înainte de încetarea ostilităților? Poate fi blamat Churchill pentru că a căutat să țină pe Stalin în război de partea sa, știinci că astfel Anglia, de una singură, nu mai era în stare să reziste multă vreme la atacul german?

Octombrie 1984

PROBLEMELE PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ÎN 1944

Cu ajutorul informațiilor adunate și a faptelor cunoscute în 1944 se poate construi o teorie ce ar explica anumite fapte ce s-au petrecut în sînul P.C.R. în anii care au urmat după 23 august 1944. Departe de a 11 monolitul pe care îl vedeam noi, PCR-ul era divizat.

Eără îndoială, că echipa de la Moscova, Ana Pauker, Vasile Euca și Iosif Chișinevschi, andosați de Comintern, aveau conducerea supremă, însă le lipsea contactul cu cei din România. Majoritatea celor din țară erau sub influența "ceferiștilor și a sindicaliștilor" Dej, Stoica, Apostol care erau închiși la Tg. Jiu și

pierduseră legătura cu activiștii încă liberi. Aceștia, erau la începutul anului 1944, sub conducerea secretarului general Eoriș, asistat de Cugler, care bănuiesc că au fost acuzați de Moscova pentru lipsă de activism împotriva regimului Antonescu. După sosirea lui Emi! iRxtnăraș. Eoriș și (’ulgcr au fost înlocuiți, probabil fiindcă s-au opus insistențelor de la Moscova pentru a intensifica activitățile subversive. Pînă atunci Kremlinul era dispus să negocieze, prin Stockholm, cu reprezentanții guvernului Antonescu.

După aprilie, cînd conducerea P.C.R. în România a fost preluată de echipa I. Rangheț, *C.* Pîrvulescu și Ii. Bodnăraș și promisiunile de activitate subversivă mai intensă păreau să devină realitate, Moscova a încetat să mai arate interes în negocieri la Cairo sau la Stockholm.

Prevăzând că în curînd annata sovietică va ocupa teritoriul român necontestat, Kremlinul plănuia să instaleze acolo un comitet, în frunte cu reprezentanții P.C.R. de la Moscova, de tipul celui polonez, de la 1 .ublin. în sprijinul acestei ac(iuni, conducerea P.C.R. din România formează cu extremiștii din Partidul Social Democrat, Frontul Unic Muncitoresc, iar mai lîrziu lărgesc grupul în- globînd pe P. Groza, Constantinescu-la.și, Anton Alexandrescu și eventual pe Cruță Tătărescu, pentru a avea o coloratură mai diversă acoperind tot spectrul politic.

În aceiași timp, în mod independent, Lucrețiu Pătrășcanu, care se afla la periferia panidului și în domiciliu forțai la Poiana Țapului, i-a contactat prin col. Ullea cu Palatul. 1:1 își asumă rolul de reprezentant al P C.R. și ca atare devine participant în negocierile cu Maniu și Brătianu, aducînd și pe Titel Petrescu (un vizionar în PS D.) pentru a forma Blocul Național Democrat. Tot în iunie Pătrășcanu și Bodnăraș intră în legătură, și acesta din unnă acceptă rolul pe care Lucrețiu și-l arogase, probabil apreciind seriozitatea acțiunii plănuite la Palat. între timp, Guță Tătărescu, cu sprijinul lui R. Pranasovici, caută să stabilească, prin Benes, contactul cu Moscova pentru negocieri în numele unui vast grup politic sub conducerea lui, care cuprinde și P.C.R-ui împreună cu P S D. Maniu cerînd explicații de la Lucrețiu și 'Filei, aceștia repudiază aiînnațiile lui Guță în fața Regelui, l otuși, se creează confuzie la Cairo, la Moscova, la Londra și eventual la Washington.

În guvernul de la 23 august 1944, Lucrețiu insistă să obțină un portofoliu (Justiția) probabil pentru a-și întări poziția în P.C.R. Simultan, Kremlinul începe eforturile pentru a înlocui formația politică inițială cu grupul creat pentru a guverna România,

eforturi ce culminează prin impunerea guvernului Groza. Se fac manevrele pentru eliminarea lui Lucrețiu și începe lupta între "ceferiști" și cei veniți de la Moscova.

Teohari Georgescu se asociază cu moscoviții, iar Bodnăraș răinîne oarecum neutru, ceea ce i-a asigurai longevitate la putere. Se pare că l-a ajutat pe Ghcorghiu-Dej să obțină plecarea trupelor sovietice din România, cl Bind garanția, după eliminarea lui Pauker și a lui Luca, pentru împlinirea dorințelor Kremlinului.

Aceasta este o foarte simplificată versiune a unor manevre secrete și complexe care au avut loc în situații complicate de presiuni externe și curente interne

125

ianuarie 197(>

CÎTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944

Cu părere de rău constat eă s-a adeverii leama mea că sursele comuniste rătnîn, în majoritate, dacă nu în exclusivitate, baza istoriei actului de la 23 august 1944.

Cred că în mare parte este vina mea, deoarece n-am pus la dispoziția cercetătorilor informațiile mele. Pe de altă parte (ca să împart vina și cu alții), organele reprezentative ale exilului au căutat să treacă sub tăcere această acțiune, lăsînd comuniștilor monopolul scrierii istoriei acelor evenimente. S-ar părea că ne-ar li rușine să vorbim despre 23 august. Dar indiferent cine este de vină, trebuie să schimbăm situația.

Nu știu care este pregătirea sau culoarea politică a autorului articolului, dar mi se pare că este extrem de simplu, căci nu încearcă să găsească alte izvoare decît cele comuniste. Numele citate în referința pe pagina 8 nu le recunosc și asum că sînt istorici din România, deci sub control comunist.

De asemenea cred că autorul articolului ar trebui să recunoască că o acțiune pe care chiar el o descrie cu un citat din "New York 'l imes" drept "una din cele mai decisive ale războiului" necesită o pregătire politică și militară de o oarecare amploare, care este complet ignorată. Explicația probabilă este că istoricii comuniști nu sînt capabili să o descrie, întrueîi partidul nu a participat decît într-o măsură minoră.

Este Coane regretabil că asemenea articole pol lî scrise în lumea liberă de căite oameni de bună credință, care nu fac decît să perpetueze versiunea comunistă.

Actul de la 23 august poale lî descris drept o "insurecție annaiă" doar dacă urmezi linia decretată de partidul comunist

23 august a fosi o acțiune eminamente politică, concepută de un grup de români lucrînd în interesele superioare ale națiunii și executat de armata română, sub ordinele directe ale capului oștirii. Orice altă interpretare nu face decît să diminueze caracterul politic și însemnătatea acțiunii în paginile istoriei.

Nu se poate vorbi de 23 august lără a pomeni de numele lui luliu Maniu, Constantin Brătianu, Eucrețiu Pătrășcanu, Titel Petrescu și mai ales Buzei.[15] Echipa de la Ministerul de Externe, sub conducerea lui Ionel Rădulescu-Pogoncanu care a facilitat comunicațiile cu Comandamentul Aliat de la Cairo și care a pemis stabilizarea bazei politice a negocierilor a contribuit de zece ori mai mult decît cele 50 de grupe politice ale Partidului Comunist menționaie în articol.

Nu se poate aminti de 23 august fără a pomeni de contribuția generalilor Gheorghe Mihail, Constantin Sănălescu, Aurel Aklea și a lui Ionel Stârcea. Și sînt mulți alți civili și militari, cunoscuți și anonimi, ce și-au dat și ei coniribuția lor, lăcînd din această acțiune un act politic al întregii națiuni. Nu trebuie să uităm că nu a existai nici o defecțiune, repet, nici o defecțiune a vreunei unități militare și pînă nici legionarii, aliați în Germania, nu au izbutit să înjghebeze o acțiune ostilă. Autoritatea regelui și a partidelor tradiționale în a determina modul în care România va ieși din război, nu a creat nici o ezitare în rîndul populației cu privire la justețea acțiunii și dimpotrivă, a fost primită cu entuziasm.

l)eci nu se poate vorbi de o "insurecție anuală".

Voi încerca să ilustrez scena politică și principalele personaje. Intrarea în război împotriva H lCS S.-ului a fost populară în România pentru mai multe motive. în primul rînd, prin reocuparea • Basarabiei și a Bucovinei de Nord se începea o acțiune, care ar fi putut duce la reîntregirea teritoriului național. Brin aceasta moralul populației a fost remontat, ceea ce era necesar în unna dezastruoasei domnii a lui Carol al 11-lea.

Apoi, populația se temea de comunism. Războiul împotriva IJ.R.S.S.-ului, dacă nu avea ca unnare distrugerea comunismului, lotuși ar fi slăbit vecinul cel mai tare și mai periculos. Armata, care la rîndul ei asistase la cedarea teritoriilor naționale în vara anului 1940, iără a fi fost chemată în acțiune, avea prilejul să-și spele onoarea printr-o acțiune majoră și rapidă pentru recucerirea teritoriilor de la list.

în acest sens generalul Ion Antonescu (care nu era anglofil, în ciuda celor scrise în articolul citai), reprezenta sentimentele naționale (reabilitarea tnîndriei naționale, recucerirea teritoriilor

15 Vezi pag. ISO

ocupate, purificarea aparatului de stat, respectul legilor și a ordinei publice) și avea reputația de a se fi opus corupției de la curtea lui Carol al 11-lea, promițînd un regim onest și just cu revenire la legalitate.

Rebeliunea legionară din ianuarie 1941 a fost iscată din intransigența conducătorilor Gărzii de Tier care au încercat să transforme guvernul apolitic al generalului Antonescu într-un regim de caracter ultranaționalist, antisemist și arbitrar.

I filler, care a avui de ales între legionari și Antonescu, a apreciat just situația cînd a sprijinit un regim cu o bază mai solidă, cu oameni capabili în administrația țării, necesar viitorului efort pentru cucerirea Rusiei.

127

Baza politică a regimului Anionescu a începui lotuși să se surpe treptat sub influența a mai ntullor factori. Prelungirea acțiunii militare dincolo de Nistru, împreună cu costisitorul asediu al Odessei, a început să zdruncine încrederea în regim. Partidele politice (vorbesc de cele ce aveau o semnificație în viaļa politică, deci Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal), împreună cu anumite personalități militare (generalul Iosif Iacobici) au deplorat continuarea activităților militare dincolo de Nistru, guvernarea militară a Transnistriei și intensificarea regimului autoritar al lui Antonescu. Declarația de război cu Marca Britanic și Statele Unite, asocierea la Pactul Tripart ii, regretabila represiune împotriva cetățenilor englezi din România au arătat că regimul Anionescu se aventurează pe o cale ce va lega România și mai sirîns de viitorul Germaniei, dcpărtîndu-se inevitabil de linia politicii tradiționale și de prietenii din trecut.

Lipsurile pe care populația a începui să Ic simtă în domeniul economiei, alimentar, agricol, împreună cu noi chemări sub arme ale rezerviștilor pentru a face față pierderilor suferite, au lăsat să se întrevadă că Anionescu este angajat pe un curs ce nu va putea să aibă decîl un deznodămînt tragic. Brutalul tratament al evreilor, care în comparație cu țările vecine apărea blînd, nu a ajutai popularității generalului înlr-b populație care nu era obișnuită cu cruzimi, omoruri și violență. Ineptul regim de presă moștenit de la Carol al II-lea și refasonai după sistemul german a redus și mai mult încrederea în guvern, în comunicatele oficiale și a lăcut ascultarea posturilor de radio aliate o necesitate.

în anul 1942 a începui să apară clar că regimul Anionescu nu mai puica să ofere României o alternativă viabilă. Atîta vreme cît România era izolată față de fostele sale alianțe și sirîns asociată de viitorul Germanici hiilerisie, perspectiva unei victorii germane nu putea decîl să înfricoșeze pe orice politician

clarvăzător.

Anionescu nu a înțeles că interesul națiunii stă deasupra onoarei sale personale. Iii dăduse lui Hitler cuvîntul său că România va continua să lupte alături de Germania pînă la slîrșit. De aceea el nu putea să participe la nici o acțiune ce ar fi schimbat direcția politicii române și a căutat să descurajeze orice acțiune de acest gen. Astfel el a lichidat independența politică a României.

Această situație a fost recunoscută de oameni de calibrul lui Maniu, Buzcști și Pătrășcanu. Alegerea persoanei Regelui a fost naturală. Cu el în centrul acțiunii, se evita ca brusca schimbare a orientării politice să provoace zguduiri ce ar fi amenințat structura socială a țării. Regele era simbolul națiunii, iar partidele politice unite în spatele său reprezentau unitatea suportului național.

128

Poale că Buzcșii să nu li fost primul care să li văzui urinările subordonării României la politica germană, dar a fost primul care a recunoscui nevoia unei alternative practice pentru a salva (ara de la dezastru. Cu mare răbdare a creat climatul favorabil colaborării dilcri|ilor factori din caleidoscopul politie român I I a stimulat interesul Regelui în căutarea unei soluții practice pentru restaurarea politicii externe tradiționale. Iii a creat contactele între reprezentanti politici răspunzători ai diferitelor partide. 1,1 a selecționat, în mod judicios, ce segmente politice să participe la acțiune, astfel încît coaliția să nu poarte stigmatul corupției și ilegalităților săvîrșitc de regimurile trecute, li) a deschis căile de comunicație cu reprezentanții puterilor aliate. Iii a participai la alcătuirea diferitelor grupe de acțiune care au conceput și au executat planurile politice și militare. Iii a participat la trasarea noii politici a României pînă la instalarea lui Groza.

Buzcșii a fost un om care a putut percepe cu claritate interesele națiunii și a putut canaliza, cu mare tact, energiile pozitive aflate în viața politică în direcția cea mai favorabilă pentru țară.

Mai 1977

MISIUNEA GENERALULUI ALDEA

Document nepublicat din august 1944

Aceasta este o scurtă prezentare a împrejurărilor care au făcui să Tie de dorii a avea un emisar român în Uniunea Sovietică înainte de încheierea ostilităților, în august 1944.

Pe cînd pregăteam aceste observa]ii am încercat să urmez direcțiile indicate de Mihai Kogălniceanu în *Introducerea* sa la "Studiu al Istoriei Naționale" prezentat la Academia Mihăileană din Iași, în 1843. Istoricul trebuie să "nu aibă teamă și ambiție, să nu fie influențai de mite sau amenințări, trebuie să nu dea dovadă de slăbiciune sau de tristețe, trebuie să nu dea dovadă de asprime și trebuie să critice fără amar sau clevetire".

Acesta este un facsimil al mandatului dat generalului Aurel Aldea, semnat de reprezentanții celor patru partide care formau Blocul Național Democratic:

Documentul este rezultatul acțiunilor întreprinse de regele Mihai și de șefii principalelor partide politice pentru retragerea României din război, Iuliu Maniu, distinsul lider al Partidului Național-Țărănesc, fusese un element de bază începînd din 1942, în încercarea de a stabili cum putea România obține condiții mai favorabile decît politica adoptată atunci de liați, a "capitulării necondiționate".

Eforturile sale, sprijinite cu loialitate de Constantin I. Brătianu, președintele Partidului Național-Liberal, s-au bucurat de o acceptare oarecum mai largă, cel puțin la Cairo, cînd partidul comunist reprezentat de Lucrețiu Pătrășcanu și Partidul Social-Democrat condus de C. Titel Petrescu s-au unit într-o coaliție politică liber consimțită. Blocul Național Democrat, cum se numea coaliția, avea ca obiectiv retragerea României din război prin încheierea unui armistițiu cu Puterile Aliate.

MANDAT

Domnul General AUkEL ALDEA eate manaatar- pe lângă guvernul U.K.

3.3. - al Ciocului kationai-lemocrutlc care grupează părticele politice : national-llDeral, natlonai-taranesc, comunist ș‌l social-aemocrat, in actul inciieerel armistițiului cu â'at lunlle-Unite,- in urma propunerilor făcute ce Aliati.

re oaza acestui* manuat care servește c« o complectate militară a misiune! ce au aomnil sarou Stlruey QI conet. Vîqoianu, Domnul Generai AUnjiu ALDEA va preciza aplicarea actuiui ae aroilstitiu, in conroroiit nte cuaeciaratla ce constituire a ăiocuiul National-Democratic cin 20 Iunie IțM-4 .

p. partiaul nationai-

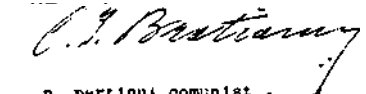

p. partiuui nutionai-

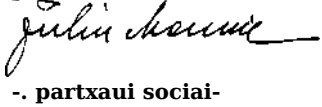

p. partiaui comunist .

-. partxaui sociai-

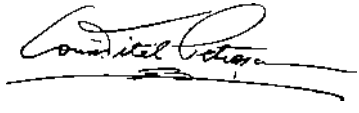

Sosirea lui Emil Bodnăraș, membru de frunte al Partidului Comunist, în primăvara lui 1944 cu instrucțiuni de ultimă oră de la Moscova, a determinat înlocuirea conducerii comuniste existente și a inițial colaborarea activă cu partidele "burgheze". Declarația a fost semnală la 20 iunie 1944.

Regele Mihai fusese ținut la curent, prin întruniri secrete, cu modul în care progresau discuțiile și misiunea lui Barbu Știrbey și a lui Constantin Vișoianu la Cairo. Iii își selectase tacit un grup ile consilieri militari pentru a pregăti aspectele militare ale răsturnării regimului Antonescu Acest grup era alcătuit din generalii: Constantin Sănătescu, numit ulterior șef al Comitetului Militar, Aurel Aldea, Constantin Niculcscu, Gheorghe Mihail, coloneii Dumitru Dămăceanu și Radu Russescu. în cadrul unei serii de întruniri, ținute în secret la Palatul Regal, au fost pregătite mai multe planuri alternative.

Ca unitare, la 13 iunie 1944, unii dintre membrii așa-numitului Comitet Militar s-au întîlnil cu I.ucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș, pe atunci cunoscut ca "inginerul Ccaușu", pentru a vedea ce asistență puteau da la apărarea Bucureștiuiui cele cîteva grupări paramilitare pe care comuniștii pretindeau că le aveau. S-a stabilit că menținerea controlului asupra Bucureștiuiui și arestarea efectivă a mareșalului Antonescu și a unor colaboratori cheie erau indispensabile pentru succesul planului.

Dar realitățile militare, respectiv înaintarea armatei sovietice pe pămîntul României și concentrarea largă a forțelor germane întrepătrunse cu unități românești, cereau o cooperare strînsă eu comandamentul sovietic pentru a reduce la minim pierderea de vieți și pentru a păstra cea mai mare parte a capacității de luptă a armatei române. Dorința unui contact direct cu comandamentul sovietic a fost indicată și în mesajele de la Gairo.

La 20 iunie, planul de operațiuni militare a fost transmis Aliaților, prin radio, direct de la București, primr-un iransmițător secret aliat sub controlul lui Iuliu Maniu. O ahă copie a fost expediată, prin valiză diplomatică, lui Alexandru ('rctzianu, pe atunci ambasador al României în Turcia, care urma să o dea mai departe contactelor sale din Ankara pentru a fi trimisă la Cairo.

Principalele obiective ale acestei "coup d'tilal", erau de a obține o încetare rapidă și organizată a ostilităților, cu minimum de pierderi și distrugeri, de a pune capăt pierderilor suferite de armata română în campania din Rusia, de a rcinstaura democrația parlamentară, de a împiedica izbucnirea războiului civil și de a asigura o tranziție lină spre noul regim. Alte aspecte luate în considerare vizau limitarea zonei ce avea să fie ocupată de armata sovietică, constituirea unei comisii tripartite care să

supravegheze implementarea

armisiițiuhii și desigur încetarea ofensivei aeriene a aliaților asupra orașelor românești. Se aștepta ca în urma reducerii nevoilor militare de pe front și a terminării livrărilor din resursele na|ionale către mașina de război germană să se ajungă la refacerea unei vieți economice trainice și sănătoase.

(’unt linia frontului în list începuse să violeze hotarul românesc și cum raidurile aeriene asupra orașelor crescuseră ca intensitate și frecventă, a devenit foarte clar că unele din aceste obiective vor fi mai greu de realizat cu trecerea timpului. Întîrzierea punerii în aplicare a planului se datora, după eîte îmi amintesc, lipsei unui răspuns din partea comandamentului Aliaților. ("îteva puncte lăsate în suspensie mai existau încă și în București, dar ele nu determinau nici o amînare. ('ca mai importantă problemă nerczolvată era structura viitorului guvern. Deoarece luliu Maniu și Constantin Brălianu considerau armistițiul o chestiune mililară, ei au propus ca viitorul guvern, ca guvem de tranziție, să lie formal din generali și tehnicieni. I ucrcțiu Păirășcanu și C. filei Peirescu pe de altă pane erau de părere că noul guvern trebuia să aibă o participare a luiuror factorilor politici. Iii considerau acțiunea Regelui ca motivată politic și puneau în balanță argumentul că acesta trebuia în totalitate sprijinit de partidele coaliției. Ar lî fost prima acțiune pe față a oricărui panici politic de la claia cînd fuseseră interzise prin intrarea în viguare a Constituției din I93X a regelui Carol 11. Interzicerea lor fusese reconfirmată de generalul Ion Antonescu, cu o_ excepție de scurtă durată pentru Garda de Pier, în 1940.

în timpul cît se aștepta răspunsul de la Cairo, regele Mihai 1- a trimis pe generalul Sănătescu să inspecteze trupele de pe liniile frontului și să-i raporteze despre moralul lor. Dar o misiune mai importantă era aceea de a stabili cum ar reacționa comandanții marilor unități față de înlocuirea mareșalului Antonescu și fată de retragerea României din război. în plus, Sănătescu trebuia să investigheze posibilitatea de a asigura o rulă lipsită de riscuri, peste linia frontului, a unui emisar al Blocului National Democrat pentru a stabili contactul eu comandamentul sovietic.

Raportul generalului Sănătescu. la întoarcere, era încurajator în privința sprijinirii Regelui în acțiunea de înlocuire a lui Antonescu, dar era descurajator prin negăsirea nici unui sector al frontului în care comandantul și-ar fi luat răspunderea asigurării unei treceri lipsite de riscuri. Deși au fost luate în considerație și alte variante, nici una nu s-a dovedii sigură, nici

pentru emisar nici pentru secretul acțiunii, și plănuita misiune a generalului Aldea luă slîrșil.

1:1 își oferise voluntar serviciile cînd chestiunea a fost luată în discuție în fa|a Regelui și a sfătuitorilor săi. Nu am puiul obține riale biografice despre generalul Aldea. De cînd l-am cunoscut în

133 anii de război, i-ain puiul verifica vitejia și devotamentul față de Rege și țară. Fusese un comandant de cîmp capabil și era stimat de colegii săi militari. Și-a cîșligat de asemenea respectul liderilor partidelor politice din acea vreme. El fusese îndepărtat din rîndul ofițerilor activi ai armatei de către Antonescu deoarece nu era de acord cu desfășurarea războiului din Rusia.

Importanța documentului, cu care generalul Aklea ar fi abordat comandamentul sovietic, rezidă în primul rînd în exprimarea unității partidelor politice asupra unui spectru larg al ordinii sociale românești. El exprimă dorința acestor factori politici de a urgenta, prin orice mijloace, încheierea războiului.

Alegerea generalului Aklea, sfătuitor apropiat Regelui, ca emisar în Rusia indică și importanța ce se acorda acestei misiuni, deși era considerată a fi doar un complement militar la negocierile trimișilor din Cairo.

Acest document este unic de vreme ce este posibil a fi singura bucală de hîrtie existentă care să poarte semnăturile celor patru lideri ai Coaliției, care au sprijinit, fără rezerve, acțiunea regelui Mihai pentru recîștigarea libertății de acțiune a României în afacerile externe și în interiorul țării.

Partea tristă este că nu numai emisarul desemnat, generalul Aurel Aklea, ci și toți cei patru semnatari ai documentului, Iuliu Maniu, Constantin I. Brătianu, Eucrețiu Pătrășcanu și C. Titel Petrescu, au fost ulterior închiși de regimul comunist și, lără excepție au murit în pușcărie, în cele mai mizerabile și mai inumane condiții.

Este într-adevăr un sfîrșil cîl se poate dc tragic pentru cinci bărbați bravi ce își riscaseră viața pentru a scoale România din holocaustul cauzal de înfrîngerea Germaniei și care nu puteau accepta înrobirea de către o putere străină și regimul său marionetă.

Martie 1987

PRECIZĂRI PENTRU ISTORIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

Românii din Occident se văd bombardați cu produsele

oficiilor de dezinformare ale regimului de la București. O secție se ocupă cu falsificarea istoriei și ponegrirea caracterului românilor cinstiți și patrioți. Aceste produse sînt colportate, cu voie sau fără voie, de unii din compatrioții noștri din pribegie.

Răspîndirea de așa-zise "Documente și mărturii", de fapl in-exactități, a devenit atît de vastă îneît tni-am dat seama că am o

134 datorie de a restabili adevărul cu privire la evenimentele la care am participat și la persoanele pe care le-am cunoscut. în acest tel, cei interesați vor putea să ia cunoștință de fapte, fără ca ele să fi fost ^prelucrate de fabricanții de falsuri.

In primul rînd, țin să liniștesc pe acei cititori ai unei lucrări de curînd apărute în Europa, în care sînt ridicat la rangul de general în armata română, că nu mă voi prevala de această înaintare. Nu că nu sînt inîndru de a fi fost înaintat în grad în rîndul armatei regale române, dar, dacă era adevărat, aș fi fost cel mai tînăr general din România, rivalizînd realizarea lui Napoleon Bonaparte în franța (în 1944, aveam 23 de ani). îi pot asigura pe cititori că singura funcție pe care am îndeplinit-o în țară, a fost de secretar particular al Regelui și că armata română nu a avut vreodată un general purtînd numele de Mircea lonnițiu.

Dar să trecem la lucruri mai grave. S-a lăcut afirmația că în urma negocierilor duse în 1944 de trimișii români la Stockholm, cu Alcxandr? Kollontay, reprezentanta Uniunii Sovietice, mareșalul Antonescu era gata să încheie armistițiul cu Kremlinul. Condițiile pe care le-ar fi oferit Uniunea Sovietică la Stockholm, erau diferite de cele prezentate la Cairo emisarilor opoziției, fiind mai puțin severe. Concluzia la care se ajunge este că regele Mihai, animal de ura pe care o nutrea față de Antonescu, l-a împiedicat pe acesta săAtcheie armistițiul, dar a acceptat condițiile de la Cairo, știind că sînt mai puțin avantajoase pentru țară. Acesta este un fals deliberat, emanat din fabrica de minciuni de la București. Este ciudat cum aceste neadevăruri apar tocmai acum cînd prezența Regelui între noi este mai evidentă și mai simțită.

Care este adevărul?

Cei care l-au cunoscut pe mareșalul Ion Antonescu, își amintesc de un om scund, cinstit, inîndru, onest în toate, cu ochii albaștri și părul rar, deschis la culoare, un ofițer sever, care își respecta cuvîntul dat. în documentele pe care le am la dispoziție, există o notă cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri, scrisă de mîna Mareșalului curînd după începerea războiului împotriva Uniunii Sovietice. Scrisul lui Ion Antonescu este greu de descifrat și așa este și această notă reprodusă în anexă. Cu toate acestea se poate cili, cu oarecare dilîcultate,

următoarea declarație:

"Primul răspuns verbal.
După cum a in afirmai la început, merg cu armata gerinnă pînă la sfîrșit fără a cere nimic și fără a pune condițiuni.
în afară de forțele antrenate în luptă. . (indescifrabil). . . ''

Ion Anionescu consiliera cuvîntul dal ca fiind sacru, el fiind educai nu numai în tradiția anualei române, dar și în cea a anualei Iranccze. căci a urmai cursurile Școlii de Cavalerie de la Si. Cyr. Acest luciu este confirmat și de luliu Maniu. Președintele Partidului National-Țărănesc, care, la procesul Mareșalului, a declarat că în conversație cu acesia. punctul de vedere constant era că:

> "dînsul, ca militar, nu poale să calce un contract pe care l-a încheiat. Deci dînsul. ca general român, nu se poate întoarce împotriva acelora alături de care a luptat . Punctul meu de vedere - a declarat mai departe luliu Maniu - a fost că nu poate fi oprită națiunea în calea ci, pentru un cuvîni de onoare dai de cineva. He el chiar prim-ministru sau mareșal".

Cuvintele lui luliu Maniu nu au fost contrazise de Mareșal sau de Mihai Anionescu. (Din relatările apărute în "Jurnalul tic Dimineață", București, 13 mai 1940).

Condițiile de armistițiu formulaic de Uniunea Sovietică fac obiceiul unei telegrame trimise la S aprilie 1944, de către negociatorul american. Secretarului de Stat. Ele sînt reproduse în colecția oficială a mesajelor diplomatice ale Statelor l'nitc (l-RUS, 1944, vol. IV, p. 109-17(1):

> "1. Trupele române care luptă împreună cu nemții împotriva Armatei Roșii sînt compuse din șapte divizii în Crimeea. elin trei sau mai multe divizii în regiunea Odessa și din trei sau mai multe divizii în regiunea Chișinău. Aceste divizii românești trebuie să se predea Armatei Roșii ori trebuie să atace pe nemți din spate și să înceapă operatii în comun cu Armata Roșie împotriva nemților.
> In acest caz. guvernul sovietic este dispus să completeze armamentul acestor divizii și să le pună ia dispoziția mareșalului Anionescu și a d-lui Maniu.
> 2. Condițiile sovietice minime pentru armistițiu sînt următoarele:
> a. Ruptură cu germanii și operații în comun cu torțele aliate, inclusiv Armata Roșie împotriva

nemților cu scopul de a restabili independenta și suveranitatea României;

b. Restabilirea frontierei româno-sovictiee în conformitate cu acordul din 1940;

c. Despăgubiri pentru pierderile suferite de Uniunea Sovietică din pricina ostilităților și ocupației teritoriului de către români

d. Repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și alia|i cit și a celor internați.

Aceste condi|ii pol fi modificate în defavoarea României dacă nu sînt acceptate fără întîrziere.

3. Guvernul sovietic nu va cere ea teritoriul României să fie ocupat de către trupele sovietice pe întreaga durată a armistițiului, dar cînd situa)ia militară o necesită, trupele sovietice cît și cele aliate, trebuie să aibă libertatea de circulație și guvernul român va trebui să faciliteze aceasta cu toate mijloacele de comunicație terestre, aeriene și navale.

4. Guvernul sovietic consideră nedrepte deciziunile Dictatului de la Viena și este gătit să execute operatii comune împotriva ungurilor și a nem|ilor cu scopul de a reîntoarce României, toată sau cea mai mare parte a Transilvaniei.

5. Dacă România dorește să intre în legătură cu Uniunea Sovietică, cu un reprezentant politic pentru chestiunile politice pe lîngă generalul răspunzător de problemele militare, guvernul sovietic nu se opune".

(telegrama 740.001 19 E.W. 1939/2459)

în același volum de mesaje ale diplomatilor americani, este publicată și comunicarea lăcuiă de Mihai Antonescu prin ministrul Vespasian Pella, ambasadorului american la Madrid. în acest mesaj, la tivi luni de la primirea condițiilor sovietice, vicepreședintele de Consiliu român cerc democrațiilor occidentale să nu abandoneze România.

Oare era nevoie de această intervenite dacă propunerile de la Stockholm erau mai favorabile dccîl cele de la Cairo?

La începutul lunii august, sosesc la Istanbul profesorul Constantin C. Giurescu și colonelul Traian Tcodorescu. La 10 august 1944, secretarul de stat ad-inlerim Sictinius, comunică ambasadorului american la Moscova că aceștia au luat legătura cu reprezentanții americani din Turcia și fiind autorizați de Mareșal și de Mihai Antonescu, ci solicită primirea unui emisar de-al lor, la Cairo, înșirînd o seric dc concesii pe care guvernul

român le- ar face, dacă guvernele englez și american ar prelua plata despăgubirilor de război cerute de Uniunea Sovietică. (Mesajul este publicai în același volum, la paginile 187—1X8 ca telegrama 74000119 L.W. '1939/8-1044). Acest sondaj a fost respins dc americani înainte de a li consultată Uniunea Sovietică.

Dacă intr-adevăr condițiile de annisti|iu de la Cairo erau mai severe, oare dc ce Mihai Antonescu a căutat să-și aducă pe emisarul său acolo?

în același volum publicai de guvernul american, găsim și telegrama din 23 august 1944 a ministrului american de la Ankara, care comunică la Washington că a fost înștiințat de primul ministru turc, Siicrii Saracioglu că primul ministru român (Mihai Antonescu) îl roagă să fie intermediar pentru încheierea annistițiu- lui. Mihai Antonescu, în comunicarea sa, afirmă că vorbește cu consimțământul Regelui, al Mareșalului și al tuturor conducătorilor politici din opoziție. El dorește să aibă un răspuns în cel mult 24 dc ore referitor la preferința guvernelor anglo-saxone cu privire la următoarele alternative: 1. Trimiterea unui plenipotențiar român la Moscova, 2. Luarea de contact simultană cu americanii.

Cum am participat la întrevederile secrete pe care regele Mihai le-a avut cu conducătorii principalelor partide din opoziție, pot afirma în mod categoric, fără ezitare și fără nici cea mai mică îndoială, că nici regele Mihai și nici unul din conducătorii partidelor majoritare din opoziție nu au autorizat pe Mihai Antonescu să vorbească în numele lor. Desigur că nu pot face aceeași declarație cu privire la mareșalul Antonescu, dar bănuiesc, în lumina celor discutate mai înainte, că și autorizația sa era tot atît de fictivă. Mesajul lui Mihai Antonescu era rezultatul panicii care-1 cuprinsese pe vicepreședintele Consiliului de Miniștri și avea de scop să-l pună în mijlocul negocierilor de la Cairo, preluînd conducerea părții române.

Dacă Ion Antonescu trata cu Uniunea Sovietică și în ziua de 23 august ar fi trimis prin curier special la Stockholm acceptarea condițiilor de armistițiu, putea el să declare Regelui. în aceeași zi, că nu intenționează să negocieze încetarea conflictului fără a-1 înștiința în prealabil pe Hitler și că este decis să continue ostilitățile luptînd pe linia Eocșani-Năinoloasa-Galați și pe crestele Carpaților? Desigur că nu.

Dc curiozitate am recitii darea de seamă a ultimei îmîlniri între Hiller și Ion Antonescu, întocmită de dr. Paul Schmidt, interpretul Fiihrer-ului[16]. Am dorit să văd dacă Mareșalul ar fi

16 Publicată în volumul ***Die Katastrophe in Rumânien*** de Hans Kissel, Darmstadt, p. 182-187.

dat vreo indicație că intenționează să iasă din luptă. Nu am găsit nici un astfel de semn. în cursul conversațiilor, conducătorul român a ridicat problema retragerii de pe frontul din Moldova a singurelor unități blindate germane, slăbind capacitatea defensivă a apărării țării. El a acceptat explicația lui Hitler că aceste divizii erau necesare pe un alt front și că ele vor fi înlocuite cu alte unități, în curînd. Mareșalul și-a exprimat îngrijorările pricinuite de recentul atentat împotriva iui Hitler, acțiune care a zguduit determinarea de luptă a armatei germane cîl și disciplina ei. El a mai menționai și leama de viiioarea atitudine a Bulgariei și Turciei, de efectele dezastruoase pricinuite de bombardamentele anglo-americane asupra României și de neîmplinirea promisiunilor lăcute de a nu abandona Crimeea și Ucraina. Dar, în concluzie, după ce a primii explicațiile și asigurările lui Hiller, Ion Anlonescu îl încredințează că nici unul din aliații Germaniei nu este mai loial decîi România, îmrucît sfirșitul Germaniei va fi și sfirșitul României.

Oare aceasta să fie atitudinea unui ofițer și general român care de luni de zile ar fi dus negocieri cu dușmanul, pregătindu-se să semneze armistițiul?

O altă precizare pe care doresc să o fac este în legătură cu executarea mareșalului Antonescu. S-a afirmai că regele Mihai nu l-a grațiat din pricina urii pe care i-o puna Cei care vîntură asemenea păreri o fac fie din ignoranță, neținînd scamă de fapte, ori clin rea voință, fiind uneltele serviciilor de dezinformare ale Ministerului de Interne. Oare aceștia uită că regele Mihai putea să ordone executarea Mareșalului în primele clipe după îndepărtarea de la conducerea statului și nu avea nevoie să aștepte ani de zile pentru a se răzbuna?

Ca unul care a participai la toate ședințele secrete ținute la Palatul Regal de către regele Mihai cu șefii partidelor de opoziție, luliu Maniu, Constantin Brălianu, C. Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu, știu că de cîle ori s-a adus în discuție problema deținerii lui Ion Antonescu, regele Mihai a insistat ca dînsul să fie tratat cu respect și omenie, ținînd seama și de rangul pe care îl are. Se decisese că dacă se cerea predarea Mareșalului peniru a fi judecat ,de către Aliați peniru crime de război, guvernul român nu se va puiea opune. Dar acest guvern avea și opțiunea de a-1 judeca pe Anlonescu, dacă se putea dovedi că el ar fi călcâi vreuna din legile țării, atunci în vigoare.

Recent, în coloanele ziarului "Lupta", dl. Mihai Dim. Sturza a publicat extrase din rapoartele diplomatice trimise de Jean-Paul Boncour, reprezentantul generalului De Gaulle la București. Din lectura acestora reiese că în loc ca Petru Groza să fi încercat să salveze pe Mareșal, el a argumentat în negocierile pe care le

ducea Regele, că executarea lui Ion Anlonescu era necesară pentru menținerea bunelor relații cu Moscova. Acesia era același Petru Groza care, în timpul războiului, fusese identificai de Siguranță, ca fiind unul din agenții prin care Comiiemul transmitea fondurile "Ajutorului Roșu" conducerii Partidului Comunist Român și pe care mareșalul Anlonescu, la intervenția văduvei poetului naționalist Octavian Goga, l-a ferii de judecata instanțelor militare. La aceste dezvăluiri ofer documentul anexat, care a însoțit cererea lui

Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției în anul I94(>. prin care Petru Groza recomandă executarea lui Ion Antonescu.

Cu prilejul acestor precizări, consider de datoria mea să amintesc și alți buni români al căror nume a lost întinat în publicații din exil, de către aceiași colportori de falsuri și fabricații. liste vorba în primul rînd de inginerul Dodo (’hrissoghclos care în 1944 lucra la Societatea de Telefoane. Iii se oferise înainte de 23 august să taie comunicațiile telefonice ale comandamentelor militare germane care treceau prin centrala din Calea Victoriei. Putină vreme după ora cinci după-ainiază, în ziua de 23 august, i-am telefonat inginerului Cltrissoghelos și i-am spus că a sosit momentul ca să execute acțiunea promisă. Acesta a fost, desigur, primul act ostil împotriva forțelor germane și a salvat zeci de vieți de ostași români în operațiile care au urmat a doua zi, izolînd comandamentele germane. Hnă acum nu i s-a dat nici o recunoaștere pentru acțiunea sa, acțiune care trebuie menționată în toate relatările operațiilor de la 23 august De asemenea, fosta lui soție, d-na Viorica Steriopol este acuzată de a fi fost spioană sovietică, că a adăpostit pe lunii Bodnăraș și că a fost unealta lui Ana Paukcr Cine a avut plăcerea ile a cunoaște pe d-na Steriopol nu poate decît să se minuneze cum această ființă modestă, cuminte și devotată României, poate să fie transformată de către fabricanții de minciuni, într-o dușmană a națiunii, o slujitoare a Moscovei și a comuniștilor români. Aceștia trec cu vederea anii de închisoare, de lipsauri și de muncă la Canalul Morții la care d-na Steriopol a fost expusă de regimul comunist.

Trebuie să ne reamintim tot timpul că agenții serviciilor M.A.I. caută să dezbine pe cei din exil, pentru a împiedica unirea românilor în lupta pentru eliberarea țării, în acțiunile de informare a opiniei publice mondiale și de ajutorare a refugiaților. Una din aceste căi este de a crea vrajbă între noi prin falsificarea istoriei noastre

Nolă de subsol la istoria recentă a României
20 august 1945

Puțini și-ar putea aminti ce a avut loc în acea zi în România și se întreabă ce a fost atît de remarcabil După părerea mea a fost ziua în care Statele Unite au lăcut ultimul ciori hotărît și conștient de a schimba cursul evenimentelor în România cu speranța sinceră că vor da înapoi sau vor stopa expansiunea sovietică

Cu un an înainte, în august 1944, regele Mihai al României. sprijinit de liderii celor mai mari și populare partide politice, l-a

140 înlăturai <le la putere pe șeful guvernului, mareșalul Ion Antonescu, pentru a asigura un acord de annisti|iu cu Aliații. Acest eveniment a fost declanșat de prăbușirea apărării gcnnano-românc pe frontul de Nord-Est la 20 august 1944, și a fost urmarea consensului tuturor factorilor politici majori. România a lost ocupată de armata sovietică și, un an mai tîrziu, Ionele de ocupație numărau peste un milion de oameni. Guvernul sovietic a început lără întîrziere să se amestece în treburile interne ale (ării și cu ajutorul unui partid comunist aservit, a creat îngrijorare pentru a justifica instalarea unui regim controlat de comuniști. Comisarul adjunct al Afacerilor Externe, Andrei Vîșinski, a vizitat România de două ori pentru a-i instrui pe liderii partidului comunist cu privire la sarcinile lor.

Pentru a rememora pe scurt evenimentul, voi cita din cuvintele unui scriitor mai talentat. Winston Churchill descrie în memoriile sale despre cel de-al doilea război mondial evenimentul astfel: "La 27 februarie. Vîșinski, care apăruse în București fără veste cu o zi înainte, a cerut o audientă regelui Mihai și a insistat ca acesta să dizolve guvernul de coaliție a tuturor pan idelor, care se formase după lovitura de stat regală din august 1944 și condusese |ara la alungarea nemților din Românițі. Tînărul monarh, susținui de ministrul de Externe, Vișoianu, a rezistat acestor cereri pînă a doua zi. Vîșinski a venit din nou și, dînd la o parte cererea Regelui de a fi lăsat cel puțin să se consulte cu liderii partidelor politice, bătu cu pumnul în masă, ceru [ipînd consim|ământul imediat și ieși din cameră, tihnind ușa. în același timp tancurile și trupele sovietice se desfășurau pe străzile Capitalei și, la 2 manie, fu instalată o administrație numită de sovietici... Rușii instauraseră guvernarea unei minorități comuniste prin forjă și inducere în eroare".

Trebuie să adaug că atunci cînd Regele a protestat fa|ă de cererile rușilor și s-a referit la recent semnala Declarație asupra

Europei Eliberate[17], Vîșinski a respins obiecțiile cu afinna|ia: "Yalta nu se aplică României". Declarația îi angaja pe Aliafi să vegheze ea în țările ocupate să existe atît alegeri libere cît și guverne democratice. După cum spune Churchill mai departe, a fost "prima violare de către ruși atît a spiritului cît și a literei acordurilor noastre".

Mai tîrziu. am aliat de la prietenii mei americani că guvernul sovietic și-a justificat nerespeciarea celor stabilite la Yalta pe baza înțelegerilor militare semnale la Teheran în decembrie 1943, cînd Europa era împărțită în zone de ocupație militară, pe baza înaintării preconizate a anualelor Aliaților. Atîta timp cît dura războiul, comandantul militar deținea controlul total asupra zonei. România, spuneau sovieticii, era încă o zonă de război.

în Europa războiul s-a terminat la 8 mai 1945. Regele era sigur că acum putea fi fonnat un guvem mai reprezentativ, un guvem care să stopeze abuzurile organizațiilor de frunte ale minorității comuniste. Era evident că guvernul Groza, cu sprijin rusesc, unnărea eliminarea grupărilor politice majore cum erau panidele Național-Țărănesc și Național-Eiberal, prin persecuție, arestări ilegale, violență și crimă. Guvernul Groza începea deja rcfonncle destinate a face din România un satelit ai Uniunii Sovietice.

Ea vremea aceea, puterile din Vest erau preocupate numai de ceea ce se considera a fi probleme imediate ridicate de înfrîngerca Germaniei, viitoarea poziție a Eranței, judecarea criminalilor de război, înființarea Națiunilor Unite și participarea lui Molotov la întrunirile de la San Francisco, despăgubirile de război, despărțirea marinei de război germane de cea italiană, rolul Chinei și firește, încheierea rapidă a războiului din Pacific.

Foarte puțin s-a spus despre vidul lăsat în centrul Europei prin dispariția stalului german și despre nevoia de a restabili un echilibru de forțe în fața unei Uniuni Sovietice osiile, care se extindea dincolo ile granițele ei naturale.

Au fost puține voci la Washington care să pună întrebări, retrospectiv, legate de anul 1944. James Forrestal, pe atunci șeful marinei militare, notează în memoriile sale că Rusia crea dificultăți: "Ea ridica pretenții în temeiul propriei sale securități și al responsabilității sale ca garant al păcii vizînd controlul asupra unor state tampon ca Polonia, Bulgaria și România, control incompatibil cu independența acestora". Henry Stimson, pe atunci ministru de Război, considera că aceste probleme

17 Declarația asupra Europei Eliberate a fost unul dintre acordurile aprobate la Yalta. în februarie 1945. de către liderii celor trei mari puteri aliate, franklin D. Roosevelt. Winston (’hurchill și Iosif Sialin.

subsidiare trebuiau depășite și, dacă era posibil, rezolvate înainte de a se începe organizarea lumii.

La cîteva zile după ce s-a instalat guvernul Ciroza impus de sovietici, Franklin Roosevelt îi scria lui Winston Churchill: "Sînt cît se poale de hotărîl, la fel cum știți că sînleți și dumneavoastră, să nu las ca deciziile bune pe care le-am luat în Crimeea să ne alunece printre degete, și, voi face cu siguranță tot ce pot pentru a-l determina pe Sialin să le îndeplinească în mod onest". El continuă să-i spună premierului britanic că "în privința situației României, Averell (Harriman, pe atunci ambasadorul S.U.A. la Moscova) a reluat și reia din nou întreaga chestiune cu Molotov, invocînd Declarația asupra Europei Eliberate, și a propus discuții iripanite pentru a duce la îndeplinire aceste responsabilități... este

142 evident că rușii au instalai un guvem minoritar ales de ei", dar trăgea concluzia că România nu era un caz bun de testat deoarece este situată în spatele frontului rusesc, de-a curmezișul liniilor de comunicații.

Cu cîteva zile înaintea morții, Roosevelt i-a trimis un mesaj lui Stalin menționînd neînțelegerile dintre Aliați asupra României, spunînd că nu înțelegea de ce acea țară nu era tratată în conformitate cu principiile Declarației asupra Europei Eliberate.

Primul ministru britanic, Winston Churchill, încerca să-și mențină țara în afara acestei controverse datorită înțelegerii cinice pe care o încheiase în octombrie 1944 cu Stalin, cînd 90% din controiul asupra României a fost oferit în schimbul unei părți similare din controlul asupra Greciei. El scrie, "Noi eram stingheriți în protestele noastre deoarece Eden și cu mine, în timpul vizitei noastre din octombrie la Moscova, recunoscuserăm că Rusia va avea un rol preponderent în România și Bulgaria în timp ce noi luam conducerea în Grecia. Stalin s-a ținut cu strictețe de această înțelegere...".

In acest moment Statele Unite erau ferm angajate în transpunerea principiilor de la Yalta în măsuri practice în Europa ocupată. Britanicii erau ușor înclinați să-i ajute pe americani, dar în limitele înțelegerii lor cu Stalin, iar guvernul sovietic făcea uz de propria sa interpretare asupra acordurilor sale de la Yalta și Teheran pentru a-.și consolida ceea ce câștigase în Europa și, dacă era posibil, pentru a obține recunoașterea din partea Vestului fie formal, fie tacit.

Yalta a fost urmată după șase luni de întrunirea celor Trei Mari la Potsdam. Președintele Roosevelt murise și fusese înlocuit de Harry Truman, un senator onest, dar neinformat La Potsdam au ieșit la suprafață neînțelegeri majore; nu s-a putut găsi nici o soluție. în Europa de Est, problema principală ce a

constituit obiectul discuțiilor a fost structura guvernului polonez. Stalin rupsese relațiile cu guvernul polonez de la Londra, cînd acesta ceruse o investigație internațională în privința celor spuse de germani, care pretindeau că descoperiseră la Katyn gropile comune a circa 15000 de ofițeri polonezi, asasinați de sovietici. Astfel, pentru a-i contra pe polonezi la Londra, Moscova a înființat Comitetul Provizoriu Lublin, organism dominat dc comuniști.

Alît Churchill cît și Roosevelt și, ulterior, Truman au încercat să reconcilieze diferendele și să unifice guvernul polonez din exil. Ei au eșuat din moment ce Rusia dorea un guvern aservit în Polonia postbelică. Acesta a devenit un obiectiv vital al politicii sovieticilor. Stalin obținuse ca granițele Poloniei să fie mutate cu 200 de km spre vest, astfel înеît Rusia să poată păstra toate teritoriile adăugate

143 domeniului său prin pactul de neagresiune eu Hitler. Pusese politica Rusiei țariste de a dobîndi control asupra Poloniei, României și a Bulgariei și de a-și extinde influența pînă la Constantinopol și Strîimoarca Bosfor, Ea a fost adoptată și de Stalin.

Harry Truman a recunoscut în cele clin urmă inutilitatea eforturilor Vestului, scriind că "Polonia, România și alte na|iuni satelit din l-.uropa de list fuseseră transformate în tabere comuniste deoarece, în timpul războiului, fuseseră ocupate ele către armata rusească. Am încercat zadarnic să-i convingem pe sovietici să permită libertatea politică în aceste țăti, dar nu am avut mijloacele cu care să-i silim să renunțe la controlul lor, decîl dacă eram pregătiți să începem războiul".

Românii au privit în față valoarea tuturor idealurilor înalte ce vizau lin guvern liber exprimate in declarațiile Aliaților, și au crezut că puterile Vestului erau și ele ferm angajate așa cum fuseseră în atingerea obiectivelor în timpul războiului, ceea ce a făcut ca mulți tineri să-și verse sîngele și să moară.

îngrijorat de viitorul țării, regele Mihai, la 22 aprilie, a adresat un apel direct liderilor puterilor din Vest, subliniind gravitatea situa(iei din România care punea în pericol independența națiunii și afecta serios pacea în Europa. Regele spunea că a acceptat, prin const rîngere, impunerea guvernului Groza din moment ce refuzul său ar lî dezlănțuit prematur o criză gravă, cu pagube și consecințe iremediabile. Iii recunoștea că în împrejurările actuale o schimbare a situației politice se putea realiza numai prin presiuni din afară. Eșecul în rezolvarea acestei crize avea să transforme România îmr-o provincie sovietică. Regele Mihai dezvăluia de asemenea că nu își dăduse aprobarea pentru mai multe decrete inițiate de guvernul Groza, care, dacă erau impuse, ar lî permis exterminarea întregii

opoziții politice sub masca pedepsirii criminalilor de război, a colaboratorilor sau agitatorilor fasciști. El eticheta aceste legi drept arme ale guvernului împotriva adversarilor săi politici Sublinia, în mod corect, că refuzul său de a accepta cererile guvernului Groza va pune în viitorul apropiat Monarhia sub semnul întrebării, iar dispariția acesteia n-ar face decîl să ușureze înghițirea României de către Uniunea Sovietică.

Poziția adoptată de regele Mihai era puternic sprijinită de liderii principalelor partide politice, luliu Maniu, Constantin Brătianu și C. Titel Petrescu. Ca și cu un an înainte, Regele își lua singur responsabilitatea de a acționa în apărarea României și pentru menținerea integrității structurii politice și sociale.

l îrziu, în august, reprezentanții britanici și americani la București l-au informat pe ministrul de Externe român, Gheorghe Tătărescu, că guvernul Groza nu era nici democratic, nici reprezentativ, și

144 prin urmare guvernele lor nu vor negocia și nici nu vor semna un tratai de pace. Tătărescu, slătuii dc Moscova, n-a ținui scama de avertisment și nu l-a informat pe Rege în legătură cu această situa) ic.

Cîteva zile mai tîrziu, regele Mihai era înștiințai direct de către reprezentantul politic Burton Y Berry, asupra poziției guvernului american.

Guvernul britanic și-a instruit reprezentanții, cîteva zile mai tîrziu, să nu îl slătuiască sau încurajeze în nici un lei pc Rege sau pe liderii opoziției, dc vreme ce aceasta nu-i putea proteja de consecințele încercării de răsturnare a actualului guvern prin mijloace constituționale sau dc altă natură Cu toate acestea, guvernul britanic nu considera guvernul Groza ca reprezentativ sau democratic. Se poale observa din nou reținerea britanicilor, care acum erau legați de înțelegerea pe care Clturcliill o încheiase cu Stalin în toamna lui 1944

Cum acest episod este bine descris în două volume dc biografii autorizate ale regelui Mihai. *Coroana împotriva secerii (Crown Aniiin.MSickle).i|v* Arthur Gould I .ce (1950) și *România în angre- naj(î.aRoumaniedan.s rengrenage) dv* Nicolette I rank (1977), nu voi descrie detaliile crizei așa cum a evoluat ea. Voi sublinia numai punctele cele mai importante.

Bazat pe expunerile primite dc la Aliați, Mihai I-a rugat pe Groza să înlesnească soluționarea dîndu-și demisia, pentru a salvgarda interesele țării la masa negocierilor I J dorea să poată forma un cabinei mai larg care să se bucure de recunoașterea Aliaților. Groza, surprins de acțiunea Regelui, a refuzai. Regele s-a consultai cu liderii politici care, cu excepția reprczentanului

comunist, Lucrețiu Pătrășcanu. l-au sfătuit să ceară celor l'rei Mari să-și îndeplinească responsabilitățile comune prescrise la Yalta; adică, să primească asistență din partea celor trei semnatari pentru a forma o autoritate guvernamentală interimară care să reprezinte larg toate elementele democrate din rîndul populației și să pledeze în favoarea formării, cel mai devreme cu putință, prin alegeri libbcre. a unui guvem care să răspundă voinței poporului.

Regele a fost ele acont că aceasta era cea mai bună soluție din mai multe motive, l'n guvem mai larg și mai reprezentativ ar fi netezit drumul către normalizarea situației din România, ridicând barierele impuse dc starea de provizorat a unei țări aliate în război, ocupate ele o armată străină în baza unei înțelegeri de annisiițui. Un guvem care ar lî inclus reprezentanți ai partidelor dc opoziție ar lî avui un efect dc atenuate a măsurilor inspirate de Moscova pentru subminarea structurii sociale a României și lichidarea în-

145 iregii opoziti politice. Mai mult, reintrarea României în concertul napunilor europene ca partener egal ar fi restabilit legăturile istorice pe care le avea cu Europa de Vest. Ar fi ajutat, prin acorduri economice reînoite, la eradicarea haosului economic și financiar în care fusese aruncată țara prin cererile exorbitante ale unei uriașe armate de ocupație și prin interpretarea tendențioasă a clauzelor armistițiului.

Astfel, pe 20 august, Statele Unite au pus bazele unei acțiuni în România prin ceea ce cred eu că a fost prima și ultima testare a dorinței Rusiei de a duce la îndeplinire acordurile semnale la Yalta și Potsdam. Așa cum se lamenta Harry Truman mai lîrziu, "Polonia, România și Cehoslovacia sîm exemple izbitoare în privința răsplatei care vine peniru ajutarea rușilor nerecunoscători".

A doua zi, întărit de sprijinul neclintit al venerabililor lideri ai partidelor de opoziție, tînărul Rege l-a convocat pe șeful Comisiei de Control sovietice, generalul Susaikov, și i-a citit o declarație scurtă, dar demnă. în ea se spune că, deoarece România nu putea participa la negocierile de pace datorită opoziției a doua dintre Marile Puteri, el îi ceruse premierului să demisioneze. Cum acesta refuzase să o facă, în actualele împrejurări Regele era nevoit să ceară asistența Marilor Puteri peniru rezolvarea problemei. Ca urinare a publicității din presa mondială, guvernul Groza avea să fie supus unei cercetări internaționale și toate abuzurile și persecuțiile asupra opoziției aveau să fie făcute cunoscute opiniei publice mondiale.

Regele refuza să participe la orice funcție publică în care era prezent vreun membru al guvernului și retuma nesemnat orice document îi era înaintat spre aprobare de către guvem.

Poziția sa era aceea că, alîla timp cîl își încredințase cazul în mîinile celor Trei Mari, nu dorea să facă nimic ce putea fi interpretat ca un compromis înainte ca cei Trei Mari să fi putut acționa.

Timpul nu-mi permite să narez toate detaliile presiunilor exercitate asupra Regelui de către sovietici peniru a-și retrage apelul, sau ale atacurilor îndreptate împotriva sa în presa sovietică sau în declarațiile guvernului rebel. Popularitatea monarhului a crescut în interiorul țării. Pretutindeni unde apărea, chiar neanunțat, mulțimile se adunau și-l aclamau. Pe 8 noiembrie, ziua de nume a Regelui, a avut loc o uriașă demonstrație sponatană în fața Palatului Regal din București, deși Mihai nu se afla în oraș. Comuniștii au încercat să disperseze masele și a avut loc o încăierare, în timpul căreia s-au tras focuri de armă. Cîteva persoane și-au pierdut viața iar ferestrele Palatului Regal au fost făcute țăndări de gloanțe. Deși era dovedit că demonstranții pro-rege erau neînarmați, în timp ce

14o unitățile de șoc comuniste erau, guvernul Ciroza a aruncat vina demonstrației pe seama agitatorilor fasciști și a folosit ocazia de a pune sub interdicție demonstrațiile.

În prima etapă a crizei, reprezentanții sovietici au încercat să- 1 convingă pe Rege să-și retragă cererea de asistență în chestiunea guvernului Ciroza. Cînd Regele a rămas fenn asupra cererii sale, La Moscova s-a dat o declarație în care se explica faptul că lui Ciroza nu i s-a cerul niciodată demisia, astfel că nu era necesară o decizie din partea celor Trei Mari. Se relata că monarhul a acționat sub influența reprezentanților locali ai Aliaților cu ajutorul politicienilor "făliți", ca Maniu și Brătianu. Săptăinîni în șir Moscova a ignorat cererile Aliaților de a se organiza o întrunire pe această temă. Întîlnirea de la Londra a miniștrilor de externe s- a încheiat fără nici o înțelegere asupra nici uneia din problemele discutate.

Trecură cîteva săptăinîni și președintele Truman era cam supărat datorită neînregistrării nici unui progres. El își amintea în memoriile sale că după ce a citit raportul lui Mark Etheridge (un distins ziarist american trimis de președinte pentru a efectua o anchetă independentă asupra condițiilor politice), el (Truman) nu avea de gînd să-și dea acordul asupra recunoașterii acelor guverne dacă nu erau radical schimbate. "Nu cred că trebuie să mai acceptăm compromisul. Trebuie să refuzăm a recunoaște România și Bulgaria pînă cînd nu se vor conforma cerințelor noastre". De la Moscova tot nici un cuvînl. Mai lîrziu a devenit evident pentru toii cei interesaji că, la fel ca și în cazul guvernului polonez, rușii nu aveau de gînd să cedeze. Washington-ul înțelegea acum că în ciuda celor stabilite la Yalta

și Potsdam, Uniunea Sovietică nu avea de gînd să renunțe la controlul său asupra oricărei părți de teritoriu ocupat de Armata Roșie, în orice împrejurări, și că nimic, cu excepția războiului n-ar schimba poziția guvernului rus. Acum devenea clar că zonele temporare de ocupație militară stabilite la Teheran, deveneau zone de influentă ale Uniunii Sovietice și erau vitale pentru imperiul rus. Acum oricine putea înțelege schimbarea echilibrului de forțe care a avut loc atunci cînd armata rusă a pătruns în inima Europei, după înfrîngerea Germaniei. Circa o sulă de milioane de oameni din Europa de Est suferă încă de pe urma consecințelor acestor decizii.

Ne-am putea întreba astăzi, așa cum ne întrebam și atunci: oare Regele, liderii principalelor partide politice și cei care se opuneau agresiunii rusești și comuniste ar fi trebuit să evite confruntarea cu Moscova?

Cu siguranță că era posibil, și unii politicieni români neco-muniști au încercat-o. în cîțiva ani, flecare din ei a sfîrșit în

 închisoare și a murii în dizgrație. Dar acomodarea cu guvernarea Moscovei nu era posibilă pentru cei cărora idealurile democratici și demnitatea omului le erau dragi.

Regele jurase să apere Constituia și legile tării și să-i mențină independenta Atitudinea sa nobilă de atunci înainte l-a costat tronul, dar nu dragostea și aleejiunea pentru compatrio|ii săi. Maniu și Brătianu, ca mii de români, au îndurai condamnări la ani grei de pușcărie, torturi și umilințe, și au murii în închisoare. Numele lor, ca și ale multor nenumiti sîm pentru totdeauna legale de lupta pentru libertatea gîndirii, libertatea credinței religioase, și mai presus de toate pentru o Românie independentă și unită. Cred sincer astăzi, cum am crezut și acum aproape patruzeci de ani, că nu a existat o altă alternativă.

în decembrie 1945 miniștrii de externe s-au îmîlnit în cele din urmă pentru a discuta cererea regelui Mihai l'rci reprezentanți ai consiliului, Andrei Vîșinski din Uniunea Sovietică, Avercll 1 larriman din .Statele Unite, și Archibald Clerk Kerr (ulterior Lord inverchappcl) au lost trimiși la București pentru a rezolva problema guvernului român. în conformitate cu instrucțiunile asupra cărora conveniseră miniștrii de externe. Dar era numai un mijloc de a salva aparentele. Rușii au căzui de acord să adauge cîie un membru din Partidele National-Liberal și Na|ional-Țărănesc și să numească guvernul democratic și reprezentativ. Puterile vestice au lost de acord, mulțumite să scape de încă o problemă spinoasă.

Un observator constant al scenei sovietice, George 1[illegible].

Kennan, nota în jurnalul său la vremea aceea: "Lsie absurd a se presupune că avea să se schimbe ceva esențial prin includerea a unuia sau doi miniștri necomunișii în cabinetele țărilor care aveau deja un sistem polițienesc după modelul N.K.V.D.-ului sovietic, aliat în întregime sub controlul rușilor".

Decizia celor'l'rci Mari a fost o dezamăgire amară pentru to| i cei care speraseră că |ara și-ar lî putui recîștiga independenta și libertatea politică Mai erau încă dintre aceia care sperau că alegerile promise vor lî "libere" și onesie. Dar bătălia fusese pierdută, iar ci nu vroiau să recunoască înfrîngcrea

S-a pus de multe ori întrebarea: chiar dacă interesele americane nu sînt afectate de pierderea independentei de către România, sînt oare americanii orbi fa|ă de poziția strategică a României, care dc|inc controlul asupra Dunării și asupra intrării în Peninsula Balcanică? Românii nu știau pe atunci și probabil nu șiiu nici azi că președintele Truman, care fusese atît de ferm în apărarea libertăților democratice în Ltiropa eliberată, hoiărîse, așa cum afirmă în memoriile sale că "nu dorea să se

148 implice în Balcani înlr-un mod care ne-ar puica duce la un ah con 11 ici mondial".

Și astfel, din acel moment încolo, controlul sovieticilor asupra României a fost acceptat de către Vest, și a fost doar ocazional tulburat de un protest dc rutină împotriva abuzurilor guvernului (iroza. După cum nota în raportul său, în 1945, Mark Etheridge, informatorul președintelui Truman, "S.U.A. se află în fa|a alternativelor de a-și continua politica de aderare la poziția adoptată la Yalta și Potsdam, sau de a recunoaște această zonă ca inlrînd în sfera dc influență sovietică".

De ce s-au decis Statele Unite să-i permită Rusiei să posede netulburată Europa de fist? liste posibil ca America să-și fi îndreptai fața mai mult spre Orientul îndepărtat unde interesele sate erau mai vitale, și nu vroia să se implice în probleme europene, sau așa cum sugerează alții, America nu cunoștea scopurile și obiectivele sovieticilor. La masa tratativelor negociatorii ruși erau întotdeauna bine pregătiți, iar cînd nu cunoșteau răspunsurile cereau întotdeauna timp pentru a se consulta sau ignorau complet subiectul. Stalin fusese descris ca unul dintre cei mai remarcabili oameni; un om mare în inechitatea sa; lără milă; cinic; viclean; Infinit de periculos.

Nu există nici un motiv pentru a crede că moștenitorii lui de astăzi sînt cu ceva mai puțin nemiloși, cinici, vicleni sau infinit de periculoși. Nu există nici un motiv peniru a crede că Uniunea Sovietică dc azi nu-și urmărește în taină și cu hotărîre obiectivele sale curente, dominarea regiunilor strategice ale lumii.

Rusia sovietică, ca putere imperialistă, are o sursă mare de putere. Rusia este o țară bogată în resurse naturale, dar îngrozitor de prost exploatate și poate conta și pe bogățiile sateliților săi. Ea a atins un nivel tehnologic care îi permite să pnxlucă arme inixleme din punct de vedere tehnic. Deține control total asupra poporului prin exercitarea unei sofisticate puteri polițienești. Prin propagandă răspîndește minciuni, concepții greșite și confuzie printre locuitorii lumii, care caută o viață mai bună.

Unii cred că politica Statelor Unite a fost rezultatul unei ignorante de neiertat asupra naturii mișcării comuniste ruse, asupra istoriei diplomației sale legale de Polonia, Țările Bahice, Basarabia ele.

Sialin a obținut prin ocupația militară din timpul celui de-al doilea război mondial lot ceea ce-i ceruse lui I lider în 1939 și 1940. Obiectivele majore au rămas neschimbate în acei ani critici, în ciuda uriașelor pierderi suferite de Rusia în timpul războiului. Vestul nu a fost conștient sau nu a crezul în persistența rușilor. George F. Kennan observă în memoriile sale că "Sialin și Molotov și-au jucat cărțile în toată această perioadă în obișnuitul mod

149 stalinist: persistent, precaut, eu viclenie". Cu toate acestea, notează el, "tnîna lor era cea slabă".

în concluzie, după eșecul Statelor Unite de a-1 sprijini pe regele Mihai în încercarea sa de a stopa pătrunderea rușilor în 1945, Washington-ul nu s-a opus niciodată în mod serios controlului sovieticilor aspra României*și a celorlalte țări est-europene. Această acceptare tacită a zonelor de influență în Europa a fost de atunci încoace întărită prin evenimentele ulterioare ce au avut loc în Germania de Est, Ungaria, Cehoslovacia și Polonia și în cele din unnă prin Tratatul de la Helsinki.

Aceasta este pentru mine semnificația zilei de 20 august 1945.

Acum penniteți-mi să închei cu o concluzie personală. Ne-am adunat aici pentru a schimba idei, pentru a învăța unii de la alții, pentru a rezolva neînțelegerile sub drapelul libertății academice. Noi avem datoria de a ne informa și educa asociații, prietenii, tinerii în ceea ce privește lecțiile istoriei. Nu trebuie să facem greșeli similare datorită ignorantei, lipsei de înțelegere între oameni liberi, deoarece altfel nu ne vom putea bucura de libertățile noastre individuale, nici nu ne vom putea întîlni liberi din nou în aceste săli academice.

Prezentată la a VIII-a Convenție a Academiei Americano-Roinâne de Ane si Științe de la Universitatea din California,

Davis, 21-24 aprilie 1983.'

BIBLIOGRAFIE

1. Charles Fi. Bohlen: ***Witness to History.*** W.W. Norton, N.Y., 1973.
2. Winston S. Churchill: ***Closing The Ring,*** Houghton Mifflin Co., Boston, 1951.
3. Winston S. Churchill: ***Triumph Anti Tragedy,*** Houghton Mifflin Co., Boston, 1953.
4. ***The Forrestal Diaries:*** ed. by W. Willis, Viking Press, N.Y., 1951.
5. Nicolette Frank: ***La Roumaniedans I'engrenage,*** Elsevier, Bruxelles, 1977.
6. W. Averell Harriman: ***Special Envoy,*** Random House, N.Y., 1975.
7. George F. Kennan: ***Memories,*** Atlantic Monthly, Little, Brown Co., 1967.
8. George F. Kennan: ***Russia And The West ('nder Lenin And Stalin.*** Little, Brown Co., 1960.
9. Bill Lawrence: ***Six Presidents,*** Too Many Wars, Saturday Review Press, 1972.
10. Arthur Gould Lee: ***Crown Against Sickle.*** Hutchinson, London, 1950.
11. I larry S. Truman: ***Memories,*** Doubleday. N.Y.. 1951.

RELAȚIILE ROMANO-AMERICANE ÎN TIMPUL DOMNIEI REGELUI MIHAI

La 6 septembrie 1940, regele Mihai a depus jurătnîntul de credință față de popor legîndu-se să apere constituția și legile României. La 30 decembrie 1947, el a fost silit să semneze o declarație de abdicare de către membrii unui guvern impus și controlat de Uniunea Sovietică.

în timpul domniei sale, care a durat 88 de luni, România s-a aflat pentru o vreme în război cu puterile aliate, o stare de lucru care a luat s firs it prin semnarea Tratatului de Pace de la Paris, 1947.

Domnia regelui Mihai poate fi împărțită în mai multe perioade, depinzînd de starea legăturilor între cele două guverne. în rîndurile de mai jos am de gînd să mă ocup de prima perioadă de timp în care România avea relații pașnice cu Statele Unite. Această situație a fost abrupt schimbată dc declarația de război a României, la 12 decembrie 1941, cinci zile după atacul forțelor imperiale ale Japoniei asupra flotei americane staționată la Pearl Harbour.

Pînă în 1940, nu au existat relații diplomatice oficiale între cele două guverne, cu toate că din toamna anului 1944, o misiune militară americană a funcționai la București, făcînd pane din Comisia Aliată de Control. Guvernul Statelor Unite a recunoscut guvernul Groza în ianuarie 1946, drept consecință a înțelegerii ajunse de către Comisia Interaliată pentru Afacerile Românești întrunită la Moscova. Ca urinare a semnării Tratatului de Pace de la Paris, în ziua de 10 februarie 1947, secretarul de stal George Marshall a anunțat, la 23 iulie 1947, reluarea relațiilor diplomatice și numirea lui Rudolf E. Schoenefeld ca ministru al Statelor Unite la București.

*
* *

Cînd regele Carol al 11-lea a numit pe generalul Ion Antonescu președinte al Consiliului de Miniștri (5 septembrie 1940), el nu bănuia că a doua zi i se va cere să părăsească tronul și țara. în 1927, fiul său Mihai fusese declarat rege după moartea lui Ferdinand I, deoarece Carol, ca prinț moștenitor, renunțase la tron. Pe acea vreme Mihai era minor, și țara fusese condusă de un Consiliu de Regență. Acum, 13 ani mai tîrziu, puterile executive regale fuseseră concentrate în mîinile primului ministru, iar Mihai era, din nou, șeful statului doar cu titlu).

La începui, generalul Antonescu a avut sprijinul Gărzii de Fier, o mișcare politică naționalistă cunoscută și sub numele de

"l egiunea Arhanghelului Mihai" și care împrumutase o pane din ideologie de la Partidul Național-Socialist al lui Adolf Hiller și de la mișcarea fascistă a lui Beniio Mussolini. Garda de Pier, ai cărei fruntași nu aveau experiență la conducerea afacerilor de stat, era dominată de aripa mai radicală și mai vociferantă. Acțiunile ei politice au avut ca rezultat asasinarea a doi prim-miniștri Xlon G. Duca, în 1933 și Armand Călinescu, în 1939) cît și a unui număr de oameni politici, unii notabili, alții notorii

în timpul celor cinci luni în care Garda de Pier a împărțit conducerea țării cu generalul Anionescu. unii din legionari au comis crime și abuzuri fală de evrei, față de unii membri ai pari ielelor politice tradiționale și au împușcat pe foști miniștri din guvernele precedente închiși lajilava. aștepiînd să apară în fața tribunalului pentru a fi judecați. în cele din urmă. în ianuarie 1941, confruntarea dintre generalul Anionescu și Garda de Pier a avui loc. în acest conflict, Anionescu a primii sprijinul lui Adolf I filler și cu ajutorul armatei române a înăbușii rebeliunea legionară.

Cu sau lără știrea lui Hiller, o parte a conducătorilor și a

membrilor legiunii s-au refugiat în Germania cu ajutorul oficialităților germane. Acolo, căpătînd azil, ci au fost încazannați în apropiere;i lagărelor de muncă, și unii din ci au lucrai în instalațiile industriale. Cu loate că Hiller nu a făcui ah uz de ei. pentru Anionescu acești refugiați au constituit o amenințare continuă și ascunsă.

Anionescu a izbutii să restabilească ordinea și cu aceasta a relăcut încrederea populației în viitorul țării. România avea multe răni de vindecai deoarece politica lui Carol al Il-lea a dus la pierderea Basarabiei, a Bucovinei de Nord, a Transilvaniei de Nord și a Cadrilaterului dobrogean

în această vreme, politica Statelor Unite în România avea ca scop redresarea încrederii în puterea democrațiilor din Apus, în special după prăbușirea f ranței. La 12 mai 1941, Cordell Hull, secretarul de stat, clarifică linia de conducere americană, cetind ministrului plenipotențiar la București, franklin Mott Gunther, să- i transmită lui Ion Anionescu că "guvernul și poporul Statelor Unite au înlăturat orice îndoială cu privire la poziția adoptată, neîntclcgînd să rămînă pe tușe, ci dimpotrivă, intenlionînd să joace un rol în rezistența împotriva forțelor agresiunii".' Par poziția nesovăi- toare a democrației atlantice nu are elcctul dorit asupra lui Anionescu.

Pin cele povestite de prietenii săi, trimisul american "iubea munții și era mulțumit în România".[18] [19] într-o scrisoare către pre- ședințele Roosevelt, franklin Moli Guniher anunță că a închiriat o vilă la Predeal în apropierea de cea a generalului Amonescu. Scrisoarea era însoțită de (olografii în care Guniher apărea alături de regele Mihai, sau pe skiuri pc lîngă Ion Anionescu. Datorită felului său deschis și sincer de a comunica cu cei dimprejurul său, Guniher a creai legături prietenești cu pcrsonaliiăți din guvern și din via|a românească, asigurindu-și multe uși deschise.

Citind astăzi rapoartele uimise la Washington, putem să reconstituim portretul generalului Anionescu așa cum l-a zugrăvii diplomatul american. Dinsul îl considera pe premierul român drept o "persoană onorabilă" care "acționa în ceea ce credea el că este interesul României" [3] Anionescu părea să lie impresionai de "puterea germană" și era "credul" în ceea ce privea intențiile nemților cu privire la Iloria Sima, fostul vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și comandantul mișcării legionare[4] Din rapoartele lui Guniher reiese că Anionescu avea convingerea că Germania va cîșliga războiul cu Marea Britanic și găsea jusiilicarea pentru alianța cu țările Axei Roma-Bcrlin în teama

18 foreign Relation of the United States. 1941. Vol. I. p. 309.
19 Private eoiniinieałion from professor .laeques Vergolli.

față de intențiile Uniunii Sovietice și în dezastruoasa domnie a lui Carol al II-lea.[5] Tot din telegramele trimise la Washington, allăm că Anionescu era antibrilanic, dar că în schimb avea o mare stimă față de poporul american [6]

După rebeliunea legionară din ianuarie 1941, Ion Anionescu a continuat să îndrepte politica externă pe direcția trasată pe vremea cînd împărțea puterea cu Garda de Eier, linie enunțată de Corneliu Zelea Codreanu, fondatorul "Legiunii Arhanghelului Mihai". Acesta declarase că "48 de ore după victoria Legiunii, România va fi aliată cu Roma și cu Bcrlin-ul". România a aderai la Pactul Tripartit, la 27 noiembrie 1940.

Guvernul american privea cu mare îngrijorare transformarea Europei într-o tabără armată a puterilor Axei. Secretarul de stat Huli comunica trimișilor americani din capitalele țărilor neutre din Europa, printre care specificase și Bucureștjul, instrucțiuni detailate care cuprindeau între altele următoarele: "în această perioadă crucială a luptei împotriva forțelor agresiunii totalitare mondiale, doresc să subliniez că obligația fiecărui reprezentant al acestui guvem în străinătate este de a contribui prin puterile sale, în orice mod poate, la ducerea la capăt cu succes al acestei bătălii".[7]

3. PRIIS. 1949, Vol. I. p. 276.
4. ***Ibid.,*** p. 291.
5. ***Ibid.***. p. 286.
6. ***Ibid.,*** p. 287.
7. BRUS. 1941. Vol. I, p- 309.

Gunlher a urinării cu atenție evenimentele din România și a făcut tot posibilul pentru a proteja viața și interesele cetățenilor americani. El a izbutit să mențină deschise căile de comunicații cu membrii guvernului și cu fruntașii partidelor din opoziție, ca și cu cei mai de vază din sectoarele industriei, a finanțelor și a comerțului.

Cu toate că era în termeni buni cu generalul Antonescu,[20] pe care-1 întîlnea adeseori seara cînd își plimba cîinii la Predeal, Gunther a continuat să comunice la Washington nemulțumirea sa față de tratamentul pe care regimul îl acorda evreilor.[21] Gunther releva lotuși în depețele sale că acest tratament era mai blînd decît în orice regiune din Europa ocupată de nemți. El a ținut la curent pe secretarul de stat cu măsurile legislative și administrative menite a reduce influența comunității evreiești.

20 ***Ibid.,*** p. 276.
21 ***Ibid.,*** Vol. II, pp. 874-878.

El a indicat și acțiunile pe care le-a inițial pentru a proteja bunăstarea cetățenilor americani și pentru rezolvarea problemelor cauzate de blocarea bunurilor românești din Statele Unite.[22]

La 22 iunie 1941, simultan cu atacul armatei germane asupra Uniunii Sovietice, forțele armate române au trecut Prutul. Gunther transmite la Washington declarația de război românească adăugind că "cele două proclamații date de generalul Antonescu, una către țară și aha pentru armată, dezvăluie că a sosit momentul de a duce un război sfînt, dc a lupta alături dc marele popor german pentru a menține civilizația lumii, pentru a spăla umilințele și nedreptatea prilejuită de ocupația de acum un an a Basarabiei și a Bucovinei de Nord, de a elibera pe frații însclăviți și de a reface onoarea bisericii și a căminelor profanate de un cotropitor păgîn".[23]

Curînd după ce Antonescu și-a refăcut cabinetul în urma rebeliunii legionare, trimisul american și-a dat seama că primul ministru este mult mai îndatorat lui Hitler pentru că l-a ajutat să restabilească ordinea în România. Gunther a sperat că poate tempera zelul generalului Antonescu față de cancelarul german. El nu știa că și conducătorul român a impresionat favorabil pe Hiller cu postura sa militară și cu sinceritatea vorbelor sale.[24] Antonescu a fost îneîntat de încrederea fiihrer-ului după cum notează în amintirile sale dr. Paul Schmidt, interpretul lui Hitler.[25] Se pare că Antonescu a fost singurul conducător european cu care Hitler a discutat în prealabil, planurile sale de atatc cu privire la Rusia.

Chiar după începerea campaniei împotriva Uniunii Sovietice, Gunther a sperat că poate reduce participarea României în război. Fruntașii partidelor politice urmăreau același lucru. Iuliu Maniu, președintele Partidului Național-Țărănesc, cel mai popular partid politic, mărturisea diplomatului american că el se împotrivește "la orice înaintare a armatei române dincolo de Nistru".[26] [27] [28]

După ce Mihai Anlonescu (poreclit Ică dar care nu era rudă cu generalul) a preluat conducerea Ministerului Afacerilor Externe, în august 1941, Gunther raportează la Washington

22 FRUS. 1940. Vol. II, p. 780.

23 FRIIS. Vol. I. p. 315.

24 David Irving. ***Hitler's War,*** Vol. I, p. 200.

25 Dr. Paul Schmidt. ***Statist an)diplomatischer Biihne.***

26 FRUS. 1941, Vol. 1. p. 318.

27 FRUS. 1941, Vol. 1, p. 319.

28 M. Manoliu-Manea, ed. ***The Tragic Plight of a Border Area: Bessarabia and Bucovina,*** pp. 221-231. Vezi si FRUS 1941, Vol. I, p. 326.

esența convorbirii pe care a avut-o cu acesta. între allele, Gunther comunică la Washington doleanța interlocutorului său "către democrațiile din Vest pentru a găsi o formulă de acdlnodare cu Germania, peniru a scăpa Europa de primejdia comunistă, de panslavism și de imperialismul rusesc. Din cîie șiiu, la Washington nu s-a luat în considerare această intervenție.

Din proprie inițiativă, dar cu aprobarea forurilor superioare, Brutus Coste, însărcinatul cu afaceri al României la Washington, are, la 4 septembrie 1941, o întrevedere cu secretarul de stat Cordell Hull, peniru a-i prezenta o trecere în revistă a politicii române față de Uniunea Sovietică.[14] Acțiunea lui Coste avea două scopuri. Primul de a aduce la cunoștința secretarului Huli recucerirea celor două provincii românești care cu un an înainte fuseseră evacuate sub amenințarea unei invazii armate, și al doilea, de a clarifica din nou, situația legală a acestor regiuni. Coste a subliniat că România nu are revendicări teritoriale față de Uniunea Sovietică. Forțele annate românești au pătruns în teritoriul sovietic înaintînd pînă la rîul Bug, trecînd frontiera legală între cele două state, cu scopul limitat de a distruge instalațiile militare și fortificațiile de natură ofensivă. Ele vor ocupa această regiune doar în mod temporar. O dală ce aceste operații sînt terminale, a continuat comunicarea lui Coste, misiunea de luptă a forțelor armate românești ia sfîrșit. Brutus Coste era fenn convins de sinceritatea declarațiilor pe care le făcea cu privire la intențiile guvernului român.

Mihai Anlonescu exprimase aceleași idei într-o întrevedere prealabilă cu Gunther și citățm din telegrama la Washington: "Generalul Anlonescu are de gînd de a pătrunde doar pe o distanță rezonabilă dincolo de Nistru, poale pînă la rîul Bug, peniru ca în viilor România să fie ferită de atacurile repetate la care a fost supusă în trecut".[29] Dar, în timp ce Mihai Anlonescu asigura pe americani dc intențiile guvernului, generalul Antonescu destăinuia lui I lider dorin|a sa de a ocupa nu numai Odessa, dar și orașul Simferopol împreună cu întreaga Criincc, pentru a împiedica dezlănțuirea de atacuri aeriene asupra orașelor românești.[30]

În scurtă vreme, cînd generalul Antonescu a ordonat armatei române să sprijine opentțiilc militare germane dincolo de Nipru și de Bug, Cordell Hull a notat în carnetul său de

29 FRUS, 1941, Vol. I, p. 326.

30IS. Andreas I lillgntbcr. ***Slmitxniariner midDiplomaten,*** p. 619. citat în George ('iorănescu. ***Uexxarabia-Dixputedl.mulbetween Kaxt mid ll'est,*** p. 140.

însemnări zilnice: "am fost înșelați". Acest incident a contribuit la lipsa de interes pe care Departamentul de Stal l-a avut tot timpul războiului cu privire la soarta României și la negocierile dc la Cairo.

De asemenea, ilustrează lipsa de coordonare între deciziile generalului Antonescu în negocieri cu nemții și activitatea diplomatică a ministrului său de Externe. Aceeași situație s-a repetat și în anii următori și a creat confuzia între demersurile lăcule dc Mihai Antonescu pentru a iniția negocierile armistițiului și declarațiile Mareșalului cu privire la condițiile minimale pe care ar fi fost dispus să le accepte.

Atacul aviatici japoneze asupra Hotei americane și declarația de război a Germaniei naziste a creat o nouă problemă pentru conducătorii politici români. Aceasta a fost soluționată la 12 decembrie 1941, cînd România a declarat război Statelor Unite.[31] Eranklin Mott Gunther era grav bolnav în România și a murit peste cîteva săptămîni. Legația americană a fost închisă și interesele Statelor Unite au fost girate dc mitțis'iru) Elveției pe toată durata războiului.

Politica externă a lui Antonescu a pus România în cea mai neobișnuită poziție în relațiile sale cu țările vecine. Cînd generalul Antonescu a preluat controlul asupra guvernului cu sprijinul Gărzii dc Pier în septembrie 1940, el a aliniat |ara Germanici. Germania era cea care sfătuise România să cedeze fără luptă, în timpul unei perioade tragice de șase săptămîni, Basarabia și Bucovina de Nord lLR S.S.-ului, nordul Transilvaniei Ungariei și sudul Dobrogei Bulgariei. Peste toate acestea, trecînd de partea Germaniei, România se alia temporar dc aceeași parte cu Uniunea Sovietică și, prin aderarea la Pactul Tripartit, de aceeași pane cu ceilalți dușmani ai săi potențiali, Bulgaria și Ungaria România era înstrăinată acum de foștii săi aliati și vecini. Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia. Această schimbare a politicii a fost anunțată ca un triumf al voinței poporului. în timp ce Antonescu credea că acest curs nou va salvgarda existența națiunii, granițele sale și revendicarea de către ea a fostului său teritoriu, noua politică externă îi făcea pe majoritatea românilor să dea din cap a neîncredere l:a ros, de la început, credibilitatea guvernului în ochii propriului popor și ai reprezentanților guvernelor străine

Situația a devenit și mai bizară după 12 decembrie 1941, cînd Statele Unite au refuzat să recunoască starea de război cu România, pretinzând, și pe bună dreptate, că liderii României

31 PRUS. 1941. Vol. I. p. 591.

erau simple marionete și nu reprezentau voința poporului. Antonescu a făcut cunoscut că România nu se va angaja în nici o acțiune ostilă Amcricii - aliate la vreo 5()(X) <le mile depărtare. Dar cîteva luni mai tîrziu dorința Statelor Unite de a ignora politica țărilor satelit și de a le scuti de o declarație de război oficială, a fost subordonată nevoii de cooperare armonioasă între Aliați.

Chiar înainte ca Statele Unite să se implice formal în războiul european, Sialin căutase să obțină anumite concesii din partea Marii Britanii, prin intermediul Pactului anglo-sovictic. l a începui Winston Churchill, primul ministru britanic, a șovăit să dedare război țărilor satelit. 1:1 i-a telcgralîat lui Sialin la 4 noiembrie 1941: "Vă rog lotuși să analizați dacă esic într-adevăr bine ca Marea Britanic să declare război finlandei, Ungariei și României în acest moment".[32] 1:1 pivtindea că dominioanele erau împotriva unei declarații de război și că un astfel de act i-ar îndepărta pe prietenii Angliei din acele țări. Dar Sialin nu era dispus să accepte poziția britanicilor și continua să facă presiuni pentru o declarație de război ca și pentru o stabilire din timp a problemelor politice postbelice. Americanii erau îngrijorați că britanicii, dornici să asigure continuarea participării sovieticilor la război, își abandonau poziția inițială.

Dezbaterea care pont isc ca o cerere de a declara război acelor țări care, împreună cu Germania, își trimiseseră armatele în Rusia se extindea acum astfel încîi să includă stabilirea granițelor postbelice din vestul Uniunii Sovietice. Statele Unite au încercat să se mențină pe poziție susținînd că politica amcriciuiă postbelică fusese exprimată în (’arta Atlanticului.[33]' Herbert I cis, fost cadru mediu în Departamentul de Stal, susținea că "Churchill ajunsese la concluzia că nu va fi posibilă o cooperare militară bună cu adevărat dacă deschiderea liderilor ruși nu putea fi îmbunătățită, iar aceștia tăcuți să fie mai încrezători".[34]

Stalin afirmase că încrederea reciprocă și lucrurile spuse cu claritate între aliați nu puteau exista fără obiective de război explicite și fără planuri postbelice. Cînd ministrul de Externe Anthony Eden (ulterior lord Avon) s-a deplasat la Moscova, în a doua jumătate a lui decembrie 1941, el a descoperit că pentru cooperarea sovieticilor era necesar un preț. Stalin dorea o înțelegere scrisă care să acopere recunoașterea frontierelor europene de atunci ale Uniunii Sovietice (adică Țările Baltice, estul Poloniei, estul Finlandei, Basarabia și nordul Bucovinei,

32 Winston ('liurchill, ***The (irtiotl .tllitnue.*** p. 527.
33 b'RIIS, 1941, Vol. 1, pp. 86-88.
34 Herbert Feis, ***('hun hill. Roosevelt, Stalin,*** p. 24.

teritorii ce deveneau "pămînl sovietic" ca urinare a Pactului 1 litler-Stalin din 1939). El vroia de asemenea să se ajungă la o înțelegere asupra problemelor politice și teritoriale postbelice, chiar dacă aceasta ar fi necesitat un protocol secret adăugat tratatului.

Churchill, care se întorcea de la a doua sa întîlnire cu președintele Roosevelt la Washington, a transmis o cahlogramă privind dezacordul său în privința poziției sovieticilor față de cabinetul său, afinnînd că cererile lui Stalin erau "în contradicție directă cu primul, al doilea și al treilea articol din Carta Atlanticului".[35] Statele îTnile erau împotriva înțelegerilor secrete dintre aliați și împotriva oricărei înțelegeri care să angajeze schimbări ale granițelor înaintea une[conferințe de pace.

în acest punct am înțelege mai bine relațiile româno-americane dacă am analiza mobilurile din spatele politicii celor trei mari puteri aliate. Ele erau în primul rînd preocupate de supraviețuirea propriei lor entități politice, concomitent cu păstrarea tuturor caracteristicilor societății lor, cu minimum de pierderi sau pagube. Aceasta însemna mai presus de toate, încheierea cu succes a războiului cu Germania și, în cazul puterilor anglo-saxone, a conflictului cu Japonia.

Dar cum anul 1942 sosise, Churchill, care ținuse Anglia în luptă de una singură împotriva Germaniei timp de 12 luni, era domic să mențină Uniunea Sovietică de partea sa. Amintindu-și de vara lui 1939, cînd Stalin și-a pierdut încrederea în Anglia și Franța în favoarea Germaniei naziste, Churchill nu dorea să vadă Uniunea Sovietică trecînd iarăși de partea cealaltă. Prețul cerut de Stalin era o recunoaștere formală de către Aliați a noilor granițe ale Rusiei europene, ceea ce, de fapt, era o confirmare a lîrgului pe care el îl făcuse cu Hitler. Colac peste pupăză el mai cerea și baze militare în România.[36]

înir-o conversație cu subsecretarul de stat Sumner Welles, ambasadorul britanic, lord Halifax, a declarat: "Trebuie prin urinare, să recunoaștem că refuzul nostru de a satisface cererea lui Stalin poate fi sfințitul oricăror perspective de colaborare fructuoasă cu sovieticii în interesul nostru comun și ar putea încuraja ca politica sovieticilor să se schimbe în favoarea urmăririi unor țeluri pur egoiste cu consecințe incalculabile pentru perioada postbelică"." Welles se întreabă cu tristețe "cum ne putem imagina că va fi pacea dacă, în această etapă

35 Winston Churchill, ***The Grand Alliance,*** p. 360.

36 FRU.S, 1942. Vol. III. p. 5(X), - ***Summary ofdisctissions with Stalin*** by Anthony Brien, Foreign secretary, as communicated by U.S. ambassador Winant - 19 January 1942. Vezi și ***State Departament memorandum,*** p. 508.

timpurie a războiului, guvernul britanic și noi înșine am fost de acord să vindem milioane de oameni care vedeau în noi speranța lor în viitor...".[37] [38]

Cînd președintele Roosevelt a tăcui excepție afinnînd "o înțelegere secretă care să garanteze Uniunii Sovietice restabilirea frontierelor sale din 1941 nu era o chestiune ce se putea discuta în acest moment",[39] ambasadorul britanic a replicat arătînd caracterul practic a) unui asemenea pas: "Cooperarea rușilor nu se poate asigura în timpul războiului dacă Rusiei nu i se dau garanții de această natură".[40] Halifax a subliniat, de asemenea, că afirmația sa poale părea cinică, dar punînd în balanță cele două alternative nu avea sentimentul că "satisfacția autoguvernării de către popoarele baltice putea fi comparată ca importanță cu asigurările că Uniunea Sovietică va merge cu loialitate pînă la capătul războiului, și, poate chiar mai important, va coopera cu Statele Unite și Marea Britanie după război".[41]

Stalin pretindea că problema aprobării cererilor sale era un "test de sinceritate" pentru democrațiile din Vest. El a întrebat, conform unui rezumat al Ministerului de Externe, "dacă frontiera pe care Hitler a violat-o va fi restabilită".[42] Guvernul britanic a sugerat odată Departamentului de Stat că se puteau da asigurări imediate unei cereri din panea U.R.S.S. de stabilire de baze sovietice în teritoriile învecinate, din moment ce "ideea stabilirii de baze militare de către o țară pe teritoriul alteia a fost pusă în aplicare chiar și de Statele Unite".[43]

O chestiune care preocupa Ministerul de Externe era aceea de a se conforma "cererii lui Stalin fără a încălca Carta Atlanticului".[44]

Dictatorul absolut al Rusiei a răspuns, după cum scria Herbert Peis, "Cînd Eden se referise la principiile ('anei Atlanticului, Sialin remarcase că crezuse că acea cană era îndreptată împotriva celor ce încercau să obțină dominarea lumii, dar începea să arate ea și cum era îndreptată împotriva Uniunii Sovietice".[45]

Cererile lui Sialin. exprimate cu tărie chiar și în timp ce

---

37 ***Ibid.,*** p. 518, - ***Memorandum of conversation*** de Subsecretarul de Stat Sumner Welles - 28 February 1942.

38 ***Ibid.,*** p. 520.

39 ***Ibid.,*** p. 521.

40 ***Ibid.,*** p. 513.

41 ***Ibid.,*** p. 511.

42 FRIIS, 1942, Vol. Ill, p. 514.

43 ***Ibid.,*** p. 513.

44 ***Ibid.,*** p. 513.

45 I Icrbcrl l'cis. ***Chimhill, Roosevelt. Stalin,*** p. 27.

anuala sovietică se clătina sub loviturile inițiale ale invaziei gennane, fixau cadrul pentru viitorul conflict care există încă și astăzi între list și Vest. I ară îndoială ele au afectat contactele neoficiale cu reprezentanții țărilor din Europa dc Est Britanicii, care se temeau că dacă nu recunoșteau granițele dc vest ale lui Sialin vor pierde participarea sovieticilor la război, erau fără tragere dc inimă gaia să accepte. Dc vreme ce ei doreau să-l oblige pe Hitler să ducă război pe două fronturi, Churchill a luat asupra sa sarcina tic a-l convinge pe președintele Roosevelt să înmoaie intransigenta Amcricii Americanii, în frunte cu secretarul de stat Cordell Hull, care își învățaseră lecția din evenimentele primului război mondial și Conferința de Pace de la Versailles, se fereau de orice aranjamente, dorind să stabilească toiul la masa negocierilor, după război. Cum Roosevelt se concentra asupra evenimentelor din Pacific, responsabilitatva lui Churchill în privința aranjamentelor cu Uniunea Sovietică a sporit. N-a lost greu pentru englez să realizeze că pentru a se asigura că Sialin rămîne în război democrațiile din Vest vor trebui să deschidă un al iloilca front și să f ie dc acord cu granițele din 1941 ale Uniunii Sovietice.

Semnale confuze pluteau pe la urechile contactelor neoficiale din |ărilc est-europcnc. Această confuzie era urmarea pozițiilor adoptate de diferiți reprezentanți ai Vestului Cum s-a aliat ulterior, Uniunea Sovietică tivea succes la toate documentele strategice ale britanicilor prin spioni sus puși în guvernul britanic. Este eît se poale dc normal a trage concluzia că suspiciunile sovieticilor erau legale dc intențiile democrațiilor din Vest față de Europa dc Est.

Septembrie 1987

BOMBA ATOMICĂ GERMANĂ

Inspectînd rafturile unei librării din împrejurimi, am dat peste o carte ce mi-a stîmil curiozitatea, deoarece sînt interesat de evenimentele recentului război mondial. Cartea este intitulată *Bomba atomică germană* și esie scrisă de un cunoscut istoric englez, David Irving.[46]' Dînsul esie autorul a multor cărți referitoare la întîtnplările și personalitățile din cel de-al doilea război mondial, ele fiind bazate pe multe surse inedite, dintre care și arhivele Marelui Stal Major German.

---

1 <>()

46 David Irving. ***The (iermon Atomic Bomb. Simon &.*** Schuslet L967.

în trecut am fost convins că Germania nazistă nu ar fi cî.știgal războiul, chiar dacă nu ar fi suferit dezastrul din Peninsula Balcanică ca urmare a acțiunilor armatei române la 23 august 1944. Eram curios să aflu dacă eram corect în concluzia mea, deoarece îmi lipseau dale precise cu privire la progresul pe care îl făcuseră savanții germani pentru realizarea bombei atomice.

Unii cercetători istorici au convingerea că dacă actul regelui Mihai nu ar fi avut loc în august J944, războiul în Europa s-ar n prelifagfit cu £ase țyni.[4]în anumite cbrfcliri, s-a vînturat ideea năstrușnică după care, în acest tăȘtithp.'săvârîții germană ar-0 putut să ■perfecționeze bomba atomică. Această armă teribilă, pusă la,.dfs- poziția comandamentului suprem, ar fi putut modifica suficient ecuația forțelor angajate în luptă pentru ca victoria să revină' Germaniei. Propunătorii unei asemenea teori nu ia în seamă, voit sau din ignoranță, că Germania nu dispunea de un avion capabil de a transporta bomba deasupra Angliei sau a Statelor Unite și că generalii nemți s-ar fi opus ca această armă să fie folosită în Germania ocupată. Americanii, pe de altă pane aveau capacitatea de a duce bomba deasupra teritoriilor inamice și nu ar fi ezitat să bombardeze un oraș german, după cum nu au ezitat în august 1945, să distrugă Hiroshima, în Japonia.

Pentru a mă lămuri mai precis cu privire la viabilitatea acestei idei bizare, am înșfăcat volumul și l-am citit în grabă, căutînd să pun cele descrise de David Irving în perspectiva zilelor tragice ale războiului.

Irving a publicat cartea acum douăzeci de ani și am fost mirat că nu am dat de ea mai de mult. Volumul pe care l-am cumpărat fusese tipărit în 1983, și era o republicare a textului original. Autorul are un stil limpede, ușor de citit. El a trial suie de documente și a izbutit să alcătuiască o povestire curgătoare care înlesnește urmărirea evenimentelor și a detaliilor enumerate în paginile cărții. Avînd la dispoziție nu numai arhivele diferitelor institute de cercetări științifice care studiau metodele de fragmentare a nucleului atomic, dar și cele ale Armatei, ale Ministerului Aviației și ale departamentelor economice, Irving ne călăuzește prin labi— rimele documentației monumentale generale de savanții nemți. El urzește firele călăuzitoare care ne conduc prin pădurea de studii, rapoarte, comunicări, (raiale ș a tn.d. avînd tenacitatea unui tînăr p repel tear în timpul sezonului de vînătoare.

în acest volum descoperim îngrijorarea conducătorilor englezi și americani cînd sînt sesizați de către scrisorile savanților din domeniul nuclear de posibilitatea ca cercetătorii germani să perfecționeze mai întîi bomba atomică Întîlnim, între alții, savanți de talia lui Quo Hahn, chimistul german care a fost

răsplătit cu premiul Nobel pentru dezagregarea atomului de uraniu, și pe Wemer Heisenberg, un strălucit teoretician pe tărimnl mecanicii cuantice, care nu a putut să creadă pînă la slîrșitul războiului că Germania pierduse cursa atomică. Toate personalitățile care au luat parte la Conducerea războiului, de o pane și de cealaltă a frontului, își fac apariția în acest volum.

Este interesant că am găsit pe paginile cărții detalii care nu-mi erau cunoscute, ale ultimei întrevederi pe care tnarșalul Ion Anionescu a avut-o cu Adolf Hiller, la 5 august 1944. Fiihrer-ul dezvăluiește că Germania făcea experiențe cu noi explozive care reprezentau saltul cel mai considerabil făcut cu privire la creșterea forței distructive, de cînd s-a descoperit praful de pușcă. în darea de seamă a întrevederii, găsită în arhivele oficiale germane, răspunsul Mareșalului indică o sensibilitate neobișnuită și rar observată în firea lui.

"Cînd Fiihrer-ul precizează că în viitoarele faze ale cercetărilor, descrise de un autor german, se va ajunge la dezagregarea materiei, ceea ce va produce catastrofe de dimensiuni nebănuite, Mareșalul a răspuns că speră ca aceste noi explozibile capabile de a distruge lumea, să nu lie folosite în timp ce trăiește el".

Hiller a continuat să spună că el a interzis întrebuințarea armelor noi atîta vreme cît nu au fost puse la punct și măsurile de contracarare. Conducătorul german mărturisește lui Anionescu că Germania avea patru arme secrete, între care bomba zburătoare V-l și racheta V-2 nu erau decîl cele dintîi. Cea de-a treia, a spus Hitler era o annă de o forță distructivă atît de mare înelt orice urină de viață este distrusă pe o rază de 3—4 kilometri de la centrul exploziei. Fie că cel care a compus darea de seamă a întrevederii, fie chiar cancelarul german, a omis să ne indice care era cea de- a patra annă secretă gennană.

în ciuda destăinuirilor conducătorului gennan, progresele sâ- vanților nu au fost suficient de rapide. Cu toate că la declanșarea războiului cercetătorii de la institutele de studii Kaiser Wilhelm din Berlin și Miinchen erau mai avansați în studierea dezagregării atomului decîl colegii lor din cîmpul aliat, aceasta nu mai era situația la slîrșitul anului 1944. Distrugerea uzinelor producătoare de apă grea din Norvegia, a uzinelor de rafinare a minereului de

uraniu, a fabricilor de unelte de precizie care făureau piesele necesare instalațiilor nucleare, toate acestea au încetinit efortul gennan. Astfel că nici cel mai avansat reactor nuclear, cel de la Heigerloch, nu a ajuns, în 1945, să susțină o reacție atomică auto- întreținută.

Pe lîngă dificultățile create de bombardamentele aliate,

David Irving dezvăluie că documentele care le-a cercetat au arătat că savanții germani nu au avut ca țel mărturisit fabricarea bombei atomice, ci urmăreau să obțină o nouă sursă de energie, independentă de resursele existente, modeste, și deci să reducă nevoile energetice ale industriei și ale economiei de război. Eșecul savan- ților gennâni de a construi un reactor atomic care să fie capabil de funcționare, se datorește, spune David Irving, faptului că ci nu au fost capabili să convingă pe conducătorii lor politici de importanța proiectului nuclear. Din această pricină nu li s-au pus la dispoziție resursele necesare pentru realizarea planurilor.

înlr-adevăr, că revelațiile lui David Irving sînt fascinante pentru cei interesați în istoria contemporană și merită de a fi citite de toți cei care au un gol în șirul evenimentelor din cel de-al doilea război mondial. Eu, pe de altă parte, am fost satisfăcut să aflu confirmarea faptului că anna atomică nu ar fi fost la dispoziția comandamentului suprem gennan nici dacă războiul ar mai fi durat un an.

CAPITOLUL VI

PORTRETE

REGELE MIHAI

Și astăzi, în anul 1980, regele Mihai este o figură impunătoare. Fața lui a rămas neschimbată, așa cum arăta în imaginea gravată pe timbrele românești tipărite în 1940, doar că trăsăturile feței s- au maturizat. Spătos și înalt, cu părul brunei, cu privirea pătrunzătoare, cu zîmbetul rar, dar cuceritor, regele Mihai este lot atît de rezervai și modest cum era pe vremea cînd avea de-a face cu mareșalul Antonescu sau cu marașelul Tolbuhin sau cu alte mărimi ale puterilor autocrate și dictatoriale care s-au amestecat în treburile României în ultima jumătate dc veac.

Și astăzi Regele a rămas devotat idealurilor democratice, respectului drepturilor individuale și a independentei Țării Românești. Aceste convingeri l-au transformat în 1944 dintr-un tînăr sfios, într-un înfocat luptător pentru libertate, libertatea românului și a Romfniei.

Ateste convingeri l-au făcut să-și unească eforturile sale cu cele ale partidelor politice tradiționale românești pentru a scoale România din catastrofala alianță cu Germania hiileristă. Și aceleași convingeri l-au făcut să lupte împotriva amestecului Uniunii Sovietice în afacerile interne ale României. Aceleași convingeri 1- au făcut să se opună acțiunilor Partidului Comunist care, sub conducerea liii.Gheorghiu-Dej, a lui Ana Pauker și Vasile Luca se transformase într-un instrument docil al politicii expansioniste sovietice.

Convingerile democratice ale Regelui Mihai l-au făcut să se opună atît dictaturii mareșalului Antonescu cît și celei a Partidului Comunist Suveranul român a încercat să potejeze drepturile celor asupriți sub Antonescu cît și ale celor arestați de regimul Partidului Comunist al lui Gheorghiu-Dej

îmi aduc aminte de interesul său pentru cei prigoniți cîj0 înainte de 23 August 1944, primea în secret, la Palatul Regal pe

luliu Maniu, pe Constantin Brălianu, pe Titel Petrescu, pe Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentanți ai partidelor politice din opoziție, dar și pe Dr. Fildennan, care era șeful comunităților evreiești din România, ca să-l pună la curent cu cele ce se desfășurau îp preajma lor și să asculte părerile lor.

După 0 martie 1945, interesul Regelui pentru cei asupriți rămăsese tot așa de aprig, - el încercînd să modereze excesele guvernului Ciroza. Opoziția sa la acțiunile acestui guvem, care nu făcea decît să execute ordinele Partidului Comunist sub conducerea lui Gheorghiu-Dej, au dus la confruntarea finală de la 30 decembrie 1947, cînd a fost forțat să abdice.

îmi amintesc, ca și cum s-ar 0 întîîinplal ieri, de calmul cu care regele Mihai a întîmpinai amenințările lui Gheorghiu-Dej care venise în audiență cu decretul de abdicare și cu un pistol în buzunar, după ce înconjurase reședința regală cu tancuri și detașamente ale diviziei "Tudor Vladimirescu", singura unitate militată în care partidul comunist avea încredere.

Cu același calin, cu cîțiva ani înainte, la 23 august 1944, discutase cu mareșalul Antonescu alternativele pe care Țara Românească le avea în acele momente tragice cînd frontul din Moldova fusese străpuns, fiind lipsit de ultimele unități blindate germane. Cînd Antonescu nu putea să sugereze decît continuarea războiului alături de Gennanoia hitleristă, în ciuda pierderilor considerabile suferite de armata română și de populația civilă și în ciuda distrugerilor provocate de bombardamentele aeriene aliate, regele Mihai nu a avut altă cale decît să-l demită din funcția de priin-ministru.

Calmul cu care a acționat regele în fața pericolului personal la care s-a expus a impresionat pe cei care în acel moment erju prezenți în jurul său, Grigore Niculescu-Buzești, viitorul ministru de Externe, Ion Mocsonyi-Stîrcea, generalii Constantin Sănătescu și Aurel Aldea, cît și pe scriitorul acestor rînduri. Consecințele acțiunii regale, sprijinită cu totul de conducătorii politici ca luliu Maniu, Constantin Brătianu, Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu, au fost recîștigarea independenței naționale, revenirea la politica tradițională de alianță cu puterile din Vest, recucerirea necontestată a Transilvaniei de Nord și din păcate pierderea temporară a Basarabiei și a Bucovinei de Nord.

în 1878, Mihail Kogălniceanu apăra în Camera Deputaților cedarea Basarabiei Imperiului Țarist drept prețul necesar pe care România îl plătea pentru cîștigarea neatîmării . De asemenea, în 1944, regele Mihai a considerat că pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord era prețul pe care România trebuia să-l plăească pentru recîștigarea independenței

politice. Evenimentele ulterioare,

105 asupra cărora el nu avea vreun control, au anulat în timp de cîteva luni acest cîștig. Dar prin acțiunea lui curajoasă, regele Mihai a polarizat în jurul său curentele politice și, în tradiția marilor domnitori ai Țărilor Românești, s-a identificat cu interesele națiunii.

Adevărații români de pretutindeni nu l-au uitat pe regele Mihai al României!

30 iunie 1983

REGELE CAROL AL II-LEA

Iubea uniformele și paradele. Rareori l-am văzut purtînd altceva decît o uniformă militară. Fiind coleg de școală al prințului Mihai, am avut multe ocazii de a-1 înlîni pe Regele Carol în timpul celor opt ani în care am fost legat de acea școală.

Carol era foarte interesat de ridicarea nivelului cultural al țării și cred că vroia să formeze un nucleu de tineri bine pregătiți, înainte de a dezvolta sistemul de învățămînt. Iii a organizat printre altele Institutul de Studii Sociale sub conducerea profesorului Dimitrie Guști și de asemenea Fundația pentru Literatură și Ană, care îi publica în fiecare an pe clasici și pe scriitorii noi, în ediții care erau la îndemîna tuturor, la prețuri rezonabile. în fiecare an el sponsoriza "luna cărții", cînd în întreaga țară erau organizate expoziții pentru popularizarea literaturii române. El a cerul și a obținut ca Biserica să traducă din nou Biblia în limba modernă.

Am făcut toată această introducere pentru a arăta cum Carol, care avea multe defecte, era sincer interesat de lărgirea orizontului cultural al României și era de asemenea adînc implicat în educația fiului său.

El a organizat în ianuarie 1933, o școală specială care era amplasată îmr-o clădire separată pe terenul Palatului Regal din București. Ea era înzestrată cu personal format din profesori foarte capabili, de liceu și universitari, sub conducerea unui aghiotant militar.

în urma unui proces eliminatoriu, care rămîne un mister pentru mine pînă în ziua de azi, doisprezece elevi au fost rugați să facă parte din această clasă specială pentru a învăța împreună cu prințul. Selecția a fost lăcută inteligent, astfel îneît nu numai să reprezinte țara geografic, ci și clasele sociale și minoritățile. Erau cinci fii de țărani, reprezentanți ai

profesiunilor de militar, meșteșugar și profesor. Era un fiu al unui muncitor al căilor ferate și un fiu de preot. Unul dintre elevi era ungur iar altul era saxon, ambii din

Transilvania și ambii singurii protestanți. Nu erau evrei și nici catolici în această clasă.

Carol supraveghea îndeaproape activitățile profesorilor, programa de învățămînl și treburile generale ale școlii. Apărea de multe ori în clasă, neanunțat, pentru a urmări cum decurgea studiul. El i-a cerul fiului său să aducă pe doi dintre noi la obișnuitele mese de prînz. Pentru a ne scuti de frustrările și anxietățile ce puteau apărea luînd prînzul cu regele și cu diferiți demnitari, ne duceam prin rotație pentru a ne prezenta în mod uniform în fața regalității.

Iama și primăvara, Carol și curtea sa se duceau la Sinaia. Firește, școala îl unna acolo. Eram cazați la Castelul Peleș sub regulamentul strict al unei Academii militare.

Odată, Carol a convins guvernul să doteze școala cu două microbuze special echipate, astfel încît puteam călători la slîrșitul Fiecărui an în cîte o altă pane a țării timp de două sau trei săptămîni. Cu aceste ocazii studiam caracteristicile regiunii și vizitam monumentele istorice și obiectivele industriale.

Tînărului prinț nu i se acordau nici un fel de privilegii speciale, deoarece ni se cerea să-l tratăm ca pe un egal și așa și făceam.

îmi vine în minte un episod, cînd ni s-a dat o sarcină grea într-una din ore. Eram clei și am hotărît prin telefon să dăm foile de hînie albe. Greva organizată a avut un răspuns rapid. în decurs de cîteva orc am fost convocați în biroul particular al lui Carol, toți doisprezece. Ni s-a dat o lecție severă spunîndu-ni-se că nu ne comportăm așa cum ar trebui să o facă niște elevi și am fost obligați să recunoaștem că făcusem un lucru rușinos încerdînd să ne umilim profesorii. Carol vorbea cu suflet și nu a folosit amenințări sau promisiuni pentru a ne convinge să ne purtăm cum se cuvine. Pentru noi însă era de ajuns.

Incidentul mi-a arătat cît de îndeaproape urmărea Carol educația viitorului rege, dar și cît de repede știa Carol să riposteze la provocări împotriva autorității constituite.

Carol avea o personalitate fermecătoare, iar nivelul său cultural era cu mult deasupra mediei. Vorbea lluent engleza, franceza, germana și româna. îi plăcea să-și etaleze în fața noastră bogăția de cunoștințe și deseori ne provoca la un joc în care fiecare dintre noi trebuia să facă într-un timp limitat o listă cu toate denumirile geografice care începeau cu o literă aleasă

dinainte. Cîștiga cel cu lista cea mai lungă Lui Carol nu-i plăcea să piardă, și se crampona de cîștig de multe ori descalificînd anumite denumiri de care nu auzise pînă atunci. Firește, simțeam atunci că și noi puteam trișa.

După opt ani de studiu am ajuns la examenul final, care se spune că deschide tinerilor ușa pentru a păși în lume: bacalaureatul.

In cazul nostru trebuia să susținem examenul în Sala Tronului din palatul Regal, îmbrăcați în haine de gală, purtînd cravată albă și frac. A fost o examinare extrem de minuțioasă în fața unei echipe special selectate de profesori universitari. Carol a fost prezent și și-a petrecut cîleva ore ascultînd răspunsurile noastre. Cînd a părăsit sala, a lăcut-o pentru a se întîni cu Consiliu] de Coroană special convocat pentru a discuta ultimatumul primit din partea Uniunii Sovietice, în care se cerea cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a unui colț al Moldovei.

Este o ironie a sorții că, în ziua în care noi am păsit în lume structura clădită de Carol prin politica sa s-a prăbușit. Pierderea Basarabiei și Bucovinei a fost urmată de pierderea nordului Transilvaniei luat de Ungaria și de pierderea sudului Dobrogei luat de Bulgaria.

La mai puțin de trei luni Carol a abdicat și a părăsit țara fără nici un sprijin din nici o parte sau zonă a țării.

Aceasta a fost ultima oară cînd 1-atn văzul și i-atn vorbit regelui Carol: 27 iunie 1940.

NICOLAE IORGA

Nicolae lorga, care a fost universal recunoscut ca un titan al gîndirii europene, a participat intens la viața culturală, științifică și politică a României, încă de la începutul secolului nostru.

Sînt dintre cei privilegia,i, căci în tinerețea mea am avut prilejul să-l ascult și să-l cunosc. Nicolae lorga venea deseori în clasa liceului pe care îl urmam, ca să ne țină prelegeri, vrăjind tinerele noastre minți cu știința sa; lără îndoială că îi datoresc, în mare parte, atracția pe care o am și azi pentru istoria țării.

Nicolae lorga era o figură impunătoare, înalt, cu o barbă neagră, lungă și cu o voce tunătoare care umplea sala noastră de clasă. Cu toate acestea fiind o fire blajină, ne vorbea molcom, rostogolind pe limbă sunetul "r", înpăitășindu-ne dragostea pe care o avea pentru trecutul țării, în privirea lui caldă, puteai descifra dorința de a ne transmite cele adunate în

decursul anilor, în marile biblioteci europene.

De multe ori, ca secretar al Ligii Culturale, ne invita pe toți din clasă la spectacolele pe care studenții bucureșleni le organizau în sala de teatru de pe bulevardul Schitu Măgureanu.

îmi pare rău că nu am ajuns niciodată să asist la cursurile Universității Populare de la Vălenii de Munte, înființată de Iorga în 1908. în lunile de vară, îl întîlncam pe profesorul Iorga plitnbîndu-se în amurgul zilei pe faleza de la Mangalia, unde avea o vilă modestă.

1 <>8

Nicolae Iorga era un om extrem de acliv și acționa în multe domenii, întocmai ca una din figurile clasice ale Renașterii Nu pol să-ini închipui cum avea timp de toate. El a întemeiat revista "Semănătorul", care a generat un curent puternic în literatura românească, a scris piese de teatru, a fondat ziarul "Neamul Românesc", a publicat tratate de istorie română și universală, cît și suie de alte publicații. Nu este de mirare cînd acum cîțiva ani, cotrobăind prin rafturile unei anticării din Santa Cruz, California, am dat peste o carte scrisă de profesorul Iorga și care cuprindea prelegerile sale ținute la Universitățile din Statele Unite, cu prilejul vizitei din 1929.

Activitatea sa politică nu a atras prea inulți admiratori, cu toate că Nicolae Iorga a fost ales în Parlament din 1907 și că în 1931 a ajuns chiar prim-ministru.

îmi aduc aminte cînd 1-ain văzul ultima oară. Era 27 iunie 1940, cînd a fost invitat la Palatul Regal din Calea Victoriei, să participe împreună cu ceilalți foști prim-miniștri, la Consiliul de Coroană care avea să decidă soarta Basarabiei, în unna ultimatumului sovietic. Fruntea sa înaltă era încruntată și nu ne-a întîmpinai cu vorbe de haz cum o făcea de obicei. Mai tîrziu am aflat că ei a fost cel care s-a opus mai vehement la cedarea Basarabiei și a Bucovinei. Patru luni mai tîrziu, națiunea română a fost zguduită de știrea crimei care a costat viața lui Nicolae Iorga.

Pierderea a fost resimțită nu numai de români, dar și de întreaga comunitate intelectuală a Europei civilizate. S-a spus că omorul său a fost rezultatul unor măsuri pe care le-a luat pe vremea cînd guverna și pe care cei ce au introdus pistolul în viața politică românească nu le agreau.

Așa a căzut falnicul stejar, dar în jurul său semănase multe ghinzi.

IULIU MANIU

Ea 11 noiembrie, ziua tradițională cînd se sărbătorește încheierea armistițiului în primul război mondial, s-au împlinit 40 de ani de cînd (uliu Maniu a fost condamnat și închis în temnițele comuniste, unde, după suferințe grele, a și murit în 1953. Cu toate că nu am fost un membru al partidului pe care l-a condus timp de trei decenii, nu pot să las să treacă această aniversare tragică fără a reaminti imaginile pe care le-am păstrat.

Eram în anul 1943 și fusesem trimis de Regele Mihai să fac aranjamentele pentru a duce în secret la Palatul Regal din Calea

Victoriei pe șeful Partidului Național-Țărănesc. Regele ajunsese la concluzia că circumstanțele grave în care se alia tara cereau ca să ia contact direct cu oamenii de frunte dc pe scena politică. Prin aceasta, Regele călcă cu bună știință decizia luată de conducătorul stalului care holărîse că bunăstarea țării putea să fie periclitată dacă existau legături între suveran și politicieni.

în timpul celui de-al doilea război mondial, luliu Maniu, care nu avea locuinJă în București, poposea la unul din mai marii partidului, dc cîte ori venea în Capitală. Asigurîndu-mă că nu sînt urmării, m-atn dus la clădirea din preajma grădinii Cișmigiului unde locuia Aurel Leucuția, unul din fruntașii partidului. Inlrînd în locuință, am fost înîîmpinat de Corneliu Coposu, un munte de om, care era secretarul personal al președintelui. El mă duse într- o cameră învecinată, unde [uliu Maniu îmi întinse mîna și zise:

"Te rog ia loc, domnule colega".

Întîmpinarea pe care mi-a lăcut-o venerabilul om de stat, m- a surprins, dar m-a și măgulit. Cum puteam eu, un student, să fiu asemuit unui doctor în drept care studiase la Universitățile din Cluj, Budapesta și Vicna, care fusese prim-tninistru în trei rînduri și care era președintele celui mai popular partid din țară?

Viața fruntașului țărănist nu avea pereche în arena politică a țării. luliu Maniu s-a născut în anul 1873, la Șimleul Silvaniei, în Transilvania, pe vremea cînd această provincie lăcea parte din Imperiul austro-ungar. Iii se trăgea dintr-o veche familie românească care număra printre înaintași pe Simion Bămuțiu. încă din tinerețe, Maniu a devenit conștient de lupta continuă pe care trebuia să o ducă pentru a menține conștiința românească neștirbită. în anii studenției, el organizează

tinerelul pentru a stimula acțiunea de emancipare politică națională. în 1893, la Budapesta, împreună cu Alexandru Vaida-Vocvod și Aurel C. Popoviei formează cu reprezentanții altor minorități din Imperiul ausiro-ungar, societatea studenților români, slovaci și sîrbi. Doi ani mai lîrziu, în timpul procesului memorandiștiilor, Maniu, ca unul din conducătorii tineretului, organizează manifestații publice în favoarea acuzaților. în 1890 obține diploma de doctor în drept și folosește acest prilej pentru a cere acordarea neîniîrziată a autonomiei teritoriilor cu populații minoritare

Prin aceasta, Maniu a căutat să forțeze conducerea Partidului Național să adopte o politică activă în rîndurile transilvănenilor și să abandoneze pasivitatea. luliu Maniu continuă să rămînă în frumea agitației politice pentru recunoașterea drepturilor românilor.

în ciuda campaniei duse de organele administrației de stai împotriva membrilor marcanți ai Partidului Național, în 1906 Maniu este ales deputai în Parlamentul ungar. Ca urinare a

 activității sale hotărîle în dieta ungurească, el devine animatorul Partidului National și unul din cei mai efectivi politicieni din Transilvania.

în ajunul primului război mondial, reprezentanții administrației ungare, căutînd să ajungă la un "modus vivendi" în Transilvania, intră în tratative cu conducătorii minorităților. Ei urmăreau să obțină sprijinul transilvănenilor în campania pe care o ducea guvernul imperial pentru a convinge pe politicienii din Vechiul Regat să rămînă de partea Triplei Alianțe în cazul unui conflict cu Anglia, Franța sau Rusia. Dar conducătorii minorității românești, în frunte cu luliu Maniu, s-au opus cu îndîrjire. Ca unnare, după declanșarea războiului, Maniu în vîrstă de 42 de ani, este mobilizat și trimis ca soldat într-o unitate de artilerie alpină pe frontul italian.

în octombrie 1918, cînd Imperiul austro-ungar a începui să se destrame, luliu Maniu, ajuns sublocotenent, organizează o armată națională română din ofițerii și soldați regimentelor imperiale 02 și 04 de infanterie, compuse din români transilvăneni și bucovineni, în cîteva luni, această forță numără peste 70000 de oameni și cu ea, luliu Maniu menține ordinea în Viena în timp ce organizarea de stat imperială se dezagrega.

C) lună mai tîrziu, luliu Maniu ia parte la negocierile pe care Oscar laszi, ministrul Naționalităților din guvernul Karoly, le inițiase peniru a menține integritatea noului stat maghiar. Maniu cere ca autoritatea de stat a județelor românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș să fie transferată fără înlîrziere în mîinile Comitetului Național. Curînd după aceasta, are loc la Alba- lulia Marea Adunare Națională care

decretează unirea cu regatul Român. Maniu joacă un rol hotărîior cu prilejul pregătirii moțiunilor și a aprobării lor dc către adunare, ț Hterior, este ales membru al Marelui Sfat Național și acceptă președinția Consiliului Dirigcnt, organul însărcinat cu executarea hotărîrilor adoptate la Alba Iulia.

în primăvara anului 1919, Iuliu Maniu ordonă mobilizarea unităților transilvănene pentru a garanta obținerea teritoriilor în care există majoritate românească, ilar care nu fuseseră alocare României de către armistițiul de la Belgrad. De asemenea, Maniu ajută cu provizii și mijloace de transport armata română care trecuse Tisa urmărind bandele secuiești comuniste de sub conducerea lui Bela Kuhn.

în februarie 1919, după moartea lui Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național, Iuliu Maniu este ales să-l înlocuiască la conducere. După primele alegeri parlamentare ale României Mari, în care Maniu este ales deputat în vechea sa circumscripție electorală de la Vințul de Sus, el rostește cel dintîi din discursurile sale ținute în noul parlament.

171

Dar acum mă aflam în prezența fostului priin-minisîru și eram intimidai peste măsură de prestanța gazdei mele așa că nu am putut decît să îngîn:

"Păi... nu sînt decît un student domnule președinte!"

Dînsul a zîmbit și in-a poftii să șed într-un fotoliu spațios, pe cînd el s-a așezat pe un scaun tare, de lemn cu spătar. A trebuit să treacă ani de zile, cînd și eu am fost copleșit de caracteristicile vîrstei, ca să înțeleg că acela care suferă de dureri de șale se simte mai bine pe un scaun tare decît într-un fotoliu confortabil. Dar în pofida durerilor de care suferea din cînd în cînd Iuliu Maniu, el nu a șovit niciodată să vină să ofere sfatul său tînărului nostru suveran, uneori cînd de abia putea să umble.

Regele, ca și mulți alții din supușii săi, era îngrijorat de situația în care se afla țara. Războiul ajunsese la hotare, armata suferise pierderi considerabile pe stepele Rusiei, iar populația orașelor era supusă bombardamentelor aeriene aproape în fiecare zi.

Iuliu Maniu, care de ani de zile fusese unul din aleșii electoratului în parlament, acum întruchipa conștiința națională. Prestigiul său bazat pe onestitate și pe dîrzenia cu care apăra principiile democratice, atît de dragi lui, crescuse considerabil nu numai în ochij națiunii, dar și în cei ai străinății.

împreună cu Constantin Brătianu, șeful Partidului Național-Liberal, a îndemnat pe mareșalul Antonescu, după ce Basarabia și Bucovina fuseseră eliberate, să abandoneze

operațiile militare din Rusia. în afară de clauza generală și imprecisă din Pactul Tripartit, legătura politică și militară dintre România și Germania era verbală și nu limita măsura în care armata participa la campania din Rusia. Pierderile mari suferite în acele operații, care nu aveau obiective bine definite, au dus pe cei doi oameni de stat să scrie Mareșalului: "Retrageți trupele din Rusia". Un număr crescînd de ofițeri superiori începuseră să se îndoiască de înțelepciunea gîndirii strategice a lui Ion Antonescu. Cel mai important'dintre aceștia era generalul Iosif Iacobici, care slujise ca ministru al Apărării Naționale și apoi ca șef de Stat Major al armatei, sub ordinele lui Ion Antonescu.

Acum, regele dorea să examineze părerile celor din opoziție cu privire la calea de urmat. Eu, cufundat în fotoliu, îl priveam cu atenție pe Iuliu Maniu. Era un bărbat de statură potrivită, cu părul și mustața încărunțită, cu privire blajină. Cu toate că împlinise 70 de ani, se ținuse drept ca un stejar. Ca întotdeauna era îmbrăcat în haine corecte, simple și pună nelipsitul guler tare, scrobit, "știif", o trăsătură pe care caricaturist ii vremii o înregistraseră în schițele lor. Ne aflam singuri în camera din modestul apartament aliat pe strada care se numea atunci Schitu Măgureanu și discutam

172 aranjamentele ce trebuiau făcute pentru ca vizita șefului Partidului Național-Țărănesc la Palat, să rătnînă secretă. Iuliu Maniu a propus o solu|ie simplă la care ajunsese bazat pe observațiile sale cu privire la apucăturile agenților Siguranței, care-1 urmăreau zi și noapte. El se va invita la cină la prietenul său, Barbu Știrbey, lucru care-1 lăcea deseori. Acesta locuia în casa părintească pe Calea Griviței. Parcela pe care se afla casa boierească era destul de mare și era mărginită d^mai multe străzi, din care una mai mica, numită a Banului. Vizitele pe care le făcea la^Șiirbey erau întotdeauna prelungite pînă după iftiezul nopții, așa că agenții, obișnuiți cu aceasta, rămîneau în mașina lor parcată pe Ci'ea Victoriei, jucînd cărți, neglijînd să supravegheze intrările aflate pe celelalte străzi. Era ușor pentru mine să vin pe strada Banului și să-l iau pe "domnul președinte" în mașină, ducîndu-1 la Palat, fără ca acest lucru să ajungă la urechile Mareșalului. Folosind această metodă, președintele Partidului-Țărănisl, a putut să participe la consfătuirile de la Palat, de cîte ori a fost nevoie. Și alte figuri din viața politică au folosit o metodă similară de a fi aduși în prezența suveranului, în aceste consfătuiri s-a hotărît ieșirea României din război, Regele avînd beneficiul avizelor prezentate direct ele către oamenii politici din opoziție.

Regele alesese printre sfătuitorii săi pe Iuliu Maniu și pe Constantin Brălianu, șefii partidelor majoritare, care după

instaurarea dictaturii regale a lui Caro] al Il-lca, rezistaseră la toate ofertele de colaborare. Regimul autoritar al regelui Carol al 11-lea dusese la distrugerea sistemului politic parlamentar bazat pe partide politice, în ședințele secrete de la Palat mai participau și cîțiva din ofițerii superiori ai armatei, ca generalii Constantin Sănătescu, Aurel Aldea, Gheorghe Mihail. Dintre civilii care erau prezenți la aceste consfătuiri, se aflau Grigore Niculescu-Buzești, Ion Mocsony- Stîrcea și scriitorul acestor rînduri. Cînd era nevoie de informații speciale, erau consultate și alte personalități, printre care pol numi pe generalii Constantin Niculescu-Cociu și Mihai Racoviță, coloneii Dumitru Dătnăceanu și Radu Rusescu. Dar după ce începuse dialogul de la Cairo cu reprezentanții guvernelor aliate, au fost primiți și Constantin Titel Petrescu, președintele Partidului Social-Democrat și Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentantul Partidului Comunist. Willy Fildennan, președintele comunităților evreiești, a venit și el în consultație. Pe lîngă personalitățile care erau solicitate să vină la Palat în secret, regele Mihai primea în audiență un număr de fruntași ai vieții culturale, industriale și economice, a căror prezență nu ridica obiecții din partea lui Ion Antonescu.

în acest fel, regele Mihai era la curent cu problemele și îngrijorările populației, poate în mai mare măsură decît oricare din

173 conducătorii țării. Dar cuvîntul care aiîma greu în aceste consfătuiri era cel al lui luliu Maniu. El era cel inai versat în ana politică, fiind cel care avea cea mai lungă carieră în acest domeniu. Fruntașul țărănist reprezenta elementul stabilizator, adoptînd o poziție tnai ponderată, îndetnnînd pe cei prezenți să nu ia decizii în grabă, dacă circumstanțele îngăduiau un răgaz

Maniu era un ferm adept al democrației și al respectului drepturilor cetă|ești, fiind unul din acei care a îndurat urgia imperialismului maghiar înainte de primul război, cît și capriciile autoritarismului carlist. El avea un dispreț total față de politicienii care se plecaseră în fa|a lui Carol al 11-lea, îmbrăcînd unifonna partidului regal al "Națiunii" și care mai tîrziu au sărit în partea opusă, colaborînd cu Partidul Comunist.

Imediat după primul război, a fost unul dintre puținii transilvăneni care s-au opus ininxluccrii Constituției din 1923, argumentînd că nu fuseseră încorporate condițiile relative la menținere autonomiei provinciilor realipite. De asemenea, în conformitate cu preceptele democratice, el a fost unul din acei care s-a opus constituției autoritare din 1938, și a preferat să se retragă din viața politică, slabilindu-se la Bădăcin. El vedea în aceste măsuri instituirea unui regim arbitrar în care cei conduși nu puteau participa la conducere și nici nu puteau să

tragă la răspundere pe conducători.

Consistent în principiile sale, Maniu s-a opus, în cel de-al doilea război mondial, la continuarea participării unităților române la conflict, dincolo de fruntariile firești ale țării. El a preferat să fie păstrată intactă forța combativă pentru a asigura apărarea granițelor și pentru a reîntregi Transilvania la sfîrșitul războiului, în cazul cînd negocierile pentru anularea Dictatului de la Viena ar eșua.

Nu este de mirare că regele Mihai, cu ajutorul sfătuitorilor săi, în frunte cu Iuliu Maniu, a constatat că există o unitate de vederi: România trebuie să iasă din război pentru a limita sacrificiile pe care le îndura națiunea. Rămînea de găsit modalitatea de a îndeplini această rezoluție. Maniu, care înainte de război fusese în relații strînse cu mulți agrarieni din țările învecinate și care acum sc allau în tabăra aliată, rămăsese în contact cu ei. Legăturile sale cu tabăra aliată i-au dat posibilitatea șefului Partidului Național-Țărănisl să obțină un post de radio emisie prin care să rătnînă în contact cu ei. Acest post de radio a fost folosit mai tîrziu pentru a face contactul cu comandamentul aliat al Orientului Mijlociu de la Cairo, unde se duceau tratativele pentru ieșirea României din război.

Maniu a fost unul din cei care au sprijinit cu fermitate această acțiune. Obiecțiunile pe care le-a avut, erau cu privire la felul cum

 trebuia îndeplinită această acțiune. Fiind un om practic, Iuliu Maniu prefera ca această schimbare de direcție să fie făcută cu un minim de violență și zguduiri interne. De aceea, el a căutat să-l încurajeze pe Ion Anionescu să încheie armistițiul și să ordone armatei să înceteze lupta, iar el, Maniu, să obțină termenii mai favorabili de la Aliați Dar mareșalul Antonescu, care-și luase angajamente față de Adolf Hitler, era intransigent. La procesul lui Ion Anionescu, Iuliu Maniu a descris atitudinea "Conducătorului" în cîteva fraze: "dînsul (Antonescu) îi comunicase că nu poale să încalce un contract pe care l-a încheiat. Deci dînsul, ca general român nu poate să se întoarcă împotriva acelora alături de care a luptat. Lin punct de vedere frumos, dar nu politic. Punctul meu de vedere a fost că nu poate fi oprită națiunea din calea ei, pentru un cuvînl de onoare dat de cineva, fie el chiar prim-ministru sau mareșal".

Am amintit că Iuliu Maniu era un om practic și că de aceea dorea ca Ion Antonescu să încheie armistițiul, întrucît în acest fel realinierea României avea mai mari șanse de succes și ar fi creat mai puține sciziuni în rîndurilc aparatului de stat și ale societății. Dar Ion Anionescu a rămas intransigent pînă în ultimul moment cînd frontul de Est se năruise sub loviturile coloanelor‘de tancuri sovietice.

După 23 august 1944, organele politice moscovite și la ordinele lor, și Partidul Comunist Român, și-au concentrat atacurile lor asupra lui Iuliu Maniu, pe care l-au identificat ca unul din inamicii cei mai îndîrjiți, și cel care putea putea fi atacat în mod public.

Andrei Ianuarevici Vîșinski, ministrul adjunct al Afacerilor Externe ale HRSS-ului, în prima vizită la București, nu a ezitat să se amestece în afacerile interne românești, insullînd în mod nerușinat pe patrioții români. El a asemănat pe Iuliu Maniu și pe Constantin Brătianu cu "vrăbiile ce se hrănesc din lada de gunoi a istoriei" și a prezis dispariția lor de pe scena politică a țării. Negreșit Partidul Comunist Român a preluat noile lozinci și a îndeplinit și prezicerea fostului procuror general al Uniunii Sovietice, care fusese executantul nemilos al epurării politice în Rusia, ii 1938.

în această perioadă, Iuliu Maniu a prezidat partidul cu mare demnitate și a adunat în jurul său pe cei care erau conștienți că a accepta exigențele sovietice însemna renunțarea la idealurile națiunii române.

Iuliu Maniu nu a înțeles să facă nici un compromis, dîndu-și seama de consecințele actului său. Cred că încă din anul 1945, el a priceput că soarta României, aflată în spatele Cortinei de Fier, nu va putea fi modificată decîl printr-un conflict annat, pe care foștii aliați ai Uniunii Sovietice, - Marea Britanie și Statele Unite,

- nu erau dispuși să-l facă. Cu toate acestea, Maniu a rătnas la postul său cu seninătate a continuat lupta pînă la încarcerarea sa în 1947. în acest răstimp, a continuat să denunțe cu îndîrjire abuzurile Uniunii Sovietice și ale agenților săi.

Jertfa sa nu va fi uitată de poporul român.

GENERALUL NICOLAE RĂDESCU

Acum 35 de ani, la New York, în ziua de 16 mai 1953, s-a stins din viață departe de țara pe care o iubea, generalul Nicolae Rădescu, ulitnul priin-ministru-legal al României independente.

Nicolae Rădescu s-a năseut la Călimănești, la 30 martie 1876. Cînd't-am cunoscut, după 23 august 1944, el fusese numii șef al Marelui Stat Major. în uniformă, militară, Rădescu era o figură impunătoare, înalt, uscat, cu o față dreptunghiulară însoțită de un nas proeminent însă cu

trăsăturile bine definite și cu gura umbrită de o mustață modestă. Dar și în haine civile, el impunea respect. Se mișca cu ușurință, în ciuda vîrslei și vorbea cu o voce autoritară și hotărîtă. Nu pot să-mi explic de ce, dar de cîle ori întîlneain pe generalul Rădescu, aveam impresia că mă aflu în fața unui senator roman. Probabil din pricina înfățișării sale nobile, cît și a probității sale morale.

El părăsise cadrele armatei pe vremea dictaturii regale a lui Carol al II-lea, scîrbit de afacerile ce se făceau pe spinarea armatei de către politicienii necinstiți și afaceriști în umbra camarilei de la Palat.

Cu toate că Nicolae Rădescu fusese instruit și educat în disciplina strictă a școlilor militare, el era un susținător ferm al democrației parlamentare. Nu a trecut prea multă vreme după preluarea puterii de către Ion Antonescu, la 5 septembrie 1940, pînă cînd Nicolae Rădescu, acum general în rezervă, a intrat în conflict cu regimul. Ca și în anii trecuți, el își exprima opiniile sale dechis și fără ezitare.

Rădescu nu a pulul să-și rețină indignarea față de unul din discursurile arogante ale baronului Manfred von Killinger, trimisul lui Hitler la București El și-a exprimat revolta și disprețul într-o scrisoare deschisă adresată ziarelor românești, dar care nu a fost publicată din ordinul cenzurii, (iu toate acestea, textul scrisorii lui a circulat în țară reflectînd olurile populației, care în mare majoritate, împărtășea sentimentele lui Rădescu.

. Actul lui Nicolae Rădescu nu a fost pe placul generalului Anionescu, "conducătorul", care într-o izbucnire violentă a ordonai trimiterea lui într-un lagăr. Cu seninătate și o vioiciune ne-

 caracteristică vîrstei sale, generalul Rădescu s-a prezentat fără întîrzicre, la poarta lagărului cu o valiză veche plină de cărți și rufe de schimb. Mai tîrziu, Rădescu a întîlnii pe Petru Groza, Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol și alți comuniști care fuseseră aduși și ci în lagăr, înainte de 23 august. Pedepsirea aceasta nu a modificat convingerile lui Rădescu, dar a arătat, dacă mai era nevoie, imoralitatea unei decizii părtinitoare ale unui autocrat care poate dispune în mod arbitrar de soarta unui cetățean care nu împărtășește convingerile sale.

După 23 august 1944, regele Mihai 1 l-a reintegrat în armată pe Nicolae Rădescu și l-a numit șef al Marelui Stat Major, înlocuind pe generalul Gheorghe Mihail, ale cărui relații cu comandamentul sovietic se acriseră.

Al doilea guvem Sănătescu nu a durat la cînna țării decît cîteva săptămîni (4 noiembrie - 6 decembrie 1944), dar în acest răstimp, generalul Rădescu s-a impus prin integritatea sa

atît țării, eît și comisiei de control sovietice. Cu toate că generalul Rădescu nu aparținea nici unui partid politic, el a fost acceptat ca priin- minstru al unui guvem care acum era alcătuit din membrii celor patru partide politcc care sprijiniseră acțiunea regelui la 23 august 1944.

în necrologul publicat în ziarul "New York Times" s-a scris că el a fost "chemat să preia guvernul de la București în momentele cele mai grele ale națiunii".

Caracterul și integritatea generalului Rădescu nu fuseseră puse la îndoială de nici unul din cei activi pe scena politică, fie ei români sau sovietici, ill era cunoscut ca un om cinstit și deschis, fără pasiuni politice. Reprezentanții partidului comunist au crezut că sînt în stare să-l influențeze în deciziile sale ca să urmeze linia partidului, nedîndu-și seama că Rădescu, care nu se lăsase intimidat dc actele dictatoriale ale lui Carol al II-lea și al lui Anlonescu, nu se va speria de Ana Pauker și acoliții ei.

(ieneralul Rădescu a fost numit prim-ininistru la b decembrie 1944. Curînd în 1945, după întoarcerea lui Gh. G1 leroghiu-Dej de la Moscova, Partidul Comunist și celelalte grupări carc-i țineau isonul, reiau campania de subminare a autorității statale și chiar provoacă o scrie de incidente violente. Departe de a intimida pe Rădescu, aceste acțiuni îl fac și mai holărît să reziste la ilegalitățile inițiate dc comuniști. Bchipele de șoc comuniste trimise m capitalele județene au ca scop ocuparea cu forța a primăriilor și prefecturilor, îndemnînd pc țărani să intre cu forța în ogoarele proprietăților agricole peniru a prelua pămîmul.

Cu toate că în acea vreme numărul diviziilor românești în lupta împotriva Germanici și a Ungariei era depășit doar de acela

177 al forțelor Statelor Unite, ale Uniunii Sovietice și ale Marii Britanii, Stalin ia o măsură neobișnuită și neașteptată pentu a discredita guvernul român. Pentru a ușura campania comuniștilor și a lega mîinile generalului Rădescu, comandamentul sovietic ordonă dezarmarea unităților române din interiorul țării, ale jandannariei și ale poliției. Datorită acestui ordin, situația internă devine haotică. La București, Rădescu mărturisește lui Burton Y. Berry, reprezentantul politic ăl Statelor Unite că "Sovietele ini-au redus forțele polițienești pe care le am la dispoziție și au interzis folosirea armelor. Comuniștii știu că nu mai sînt în stare să mențin ordinea".

între timp organele oficiale de presă ale Kremlinului, "Prava" și "Izvestia", cît și cel al armatei sovietice, "Steaua Roșie", publică articole inflamatorii cu privire la situația din România și cer demiterea lui Rădescu, declarîndu-1 fascist.

Ultimul act al dramei începe cu tulburările create de o echipă de șoc comunistă, care încearcă să intervină în alegerea comitetului sindical la uzinele Malaxa. în cursul încăierării, Gheorghe Apostol este rănit de un glonte, cu toate că muncitorii din fabrică nu erau înarmați cu cu anne de foc. Grupe de agitatori dirijați de agenți ai comitetului central, special trimiși de la București, organizează atacuri împotriva prefecturilor și primăriilor din anumite județe. Campania de teroare și dezordine care a urmat, dirijată de Partidul Comun ist, culminează cu manifestația din piața Palatului de la 24 februarie. în timpul manifestației, în care cuvîntări provocatoare au fost rostite de vorbitorii comuniști, echipe de șoc încearcă să pătrundă în aripa clădirii Ministerului de Interne^ care era în construcție, și se află peste drum de Pal aiul Regal. în aripa completată își avea biroul generalul Rădescu. în cursul confruntării între atacatorii comuniști și sentinele ministerului, se aud o serie de focuri de annă și cîțiva cetățeni cad pe caldarîinul Pieții Palatului. Geamurile biroului lui Rădescu sînt sparte și un glonte se înfige în masa de lucru a generalului.

Auzind focurile de armă, manifestanții se retrag în derută, și acum se adună populația care își reafirmă devotamentul față de rege și încrederea.în Nicolae Rădescu. Dar înainte ca această manifestație să se disperseze, o mașină trecînd în viteză prin piață împroaște mulțimea cu focuri de annă automată și dispare. Ambulanțele culeg răniții. Verificîd spitalele unde se găsesc victimele atacului, bilanțul zilei este: doi morți și unsprezece răniți. De asemenea, geamurile birourilor Mareșalului Palatului și ale secretarului Regelui sînt și ele spâne de gloanțe.

Toate proiectilele recuperate au fost examinate de experți împreună cu cele extrase din victime, care au ajuns la concluzie

178 că erau dc proveniență sovietică, fiind muniție de pistol. Cu toate acestea, atît rușii cît și comuniștii afirmă în ziare și la radio că anuala a tras în mulțimea de la Palat și de la Ministerul de Interne la ordinele "călăului" Rădescu.

în aceași seară, generalul Rădescu a ținut o scurtă cuvîntare la postul de radio București acuzînd pe cei doi "venetici Ana Pauker și Vasile Luca" de a fi încercat să pună mîna pe putere prin violență, dezlănțuită nu numai la București, dar și în cîteva orașe ale țării. "Cei lără Neam și Dumnezeu" (aci generalul face aluzie la inițialele blocului politic dirijat de Partidul Comunist, Frontul Național Democrat) au vrut să dea foc țării și să înece țara în sîngc". Bineînțeles că vorbele generalului nu au avut aprobarea cenzorului sovietic

care controla postul de radio, dar acesta nu a putut să intervină la timp pentru a opri emisia. A doua zi "cei lără neam și Dumnzeu" au împiedicat pe primul ministru să vorbească la o adunare în Sala "Scala".

De acum înainte, ruptura dintre generalul Rădescu și partidul comunist era definitivă și irevocabilă. Ziarele comuniste cer eliminarea "călăului" Rădescu și la 28 februarie apare la București, Andrei Ianuarevici Vîșinski, ministrul adjunct de Externe al Uniunii Sovietice.

în timp ce tancurile sovietice uruiau pe străzile Capitalei, acesta intr-un număr de audiențe avute la regele Mihai, da un ultimatum suveranului cerînd demiterea imediată a prunului ministru în care Uniunea Sovietică nu mai are încredere, considerîndu-l fascist. Cînd regele invocă aplicarea principiilor democratice agreate de cele trei Mari Puteri de la Yalta cu trei săptămîni mai înainte, Vîșinski răspunde că declarația Europei eliberate nu menționează pe generalul Rădescu.

Neprimind nici un sprijin din partea democrat iilor apusene, și cum țara era ocupată de aproape un milion de soldați sovietici, Regele cedează și cere lui Rădescu să-și prezinte demisia. După această, din pricina amenințărilor comuniste, generalul Rădescu a primit azil politic în legația britanică din București.

Ziarul "New York Times" a scris despre intervenția flagrantă în afacerile în afacerile interne ale României că "demitere generalului Rădescu a fost considerată ca primă dovadă clară că Uniunea Sovietkă nu se va conforma prevederilor înțelegerii de la Yalta".

în anul următor, la 15 iunie 194b, scăpînd de sub supra-vegherea agenților, Rădescu părăsește țara în m<xl clandestin, ajutat de un pilot român și ajunge în Cipru. Cîțiva ani mai tîrziu, generalul Nicolae Rădescu a lăcui o declarație oficială în care a rezumat el singur, problemele pe care le-a întîlnit la cînna țării:

"Ik la începui am avui dificultăți cu miniștri comuniști a căror activitate avea ca scop:

1) Propaganda prin orice mijloace posibile;

2) împiedicarea celorlalte partide să se manifeste în orice fel:

3) Subminarea ordinii publice pe toate căile posibile, avînd ca țintă crearea unei anarhii în care doar partidul comunist avea'să profite".

După plecarea din țară, Rădescu a fost condamnat în con-tumacie de un tribunal militar comunist, la doi ani închisoare'.

în 1947, el ajunge în Statele Unite unde pentru cîtăva vreme funcționează ca președinte al Comitetului Național Român și apoi formează Liga Românilor Liberi.

Dar după o lungă suferință, cu inima frîntă văzînd România asuprită și exilații neuniț*i, generalul Nicolae Rădescu se stinge departe de țară, a cărei independență a apărat-o cu atîta îndîjire împotriva oricărei dictaturi.

GRIGORE NICULESCU-BUZEȘTI

Unul din personajele cele mai puțin cunoscute care a jucat un rol important în istoria actului de la 23 august 1944 a fost Grigore Niculescu-Buzești. Puțini din cei care l-au întîlnit și au lucrat cu el, au cunoscut detalii din viața sa sau activitatea dusă în cadrul Ministerului de Externe al României.

Cei care însă deploră și astăzi dramatica ieșire din război a României din 1944, consideră pe Grigore Niculescu-Buzești drept o figură odioasă care a regizat subminarea stăvilarului ce împiedica revărsarea armatei roșii în Europa Răsăriteană. Comuniștii și cei ce falsifică dalele istoriei continuă să neglijeze existența unui anticomunist convins cum a fost Niculescu-Buzești.

Dar, pentru majoritatea celor care au înțeles și au sprijinit acțiunea dusă de regele Mihai, - o majoritate care nu este nici vociferantă, nici fanatică, dar care recunoaște realitățile istoriei - Grigore Niculescu-Buzești este o figură deosebit de interesantă. El, împreună cu un grup de colegi din Ministerul de Externe, a căutat - avînd sprijinul conducătorilor partidelor majoritare din țară - să asigure continuitatea politicii externe dusă de Nicolae Titulescu înainte de cel de-al doilea război mondial.

Cu ajutorul puținelor date care ne stau la dispoziție, încerc să fac un portret al lui "Buzei", un român însuflețit de un patriotism dinamic.

Grigore Niculescu-Buzești s-a născut la București, în 1907, tatăl său fiind un funcționar vamal din Vîlcea, iar mama originară

180 din Buzău. Școala primară a unnal-o la București, după care a obținut o bursă la vestitul liceu militar de la Mănăstirea Dealului. Era un elev excelent și extrem de ambițios, o trăsătură care a dominat cariera sa. Din pricina bolii care și-a lăcut apariția în anii cursului superior, nu a putut să urmeze cariera de ofițer. Diagnosticul medical a fost anemie pernicioasă, clar în anii care au urinat s-a dovedit a fi leucemie, o boală care pînă la unnă l-a doborît.

Nepulînd să continue cariera în armată din pricina sănătății, Buzești s-a înscris la Facultatea de Drept din București. Trece examenul de licență cu ușurință în 1927. După primirea licenței, își îndeplinește anii de serviciu militar și se înscrie la examenul de admitere la Ministerul de Externe. Este admis imediat fiind clasificat, împreună cu Nicolae Hiott, primul din promoție. După doi ani de stagiu ca atașat de legație, trece cu succes examenul de gradul trei.

în anul 1933, cînd Nicolae Titulescu a fost ales președinte al Ligii Națiunilor, Constantin Antoniadc l-a înlocuit la conducerea reprezentanței diplomatice de la Geneva. Pentru a-1 ajuta în misiunea lui, au fost trimiși de la București, Grigore Niculescu- Buzești și Nicolae Hiott. Tot atunci este primit în cercul intim al lui Titulescu. Printre cei care alcătuiau acest grup erau Savel Rădulescu, Constantin Vișoianu, Constantin Antoniadc, Ion Mocsony-Slîrcea, George Anastasiu, Pichi Pogoneanu, George Duca și Edmond Ciuntu. "Buzei" își capătă noua sa poreclă în mijlocul acestora, și rămîne la Geneva pînă în 1930, cînd regele Carol al II-lea îl înlocuiește pe Titulescu cu Victor Antonescu. în 1937 Buzești este numit secretar de legație de gradul doi în post la Riga. Doi ani mai tîrziu este trimis la Stockholm, iar în 1941 este rechemat la București de Alexandru Cretzianu, pe atunci secretar general al Ministerului de Externe. Niculescu-Buzești devine tnîna dreaptă a lui Cretzianu și este numit directorul cabinetului și al cifrului, post pe care l-a ocupat pînă la 23 august 1944, cînd regele Mihai îi încredințează funcția de ministru al Afacerilor Externe.

în anii petrecuți la București, după reîntoarcerea din străinătate. Buzei formează în jurul său o echipă de tineri diplomați devotați, care-1 ajută în planurile sale. Ca urinare a asociației cu Nicolae Titulescu și influențat de rădăcinile sale de la țară, Buzei caută o soluție practică pentru viitorul României. El nu o găsește în dictatura coruptă a regelui Carol al II-lea și nici în regimul autoritar al lui Ion Antonescu, ci în ideologia Partidului Național-Țărănesc. Prin Barbu Știrbey, viitorul său socru, Niculescu-Buzești face

181 cunoșlin|ă cu luliu Maniu, care nu îmîrzic să recunoască personalitatea și calilălile sale deosebite.

în scurtă vreme, se creează o legătură strînsă între lînărul diplomat și hătrînul luptător ardelean. Cum după declararea războiului, luliu Maniu tnai rămăsese în corespondentă cu oameni politici englezi și apoi cu președintele BcncS al Cehoslovaciei, el era la curent cu situația internațională așa cum era văzută în Occident. Bazat pe infonna|iile primite, el se sfătuia cu Niculcscu- Buzești pentru a găsi calea cea mai bună dc a scoale România din război.

Cu ajutorul echipei pe care a organizat-o în direc|ia cifrului, Niculescu-Buze|ti a putut să rătnînă în legătură cu diplomatii români aliaji în străinătate și care sprijineau ieșirea României din condici. El a folosit o tneiodă ingenioasă peniru a transmite prin cod instrucțiuni și informații reprezentanților români, fără ca acestea să lîc suspectate de a con|inc altceva decît numeroasele discursuri sforăitoare rostite de șeful său, Mihai Antonescu. Tot cu ajutorul codului Ministerului de Externe, Buzei trimitea răspunsurile opoziției unite la mesajele primite de la comandamentul Orientului Apropiat de la Cairo, unde se duceau negocierile cu Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu Acestea nu au putut lî descifrate dc serviciile secrete germane cu toate că suspectau pe unii români de a lî în legătură cu reprezentanții oficiali aliați.

Datorită dinamismului său. Buzei a făcut o contribuție decisivă în rîndul sfătuitorilor care, alături de regele Mihai, credeau că națiunea merită o soartă mai bună decît acceptarea inevitabilei înfrîngeri alături de Germania nazistă. IU a participai la consfătuirile secrete |inute la Palat sub președinția regelui Mihai, la care luau pane nu numai șefii partidelor majoritare, dar și unii ofi|eri superiori și demnitari ai casei regale. De asemenea Niculcscu-Buzcști a fost unul clin cei care au lăcut parte din primul consiliu în care s-au discutat cu i<*ți reprezentanții partidelor (inclusiv Partidul Comunist Român) acțiunile annate ce ar trebui să aibă loc în cazul cînd Ion Antonescu nu ar lî gata să scoală România din război.

Niculescu-Buzcșii și-a făcui debutul ca ministru de Externe la 23 august 1944, cînd regele Miliai a primit în audientă extraordinară la ora X scara, pc ministrul Germaniei, baronul Manfred von Killinger, devenii furios cînd i s-a confinnai înlocuirea lui Ion Antonescu la conducerea guvernului. Iji această întrevedere, Regele a fost înso|ii de generalul Sănătescu și de proaspătul ministru de Externe care au comunicat trimisului lui Hitler inten|ia noului guvern dc a menține rclafii pașnice cu Germania, atîta vreme cîi foițele armate germane își vor lua angajamentul de a părăsi teritoriul român lără a provoca incidente Peniru a preîmîmpina

1X2 un condici armat, Killinger a fost solicitai să comunice la Bertin și comandamentelor militare, poziļia guvernului român.

în aceeași noapte, după plecarcsa regelui, Niculescu-Buzești a rămas în Capitală, în timp ce majoritatea noilor miniștri și a politicienilor, unnînd sfatul generalului Sănătescu, și-au căutat adăpost prin împrejurimi. Cînd au început ostiliiăfile, ca urinare a atacului neprovocai al aviației germane asupra Capitalei, prilejuind serioase avarii clădirilor Palatului Regal, inginerul V C. (Rică) Georgescu, - mi-a povestit mai tîrziu că s-a refugiai la adăpostul Băncii Naționale, împreună cu unii membrii ai guvernului, între care era și Buzei. După cîleva ore de somn pe lăzile ce conļineau bancnote proaspăt tipărite, Niculescu-Buzești îi propune inginerului Georgescu să-l însoțească la comandamentul Capitalei pentru a B pus la curent cu situația militară.

Generalul Gheorghe Mihail, șeful Stalului Major, mutase comandamentul în adăpostul Ministerului Comunicațiilor, aflat atunci lîngă Gara de Nord. în drum spre acest centru, mașina în care călătoreau a fost lovită de schijele bombelor nemțești și unul dintre militarii care-i însoțea a fost ușor rănit. Păstrîndu-și calmul, Niculescu-Buzești și Rică Georgescu ajung la Gara de Nord. Acolo pătrund în interiorul centrului unde li se comunică ultimele noută(i. Generalul Mihail însă lipsea, Bind în inspecție pe linia frontului, care, la Nord, se afla la podul Miori(a. Atît Niculescu-Buzești, cît și Rică Georgescu au arătat un curaj neobișnuit pentru civili, rămînînd în Capitală, în ciuda avizului militarilor, care nu erau siguri că vor puica respinge atacul trupelor inamice. Amîndoi știau că dacă ar fi fost capturati de ncinļi, ar B fost executa(i imediat conform ordinelor date de Hiller.

După 23 august l-am revăzut pe Buzei în adăpostul subteran al Băncii Naționale. Era dis-de-diininea[ă și eu tocmai sosisem de la Dobriļa, un sal lîngă 'fîrgu Jiu unde se afla regele Mihai. Venisem să culeg vești și avizul guvernului cu privire la situa(ia militară din Capitală, pentru a ști dacă regele se poale reîntoarce. Armatele sovietice nu sosiseră la București și guvernul nu stabilise încă legătură directă cu comandanții acestor trupe. Palatul Regal din Calea Victoriei, ținta bombardamentelor aeriene germane, fusese lovit și avariat, așa că membrii guvernului se refugiaseră la Banca Națională, care avea un adăpost subteran lîngă tezaur. Acolo l-am găsit pe Buzei, în pijama, uitîndu-sc înlr-un ciob de oglindă agăļată de zăbrelele care separau adăpostul în mai multe încăperi. El se rădea, pregăiindu-se de treburile zilnice. Era singurul ministru ce se afla în adăpost, restul f iind risipiți pe la casele lor. Am fost pus la curent cu ultimele știri și apoi Buzei m-a invitat să asist la

Consiliul de Miniștri ce unna să aibă loc hiai lîrziu în aceeași dimineață. In acesi fel aș puica să lac un raport tnai complet suveranului.

Noul ministru de Externe era în bună dispoziție, deoarece trupele germane ce amenin|au Capitala fuseseră oprite și acum se alîau în derută. De asemenea, cu puținele informații ce le avea la acea oră, Buzei era optimist cu privire la semnarea armistițiului în cadrul condițiilor avansate la Cairo. Pe rînd și-au făcut apariția primul ministru, generalul Constantin Sănăiescu și alți membri ai Guvernului, cît și cîțiva ofițeri superiori de Stat major. Curînd a început și ședința Consiliului de Miniștri, unii participant au luat loc pe puținele scaune, dar majoritatea șez.înd pe lăzile cu bancnote. Ședința s-a rezumat la cîteva rapoarte lăcute de olîjerii comandanți ai sectoarelor operațiilor elin jurul Bucureștiului. îmi aduc aminte că printre civilii prezenți erau Lucrețiu Pătrășcanu, temporar ministru de justiție, Constantin Tilel Petrescu, ministru de stat și șeful Partidului Social-Democrat și Dumitru Negel, ministrul Agriculturii. Din păcate, nu pot să fac afirmația că în acea ședință s-ar fi luat decizii istorice, dar a fost singura adunare a Consiliului de Miniștri la care am asistat. L-am revăzut pe Buzei de mai multe ori după ce regele s-a reîntors la București, și în special după ce a părăsit guvernul.

Nicuiescu-Buzești a demonstrat același curaj în relațiile sale cu reprezentanții Uniunii Sovietice și cu cei ai partidului comunist. El a rămas același anticomunist convins, lucru care a atras fulgerele organizațiilor ce susțineau regimul Groza. La cererea lui luliu Maniu, Buzei a candidat la alegerile din 1940 pe lista Partidului Național-Țărănesc. Nici el, ca și majoritatea candidaților opoziției anticomuniste, nu a fost declarat ales, din pricina masivelor fraude săvîrșite de regimul Groza și de agenții Partidului Comunist.

Persecuțiile guvernului îl fac pe Nicuiescu-Buzești să se refugieze în străinătate, unde urmînd instrucțiunile date de luliu Maniu, el devine purtătorul lui de cuvînl. El părăsește România pe căi ilegale, deoarece regimul Groza nu-i acordase pașaport sau viză de ieșire din țară ca să viziteze pe soția sa, grav bolnavă, în Elveția. Cîteva zile după sosirea lui, dînsa încetează din viață, iar Nicuiescu-Buzești se stabilește la New York în octombrie 1947. Cu multă vigoare, dînsul participă la formarea Comitetului Național Român împreună cu Constantin Vișoianu, Grigore Gafencu, Alexandru Cretzianu și alții. luliu Maniu îi încredițase o scrisoare prin care confirma că în cazul decesului său, Grigore Nicuiescu- Buzești să preia conducerea Partidului Național-Țărănesc. Dar boala care-1 submina de atîția ani, dificultățile ivite în conducerea forțelor politice din exil, durerea

provocată de pierderea soției

184 sale, toate duc la istovirea ultimelor rezerve de energie și Grigore Niculescu-Buzești se stinge într-un spital din New York.

La 4 octombrie 1949, |ara a pierdut nu numai un diplomat de valoare, un intelectual, dar și un român care a luptat cu hotărîre împotriva ideologiei inumane a comunismului, împotriva ingerințelor preconizate de Kremlin. Grigore Niculescu-Buzești reprezenta o nouă generale de politicieni ce urmau să făurească viitorul Partidului Nalional-Țărăncsc.

CAPITOLUL VII

ARTICOLE RECENTE

9 noiembrie 1990

Introducere la Articole

Circumstanțe independente de voin|a mea m-au forțat să-mi limitez concluziile cu privire la cele ce s-au petrecut recent în România. Pentru a nu da impresia că mă feresc să le discut, am adăugat în această secțiune toate articolele publicate în acest an. în ciuda faptului că ele au fost scrise în atmosfera euforică de la începutul anului și sînt împănate cu informații eronate, exagerate sau chiar mincinoase, pentru a sprijini activitățile politice interne ale unui grup sau altul.

Afectate fiind de informații trunchiate, frauduloase, cititorii își pol da seama că articolele chiar neaduse la zi reprezintă un punct de vedere.

23 decembrie 1989

DOUĂ NOPȚI FURTUNOASE

Soneria telefonului începe să pătrundă prin păienjenișul din creier și pe cînd întind inîna spre receptor, ultimele noțiuni reținute aseară încep să se alinieze în tninte.

Recunosc vocea prietenului meu din Europa care îmi comunică: "A căzut și a fugit". Reconstruiesc din acest fragment ideea că odiosul despot de la București a fost alungat și că este acum fugărit prin (ară. Ceasul este trei și unsprezece minute.

Alerg la radio și caut un post care transmite doar știri zi și noapte. Nimic încă. De-ahia la trei și jumătate încep știrile cu confirmarea că (iranul de la Scomicești, urît de toată rotnânimea, huiduit de mulțimea adunată în Piața Palatului, s-a urcat în

180 elicopter și a părăsii Capitala. încep să mă dumiresc și să-ini dau seama dc măreția momentului și de evenimentele care încep să se contureze. Cu înfrigurare urmăresc orice fărîmă de știre ce apare pe ecranul televizorului și care se dă și la radio.

Se ivesc veștile proaste. Sccuriștii nu se predau, ci dimpotrivă încearcă să recucerească puterea. I^t Timișoara, la Sibiu și în București, viperele Securității trag în manifestanti, omorînd fără deosebire bătrîni, femei și copii. Mii de oameni sîm uciși. Cruzimea agentilor lui Ceaușcscu este neîntrecută în lumea civilizată modernă. Toată ziua o petrec aiergînd între telefon, televizor și radio, încercînd să-mi potolesc setea cu știri bune.

De cîte ori aflu cîte o veste bună, mi se descrețește fruntea. Unele unilăji ale armatei se alătură forțelor răsculatilor. Un comitet de ac|iune începe să conducă operațiile de la Centrala de Radio și Televiziune.

Dar rezistenta securiștilor este intensă și brutală. Nu se știe cu precizie dacă Ceaușescu și cu lilena sîm prinși sau nu. Pentru o vreme s-a anunțai că au fost capturati lîngă Titu. Apoi ni s-a spus că au scăpat. Au trecut multe ore pînă cînd s-a transmis din nou că sîm prinși. Dar nici pînă acum această știre nu este confirmată. Nicușor Ceaușescu, fiul dictatorului, apare pe ecranul televizorului sub paza armatei și nu parc că a suferit fizicește în captivitate.

'lotuși luptele aprige continuă. Cu toate acestea, vitejia ostașilor români, siguranța și hotărîrea noului guvem de a dezrădăcina uneltele oprimării ne dau speran|e noi că după două nop|i furtunoase, se ivesc zorile unei zile senine pentru o Românie biruitoare, oțelită în luptă, democrată, liberă și independentă.

Ajutoare medicale și alimentare sîm trimise din țările vecine și din Occident. Din pricină că aeroportul de la Otopeni este încă amenințai de securiști, avioanele cu ajutoare nu pol fi încă descărcate.

"Vom învinge, vom învinge, vom învinge!" sîm cuvintele cu care își înclieie emisiunea Televiziunea Română Liberă și reprezintă atitudinea neșovăitoare a luptătorilor pentru libertate.

24 decembrie 1989

MESAJ PRIN RADIO "EUROPA LIBERĂ"

Cu umi)in|ă mă aflu în fa|a microfonului pentru a vă împărtăși simțămintele care m-au copleșit în ultimele zile.

In primul rînd doresc să exprim admirația nestăvilită pe

care o am fa|ă de acei care luptă cu aiîia vitejie pentru libertate, pentru

 independentă, pentru demnitatea omului și pentru drepturile cetățenești.

Mă doare faptul că aceste cuceriri sînt ob|inute cu atîtca jertfe și suferințe, iar gîndurile mele se îndreaptă cu smerenie către familiile celor căzu|i și ale celor răniti.

Și cu, ca și majoritatea celor din străinătate, ținem să vă asigurăm că sînlein alături de voi în lupta pe care o duceți pentru eliberarea țării și că sînlein cu toții gata de a participa la efortul necesar pentru refacerea țării.

închei repetînd cu tnîndrie cu cele auzite la programele Televiziunii Române Libere: "Vom învinge, vom învinge, vom învinge!"

ianuarie 1989

ÎNSEMNĂRI PE MARGINE DE CALENDAR

Urgia care s-a abătut asupra României se întețește pe zi ce trece, iama adăugînd contribuia ei nefastă.

în Europa, reprezentanții guvemalor și parlamentelor din Vest primesc protestele celor care, chiar nefiind de origine română, nu mai pol suporta în tăcere nelegiuirile pe care regimul Ceaușescu le impune țării. Acțiunile lor, vrednice de laudă, sînt cilate pe larg de ziarele românești care se ocupă în general mai mult de problemele românilor și nu de problemele dintre români.

Stînd la căldură și cu foamea potolită, ne-ain întrebat oare noi, cei născuți în România și care ne aflăm în străinătate unde avem posibilitatea de a vorbi și acționa liber, am făcut noi oare destul pentru cei înfometați și înghețați din România? Oare faptul că 1-atn denunțat pe Cutărică la gazetă deunăzi, a contribuit la ușurarea poverii pe care o duc românii astăzi? Oare faptul că 1-ain învinovății pe Cutare la masa credincioșilor organizată de parohia noastră, a dus pe masa vreunui cetățean o bucată de came comestibilă pentru el și familia lui? Oare căldura cu care am condamnat încercările unui grup de refugiați de a se amesteca în orînduirile noastre tradiționale, va încălzi vreo odaie în întunecatele orașe românești?

Desigur că răspunsul» la întrebările de mai sus este evident și demonstrează confuzia cu care dirijăm acțiunile noastre. Am pierdut simțul proporției și mai ales ordinea în care trebuie să tratăm gravele chestiuni care domină conștiința noastră. Atitudinea pe care o avem, semnalează ușurința și lipsa de

adîncime în gîndirea noastră.

l'ără îndoială că dacă ccic dc mai sus araiă în mod grăitor grave deficiențe în cele ce urmărim, atunci trehiuc să modificăm prioritățile pe care le-atn legai de acțiunile noastre.

Ce putem face pentru ca energia pe care o folosim cu agresivitate față de cei din jurul nostru, să fie dirijată înlr-o direcție care ar putea aduce o ușurare în viață de toate zilele în România?

în primul rînd, trebuie să facem cunoscut celor din preajma noastră cu care venim în contact zilnic, colegi dc lucru, vecini, prieteni, că ne aflăm în străinătate, în Statele Unite, din pricină că nu am mai putut îndura oprimarea din România. Ca noi sînt milioane dc români, care dintr-un motiv sau altul, nu pol părăsi țara. De altfel, scopul nostru nu este să transferăm pe români în Statele Unite sau în lumea liberă, ci să restaurăm libertățile cetățenești și respectul drepturilor umane pentru toți cetățenii României. Trebuie să le dăm o scună povestire a istoriei noastre, o redare a vitregiei zilelor de după cel de-al doilea război mondial și chiar cîteva dale geografice și etnografice cu privire la România.

Trebuie subliniată lipsa totală a recunoașterii drepturilor omului cîl și a libertăților cetățenești și religioase. Trebuie scoasă în evidență nimicirea nesăbuită a monumentelor istorice și a celor religioase din principalele orașe ale țării și distrugerea satului românesc. Răspîndirea acestor adevăruri printre prieteni, vecini și colegi de lucru nu poate avea ca unitare decît o înțelegere mai cuprinzătoare a tragediei prin care trece națiunea. Nu este nevoie de o catastrofă naturală de proporții colosale peniru a aduce cazul României în fața opiniei publice mondiale.

Dar nu trebuie să ne oprim aici. Trebuie să facem cunoscut lără încetare .sentimentele noastre celor care ne reprezintă în parlamentul țării și să-i îndemnăm să acționeze lără întîrziere peniru îndeplinirea dispozițiilor din acordurile internaționale care prevăd respectarea drepturilor umane. în Statele Unite, o carte poștală costă doar 15 cenți, ilar cu ajutorul ei putem comunica doleanțele noastre senatorilor și deputaților care reprezintă circumscripțiile noastre. în campania noastră dc publicitate a crimelor regimului de la București nu trebuie să trecem cu vederea nici pe președintele Statelor Unite, nici pe secretarul de stat.

Cei care nu au scris pînă acum autorităților din Washington, nu-și pot da seama de efectul pe care îl are asupra adresanților primirea unei scrisori sau chiar a unei simple cărți poștale.

Aceasta capătă o importanță deosebită în primul an de slujbă în capitala Ainericii.

Nu trebuie să dăm uitării pe guvernatorul statului, pe aleșii circumscripțiilor electorale care ne reprezintă în capitala statului, pe conducătorii județeni, pe primarul și consiliul municipal din orașul în care locuim.

Pe lîngă protestele noastre individuale, trebuie să folosim și proteste făcute de grupări profesionale, culturale sau religioase în care sîntetn activi. Acestea sînt de o mai marc important pentru că reprezintă dolean|elc unui număr mai mare de alegători. Trebuie să încercăm să folosim orice sărbătoare na| ională sau religioasă unde un număr de români sînt prezcnji pentru a le cere să aprobe mo|iuni de protest care condamnă distrugerile din România sau mo|iuni sprijinind pe cei care pe nedrept suferă fiind închiși în tcmni|e sau ospicii. Cei care fac parte din sindicate muncitorești sau profesionale trebuie să încerce să cîștige solidaritatea colegilor lor pentru recunoașterea sindicatelor libere și pentru eliberarea sindicaliștilor întemni|a|i în România. Aceste plîngcri trebuie să fie comunicate celor care depind de voturile noastre pentru a fi realeși.

Dar o mai importantă contribuie pe care o putem face prin aqiuniie noastre unite este de a convinge pe trepădușii regimului că purtarea lor este condamnată pînă și de organele guvernamentale și parlamentare din Europa Occidentală, iar că regimul Ceaușescu este efemer, depinzînd doar de șubreda sănătate a tiranului.

Trebuie să ducem o campanie viguroasă și răsunătoare pe ambele țărmuri ale Atlanticului pentru a determina pe conducătorii țărilor libere să înceteze cu totul importarea de produse alimentare din România, atîta vreme cît Ceaușescu înfometează popula|ia și men|ine un regim alimentar inadecvat pentru sănătatea publică. Există suficiente dovezi în statistica organizațiilor internaționale pentru a documenta înfometarea populației și lipsa de mijloace pentru îngrijirea celor bolnavi, a copiilor și a celor bătrîni.

Trebuie să repetăm lără încetare adevărurile pe care fiecare din noi le cunoaște, să la răspîndim și să cerem cu hotărîre reprezentanților noștri să acționeze în mod pozitiv pentru îmbunătățirea situației.

Trebuie să reamintim opiniei publice mondiale că Statele Unite și Marea Britanic, participant! activi la acordul de la Yalta, au rămas în fa|a istoriei și a lumii cu răspunderea morală de a nu fi dus la îndeplinire previziunile adoptate în unanimitate cu privire la instalarea guvernelor libere și democratice în Europa

eliberată. Din această cauză. Uniunea Sovietică a instaurat un regim crud și nemilos în România și în |ările din Europa Răsăriteană și s-a lăcut posibilă pînă la urmă instalarea tiranului de la Scomicești.

în înclteiere, doresc să reamintesc celor care se tern de "bra|ul lung" al Securității, că unirea dintre noi va face o pavăză împotriva oricărei încercări de intimidare. Desigur că este mai ușor să intimidezi cinci sau zece persoane, dar dacă ne adunăm cu sutele, atunci "bra|ul lung" nu mai poate prididi și nu va putea realiza

190 amenințările făcute de agenfii comuniști. De fapl, agen|ii din străinătate se vor gîndi mai bine și mai des ia viitorul lor, care depinde de durata sănălă|ii plăpînde a lui Ceaușescu.

Nu uitaji că în unire stă puterea și că datorăm celor ce am lăsat în |ară, sacrificii pentru a face din România o (ară cu care să ne putem tnîndri din nou.

4 ianuarie 1990

CÎTEVA GÎNDURI PE MARGINEA REVOLUȚIEI DIN ROMÂNIA (I)

în primul rînd, gîndurile și recunoștința mea se îndreaptă către tinerii și către armata română, bravi luptători pentru eliberarea țării. Cu toate pierderile suferite, cu toate că aqiunile de apărare ale revoluționarilor au fost improvizate, răscoala a reușit din pricina curajului luptătorilor. Lipsite de cadre, de comunicații între grupurile care se luptau în Capitală și în celelalte orașe ale tării, lipsite de ajutor din stiăinătate, totuși au biruit întrucît a existat o unitate de vedere, un țel comun între for|ele active care se băteau cu elementele unităților de securitate. Succesul lor a reînviat vechea lozincă a partidului liberal și a Brălienilor: "Prin noi înșine".

Guvernul alcătuit de Frontul Salvării Naționale, după ezitările inerente ale începutului, a luat o serie de decizii trasînd noua direefie. A anulat măsuri asupritoare și tiranice ale fostului regim. A desființai Securitatea, iar resturile unităților annate au fost trecute sub controlul Ministerului Apărării Naționale. A fost anulat programul de sistematizare a tării (distrugerea satelor și instalarea sătenilor în agroblocuri), s-au desființai măsurile pentru inspecțiile ginecologice umilitoare ale femeilor, programul știin|ific de alimentare (limitarea numărului de calorii și aprovizionarea pe cartele), interzicerea contactului cu străinii, obligația de a înregistra mașinile de scris și pedeapsa cu moartea. Se permite de acum

ca celă|enii să aibă valută forte, cumpărarea de terenuri pe care se află casele construite cu fonduri proprii, iar sătenii se vor putea mula în șalele lor și vor căpăta dreptul de proprietate la o minusculă ogradă personală. Noul guvern a anun|at că va înceta exportul de alimente, dar nu a explicat cum se vor îndeplini obligațiile actuale de export fa|ă de |ările străine. S-a pus în discu|ie legea electorală.

Noul guvern trebuie să fie considerat ca fiind tranzitoriu de-oarece fiind compus în mare parte din comuniști, fie ei chiar disiden|i, el nu reprezintă majoritatea voin|ei tării în special tinerii, nu au încredere în el și le este teamă că nu există garan|ii pentru

191 a împiedica acapararea puterii de către un nou tiran. Partidul comunist, din pricina asocierii cu măsurile draconice ale lui Ceausescu și din cauza atrocităților comise de Securitate în timpul luptelor, ar trebui considerat ca Hinii "autodistrus" și deci nu mai reprezintă o Tortă politică. Și nu ar trebui reînviat.

în curînd euforia inițiată de victoria forțelor democrate nu va mai feri noul guvern de critici în momentul cînd problemele curente (aprovizionarea cu alimente, electricitate, gaze, etc.) nu vor mai fi rezolvate. Noi alinieri politice vor intra în joc. Presa a scris că s- a format un grup politic care reprezintă minoritatea ungară și a raportai înființarea unei mișcări țărăniste-creștine din care ar putea face parte Doinea Comea. De asemenea, Cornel iu Coposu, fostul secretar al regretatului luliu Maniu, a anunțat refacerea Partidului Național-Țărănist. Partidul Național-Liberal de asemenea se va reînființa. Deci există grupări politice care yor concura în alegerile din aprilie cu Frontul Salvării Naționale. întrebarea care se pune acum este dacă noile partide vor avea suficient timp să se facă cunoscute în fața electoratului, dacă vor primi acces echitabil la emisiunile de televiziune și radio, dacă alocarea cotelor de hîrtie pentru ziare va fi corectă și dacă autoritățile vor permite adunări publice și afișarea de anunțuri politice în restul țării, departe de ochiul observator și critic al presei străine.

O parte din tinerel este stăpînil de un mare scepticism, ne-maiavînd încredere în autoritățile stalului, care limp de aiîția ani au împilat și înșelat poporul.

Nu cred că este momentul să se amîne alegerile, întrucît dorința intensă a națiunii este să aibă prilejul de a-și exprima preferințele politice prin buletinul de vot. în viitoarele luni vor apare noi grupări politice (în Ungaria numărul de noi partide a ajuns la 70) care, fragmentînd opinia publică, vor duce la formarea dc coaliții și blocuri firave. Ainînarea alegerilor ar da restului lumii o părere greșită despre stabilitatea situației și despre perspectivele democrației din România.

România se află într-o situație diferită de celelalte țări din Europa de Răsărit. Din pricina rezistenței la reforme a lui Ceaușescu și a confruntării sîngeroasc între luptătorii pentru libertate și partizanii regimului, nevoia unui compromis cu rămășițele Partidului Comunist Român nu mai este justificată. Dar poale Uniunea Sovietică să tolereze la granița ei existența unui regim care să nu încadreze elemente din partidul comunist?

P.S. Pâ, Să, ori Pi, Si. Ortografia folosită de cetățenii unei țări nu ar trebui să fie cauza unei dezbateri politice. In cazul României, introducerea în 1965 a unei noi ortografii de către regimul comunist. într-o perioadă cînd intelectualitatea agreată de conducere preconiza existența unei influențe

 ițiseșii cotropitoare asupra vieții politice, științifice, literare și istorice, a fost suspectă. Se bănuiește că nu au existat argumentele științifice care să justifice modificările aduse. Ca atare unii români din refugiu, în semn de protest, au refuzat să folosească noua ortogralic. Cea mai mare parte a românilor nu știu că profesorul Nicolae lorga, ucis acum vreo jumătate de secol de clemente iresponsabile ale mișcării legionare, a introdus în școli scrierea exclusivă cu idin / în timpul cît a fost prim-ministru (1931-32) și ministru al Invățămîntului. Guvernul următor a abrogat această măsură.

Academia Română, curățată de elementele impuse de regimul comunist, ar trebui să decidă cum să scrie românii în limba lor.

b ianuarie 1990

CÎTEVA GÎNDURI PE MARGINEA REVOLUȚIEI DIN ROMÂNIA (II)

Am scris nu de mult despre tnîndria pe care noi românii o avem pentru vitejia și dîrzenia cu care ostașii și tineretul țării s-a bătut cu zbirii lui Ceausescu. Am amintit de decretele inițiate de noul guvem anulînd o serie de măsuri despotice și umilitoare, cît și despre perspectivele noilor guveman|i, din care unii sînt foști demnitari ai vechiului regim. Am sugerat că nu ar lî de dorit să se amîne alegerile libere promise, chiar dacă s-ar afirma că noile grupări politice nu au suficient timp pentru a se face cunoscute electoratului. în concluzie, am pus întrebarea dacă conducătorii Kremlinului ar 0 gaia să accepte prezența unui regim lipsit de participarea comuniștilor, chiar la hotarele Uniunii Sovietice.

Un element important în viitorul României este legea electorală care va guverna alegerile libere promise Formularea nepărtinitoare a unor reguli aprobate de grupările politice

participante va lî dificilă; dar nu imposibilă. în schimb, oricîl de bune ar fi legile moștenite de la regimul prăbușit, ele nu sînt acceptabile prin faptul că au fost promulgate de C'eaușescu și sînt presupuse de a fi molipsite cu virusul comunismului.

Prepararea unei noi legi electorale va lua mai multă vreme, va cauza dezbateri caustice între noile pan ide politice și va necesita adoptarea unor principii de bază care sînt de natură constituțională, cum ar fi separația puterilor în stat, forma parlamentului (bicameral sau unicameral), raportul între parlament și guvem, modul de organizare al statului (monarhic sau republică) etc. Principiile de bază nu pot fi decise de un guvem interimar revoluționar, ci doar de o adunare constituțională aleasă de națiune după ce partidele politice au prins rădăcini și au formulai programele lor ideologice.

19.3

Curățirea cadrelor de agenții securității și de acei comuniști care au profilat de pozițiile pe care le-au ocupat esie o acțiune ce trebuie executată de organele contenciosului administrativ, fără pasiune și urmînd norme precis stabilite de parlament. Cei care au fost găsiți că au făcut abuz de putere sub vechiul regim, ar trebui să li se ridice dreptul de a exercita drepturile civile, iar dacă au comis infracțiuni sau crime, să fie pedepsiți de tribunale după legile în vigoare.

Problema mai spinoasă rătnîne alegerea formei de guvemămînt a României. Desigur că națiunea, după mai bine de 40 de ani de guvernare despotică cu supremația partidului comunist, va căuta să încadreze viitorul stat în limitele unui pluralism politic al democrației parlamentare. Electoratul însă își va spune cuvîntul. Cele mai interesante posibilități sînt monarhia parlamentară de lip scandinav, republica condusă de un președinte de lip francez sau guvemămîntul condus de un consiliu federal de lip elvețian. Alternativele care nu se limitează doar la exemplele indicate mai sus, ar trebui dezbătute de partidele politice înainte de a le supune unui plebiscit. O dată ce discuția publică se concentrează asupra uneia sau altei soluții, aceasta va trebui să fie prezentată alegătorilor în cadrul unui plebiscit.

Pentru a garanta imparțialitatea guvernului actual în supra-vegherea alegerilor, cred că este de cuviință ca toți membrii activi ai autorităților civile, cît și cei ai consiliului f rontului Salvării Naționale să se descalifice și să se abțină de a fi candidați la alegeri. Nu știu dacă această propunere va fi andosată cu entuziasm de cei care dețin azi puterea la București.

Un element care va influența dezvoltarea activității politice este armata. Nu știm care este rolul pe care îl va juca forța care s-a distins în luptele recente. Armata a fost neglijată în trecut și înjosită de nomenclatura securistă. Oare va fi ea garanția desfășurării libere a alegerilor or comandanții de mari unități vor hotărî cui i-a revenit majoritatea? Ofițerii superiori din forțele armate au fost personal aleși și numiți de către fostul comandam suprem, Nicolae Ceaușescu. Este oare îndreptățită suspiciunea cu privire la devotamentul pe care aceștia l-ar avea pentru o adevărată democrație?

După cum am amintit în articolul precedent, România se află într-o situație diferită de celelalte țări din Europa de Răsărit. Din pricina rezistenței îndîrjite a lui Ceaușescu față de orice reformă și a confruntării sîngeroase între luptătorii pentru libertate și partizanii regimului, nevoia unui compromis cu rămășițele Partidului Comunist Român nu mai este justificată. Acesta nu este cazul în celelalte state care aparțin Pactului de la Varșovia. Poate însă

Uniunea Sovietică să tolereze existența la granița ci a unui regim care să nu încadreze elemente din partidul comunist?

România nu are datorii externe importante, lucru care permite refacerea mai grabnică a economici cu o infuzie de capital străin peniru rtconstituirea industriei și modernizarea agriculturii. Poale însă Uniunea Sovietică să tolereze la granița ci dezvoltarea unei economii descentralizate cu o piață liberă care să concureze cu regimurile economice mixte din țările Europei Răsăritene sau cu centralismul arhaic și peticit al comunismului rusesc?

Dacă în viitorul an, un regim constituțional și democrat iz-butește să scoală cu succes țara din mocirla în care a fost băgată, poate Gorbaciov sau oricare conducător al Uniunii Sovietice să tolereze în coasta imperiului o entitate politică pluralistă, cu un guvem realmente independent care ar stîmi invidia locuitorilor "Republicii Moldovenești" de dincolo de Prut?

Iată o seric de întrebări generale de revoluția românească și al căror răspuns s-ar putea să-l aflăm în lunile ce vin. Preocupările pe care le avem cu privire la soarta României însă vor rămîne.

14 ianuarie 1990

CÎTEVA GÎNDURI PE MARGINEA REVOLUȚIEI DIN ROMÂNIA (III)

Nu încape nici o îndoială că ostașii și tineretul român au arătat o bravură neegalată în ultimele săptămîni ale erei comuniste. Lipsurile materiale, asuprirea românului, umilirea cetățeanului, evaporarea speranțelor, toate acestea au transformat populația înlr- o națiune de apatici. Puținii corespondenți de presă care pătrundeau în România, erau întotdeauna impresionați de faptul că fețele oamenilor întîlniți pe stradă erau lipsite de expresii, impersonale. Hainele erau lipsite de culori și chiar tineretul era învăluit în culoarea gri.

Cum a putut un popor strivit de tirania comunistă să ridice capul, să strige cu voce tare doleanțele sale, să huiduiască pe despot și să se bată cu temuta securitate? Cu cîteva săptămîni înainte, la congresul partidului, "Geniul Carpaților" fusese numit și ales în unanimitate, în aplauzele participanților, să conducă din nou partidul și țara.

Ce s-a înîîmplat cu cele cîteva mii de membri de partid care au umplut sala cu urale? Unde au dispărut cele cîteva zeci de mii de manifestanți care omagiau pe conducător?

în această mulțime se aflau și cei care cu cîteva zile mai tîrziu își vărsau sîngele pe caldarîmul piețelor din București, Timișoara și Sibiu. Oare a fost armata un element determinant cînd s-a refuzat să se tragă în mulțime?

S-a spus că generalul Vasile Milca, ministrul Apărării Naționale ar fi refuzat să dea ordine anualei să tragă în manifestanți și din această pricină a fost împușcat de către sprijinitorii lui Ceaușescu. Regele Miliai, din străinătate, a făcut apel prin radio la ostași să nu tragă în frații lor. (Inii din comentatorii de presă au semnalat că și președintele Gorbaciov, prin legăturile pe care le avea, s-ar fi raliat și el la aceste apeluri, încurajînd annata să nu intervină. Toate aceste îndemnuri au avut loc în zilele hotărîtoare de dinaintea fugii despotului. Este cert că în cele mai multe confruntări, annata nu numai că a refuzat să tragă în mulțime, dar s- a alăturat luptătorilor pentru libertate. Pînă la urmă annata s-a ocupat cu eliminarea securiștilor din ascunzișurile lor

Pe măsură ce treceau zilele, interesul sovietic cu privire la ce se petrece în România a devenit mai aparent. Cu toate că rușii nu au fost aceia care au inventat zicala că mămăliga nu explodează, ci erau convinși că românii nu vor reacționa violent la ultimele acte netrebnice ale lui Ceaușescu.

Secretarul de stat al Statelor Unite, .lames Baker a divulgat

într-un program la televiziunea americană că America nu se va opune dacă Kremlinul va decide să intervină în România de partea răsculaților, cu aprobarea organizației Pactului de la Varșovia. în zilele următoare, această declarație a fost corectată, dar impresia a rămas.

Zilele trecute, primul vizitator dc importanță a sosit la București: ministrul de Externe al Uniunii Sovietice, Eduard Șevamadz.c. Acesta a făgăduit ajutoare medicale, hrană și ușurări în livrările de alimente destinate U.R.S.S.-ului. Pe cînd ajutoare medicale și umanitare sosesc din toate țările europene, Statele Unite au destinat un ajutor imediat în sumă dc 500 mii dc dolarii. Se parc deci că interesul Statelor Unite față de România este limitat.

Președintele Bush, referindu-sc la schimbările ce au avut loc în Europa Răsăriteană, a aprobat modificările pașnice care nu cutremură stabilitatea regiunii. El, cît și alți membri ai conducerii americane, continuă să afirme că nu vor să se laude cu victoria capitalismului asupra sistemului economic al cîmpului sovietic, ci se dorește menținerea stabilității în Europa.

în contrast cu atitudinea reținută a americanilor, Europa dc Vest și-a exprimat de la începui bucuria pentru răscoala românilor și a încurajat răsturnarea tiranului. N-au trecut cinci zile de la vizita lui Șevamadz.c la București, că aterizează la Otopcni minis-

irul de Afaceri Străine al Eranței, dl. Roland Dumas. Peste alte trei zile, are loc vizita ministrului de Afaceri Străine al Marii Britanii. Europa de Vest este foarte interesată ca noua Românie să fie primită cît mai degrabă în rîndul țărilor europene.

Se pune întrebarea logică dacă nu este posibU ca acum cîteva săptăinîni, în cursul întîlnirii de la Malta, nu s-ar fi ajuns la o înțelegere tacită între președintele Bush și secretarul general Gorbaciov. în expunerile pe care reprezentanții celor două tnari supraputeri le-au făcut, fiecare a indicat regiunile lumii în care ar avea interese vitale. l:ără obiecții din partea opusă, ar deveni interese exclusive Altele, desigur unde fiecare parte a recunoscut că au interese comune, vor fi considerate ca atare. Și sînt sigur că au rămas și probleme nedefinite ce vor fi negociate mai tîrziu. în vremurile noastre nu mai este îngăduit să se vorbească de sfere de influentă sau de împărțirea lumii între marile puteri. Dar realitatea este că puterea militară și cea economică forțează aceste alocări, de ne place ori ba

Acum 45 de ani, la Yalta, s-a ajuns la nevoie, la o împărțire *de facto* a Europei. Ncrespectarea de către Stalin a înțelegerii relativ ia Europa Eliberată și faptul că puterile vestice nu mai erau dispuse să recurgă la arme pentru a rezolva confruntarea a fost pricina pentru care Europa a fost despărțită în două de Cortina de Pier. Ea Malta însă, se pare că s-a ajuns în mod pașnic la o înțelegere, admițîndu-se în mod tacit că în războiul rece a triumfat capitalismul, dar în același timp recunoscînd că Uniunea Sovietică ar avea interese speciale în Europa de Răsărit.

Revoluția românilor a creat o situație specială care nu fusese prevăzută. De aceea, ezitări la Washington cu privire la poziția care trebuia luată și șovăire la Moscova, care nu dorea ca prin izgonirea lui Ceaușescu să fie compromis partidul comunist Putem să reținem România independentă *prin noi înșine?*

5 aprilie 1990

STABILIZATORUL

Stabilizatorul este una din părțile sistemului de cînnire a avionului, care menține aparatul pe un drum constant fftră abateri neplănuite. Rolul stabilizatorului devine important atunci cînd avionul întîmpină furtuni, curenți aerieni verticali nevăzuți dar violenți sau vînluri potrivnice.

România trece astăzi printr-o perioadă de tranziție, o vreme furtunoasă, plină de confuzie și nesiguranță. Guvernul provizoriu

 nu a inspirai suficientă încredere în toate regiunile țării și îi lipsește controlul absolut asupra unora din administrațiile județene sau municipale.

Majoritatea celor ce formează "nomenclatura" au rămas în vechile lor posturi, împreună cu un număr de securiști care cu toții speră să rețină cît mai multe din vestigiile regimului trecut, nu alît din considerente ideologice, cît pentru a menține privilegiile cîștigate. în cele mai multe cazuri acestea au fost plătite cu compromisuri de însemnătate variabilă, făcute de fiecare față de conștiința sa. Pe lîngă aceasta, agenți din ambele extreme ale spectrului politic se strecoară printre cetățeni incitînd conflicte etnice, religioase sau rasiale.

Partidele politice, în special cele de opoziție, sînt pe cale de a-și întări organizațiile în vederea alegerilor, dar sînt încă nesigure de puterea pe care o reprezintă, ezitînd în acțiunile

lor. Nu s-a ajuns la starea de spirit necesară pentru a forma colaborarea între diferitele curente și partide politice, creînd o stabilitate temporară. Suspiciunea încă dăinuiește, amintirea celor tineri doborîți de gloanțele stăpînirii odioase pe caldarîmul orașelor este trează și temnițele, ca și umilirile trecutului nu au fost uitate.

Economia țării, combinatele și complexele industriale, minele, întreprinderile, transporturile rutiere și căile ferate suferind încă de ravagiile și incompetența vecinului regim și acum de șocul revoluției, au o producție mult sub nivelul potențialului lor. Agricultura, de asemenea, din pricina nesiguranței stării cooperativelor, al fermelor de stat etc. nu poate prelucra și însătnînța ogoarele din lipsa de inașini-unelte, semințe și de brațe de muncă (cred că armata nu mai este folosită la munca cîmpului) și nu va produce la nivelul necesar. Perspectivele sînt sumbre.

O mare parte din populație își pune speranțe în alegeri, convinși că vor ieși "ai lor" și că astfel toate problemele vor fi soluționate în mod satisfăcător. Alegerile vor fi libere, în cotn-parațiecu oricare întrecere electorală ținută în ultima jumătate de secol. în ciuda declarațiilor etnanînd de la Guvernul Provizoriu, membrii partidelor de opoziție au fost atacați și bătuți, sediile lor din diferite județe au fost distruse, ziarele partidelor nu primesc mereu cota de hînie, iar unii muncitorii tipografi, folosind tacticile împrumutate de la puțin regretatul Teohari Georgescu, refuză să publice articole critice la adresa autorităților.

Credința unora care sînt mai aproape de curentele care agilă electoratul românesc, este că nici un partid nu va obține o majoritate absolută. Acest rezultat pare probabil căci cetățeanul român este zbuciumat de evenimentele prin care a trecut, este tulburat de cozile care încă există la magazinele alimentare, este nedeprins cu

19X libertatea presei și proliferarea de ziare cuprinzînd idei noi și articole critice, este neliniștit de temerile de viitor și de șovăielile conducerii. Unii din cetățeni sînt sincer îngrijorați de răspunsurile noi pe care trebuie să și le asume într-un regim democratic care necesită decizii personale la fiecare pas, o activitate care nu le-a fost permisă timp de ani de zile.

Situația României de ast^i este oarecum diferită de celelalte țări din Estul Europei care se scutură de regimul comunist. Românii, cu arma în inînă, au luptat împotriva celui mai respingător regim al Europei, dovedind că vor o ruptură decisivă cu trecutul.

Poporul român, spre deosebire de celelalte țări din fostul bloc sovietic, are la îndemînă un stabilizator, care poate calma

și înlesni trecerea prin furtuna tranziției, spre un viitor liniștit și înfloritor, pe deplin meritat. Este vorba de regele Mihai.

Regele Mihai care s-a născut la Sinaia, în inima țării, a crescut și a fost educat în România. Este drept că a avut o copilărie tulburată, dar aceasta nu l-a împiedicat să întemeieze, împreună cu regina Ana în exilul forțat, o familie de care să fie mîndru.

Regele Mihai este un democrat convins, care își iubește țara pe care o cunoaște din colț în colț, prin contact personal și nu prin "vizite prezidențiale".

Regele Mihai a arătat un curaj fizic și moral rar găsit în rindul monarhilor, cînd a căutat să cunne suferințele națiunii începînd războiul dezastruos dincolo de Nistru. Pentru bravura lui a fost cinstit de către Uniunea Sovietică, Statele Unite și Marea Britanie nu cu medalii onorifice acordate de complezență șefilor de state, ci eu decorații militare răsplătind vitejia.

Regele Mihai s-a opus cu hotărîre presiunilor sovietice care au dus la instalarea la putere a unui partid comunist moscovit cu mai puțin de o mie de membri. A privit cu dispreț la trimisul lui Stalin cînd a bătut cu pumnul în masă. în vara anului 1945, fără să-și fi pierdut curajul, regele Mihai a cerul, în ciuda amenințărilor sovietice, ca cele trei Mari Puteri să pună în aplicare fără întîrziere prevederile înțelegerii de la Yalta ca să asigure guvernarea țării de către un regim democratic și reprezentativ, care să înlesnească ținerea de alegeri libere. Doar atitudinea docilă a puterilor apusene a perpetuat controlul sovietic și guvernul (îroza de tristă amintire.

Ea 30-decembrie 1947, Gheorghiu-Dej a cerul abdicarea regelui înconjurînd palatul cu tancurile diviziei "Tudor Vladimirescu", formate în Rusia Sovietică. Amenințînd pe rege cu represalii împotriva tineretului care împreună cu armata și cu restul țării erau un sprijin ferm, Gheorghiu-Dej nu a reproșai regelui țării că este un tiran sau că este un suveran care nu ține seama de necesitățile națiunii. Șeful partidului comunist i-a declarai că el are respect

 pentru persoana regelui, dar că monarhia este un "anacronism", adică nu se mai potrivește în rîndul restului țărilor ocupate de trupele sovietice, care trebuiau aduse la același numitor pentru a forma noul bloc sovietic omogen.

Regele Mihai a cedat doar pentru că a dorit să nu sporească dificultățile pe care le îmîmpinau românii sub regimul asupritor instalat de baionetele sovietice.

în martie 1948 la Londra, la Paris și la Washington, unde fusese invitai de președintele Truman, regele Mihai a denunțat abdicarea forțată considerînd-o nulă și neavenită.

Cu politicienii aliați în exil, regele Mihai a luat parte la formarea Comitetului Național Român, ce urma să coordoneze activitățile românilor din străinătate. După cîțiva ani de străduință pentru a minimaliza diviziunea dintre refugiați, regele a diminuat activitatea sa pentru a nu amplifica fragmentarea elementelor din exil. A trăit modest în Elveția, cu aceiași restrîngere pe care o avusese și în România. Regele Mihai nu a avut niciodată "fonduri în Elveția" și nu a profitat de hanii statului din străinătate.

Acum mai bine dc zece ani, regele Mihai, stimulat de schimbări ce începuseră să apară la orizont, a devenit mai activ. Nu mai era slînjenit de diferite atitudini din exil și și-a trasat singur calea. A continuat neobosit să trimită românilor asupriți cuvîntul său pe calea undelor, să le dea încredere într-un viitor mai bun și să-i asigure că a rămas alături dc ei.

Astăzi, regele Mihai poate deveni stabilizatorul țării românești ca să niveleze diferențele între diferitele curente ca un arbitru al scenei politice. Prezența lui nu va fi o revenire la trecut, ci, ca un monarh progresist și constituțional, el va reprezenta o deschidere către un viitor statornic care să asigure reconstruirea și refacerea statului român.

Știitn eu toții cîtă nevoie arc țara acum de un factor stabilizator.

25 aprilie 1990

PUTEM SPĂLA TRECUTUL?

Cronicarul a scris mai demuh că Țara Românească este așezată în calea răutăților și observația lui era așa de adevărată atunci, cum este și astăzi. Din această pricină trecutul țării este bogat în evenimente glorioase și altele mai puțin glorioase, în victorii, înfrîngcri, lupte interne, trădări, asasinate, cumpărarea domniei de la străini, invazii și așa mai departe. Ele au contribuit la cronica

200 anilor, care de bine dc rău, este a noastră și care a schimbai în inulie ocazii, viața oamenilor și a societății.

Mulle din aceste clipe memorabile au fost consemnate în cărți dc istorie, monumente, declarații, sărbătoriri, zidiri de biserici, plăci comemorative ele. și reprezintă puncte de reper pentru via|a națiunii. Evenimentele mai recente sîm cîteodaiă controversate pentru că unii dintre noi, mai înguști în orizontul gîndirii lor, nu pot să accepte interpretarea istorică a faptelor.

Ei caută să oblitereze trecutul înccrcînd să elimine

întîmplări sau dale din calendarul naţiunii ca şi cum acele zile nu ar Ti existat sau că evenimentele nu ar fi avut loc. Regimurile totalitare, în special cele comuniste, s-au dovedit meştere în alterarea sau falsificarea istoriei. Este cert că nu sîm inulţi români care regretă dispari)ia "erei de lumină" a lui Ceauşescu, dar asta nu înseamnă că el trebuie să piară din cărţile de istoric. Unii din cei care îşi amintesc dc zilele lui Gheorghiu-Dej şi ale Anei Pauker,ar prefera să uite acele clipe, dar nu putem spune că nu au existat. Nu putem să scriem istoria după placul nostru, întocmai cum făceau faraonii egipteni, care îşi furau victoriile, înlocuind numele înaintaşilor cu al lor pe inscripţiile de pe obeliscuri sau de pe alte monumente.

Manipularea faptelor din trecut explică de ce sîm generalii de români care nu cunosc pagini din istoria neamului, în special cele de după primul război mondial pînă azi. Trecerea istoriei prin ciurul înşelător al dialecticii marxiste demonstrează încă o dată eît de puţină încredere aveau conducătorii totalitarismului în ideologia pe care o îmbrăţişează cu atît zel la ordinul Moscovei lui Sialin.

Puterea democraţiei stă în faptul că înlîmplările, politica, slăbiciunile, ideile, nu mai sînt ascunse, ci sînt la îndemîna oricui peniru evaluare şi discuţie. Dacă guvernanţii au greşii, ceea ce esic omenesc, aceasta nu trebuie tăinuit. Doar cei cu umerii solizi pol să-şi admită greşelile arătînd astfel naţiunii că sîm la fel cu ceilalţi cetăţeni.

Unii dintre noi, prin ziare şi pamflete, îndeamnă pe compairioţi să spele şi să şteargă anumite dale din istoria ţării. Oare nu se pun ei în aceeaşi tabără cu falsificatorii trecutului nostru, de stînga sau de dreapta? Nu-şi dau seama că nu poţi întoarce o foaie nouă începînd cu minciuna şi cu înşelăciunea.

După cum nu se pol spăla datele din istoria contemporană pe motiv că nu ne plac consecinţele prevăzute sau neprevăzute, tot aşa nu putem să schimbăm caracterul revoluţiei româneşti din 22 decembrie 1989. Nu trebuie să neglijăm rolul pe care timişorenii l-au jucat în zilele premergătoare răscoalei sau sacrificiile în vieţi omeneşti, în răniţi, în privaţiuni şi suferinţe: toate acestea nu pol să lie şterse, nu pol fi spălate şi nu trebuie omise din cronica ţării.

Dar poale ce este mai importam pentru viitorul neamului este să nu uităm pentru ce s-au lăcul toate aceste sacrificii. Desigur că idealul celor care şi-au vărsat sîngele în faţa catedralei de la Timişoara, în luptele de pe străzile Bucureştiuiui şi în celelalte oraşe, nu a fost de a decapita

conducerea și de a menține același aparat de opresiune.

Subliniem că simbolul revolu|iei, "Tricolorul cu gaură" arată hotărîrea cu care |ara a smuls însemnul regimului comunist de pe drapelul țării. Intenția vădită a revoluționarilor era să elimine nu numai pe cei doi tirani, dar și partidul care i-a asuprit timp de mai bine de patru decenii, făcînd posibilă instalarea unei odioase dictaturi.

De aceea azi, cînd cetățeanul se pregătește să-și depună votul în urnă, îi strigăm: *Deateaptă-le Române!*

20 aprilie 1990

DIN NOU CONTRAMANDĂRI

Guvernul provizoriu a decis acum cîteva zile să nu permită intrarea în țară a regelui Mihai. Hotărîrea membrilor conducerii supreme provizorii, care azi nu sînt restrînși de prevederi constituționale, ci doar de propria lor conștiință, reprezintă contramandarea deciziei precedente prin care regele Mihai, ca și oricare cetățean al României rezident în străinătate, căpătase viza.

Ce a determinai această revocare? Oare regele Mihai intenționa să aducă anne și explozive în țară pentru a primejdui ordinea publică? Fără îndoială că *NU.*

Oare făcuse regele Mihai, în ajunul plănuitei sale plecări de pe aeroportul Zurich, declarații inflamatorii cu privire la soarta guvernului provizoriu? Fără îndoială că *NU.*

în singura declarație, repetată de mai multe ori, el dezvăluia că vizita sa era de natură particulară, dorind să petreacă sărbătorile Pașielui în țară și apoi să Tacă un pelerinaj la mormintele strămoșilor săi îngropați la ('unea de Argeș. Oare această aspirație constituie o acțiune subversivă neștiută de organele Guvernului Provizoriu? Desigur că *NU.*

Regele Mihai este un factor politic, și acest lucru era cunoscut Guvernului Provizoriu în clipa cînd i-a ștampilat pașaportul dîndu- i permisiunea originală de a intra în țară. Ba mai mult. După unii corespondenți din România, se pare că Guvernul Provizoriu oferise

 regelui o gardă personală, loc de siat la București și chiar o mașină. Toi aceleași surse afirmă că el a declinai cu politețe această ofertă.

Regele era un factor politic și atunci cînd fusese forțai de

Gheorghiu-Dej, sprijinii de tancurile diviziei "Tudor Vladimirescu" ce înconjurau palatul, să semneze o declarație de abdicare dictată la Moscova.

El era un factor politic decisiv la 23 august 1944. Atunci, cu sprijinul necondiționat al armatei și cu sfatul și imboldul partidelor politice istorice, a rupt legăturile cu Germania nazistă pentru că Hitler nu respectase prevederile Pactului Tripartit de a apăra frontierele legale ale României. Regele Mihai a poruncit armatei române să răspundă actelor agresive ordonate de conducerea nazistă ca annata gennană să ocupe Capitala, iar ca aviația să bombardeze centrul Bucureștiului și Palatul Regal, unde se alia focarul activității românești.

Pentru edificarea cititorilor mai tineri, am scos la iveală niște articole din colecția prăfuită a ziarelor americane. Am găsit descrierea unei conferințe de presă a delegatului partidului comunist, Lucrețiu Pătrășcanu. în septembrie 1944, înainte ca furgoanele armatei sovietice să aducă pe Ana Pauker, pe Vasile Luca și pe Iosif Chișinevschi la București, Lucrețiu Pătrășcanu, pe atunci ministru de Justiție și șelul delegației guvernamentale care a semnai armistițiul, a dat un interviu publicat în ziarul "New York Times" din 5 septembrie 1944.

Declarațiile sale cuprindeau următoarele:

> "DL Pătrășcanu a declarat faptul că partidul comunist de unul singur nu ar lî putut săvîrși întorsătura politicii guvernului român care este rezultatul unui program unii al partidelor majoritare din România, cel liberal, țărănist și social-democrat".

Articolul continuă mai departe, indicînd că ziariștii au căutat să afle de la Lucrețiu Pătrășcanu care este părerea sa despre regele Mihai:

> "Pără ezitare el a răspuns că regele, în ciuda (inerții sale, a arătat că arc un mare curaj, o capacitate de a lua decizii importante și maturitate politică".

Deci în 1944, partidul comunist accepta pe regele Mihai drept suveran constituțional cu care putea să colaboreze. Nimeni nu se îndoia de sinceritatea ideilor sale democrate, și pe deasupra s-a dovedit a fi extrem de popular, bucurîndu-se de simpatia națiunii. Toată lumea a apreciat curajul său personal, recunoscut și de cele

203 trei Mari Puteri, care l-au cinsiil cu ilccorații acordate militarilor pentru bravură individuală și nu cu cele împărțite de complezență șefilor de state.

Ce s-a întîmplat acum? De ce dintr-o dată trebuie Guvernul Provizoriu să-și anuleze din nou deciziile? A devenit regele Mihai un personaj subversiv care primejduiește viața Guvernului Provizoriu?

20 aprilie 1990

URA! VIVAT DEZINFORMAREA!

Am scris mai dinainte despre revocarea neprevăzută a vizitei regelui Mihai în România, acțiune luată de Guvernul Provizoriu, după ce acordase regelui viza de intrare. Am descris acțiunile regelui Mihai care l-au întipărit în mintea generației contemporane ca un suveran constituțional, respcctînd principiile democratice, cu un curaj neobișnuit pentru un conducător dc stal modem, dc o maturitate politică apreciabilă. Lucrețiu Pătrășcanu, care în 1944 era ministrul Justiției ad-imerim și delegatul partidului comunist 1- a descris în cuvinte asemănătoare la conferința de presă pe care a avut-o în septembrie 1944 cu un grup de ziariști americani.

Delegatul comunist a fost întrebat ce semnificație are pentru viitor faptul că partidul comunist colaborează și a conspirai cu un monarh. La aceasta Pătrășcanu a răspuns că nu poate vorbi de viitor, dar că pentru prezent, din pricina situației grave ce confrunta statutul, partidul comunist cu toate că își menține principiile republicane, va colabora cu Regele, avînd în vedere că el a lucrat cu Blocul Partidelor Democrate (alianța agreată la 10 iunie 1944 între cele patru partide majoritare) și că participă cu anuala la continuarea războiului.

Nici unul din partidele politice din România nu a criticat pe Rege că nu ar fi menținut o atitudine democratică în relațiile cu șefii partidelor, cu miniștri, cu reprezentanții națiunii sau cu restul populației. Chiar la 30 decembrie 1947, cînd Gheorghiu-Dej împreună cu Petru Groza i-au înmînat actul de abilitare, șeful de atunci al partidului comunist a declarat că respectă persoana regelui pentru acțiunile sale, dar că monarhia a devenit un anacronism

Adică monarhia era o formă de guvemăinînt care nu se mai potrivea cu regimurile din țările învecinate ce formau grupul de țări satelite subordonate Moscovei. Așa că ei, Gheorghiu-Dej și Groza, sperau că Regele va consimți un "divorț amical". Rcgeie a

204 declarai că el nu poale abdica decîi dacă aceasta este voinia liber declarată a napunii. însă cînd Ghcorghiu-Dcj a afirmat că atitudinea Regelui de a nu accepta de bună voie plecarea, va provoca o reac|ie din partea comuniștilor împotriva tineretului și a studenplor, o adevărată "baie de sîngc", Regele a semnai.

Nu pol să închei lără a comenta asupra pozipei Regelui eu privire la minoriiăple din România. Sub regimul mareșalului Anionescu, Regele a intervenit întotdeauna, cu fermitate, dar și cu discrelic, în favoarea evreilor, pentru a opri excesele, tratamentul inuman și deportările. Pentru a se informa a avut întrevederi secrete cu Dr. l'iklennan, președintele comunilăjilor evreiești și împreună cu regina-mamă Elena, a îndemnat pe Anionescu să tempereze măsurile antisemite. în trecut, eforturile sale au fost descrise în amintirile rabinului șef Safran, în memoriile publicate de dr. Asta Bcrcovici, fost redactor la ziarul "Viitorul" din București.

Acum rabinul .luda Glasner, fostul rabin șef al Clujului și al Transilvaniei, aflînd de-revocarea vizei regelui Mihai de a vizita |ara, a telcgrafiai de îndată actualului rabin șef Rosen, cerînd să insiste, împreună cu șefii celorlalte culte pe lîngă conducătorii Guvernului Provizoriu, să anuleze această dispozipc. Doar așa - scrie rabinul Glasner - se poale restabili integritatea drepturilor dc liberă circula|ie și de schimb liber de idei, căci altfel el prevede o reîntoarcere la vechiul regim de opresiune. Rabinul Glasner, reamintește colegului său din România că datorită eforturilor regelui Mihai mul|i evrei au fost salvați de la deportare la Auschwitz, trecînd clandestin granija fixată în 1040 prin Dictatul de la Viena pentru a se refugia în România. Apelul său recent a fost distribuit presei.

Regele Mihai a fost acela care imediat după 23 august 1944 a reintrodus Constituia democratică din 1923 și lot atunci a semnal decretele dc desliin|are a lagărelor de concentrare și dc eliberare a depnuplor politici. El a urmat minu|ios prevederile constitu|ionale ori dc cîtc ori a avui dc soluponat o criză guvernamentală. Âienpa deosebită a Regelui pentru a respecta constitu|ia a provocat o dală un acces de furie ncprolocolară din partea trimisului sovietic Andrei Vîșinski, care dorea înlocuirea imediată a guvernului Rădescu cu Petru Ciroza și ciracii săi.

Mă întreb acum care a fost motivul adevărat pentru care Guvernul Provizoriu a interzis intrarea regelui Mihai în |ară. întrezăresc un scenariu, care însă necesită un personaj nou, probabil fictiv, făcînd sugestii din umbra președinției.

Ținînd seama dc cele de mai sus, îtni închipui că după ce s-a autorizat venirea Regelui, unul din sceuriști, desigur fost membru

205 al secției de dezinformare, și care lucrează în obscurilalea impusă de modestia F.S.N.-ului, și-a dat seama că Guvernul Provizoriu s- ar putea afla într-o poziție dificilă. Ce s-ar întîmpla, s-a întrebat personajul imaginar, dacă Regele în țară declară că este gala să servească națiunea și că este dispus să candideze la președenția României? Guvernul Provizoriu nu ar putea să-l împiedice. S-ar schimba cu totul șansele lui Ion Iliescu în alegeri. Merită ca Guvernul Provizoriu și F.S.N.-ul să ia acest risc? Deci este mai bine ca Regele să lie ținut în afara țării pînă după alegeri.

Iată o explicație fictivă, bazată pe deducție dar care întrunește elementele necesare de autenticitate, nevoie fiind de unul sau de mai multe personaje specializate în acțiunile de dezinformare. Știm că se duce o acțiune de discreditare a persoanei Regelui, dar care este cu mult mai potolită decît în anul trecut, cînd el primea scrisori de amenințare cu duiumul și ziarele românești din străinătate erau alimentate cu atacuri subtile la politica dusă pe vremuri în țară. Acțiunile F.S.N.-ului au creat în mod neintenționat circumstanțele care au dus la manifestații zilnice în care se cere eliminarea comuniștilor din Guvernul Provizoriu, aplicîndu-se punctul 8 din Proclamația de la Timișoara, împreună cu demisia lui Ion Iliescu.

Cu un zîinbel ironic pe buze, mă întreb: oare este chiar așa de scrîntită ideea ca Regele să înlocuiască titlul de "Măria Sa" cu cel de "Domnul președinte"?

21 mai 1990

QUO VADIS, ROMANIA?

Campania electorală a luat sfîrșit, alegerile au avut loc și au trecut. Din păcate rezultatele publicate de către Comisia Centrală Electorală sînt controversate din pricina abuzurilor și tacticilor folosite de partizanii F.S.N.-ului. File sînt o copie destul de fidelă, dar mai modestă, a metodelor aplicate de P.C.R în timpul alegerilor din 1940.

Atunci, ca și acum, partidele istorice au protestat în van și contestă rezultatele alegerilor duse în asemenea circumstanțe.

Atunci, ca și acum, guvernul Statelor Unite a prezentai un protest oficial criticînd purtarea regimului, care nu-.și respectase angajamentele luate în mod public și nici obligațiile asumate prin Tratatul de Pace semnat la Paris în 1947. Pe 10 mai. Departamentul de Stat a rechemat pe ambasadorul Alan Green Jr. de la București pentru a sublinia nemulțumirea Statelor Unite.

Senatorul american Joe Lieberman care se află la București în fruntea unei delegații internaționale de* observatori a criticat în mod sever abuzurile Frontului în cursul campaniei electorale, cît și în timpul votării, declarînd că alegerile au fost viciate.

Acum, partidele din opoziție au două căi de ales:

a) să conteste rezultatele și să boicoteze lucrările noului parlament, sau

b) să accepte rezultatele așa cum sînt, încercînd să aducă modificări legislației prin reprezentanții lor în parlament.

Opoziția va trebui să ducă o campanie nestăvilită de demascare a măsurilor preconizate de guvern ce rezultă în continuarea menținerii regimului comunist.

Sîntem cu toții convinși că majoritatea țării este speriată de abuzurile care au intimidat pe volanți și îngrădesc exercițiul liber al drepturilor cetățenești. Se confirmă afirmațiile făcute cu alîta emfază de timișoreni, încă din primele zile ale Revoluției ca și de tinerii "golani" din Piața Universității: că în spatele fațadei F.S.N.- ului se ascunde vechiul partid comunist descotorosit de cei doi tirani.

Decepțiile vor întări hotărîrea națiunii de a se dezbăra de noii conducători. Campania de presă și de informare politică în rîn- durile muncitorilor și a sătenilor, cît și lămuriri date de membrii partidelor și a organizațiilor politice în dezbateri publice trebuie să evite conflicte cu organele polițienești. Pericolul unei confruntări violente ar avea ca rezultat instalarea unei dictaturi și mai dure sau chiar o preluare a aparatului de stal de către armată. Și nu trebuie uitat că armata este sub controlul ofițerilor superiori care în trecut au fost aleși pe sprinceană de către Ceaușescu.

Sînt însă speranțe. Menținerea prin fraudă a unui regim dominat de ideologia marxistă prin măsuri care s-au dovedit falimentare nu numai în țările Europei Răsăritene, dar și îrr Uniunea Sovietică, prezice eventuala lor abandonare și o nouă nereușită.

De data aceasta, silua{ia economică va dicta natura regimului politic. Este inevitabil.

Situația economică a României este catastrofală, cu toate că datoria externă este cea mai scăzută din regiune. Problemele economice au contribuit între altele și la Revoluția de la Timișoara. Nu numai că fuseseră maziliți de Ceaușescu, dar și spectrul dezastrului economic a strîns legăturile dintre complotiști ca de pildă Ion Iliescu, Silviu Brucan, generalul Militaru, Dumitru Mazilu și ceilalți. Dar după fuga tiranilor, ei au profitat de revoltă pentru a păși în vidul de la conducere.

După cum știm, intenția lor nu a fost să scoală România din mlaștina (îulag-ului comunist în care era adîncită, ci de a elimina

207 dictatura personală a perechii Ceausescu. în schimb, E.S.N.-ul a instaurai un regim marxist care neagă sus și tare că este comunist, în acest fel, șefii conspirației caută să-și asigure o via(ă tihnită la bătrînețe, care să nu fie supusă capriciilor unui despot nebun. Și acest lucru nu putea fi realizat în cuprinsul unei democrații constituționale dezinfectată de bacilul marxist.

Astăzi posibilitățile de viilor sînt triste Tezaurul României este despuiat. Statele Unite și Europa nu vor ajuta în situația actuală. Atitudinea Atnericii nu se datorează faptului că le-ar displace |ara sau poporul, ci pentru că regimul nu este în stare să garanteze anumite condiții esențiale pentru investijii. Pe lîngă aceasta, guvernul ESN nu pare dispus să introducă reforme economice cerute de instituțiile bancare mondiale și nici nu dorește să urmeze angajamentele luate prin 'Tratatul de Pace sau prin acordul de la Helsinki cu privire la respectarea drepturilor universale ale Omului.

Atitudinea guvernului nu încurajează noi investiții, deoarece regimul, în ciuda rezultatelor anun|atc ale alegerilor, nu are asigurată stabilitatea politică sau economică. Doar acum cîteva luni s-a demonstrat cu prisosință că în România, nemulțumirea poporului creează o instabilitate extremă sau pe ah nume, revoluție.

('iții în presa străină în fiecare zi, despre noi întreprinderi mixte create în Ungaria, Cehoslovacia sau Polonia. Aceste aranjamente sînt posibile, deoarece membrii responsabili din fostele partide comuniste și ai nomenclaturii au înțeles că monopolul partidului este slîrșit, că trebuie să coopereze în mod cinstit cu partidele democrate în cadrul pluralismului politic și să nu saboteze măsurile economice necesare unei tranziții spre economia pielii libere. Doar așa pot să participe la procesul politic care urmărește redresarea economică a țării lor.

în schimb în România, tacticile folosite de conducerea E S N. au dovedit că nu este dorită nici conlucrarea în condiții echitabile cu celelalte partide și nici existența unei opoziții sănătoase în parlament. Se preferă reîntoarcerea la monopolul unipartinic, întovărășit de amuțirea criticilor. în această situație, refacerea economiei românești nu este posibilă. Uniunea Sovietică nu mai poale oferi ajutor financiar. Uniunea Sovietică arc problemele ei.

Bazată pe o rețetă falimentară, conducerea nu mai poate opri potopul Cum se poale reface economia unei țări împănată

eu organisme industriale, agronomice, de distribuție, de transport delîcitare și inelîciente? Cum pot II reclădite elementele economice fără abandonarea principiilor marxiste și lără înțelegerea funcționării economiei pieții libere sau a analizei fluctuațiilor prețurilor? Cum se poale majora fondul de valută forte, alîl de necesar, cînd nu sc fabrică produse dc export capabile să concureze pe pia|a mondială? formula marxistă de planificare și control central nu poate duce dccîi la prăbușirea șandramalei economice moștenită de la Ceausescu.

Studii făcute recent în Statele Unite au arătat că între țările din fostul bloc sovietic, România se află pe ulfimul loc în cc privește valoarea producției naționale. Se evaluează că va fi nevoie de circa 30-40 miliarde de dolari eșalonați pe 10-15 ani și de mărirea productivității industriale cu cel puțin 15% pentru a atinge din nou nivelul de prosperitate antebelic.

Dar noua •conducere, așa cum au dovedit-o abuzurile electorale recente, crede că va putea soluționa dificultățile lără asentimentul țării, lără concursul partidelor politice responsabile și lără a crea o atmosferă de destindere favorabilă unei recuperări.

De aceea ne întrebăm:

QUO VADIS, ROMANIA?

11 iulie 1990

FAIMA ROMÂNIEI

în urma tulburărilor și a represiunii brutale din luna trecută, România a cîștigat o notorietate pe care nu o împarte cu nici una din țările din fostul bloc sovietic.

Pe lîngă numeroasele articole din presa străină, proteste din diferite sectoare din opinia publică mondielă interesată în apărarea drepturilor Omului, și anchete propuse de organizații ca Amnesty International, iată că la Bruxelles, grupul celor 24 de state industriale a declarat cu emfază la 4 iulie 1990 că "România nu a îndeplinit condițiile necesare pentru a primi sprijinul lui G-24". Această denumire a fost dală grupării compuse din 12 țări ale Comunității Europene, 7 alte state europene, plus Statele Unite, Japonia, Canada, Australia și Noua Z-celandă.

Comunicatul aprobat la sfirșitul sesiunii citează "complicitatea regimului Iliescu cu minerii care a dus la represiuni violente împotriva tnanifestanților și la arestarea opoziției politice, ridică probleme grave cu privire la obligațiile peniru reforme democratice și drepturile omului". Textul

aprobat de cele 24 de state exprimă speranța că în viitor România va putea fi acceptată în această organizație. "Totuși, continuă declarația, înainte ca aceasta să aibă loc, avem nevoie de probe dc progres demonstrate sub formă de reforme poliiice și economice, și de respectarea drepturilor omu-

209 lui". Concluziile ajunse de acesl grup de state sîm bazate pe rapoartele trimișilor lor la București și nu doar pe mărturiile turiștilor și ale corespondenților de presă.

Secretarul de stal american, James A. Baker a precizat că între condițiile necesare care au fost aprobate de grupul G-24 pentru a acorda ajutor coordonat economic sînt aderarea strictă la legile țării, respectarea drepturilor omului, introducerea sistemului politic inultipartinic și evoluarea unei economii orientală spre piața liberă.

Acum, după recenta întrunire de vîrf a celor 7 puteri industriale de Ia Houston, din nou comunicatul publicat citează România ca fiind îndemnată să urineze calea pozitivă luată de celelalte state ale Europei Centrale și Răsăritene.

Pe vremuri, între cele două războaie mondiale, faima României nu venea din pricina represiunilor politice, ci mai degrabă din cauza bogăției națiunii care exporta surplusul de cereale, sau de petrol, cît și pentru frumusețea plaiurilor țării. Anii petrecuți sub dictatura cruntă a partidului comunist au permis dezvoltarea unei clase de ^administratori și directori incficienți și nepricepuți în industrie și economie care au măcinat bogăția păinîntului, iar poluarea generată de industrializarea nechibzuită a începui să distrugă frumusețea naturii. Nu mai vorbim de cum a fost deformată mentalitatea românului sub opresiunea partidului comunist, a securității și a nomenclaturii.

Astăzi, țările din Vest nu cer conducerii României să urineze un model din Vest pentru a reintroduce democrația în țară. Nu, dimpotrivă, fiecare țară trebuie să-și găsească sistemul politic și social care poale asigura din nou o abundență materială pentru popor, libertate de gîndire, de asociere, dc exprimare și de credință religioasă, și un regim bazat pe respectarea legilor, a drepturilor cetățenești și a activității partidelor politice independente.

Dar este de la sine înțeles că un regim care a dovedit ani de zile că nu-și poale hrăni supușii, în timp ce un sfert din producția agricolă putrezește pe ogoare, un regim în care planificarea centralizată forțează complexele industriale să fabrice obiecte și utilaje ce n-au căutare pe piața internă și nici pe cea externă, un regim care generează doar 60% din potențialul energetic necesar și apoi acesta este distribuit în fabrici care nu au materii prime sau ale căror produse nu ajung

în rafturile magazinelor de desfacere, un asemenea regim nu merită a lî consolidat cu ajutor economic și financiar din Apus. Nu mai vorbim de deplorabila și brutala asuprire a celor care nu îngenunchează în fața președinției. Introducerea "democrației" cu ciomagul, așa cum s-a demonstrat lără rușine luna trecută în fața reprezentanților presei mondiale,

210 nu poate fi acceptată de lumea liberă ca o sinceră dovadă de abandonare a tiraniei instaurată de ocupa|ia străină și preluată de partidul comunist.

în zilele noastre, România nu mai poale ti condusă cu metodele introduse de Gheorghiu-Dej și de "moscoviți", aruncînd membrii partidelor dc opozi|ic in ocne, tîrînd suie de mii dc cetă|cni nevi- novați la "Canalul Morții" și în cîtnpiile Bărăganului și intronînd colectivizarea forțată a agriculturii. Dar nici metodele perechii Ccaușescu nu sînt acceptabile cînd acestea invadează locuința fiecăruia cu ajutorul microfoanelor ascunse, prin deschiderea corespondenței particulare și paralizînd pe fiecare cetățean cu rețeaua de spionaj a securității, prin umilirea femeilor, prin înfometarea poporului, cu dărîmarea monumentelor istorice și religioase și distrugerea planificată a satelor.

Nomenclatura creată dc partidul comunist inai există încă și membrii ei ocupă situații importante în administrația de stat. Comuniști și oportuniști care au profitat de pozițiile lor dc încredere continuă să obțină cîștiguri personale pc baza privilegiilor căpătate sub regimurile anterioare. Intimidarea cetățeanului pașnic ale cărui vederi nu corespund cu cele ale conducerii continuă în fiecare zi. Cum este posibil ca 83 dc cetățeni arestați în luna ireculă și acuzați de a fi cauzat delicte împotriva regimului să fie trimiși de urgență în fața instanțelor, cînd mii de agenți ai securității care au comis abuzuri și crime umblă liberi pe străzile orașelor și continuă cu lucrul lor, de astă dată în cadrul Ministerului Apărării. Nu încape îndoială că mulți din cei indicați mai sus nu sînt cîtuși de puțin dispuși să introducă și să aplice reforme democratice sau să restructureze economia țării pentru a ușura tranziția către o economie post-marxistă cu piață liberă.

Un regim politic care nu are încredere în convingerile sale, dar nu admite că poale greși, și care dă vina pe "golani, teroriști, huligani, fasciști" pentru eșecurile avute, nu merită a 11 clasat în rîndul democrațiilor. Trebuie să fie ceva suspect, stricat, într-un regim în care ordinele președintelui nu sînt executate de propria sa poliție sau de forțele armate cu toate că el primise 80% din voturile alegătorilor cu cîteva săptămîni înainte. Trebuie să fie ceva necurat cînd același președinte simte nevoia de a asmuți o pane a națiunii împotriva celeilalte,

încurajîndu-i să utilizeze ciomagul și bîla ca argument de convingere democrată. Acest aci nu poale 11 interpretai decît drept o chemare la război .civil.

Nu eram la București în acele zile din iunie, dar mă allam în prezența unor vizitatori din țară, care unnăreau cu uimire, strîngere de inimă și revoltă sufletească, știrile pe care le primeam prin radio, televiziune și anicole de presă. Printre aceștia erau Doina

Cornea, Ana Blandiana, Octavian Paler și Mihai Petre Băcanu, importante Ilguri ale opoziției române. Am - pulul sâ constat atunci că există o comunitate de vederi între cei proaspeți sosiți în vizită și noi, care de mai mulți ani ne-am găsit un cămin nou în străinătate. Separația în timp și în spațiu nu a rupt legătura între cei care urmăresc și cer respectarea demnității omului în țară. Am aflai alunei că noi, din refugiu, nu ne-am izolai de tendințele sănătoase ale națiunii.

în țările din fostul bloc sovietic, cu excepția României, s-au pus în mișcare măsurile menite să garanteze introducerea ideilor democratice și a principiilor economice cerule de tranziția către o piață liberă. în România se pare că cei aliați la pulcre se tem că "democrația" introdusă pînă acum este atît de delicată, înelt mai multă democrație o va . . . distruge!

5 octombrie 1990

IMPRESII DIN ROMÂNIA

După 43 de ani mă allam din nou în gara Curt ici în drum spre Timișoara. Mi-am reamintit cu inima strînsă de noaptea de 2 ianuarie 1948 cînd ni s-a înînînat, în aceeași gară, un pașaport românesc ștampilai în grabă "Republica Populară Română" cu mențiunea "fără drepl de întoarcere". Atunci viitorul nostru părea lot atît de negru și rece ca noaptea care ne învăluia.

Acum însă, ziua era luminoasă și călduță, cu soarele încercînd să străbată norii. De atunci, cea mai mare parte a viitorului nostru și-a pierdui misterul devenind trecutul. Dar ce s-a întîmplai cu viitorul României? Am aliat cu toții despre evenimentele revoluționare din decembrie și zbuciumările de mai lîrziu. Dar ce se ascunde în lunile ce vor urma? Cel mai ambițios obiectiv al drumului meu era să încerc să deslușesc ce se poate întîinpla în țară.

Ne-am oprit îmîi în Timișoara, slînd la una din surorile

Rodichii. Am fost primiți cu căldură și ospitalitate tipică românului, împărțind bunătățile adunate și pregătite dinainte cu grijă de rude. Pentru cei care nu cunosc citadela unde s-a dezlănțuit înlîi furia poporului împotriva conducătorilor și a regimului comunist, orașul este atrăgător, cu clădiri vechi, spațioase, construite în ultimele două secole, pe vremea ocupației austriace, cu o zonă verde generoasă, invidiată de celelalte municipii. Piața dintre catedrală și operă, unde a avut loc măcelul din noaptea de 17 decembrie.

212 este acum pașnică, frecventată de copii, tineret și de cei mai în vîrstă. S-au plantat flori și boschete, iar pavajul a fost bine refăcut. Clădirile înconjurătoare ce fuseseră avariate de gloan|e sau incendiate, sînt reparate și revopsite, acoperind rănile revoluției. în fata catedralei, care a rămas ciupită de gloanje, se allă troițe și altare ridicate în memoria celor căzuji Lumea se oprește să spună o rugăciune, să aprindă o luminare sau să depună un mănunchi de Hori. Nu trebuie să te miri cînd descoperi la rădăcina vreunui copac un modest buchet de flori cu o luminare pîlpîind, reamintind trecătorilor de sacriciul suprem al unui român.

De la Timișoara am călătorit la București, unde misterul revolutei sau al panicipării "minerilor" la răpîndirea principiilor democratice se adînceșle. Astfel, am descoperit că nici unul din membrii forjelor înzestrate cu arme de foc nu le-ar fi folosit în zilele revolujiei 21-22 decembrie. Nici armata, nici milijia, nici trupele Ministerului de Interne, unitățile armate ale securității nu admit că au tras. Privești Palatul Regal, Biblioteca Centrală și te miri de ce au ars și de ce au unne de gloanje pe ziduri. Te miri de ce biserica Crctzulescu, clădirea Telefoanelor, casele din spatele bibliotecii și alte construcjii sînt ciuruite de gloanje și te întrebi cine este responsabil de decesul celor îngropaji în Cimitirul Martirilor de lîngă Belu. Circulă zeci de versiuni care mai de care mai de necrezut, iar guvernul nu vorbește.

O parte a orașului este dominată de clădirea Casei Republicii care împreună cu bulevardul Victoriei dau o nouă siluetă Capitalei Sînt construcjii care nu erau necesare în această perioadă, cerînc sacrificii suplimentare din partea poporului. Cartierele mărginașe sînt dominate de noile blocuri de apartamente, repetate și lipsite de originalitate. Orașul pare mai trist în special că noile construcji nu sînt îngrijite. Mărăcini cresc peste tot, și iarba, unde crește este sălbatică. I Inele blocuri se allă în mijlocul unor străzi nepavale unde noroiul este stăpîn. O căldare de vopsea, o bidinea, o sapă o foarfecă și un fierăstrău ar aduce nijică viajă în jurul noilo construcjii. Cîteva seminje de Hori ar da culori noi în aceste locuri

Alimentara gospodăriei cu pnxluse de bază este încă foarte

dificilă cu lipsuri periodice ca de pildă acum, detergenjii și hîrtia Nu vorbesc de alimente care sînt încă extrem de limitate la dis tribujie lotuși oamenii se descurcă cu ajutorul pachetelor de jigăr sau cu alte modalități de a-și arăta muljumirea pentru servici speciale Aceste metode nu sînt rezervate doar celor din industria alimentară, dar chiar în rîndul profesioniștilor cum sînt doctori sau dentiștii.

Bisericile care sînt deschise, sînt pline. Am asistat la slujba dc la Patriarhie oficiată de I.P.S.S. Patriarh Tcoctist. Biserica era

213 arhiplină și lumea care rămăsese afară, stătea în curte ascultînd serviciul prin megafoane.

Organele administrative sînt învăluite într-un nor de hînii necesiiînd aprobări, semnături, ștampile, adeverințe, procese- ver- balc, depoziții etc. care sînt cumpărate și ele contribuind la corupția generală.

Ziarele sînt numeroase, însă distribuția lor este încă nesigură. Lumea le cumpără cu nesaț, în special cele care atacă guvernul. Periodic se întîinplă ca jurnalele care critică mai de zor, să fie lipsite de cota lor de hînic ori coletele lor dc ziare distribuite în provide nu mai ajung la destinație.

Situația generală este confuză și fluidă. Lipsa unei legislații fundamentale stabilind principiile de bază ale țării, ca și declarațiile contradictorii ale reprezentanților guvernului contribuie la confuzia generală. Oamenii pe care i-am întîlnit pe stradă nu surîd, circulînd adînciți în necazurile lor.

Sînt foane îngrijorat însă că tineretul, în special cel care își tennină cursurile superioare de învățămîni, caută să părăsească [ara. După cîte ini-au mărturisit unii, ei și-au pierdut nădejdea, înainte de răsturnarea Ceaușeștilor, ei aveau speranța că la prima schimbare, lucrurile se vor îmbunătăți. Această speranță a fost spulberată. De aceea, tineretul, desigur îmboldit și de acțiunea minerilor cînd intelectualii au fost atacați cu brutalitate, formează majoritatea celor care își caută o soartă mai bună peste hotare. Verdictul lor ilustrează viitorul țării.

Unii rezumă perspectivele pentru la iarnă ca:

FOAMEA, FRIGUL, FRICA!

Să dea Dumnezeu să se înșele!

8 octombrie 1990

OBSERVAȚII SI SUGESTII ÎN URMA VIZITEI ÎN ROMÂNIA DIN SEPTEMBRIE 1990

Sînt atît de multe versiuni astăzi la București cu privire la evenimentele din 22 decembrie 1989, încît este imposibil să afli adevărul. Este multă confuzie și nchotărîre în toată activitatea guvernului. Acest lucru se datorește nu atît duplicității, cît mai degrabă ineficicnței și prostiei. Chiar și "raidul minerilor" din iunie trecut a fost descris atîl de Iliescu cît și de Roman în atît de multe feluri care se bat cap în cap, încît nu există o versiune oficială. în București circulă atîl de multe minciuni, falsuri, jumătăți de adevăr

214 venind atît din panea guvernului cît și chiar a ziarelor de opoziție, încît ești obligat să renunți la încercarea de a afla adevărul.

M-am întors descurajat și deprimat din scurta mea vizită în România de la 7-24 septembrie, o pane în București și o pane la familia soției mele din Timișoara. Am avut o reîntîlnire reușită cu cîțiva foști colegi de școală. A fost o întîlnire emoționantă ce ne reunea după o jumătate de secol și de pe două continente. Am avut de asemenea înlîlniri cu rectorul Institutului Politehnic și cu președintele și vicepreședintele Academiei Române cu privire la a 16-a Conferință anuală a Academiei Americano-Rotnâne de Arte și Științe care urmează să se țină pentru prima dată la București în iunie-iulie 1991. De asemenea, am discutat publicarea memoriilor inele cu redactorii Editurii Enciclopedice și in-am întîlnit cu cîțiva alți intelectuali.

în ansamblu, situația este deprimantă. Scena politică este confuză. Partidele de opoziție sînt ineficiente iar relațiile nestatornice. Oamenii se letn de securitate, care a fost absorbită de forțele armate în întregime și nu a fost încă trecută în rezervă. Există temeri că ea încă acționează.

Sînt încă cozi lungi la magazinele alimentare, în timp ce alte magazine sînt închise pentru "renovare, inventar, concediu sau primirea mărfii". în diferite orașe ca Brașov și București au avut loc greve.

In ceea ce privește viitorul, cel mai bun indicator este atitudinea generației tinere. Pînă în decembrie 1989 se spera că o schimbare a conducerii și eliminarea partidului comunist vor deschide căi noi pentru dezvoltarea unei societăți libere. Acum tinerii au descoperit că speranțele le-au fost spulberate și ca urinare ei părăsesc țara în număr record, evident încurajați și prin "imboldul minerilor". Economia este la pătnînt iar guvernul limitează rezultatele privatizării. Perspectivele pentru această iarnă au fost definite de unii ca fiind "cei trei F: Foamea, Frigul,

Frica!".

După ce am chibzuit mult la actuala situație din România sînt încredințat că următoarelor sugestii trebuie să. li se dea o atenție deosebită:

1. Să se formeze o comisie imparțială care să cerceteze, să stabilească și să întocmească o listă a resurselor, alît umane cît și materiale.

2. Pe baza proiecției pe cinci ani din practica pieței mondiale să se evalueze potențialul întreprinderilor și complexelor industriale existente.

3. Să se înființeze cît mai curînd posibil unul sau mai multe concerne mixte (51% capital românesc) care să se ocupe exclusiv de strîngerea, depozitarea, transportul și distribuirea produselor

215 agricole și a produselor de bază. Astăzi mai mult de 25% din recoltă se pierde pe cîmp, în depozite și pe platformele de cale ferată datorită lipsei mijloacelor de transport. Lipsurile înregistrate la produsele de bază apar datorită distribuției neunifonne, datorată lipsei dc previziune și a mijloacelor de transport.

4. Să se instituie un organism de investigare care să exploreze noile legi financiare Și monetare necesare reformelor propuse în structura economică și în fermele agricole de stat și în cooperative.

5. Să se creeze o legislație imediată care să reducă perioada de provizorat și să sporească autoritatea organismelor sus-men- ționate.

6. Să se înlocuiască fără întîrziere toți magisirații de vîrf începînd cu Curtea Supremă. Organizațiile baroului la nivel de județ și de minicipiu trebuie să facă selecția din rîndul membrilor lor peniru înlocuirile necesare. Imediat ce procesul de selecție s- a încheiat, Parlamentul trebuie să proclame autonomia judecătorească (pe viață).

7. Separarea celor trei laturi ale guvernului, executivă, legislativă și judecătorească trebuie declarată lără întîrziere, fie printr- un decret ad-interim sau, mai bine, prin reinstituirea Constituției din 1923 pînă la pregătirea unui nou document fundamental care să fie dezbătut în public și apoi adoptat.

8. Să se înlocuiască comandanții cu grad înalt din cadrul forțelor armate, miliției, poliției, jandammeriei și forțelor de securitate cu ofițeri noi, aleși prin votul ofițerilor de grade mai mici. Toți generalii actuali au fost personal selectați de Ceaușescu.

Acestea sînt schimbările minime care îmi vin în minte într-un răstimp atît de scurt. Din păcate românii sînt foarte mîndri și nu sînt înclinați a fi receptivi la sfaturi venite din străinătate.

Dacă orice persoană de nivel mediu și de nici o convingere politică ar putea fi convinsă să adopte aceste sugestii ca și cum ar fi propriile ei convingeri, ele ar avea șansa să devină subiect de discuție în România. Dezbaterea publică a acestor chestiuni ar putea trezi o anumită doză de încredere printre investitorii străini și ar putea pompa capital nou în resursele ce se mai pot salva în această economie bolnavă.

Am să propun Comitetului Executiv A.R.A. care se întrunește la sfirșitul acestei luni la Davis să ia în considerație organizarea, la congresul ce se va ține la București în vara următoare, a unei mese rotunde unde să se poarte discuții între expeqii străini și români peniru a explora astfel de propuneri și pentru a se ajunge la o listă de propuneri concrete peniru reforme. Aceasta ar putea grăbi apariția rezultatelor.

BIBLIOGRAFIE

- Armata română in războiul anti-hitlerist, București, Editura Politică, 1965. ***- Din istoria contemporană a României,*** București, Editura Științifică, 1965. ***- Foreign Relations of the United States,*** Washington D.C.: Departament of State, 1941-1948.

- Roumania at the Peace Conference, Pnris, 1946.

- Violation of Peace Treaty - Guarantees of Human Rights - Washinton D.C.: Department of State Publication 4376, 1951.

ANDREW, Christopher, ***Her Majestv Secret Service,*** New York, Viking Press, 1986.

ASTER, Sidney, ***The Making ofthe Second Wolrd War,*** London, 1973.

BASDEVANf, Denise, ***Against Tide and Tempest,*** New York: Robert Speller, 1965.

BERNSTEIN, Barton, și MATUSOW, Allen, eds.: ***The Truman Administration -*** A documentary History, New York: Harper & Row, 1968. BERRY, Burton Y. ***Diary 1944-1947.*** inedit

BICKAM-SWEET, Eskoll, ***Services Secrets,*** Paris, 1966.

BOHLEN, Charles E. ***Witness to History,*** New York: W.W. Norton,

1973. BRERETON, Lewis H. ***The Brereton Diaries,*** New York: William Morrow and Co., 1946.
BROWN, A. Cave. ***Bodyguard of Lies,*** New York: Harper Row, 1975.
CARRERE D'ENCAUSE, HelQie. ***LegrandfrClre,*** Paris: Flanunarion, 1983.
CERE, Roger, si ROUSSEAU, Charles, eds. ***Chronologiedu conflit mondial*** (1935-1943), Paris: SEFI, 1954.
CHIRNOAGÂ, Platon, ***Istoria politică*** .j/ ***militară a războiului,*** Madrid, 1965.
CHURCHILL, Winston S. ***The Grand Alliance,*** Boston: Houghton Mifflin, 1951.
CHURCHILL, Winston S. ***Closing the Ring,*** Boston: Houghton Mifflin, 1953.
CHURCHILL, Winston S. ***TriumphandTragedv,*** Boston: Houghton Mifflin, 1953.
CONTE, Arthur, ***L'aprQs Yalta,*** Paris, 1982.
CRETZIANU, Alexandre, ***Lost Opportunity,*** London: Jonathan Cape, 1957.
CRETZ1ANU, Alexandre, ed. ***Captive Romania,*** New York: Praeger, 1956. CUBBINS, William R. ***The War of the Cottontails,*** Chapel Hill: Algonquin Books, 1989.

DENNET, Raymond și JOHNSON, Joseph, eds. ***Negotiating with the Russians,*** Boston: World Peace Foundation, 1951.
EDEN, Anthony. ***Eden Memoirs,*** London, 1957.
FEIS, Herbert, ***Churchill, Roosevelt, Stalin,*** New York, 1977.
FRANK, Nicolette, ***La Roumaniedans I'engrenage,*** Bruxelles: Elsevier, 1977.
FRIESSNER, Hans, ***Verratene Schlachten,*** Hamburg, 1956.
FUNK, Artur, ***De Yalta □ Potsdam.*** Bruxelles, 1982.
GHEORGHE, Ion, ***Rumdniens Weg zum Satelliten Staat,*** Wiesbaden: Vowinkel, 1952.
GIURESCU, Constantin C., ed. ***Chronological History of Romania,*** București: Editura Enciclopedică Română, 1972.
HAMMOND, Thomas T. ***The Anatomy of Communist Tafeovers,*** New Haven: Yale University Press, 1975.
HAMMOND, Thomas T. ***Witnesses to the Origins of the Cold War.*** Seattle and London: Univ, of Washington Press, 1982.
HARRIMAN, W. Averell. ***Special Envoy,*** New York: Random House, 1975. HILLGRUBER, Andreas, ***Chronik des zweiten Weltkrieges,*** Wiesbaden, 1953.
HILLGRUBER, Andreas, ***Hitler, Konig Carol und Marschall Antonescu,*** Wiesbaden, 1954.
HILLGRUBER, Andreas, ***Staatsmanner und Diplomatei! bei Hitler,*** Frankfurt, 1970.
IONESCU, Ghiță, ***Politics and the Pursuit of Happiness,*** London, 1984. IONESCU, Ghită, ***Communism in Rumania 1944-1962,*** London, 1964. IRVING, David. ***Hitler's War,*** New-York: Viking Press, 1977.
JOWITT, Kenneth, ***Revolutionary Breakthroughs and National Development, New York, 1944.***

KENNAN, George F. Russia and the West under Lenin and Stalin, New York: Little Brown, 1960.
KENNAN, George F. ***Memoirs.*** Boston: Atlantic Monthly, Little Brown Co., 1967.
KISSEL, Hans, ***Katastrophe in Rumiinien,*** Darmstadt: Wehr & Wissen Verlag, 1964.
LA FEBER, Walter, ***America, Russia and the Cold War,*** New York: John Wiley & Sons, 1967.
LAWRENC'E, Bill, ***Six Presidents, Too Many Wars,*** New York: Saturday Review Press, 1972.
LEE, Arthur Gould, ***Crown against Sickle,*** London: Hutchison, _ 1950.
LEHRMAN, Hal. ***Russia's Europe,*** New York, 1954.
LEOWENHEIM, Francis L. și alții ***Roosevelt and Churchill,*** London: Barrie & Jenkins, 1975.
MANEA, Maria M., ed. ***The Tragic Plight of a Border Area: Bassarabia and Bucovina,*** Humboldt: American Romanian Academy, 1983.
MANSTEIN, Erich v. ***TerloreneSiege,*** MUnchen: Bernard & Graeffe, 1979. MARKHAM, Reuben. ***Rumania under the Soviet Yoke,*** Boston: Meador, 1949.
MEE, Charles L, ***Meetingat Potsdam,*** New York: M. Evans & Co., 1975. MELENTHIN, Gen. T.W, von, ***Panzer Battles,*** New York: Ballantine, 1956. MILLIS, Walter, ed. ***The Forrestal Diaries,*** New York: Viking Press, 1951. PORTER, Ivor, ***Operation Autonomous,*** London: Chatto & Windus, 1988. POTJOMKIN, W.P. ***Geschichte der Diplomatie,*** Moskva, 1947.
PREDESCU, Lucian, ***Enciclopedia Cugetarea.*** București: Cugetarea, 1941.

QUINLAN. Paul D. ***Clash over Romania.*** Los Angeles: American Romanian Academy, 1977.
QUINLAN, Paul D. ed. ***The United States and Romania,*** Woodland Hills: American Romanian Academy, 1988.
SCHMIDT, Paul, ***Statist auf diplomatischer Biihne.***
SCHRAM, Wilhelm, ***Perral imzweiten H'eltkrieg,*** Dusseldorf: Wien, 1967.
SCHUYLER, Courtland V.C. ***Diary,*** Unpublished, 1948.
SETON-WATSON, Hugh, ***The East European Revolution,*** New York: Pracger, 1951.
STAFFORD, David - Camp X, New York: Dodd Mead, 1936.
STOWE, Leland. ***Conquest by Terror,*** New York: Random House, 1951.
SULZBERGER, Cyrus L. ***A Long Row of Candles,*** Toronto: Macmillan Co., 1969.
TREVOR-ROPER, H. R. , ed. ***Hitler's Secret Conversations 1941-1944,*** New York: Signet Book. 1961.
TRUMAN, Harry S. ***Memoirs,*** New York: Doubleday, 1951.
YERGIN, Daniel. ***Schattered Peace,*** Boston, 1977.
WHALEY, Barton, ***Codeword Barbarossa,*** Cambridge: Mit Press, 1947.

CUPRINS

Prefața 7

I Copilărie 9

II 23 august 1944 28

III 6 martie 1945 86

IV 30 decembrie 1947 100

V Fragmente istorice 107

VI Portrete 164

VII Articole recente 186

Bibliografie 217

Bun de tipar 8. 1. 1993
Apărut: 1993
Coli tipar: 14

Culegere și paginare computerizate

Tiparul executat la
S.C. "Helicon" Banat S.A.
1900 Timișoara, Calea Aradului 1

sub comanda nr. 103